

วารสารหาดใหญ่วิชาการ

ปีที่ 21 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2566

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจและการจัดการ นิติศาสตร์ และสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านการวิจัย และบทความวิชาการรูปแบบต่าง ๆ ของอาจารย์ และนักวิชาการทั่วไป
3. เพื่อเป็นสื่อกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดการวิจัย ค้นคว้า อย่างต่อเนื่อง

กำหนดเผยแพร่

- ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน
ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม
ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม

เจ้าของ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

คณะที่ปรึกษา

อาจารย์ประณีต ดิษยะศริน
ศ.ดร.ไพศาล เหล่าสุวรรณ
ผศ.ดร.วิทวัส ดิษยะศริน สัตยารักษ์
ดร.ธารพรรษ สัตยารักษ์

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.กอแก้ว จันทร์กิงทอง

รองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.ปกรณ์ ลิ้มโยธิน

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ธีระ เอกสมทราเมษฐ์	ม.สงขลานครินทร์
ศ.ดร.ศากุน บุญอิต	ม.ธรรมศาสตร์
รศ.ดร.ขวัญกมล ดอนขวา	ม.เทคโนโลยีสุรนารี
รศ.ดร.สมบุรณ์ เจริญจิระตระกูล	จ.ชุมพร (เกษียณ)
รศ.ดร.อาภรณ์ ดีนาน	จ.ชลบุรี (เกษียณ)
รศ.ดร.ชมพูนุท โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์	ม.ศรีนครินทรวิโรฒ
รศ.ดร.สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์	ม.วลัยลักษณ์
รศ.ดร.ณัฐสิทธิ์ เกิดศรี	ม.มหิดล
รศ.ดร.อนุ เจริญวงศ์ระยับ	ม.ราชภัฏพิบูลสงคราม
รศ.ดร.บุญอริ ยี่หะ	ม.ราชภัฏสงขลา
รศ.ดร.นิคม นาคอ้าย	ม.ราชภัฏพิบูลสงคราม
ผศ.ดร.กฤษฎา กุณฑล	ม.ราชภัฏยะลา
ผศ.ดร.อนิวัช แก้วจำนงค์	ม.ทักษิณ
ดร.กิตติพร เนาว์สุวรรณ	วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี
รศ.ทัศนีย์ ประธาน	ม.หาดใหญ่
ผศ.ดร.เอียรชัย พันธคง	ม.หาดใหญ่
ดร.สิริลักษณ์ ทองพูน	ม.หาดใหญ่
ดร.เจตน์สฤกษ์ สักขพันธ์	ม.หาดใหญ่

ฝ่ายตรวจสอบด้านภาษา

อาจารย์เอริค แกร์อัลลีน
อาจารย์ฮากิม สูดินปรีดา

ฝ่ายบริหารจัดการ

อาจารย์สุชาดา สุวรรณคำ
นางสาวอริศรา พุกฤษฏากรณ์
นายณัฐวุฒิ ชีวพิทักษ์ผล

ติดต่อสอบถาม ส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ ฝ่ายเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 E-mail : hu_apc@hu.ac.th

① บทความทุกเรื่องได้รับการตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ① ข้อความและบทความในวารสารหาดใหญ่วิชาการเป็นแนวคิดของผู้เขียน มิใช่เป็นความคิดเห็นของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ① กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์การคัดลอกแต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารหาตใหญ่วิชาการ

ปีที่ 21 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2566

สารบัญ

บทความวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยี
สารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

รวีพรรณ อุดรินทร์ และ ปิติพัฒน์ นิตยกุลพันธุ์.....1

ผลกระทบของโครงสร้างทางการเงินต่อผลการดำเนินงาน

โชษิตา เปสตันยี.....23

การนำโมเดลสมการโครงสร้างแบบ Partial Least Square (PLS) เพื่อนำไปใช้ในการวิจัยด้าน
การจัดการเทคโนโลยี: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ

ศากุน บุญอิต.....47

คุณภาพชีวิตของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงไทย: การศึกษาจากสามมุมมองในห้วงเวลา
การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของประมงทะเลไทย

ยุรนนท์ ตามกาล.....67

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักศึกษาบัญชีจากการเรียนการสอนทางออนไลน์
ช่วงการระบาดของ COVID-19

อมรา ตีรศรีวัฒน์ และ อะชา แมททิวิ.....87

บทวิเคราะห์ทางสังคมวิทยาการเมืองว่าด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของชาวบ้าน: กรณีศึกษา
หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ

วรัญญา ศรีริน และ พรอัมรินทร์ พรหมเกิด.....111

อนาคต: การกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ไชยวุฒิ หมดสมัน, ปัญญา เทพลิงห์, และ เก็ดฉา บุญปราการ.....133

บทความวิชาการ

ผลกระทบจากการปฏิบัติตามแนวการใช้ชีวิตวิถีใหม่: กรณีศึกษาจากธุรกิจโรงแรมในภูเก็ต
ประเทศไทย

ปฐวี อินทร์สุวรรณโณ.....149

สารบัญ (ต่อ)

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษา

วรรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล, กชวร จุ้ยมณี,
และ ระวี จุฑาศฤงค์.....169

วาทกรรมว่าด้วยโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน (พ.ศ. 2540 - 2563)

ธวัชพล ทองอินทราช, มาดล จรูญรัตน์, และ เพ็ญนภา สวนทอง.....187

HATYAI ACADEMIC JOURNAL

Vol.21 No.1 January - April 2023

CONTENTS

Research Article

- The Relationship between Return and Risk of Securities in The Information and Communication Technology Sector in The Stock Exchange of Thailand
Raweepan Uttarin and Pitipat Nittayakamolphun.....1
- The Impacts of a Financial Structure on Performances
Chosita Pestonji.....23
- The Applications of Partial Least Square Structural Equation Modeling for Technology Management Research: A Systematic Literature Review
Sakun Boon-itt.....47
- Migrant Workers' Quality of Life on Thai Fishing Boats: A Study of Three Perspectives During a Time of Great Change in Thailand's Sea Fishery
Yuranun Tamkarn.....67
- Determinants of Accounting Students' Academic Performance in Online Teaching and Learning Platforms During the COVID-19 Pandemic
Amara Tirasriwat and Asha Mathew.....87
- Political Sociology Analysis of The Principles of The Political Culture of The Villagers: A Case Study of A Rural Village in The Upper Northeastern Region
Warunya Sririn and Pornamarin Promgird.....111
- Cultural Commodification of Anasyid of Thai Muslims in The Southern Border Province
Chaiyawut Matsaman, Punya Tepsing, and Kettawa Boonprakarn.....133

Academic Article

- Impacts of the Implementation of "New Normal" Practices: A Case Study of The Hotel Business in Phuket, Thailand
Patthawee Insuwanno.....149

CONTENTS (cont.)

Organizing Non-formal Education Activities for Out-of-School Children <i>Worarat Pathumcharoenwattana, Wirathep Pathumcharoenwattana, Suwithida Charungkaittikul, Kotchaworn Chuymanee, and Ravee Chudasring</i>	169
Discourse on Prostitutes in Thai Society Today (B.E. 2540 - 2563) <i>Tuvapon Tong-intarach, Madon Jaroonrat, and Pennapha Suanthong</i>	187

ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวด
ธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

The Relationship between Return and Risk of Securities in The Information and Communication Technology Sector in The Stock Exchange of Thailand

รวีพรรณ อุตรินทร์¹ และ ปิติพัฒน์ นิตยกุลพันธุ์^{2*}

Raweepan Uttarin¹ and Pitipat Nittayakamolphon^{2*}

Abstract

Information communication technology has contributed greatly to various connection systems of the country, including the system which deals with investment and economic development. Among many expectations of investors is investment security which brings high returns with low risk. This study aims to analyze the relationship between the return and risk of securities in the information and communication technology sector in the Stock Exchange of Thailand. The study employs the Capital Asset Pricing Model (CAPM) of 15 securities and Generalized Autoregressive Conditional Heteroscedasticity in Mean (GARCH-M) assessing daily stock exchange data from January 4, 2016 to December 30, 2020. The result reveals that the relationship between the rate of return and the

¹สาขาวิชาการเงินและการธนาคาร, ²สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

¹Department of Finance and Banking, ²Department of Economics, Faculty of Management Sciences,
Buriram Rajabhat University, Muang District, Buriram Province 31000

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: npitipatt@gmail.com)

รับบทความวันที่ 27 เมษายน 2564 แก้ไขวันที่ 20 สิงหาคม 2564 รับลงตีพิมพ์วันที่ 26 สิงหาคม 2564

systematic risk of 15 securities is in the same direction with statistical significance and is in accordance with the financial theorem under the market efficiency hypothesis. In addition, this approach is also applicable for analyzing the expected rate of return volatility.

Keywords: *Return, Risk, Capital Asset Pricing Model*

บทคัดย่อ

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีส่วนช่วยให้ระบบต่าง ๆ ของประเทศสามารถเชื่อมต่อกันได้อย่างรวดเร็ว รวมไปถึงการลงทุน ซึ่งปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและหลักทรัพย์ถือเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ นักลงทุนคาดหวังที่จะได้รับผลตอบแทนสูง และมีความเสี่ยงต่ำ ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ตามแบบจำลองการกำหนดราคาหลักทรัพย์ จำนวน 15 หลักทรัพย์ ด้วยตัวแบบ Generalized Autoregressive Conditional Heteroscedasticity in Mean (GARCH-M) โดยใช้ข้อมูลราคาปิดรายวันของหลักทรัพย์ ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2559 ถึง 30 ธันวาคม 2563 พบว่า อัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงที่เป็นระบบของหลักทรัพย์ทั้ง 15 หลักทรัพย์มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดทางการเงินภายใต้สมมติฐานความมีประสิทธิภาพของตลาด โดยนักลงทุนสามารถเลือกลงทุนในหลักทรัพย์ที่เหมาะสมกับความเสี่ยงที่นักลงทุนยอมรับได้ ทั้งนี้ ตัวแบบที่ใช้ในการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ความผันผวนของอัตราผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับ

คำสำคัญ: *อัตราผลตอบแทน ความเสี่ยง แบบจำลองการกำหนดราคาหลักทรัพย์*

บทนำ

ตลาดทุน (Capital Market) เป็นแหล่งระดมเงินทุนที่สำคัญและส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งเป็นการระดมเงินออมจากประชาชนหรือนักลงทุนไปสู่ภาคธุรกิจ (Hasan, Kamil, Mustafa, & Baten, 2012) โดยประเทศไทยมีตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (The Stock Exchange of Thailand: SET) ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการซื้อขายหลักทรัพย์ อาทิ หุ้นสามัญ หุ้นบุริมสิทธิ หุ้นกู้ และพันธบัตรรัฐบาล เป็นต้น เพื่อสร้างสภาพคล่องให้แก่หลักทรัพย์ ทำให้บริษัทผู้ออกหลักทรัพย์สามารถขยายการลงทุนได้ (Noisakul & Khongsawatkiat, 2013) ตลอดจนก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดสรรเงินทุนและระดมเงินทุน ทั้งนี้ การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์มีโอกาที่จะได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่าการฝากเงินไว้กับธนาคารพาณิชย์ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของเงินปันผล (Dividend) สำหรับการลงทุนในระยะยาว และกำไรจากการขายหลักทรัพย์ (Capital Gain) ในลักษณะของการเก็งกำไรในระยะสั้นเป็นหลัก (Banchuenvijit, 2016) อย่างไรก็ตาม การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์

มีความผันผวนไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยทั้งอัตราดอกเบี้ย อัตราเงินเฟ้อ และเสถียรภาพทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่เป็นระบบ (Systematic Risk) และไม่สามารถควบคุมได้ รวมไปถึงความเสี่ยงในการลงทุน และความเสี่ยงจากการดำเนินงานของธุรกิจ (Awirothananon & Auttarat, 2015) ตลอดจนราคาของหลักทรัพย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวของราคาหลักทรัพย์ หรือการกำหนดราคาหลักทรัพย์ จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการตัดสินใจในการลงทุน เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนจากการลงทุน และลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาหลักทรัพย์

ปัจจุบันเทคโนโลยีเริ่มมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับระบบต่าง ๆ ทั้งการผลิต การค้า การเงินและการลงทุน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงนโยบายของประเทศที่มุ่งเน้นสู่เศรษฐกิจดิจิทัล จึงส่งผลทำให้กลุ่มอุตสาหกรรมเทคโนโลยีมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยมีอัตรากำไรสุทธิร้อยละ 6.90 ในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งมากกว่าอัตรากำไรสุทธิของตลาดที่ร้อยละ 4.27 และมีมูลค่าการซื้อขายหลักทรัพย์เป็นอันดับ 4 ในไตรมาสที่ 4 ของปี พ.ศ. 2563 (ตารางที่ 1) ทั้งนี้ ธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เป็นหนึ่งในหมวดธุรกิจย่อยในกลุ่มอุตสาหกรรมเทคโนโลยีที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าตลาด และมีมูลค่าหลักทรัพย์ตามราคาตลาด (Market capitalization) ในปี พ.ศ. 2563 สูงถึง 1.02 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 6.26 ของมูลค่าตลาด (The Stock Exchange of Thailand, 2021) นอกจากนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต้องมีการพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่ผลักดันให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ ประกอบกับวิกฤตของโรคระบาดที่ทำให้การติดต่อสื่อสารเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นออนไลน์มากขึ้น ด้วยเหตุนี้นับว่าบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจึงทวีความสำคัญมากขึ้น และส่งผลทำให้หลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจนี้เป็นที่สนใจของนักลงทุน

ตารางที่ 1 มูลค่าการซื้อขายหลักทรัพย์จำแนกตามกลุ่มอุตสาหกรรม

(หน่วย: แสนล้านบาท)

กลุ่มอุตสาหกรรม	2562				2563			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
เกษตรและอาหาร	1.33	1.78	2.12	1.61	2.39	3.89	4.23	4.27
สินค้าอุปโภคฯ	0.09	0.06	0.09	0.03	0.02	0.03	1.43	1.13
ธุรกิจการเงิน	4.36	4.42	5.53	4.86	9.13	9.13	4.64	8.65
สินค้าอุตสาหกรรม	1.90	1.41	1.68	1.16	1.43	1.63	1.50	3.48
อสังหาริมทรัพย์ฯ	2.75	3.97	4.10	3.16	3.26	3.57	2.29	4.37
ทรัพยากร	5.76	6.94	8.38	7.14	10.01	9.01	5.61	8.11

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กลุ่มอุตสาหกรรม	2562				2563			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
บริการ	6.40	6.80	7.29	5.32	7.94	6.79	5.67	7.93
เทคโนโลยี	2.22	2.27	3.81	2.90	3.44	3.50	2.99	4.75

ที่มา: The Stock Exchange of Thailand (2021)

สำหรับการลงทุนหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร นักลงทุนคาดหวังที่จะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุน และหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้ ความเสี่ยงและผลตอบแทนจะมีความสัมพันธ์กัน โดยสามารถอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ด้วยแบบจำลองการกำหนดราคาหลักทรัพย์ (Capital Asset Pricing Model: CAPM) ที่พัฒนาโดย Sharpe (1964) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์อัตราผลตอบแทนจากความเสี่ยงที่เป็นระบบในลักษณะเส้นตรง (Security Market Line: SML) และเป็นแบบจำลองทางการเงินที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ดังงานวิจัยของ Gan, Hu, Liu, and Li (2013); Abbasi, Kaviani, and Farbod (2017) และ Rui, Rasiah, Yen, Ramasamy, and Pillay (2018) ที่ศึกษาในประเทศจีน อิหร่าน และมาเลเซีย ตามลำดับ รวมไปถึงอีก 13 ประเทศทั่วโลก (Bai & Green, 2020) และประเทศไทย (Chaiphath, 2016; Wannathanaphong & Chancharat, 2016) ตลอดจนวิเคราะห์เฉพาะกลุ่มอุตสาหกรรมและหมวดธุรกิจ (Noisakul & Khongsawatkiat, 2013; Banchuenvijit, 2016)

อย่างไรก็ตาม อัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์มีลักษณะเป็นข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีความผันผวนสูงและผันแปรตามช่วงเวลา (Bai & Green, 2020; Urom, Chevallier, & Zhu, 2020) ดังนั้นในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ตามแบบจำลอง CAPM จึงต้องใช้วิธีการหรือตัวแบบที่เหมาะสม โดยตัวแบบ Autoregressive Conditional Heteroscedasticity (ARCH) ของ Engle (1982) และตัวแบบ Generalized Autoregressive Conditional Heteroscedasticity (GARCH) ที่พัฒนาโดย Bollerslev (1986) รวมไปถึงตัวแบบ GARCH in Mean (GARCH-M) ที่นำเสนอโดย Engle, Lilien, and Robin (1987) เป็นวิธีการทางเศรษฐมิติที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีความผันผวน รวมไปถึงมีค่าความแปรปรวนที่ไม่คงที่ได้ อีกทั้งยังเหมาะสำหรับข้อมูลทางการเงินที่มีความถี่สูง (Kraipornsak, 2016) ดังงานวิจัยของ Boonyawat and Wanasilp (2016); Bendob, Chikhi, and Bennaceur (2017); Chiang and Zhang (2018) และ Urom et al. (2020) ดังนั้นการศึกษานี้จึงใช้ตัวแบบ GARCH-M ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยตามแบบจำลอง CAPM ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับนักลงทุนที่ต้องการลดความเสี่ยงจากการลงทุนในหมวดธุรกิจเทคโนโลยี

สารสนเทศและการสื่อสาร รวมไปถึงนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจในการลงทุน อันจะก่อให้เกิดการจัดสรรเงินลงทุนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีความมีประสิทธิภาพของตลาด (Efficient Market)

ความมีประสิทธิภาพของตลาดเป็นทฤษฎีที่มีข้อสมมติฐานว่าราคาหลักทรัพย์จะสะท้อนข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดได้อย่างถูกต้องและทันที หรือเป็นตลาดแข่งขันสมบูรณ์ที่กลไกราคาจะเป็นตัวผลักดันให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างเหมาะสม (Ross, Wethersfield, Jaffe, & Jordan, 2011) กล่าวคือ ตลาดที่มีประสิทธิภาพ ราคาหลักทรัพย์จะเท่ากับมูลค่าที่ควรจะเป็นของหลักทรัพย์นั้น ๆ เสมอ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของราคาหลักทรัพย์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเป็นผลมาจากข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องอย่างสมบูรณ์ ทั้งข้อมูลที่เป็นสาธารณะและไม่เป็นสาธารณะ รวมไปถึงข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ การตัดสินใจซื้อขายหุ้นของนักลงทุนในตลาดหลักทรัพย์จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคาดคะเนอย่างมีเหตุผล (Rational Expectations) ด้วยเหตุนี้ราคาหลักทรัพย์จึงสะท้อนถึงมูลค่าที่แท้จริงตามปัจจัยพื้นฐาน (Intrinsic Value) ของแต่ละหลักทรัพย์ (Netiniyom, 2013) จึงส่งผลให้นักลงทุนไม่สามารถสร้างผลตอบแทนที่เกินปกติได้ หรือกล่าวได้ว่านักลงทุนจะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนตามความเสี่ยงของแต่ละหลักทรัพย์ภายใต้ทฤษฎีความมีประสิทธิภาพของตลาด (Jenwittayaroje, 2018)

แนวคิดเกี่ยวกับการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ (Capital Market Investment)

การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์หรือตราสารทุน ซึ่งเป็นการซื้อหลักทรัพย์และจะมีฐานะเป็นเจ้าของธุรกิจ รวมไปถึงมีส่วนได้เสียทั้งในสินทรัพย์และรายได้ของธุรกิจ โดยจะได้รับผลตอบแทนในลักษณะของเงินปันผล ทั้งนี้ สิ่งที่นักลงทุนคาดหวังที่จะได้รับคือผลตอบแทนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตาม ผลตอบแทนที่ได้รับอาจไม่เป็นไปตามที่นักลงทุนคาดหวัง อันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรือเรียกได้ว่าเป็นความเสี่ยง ทั้งนี้ ผลตอบแทนและความเสี่ยงจะแปรผันไปในทิศทางเดียวกัน (Krootboonyong, 2014)

สำหรับความเสี่ยงสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ 1) ความเสี่ยงที่เป็นระบบ (Systematic Risk) คือ ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับทุกหลักทรัพย์หรือธุรกิจ แต่ผลกระทบที่ได้รับจะแตกต่างกันในแต่ละธุรกิจ ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่นักลงทุนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แม้ว่าจะกระจายการลงทุนไปแล้วก็ตาม และ 2) ความเสี่ยงที่ไม่เป็นระบบ (Unsystematic Risk) คือ ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับเฉพาะหลักทรัพย์หรือธุรกิจ และแตกต่างกันในแต่ละธุรกิจ ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่นักลงทุนสามารถหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ ความเสี่ยงโดยรวมจากการลงทุนในหลักทรัพย์สามารถวัดได้จากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation:

S.D.) ของราคาหลักทรัพย์ และความเสี่ยงที่เป็นระบบสามารถวัดได้จากค่าเบต้า (Beta) ตามแบบจำลอง CAPM (Sangsunt & Sangsunt, 2017)

แบบจำลองการกำหนดราคาหลักทรัพย์ (Capital Asset Pricing Model: CAPM)

จากทฤษฎีความมีประสิทธิภาพของตลาดที่สรุปว่า นักลงทุนจะได้รับผลตอบแทนเท่ากับผลตอบแทนของตลาดเท่านั้น อย่างไรก็ตาม นักลงทุนต่างต้องการผลตอบแทนที่สูงกว่าตลาดอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้การตัดสินใจในการลงทุนจึงต้องวิเคราะห์อัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ เพื่อหาหลักทรัพย์ที่มีราคาต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริง ทั้งนี้ การวิเคราะห์ส่วนใหญ่จะใช้แบบจำลองการกำหนดราคาหลักทรัพย์ (CAPM) ที่นำความเสี่ยงที่เป็นระบบมาพิจารณาพร้อมกับผลตอบแทนด้วย ซึ่งนักลงทุนจะได้รับผลตอบแทนขั้นต่ำเท่ากับส่วนชดเชยความเสี่ยงรวมกับอัตราผลตอบแทนที่ปราศจากความเสี่ยง (Risk Free Rate) (Chaiphath, 2016) ซึ่งสามารถอธิบายในรูปแบบสมการได้ ดังนี้

$$E(R_i) = R_f + \beta_i[E(R_M) - R_f] \quad (1)$$

โดยที่ $E(R_i)$ คือ อัตราผลตอบแทนที่คาดหวังจากหลักทรัพย์ i , $E(R_M)$ คือ อัตราผลตอบแทนที่คาดหวังจากตลาด, R_f คือ อัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ที่ปราศจากความเสี่ยง และ β_i คือ ค่าความเสี่ยงที่เป็นระบบของหลักทรัพย์ i ทั้งนี้ ค่าเบต้าแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์เปรียบเทียบกับอัตราผลตอบแทนของตลาด ดังนั้นเมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับอัตราผลตอบแทนที่ต้องการจากหลักทรัพย์จะสามารถประเมินได้ว่าหลักทรัพย์ได้มีราคาต่ำกว่าระดับที่เหมาะสม (Undervalue) หรือราคาสูงกว่าระดับที่เหมาะสม (Overvalue)

ตัวแบบ Generalized Autoregressive Conditional Heteroscedasticity (GARCH)

ตัวแบบ GARCH เป็นตัวแบบที่ใช้ในการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีความถี่สูง โดยส่วนใหญ่ตัวแปรสุ่มคลาดเคลื่อน (ε_t) จะมีค่าเฉลี่ยและความแปรปรวนไม่คงที่ ซึ่งตัวแบบ GARCH ที่นำเสนอโดย Bollerslev (1986) ที่พัฒนามาจากตัวแบบ ARCH ของ Engle (1982) และมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดจำนวนพารามิเตอร์ในตัวแบบ ARCH ที่มีลำดับของ q จำนวนมาก หรือ ARCH (q) ทั้งนี้ ตัวแบบ ARCH มีลักษณะ 2 อย่าง สามารถแสดงในรูปแบบสมการได้ ดังนี้ (Rangkakulnuwat, 2013)

$$\varepsilon_t = \sigma_t \nu_t \quad (2)$$

$$\sigma_t^2 = \alpha_0 + \sum_{i=1}^q \alpha_i \varepsilon_{t-i}^2 \quad (3)$$

โดยที่ ν_t คือ ตัวรบกวนขาวที่มีค่าเฉลี่ยเป็น 0 และมีค่าความแปรปรวนเท่ากับ 1 (White Noise Process), σ_t คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หรือความผันผวน (Volatility) ของเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันในระยะสั้น (ตัวแปรสุ่มคลาดเคลื่อน), σ_t^2 คือ ค่าความแปรปรวนของเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันในระยะสั้น ซึ่งอยู่ในรูปสมการพหุนามยกกำลังสองของเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันในอดีต (ε_{t-i}^2), α_0 และ α_i คือ ค่าพารามิเตอร์ ทั้งนี้ ตัวแบบ GARCH นำความความแปรปรวนในระยะสั้นที่ผ่านมาในอดีตเข้ามารวมในแบบจำลอง ARCH ซึ่งแสดงในรูปแบบสมการได้ ดังนี้

$$\sigma_t^2 = \alpha_0 + \sum_{i=1}^q \alpha_i \varepsilon_{t-i}^2 + \sum_{i=1}^p \beta_i \sigma_{t-i}^2 \quad (4)$$

โดยที่ β_i คือ ค่าพารามิเตอร์ และจากสมการที่ 4 เรียกได้ว่าเป็นตัวแบบ GARCH (p,q) อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ข้อมูลอนุกรมเวลาทางการเงิน อาทิ อัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ จะขึ้นอยู่กับความเสี่ยงของหลักทรัพย์นั้นด้วย ดังนั้น Engle et al. (1987) จึงได้พัฒนาตัวแบบ GARCH in mean (GARCH-M) ขึ้นมา โดยนำความเสี่ยงของหลักทรัพย์นั้นเข้ามาเป็นตัวแปรอธิบายในสมการค่ากลาง (Mean) ซึ่งแสดงในรูปแบบสมการได้ ดังนี้

$$\text{สมการ Mean} \quad R_t = \mu + \gamma \sigma_t + \varepsilon_t \quad (5)$$

$$\text{สมการ Variance} \quad \sigma_t^2 = \alpha_0 + \sum_{i=1}^q \alpha_i \varepsilon_{t-i}^2 + \sum_{i=1}^p \beta_i \sigma_{t-i}^2 \quad (6)$$

โดยที่ R_t คือ อัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ ณ เวลาที่ t, σ_t คือ ความเสี่ยงของหลักทรัพย์ ณ เวลาที่ t, μ คือ ค่าเฉลี่ยของอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ ณ เวลาที่ t และ γ คือ ค่าสัมประสิทธิ์ ทั้งนี้ ความเสี่ยงของหลักทรัพย์คำนวณได้จากสมการความแปรปรวน (Variance) ของแบบจำลอง GARCH ดังสมการที่ 6

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

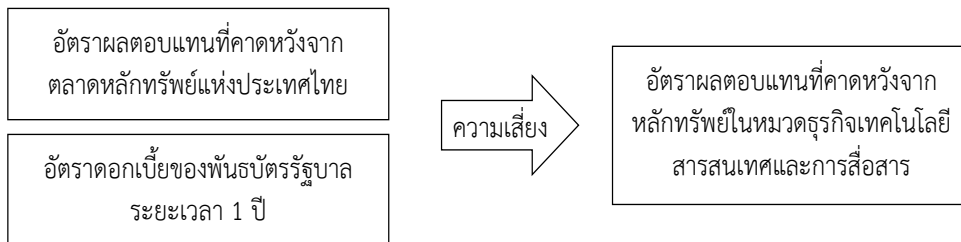
สำหรับการศึกษาที่ผ่านมาได้มีการนำแบบจำลอง CAPM มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ ดังการศึกษาของ Hasan et al. (2012) ที่อธิบายว่าความเสี่ยงของตลาดสามารถใช้การตัดสินใจลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ของประเทศบังคลาเทศได้ เช่นเดียวกันกับ Gan et al. (2013) ที่พบว่าแบบจำลอง CAPM สามารถอธิบายความเสี่ยงของแต่ละหลักทรัพย์ได้เป็นอย่างดีในประเทศจีน ซึ่งสอดคล้องกับ Abbasi et al. (2017) ที่ศึกษาในประเทศอิหร่าน อีกทั้ง Rui et al. (2018) ได้สรุปว่าความเสี่ยงที่ได้จากแบบจำลอง CAPM จะขึ้นอยู่กับชุดข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา และ Bai and Green (2020) ยังให้ข้อสรุปที่ว่า ความเสี่ยงของหลักทรัพย์จะแตกต่างกันในแต่ละอุตสาหกรรม ทั้งนี้ การศึกษาในประเทศไทยได้นำแบบจำลอง CAPM มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์อย่างแพร่หลาย โดย Wannathanaphong and Chancharat (2016) ได้วิเคราะห์ในกลุ่ม SET50 เช่นเดียวกันกับ Chaiphath (2016) ที่ศึกษาใน 10 หลักทรัพย์ที่มีมูลค่าการซื้อขายสูงสุดในปี พ.ศ. 2557 ตลอดจนการวิเคราะห์เฉพาะในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรม ทั้งกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรม (Awirothananon & Auttarat, 2015) กลุ่มเทคโนโลยี (Attapoomsuwan & Wanaset, 2015) และหมวดธุรกิจพลังงานและสาธารณูปโภค (Banchuenvijit, 2016) ซึ่งแบบจำลอง CAPM สามารถอธิบายความเสี่ยงของแต่ละหลักทรัพย์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รวมไปถึงสามารถใช้ประกอบการตัดสินใจลงทุน และสร้างกลุ่มหลักทรัพย์ที่เหมาะสมของนักลงทุนแต่ละคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีความถี่สูงจะต้องใช้วิธีการประมาณค่าอย่างเหมาะสม โดย Urom et al. (2020) ได้ใช้ตัวแบบ GARCH ในการประมาณค่าความเสี่ยง

ตามแบบจำลอง CAPM ของหลักทรัพย์ใน 56 ประเทศทั่วโลก เช่นเดียวกันกับ Bendob et al. (2017) ที่ศึกษาใน 7 ประเทศของตะวันออกกลาง รวมไปถึง Chiang and Zhang (2018) ได้ศึกษาในประเทศจีน ด้วยตัวแบบ GARCH-M ซึ่งพบว่าตัวแบบ GARCH-M มีประสิทธิภาพในการประมาณค่ามากกว่าวิธีการกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square: OLS) และ GARCH เนื่องจากมีการนำค่าความผันผวนจากราคาหลักทรัพย์มาเป็นตัวแปรอธิบายในแบบจำลอง และเป็นไปตามแนวคิดทางการเงินที่อธิบายว่าการลงทุนที่มีความเสี่ยงสูงนั้นลงทุนย่อมคาดหวังที่จะได้รับผลตอบแทนที่สูงด้วย (High Risk Expected High Return) ซึ่งสอดคล้องกับ Yakob and Delpachitra (2006) ที่ศึกษาในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก 10 ประเทศ และ Boonyawat and Wanasilp (2016) ที่ศึกษาในหลักทรัพย์กลุ่มอสังหาริมทรัพย์ในประเทศไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากกรอบแนวคิดการวิจัยซึ่งได้จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ตามแบบจำลอง CAPM จึงมีสมมติฐานในการวิจัย คือ อัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน

วิธีการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ดังนั้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ จึงใช้วิธีการทางเศรษฐมิติ (Econometrics) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ในการวิเคราะห์ ซึ่งมาจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลและตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ของการศึกษา จึงใช้ข้อมูลราคาปิดรายวันของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่จดทะเบียน และทำการซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย รวมไปถึงดัชนีราคาหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET Index) ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2559 ถึง 30 ธันวาคม 2563 รวมทั้งสิ้น 1,220 วัน จากฐานข้อมูล SETSMART ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และอัตราดอกเบี้ยของพันธบัตรรัฐบาลระยะเวลา 1 ปี จากธนาคารแห่งประเทศไทย และจากการศึกษาที่ผ่านมาผู้วิจัยได้สรุปตัวแปรที่นำมาศึกษา ประกอบไปด้วย อัตราผลตอบแทนของแต่ละหลักทรัพย์ (R_i), อัตราผลตอบแทนของตลาด (R_M) คือ อัตราผลตอบแทนของ SET Index และอัตราผลตอบแทนที่ปราศจากความเสี่ยง (R_f) คือ อัตราดอกเบี้ยของพันธบัตรรัฐบาลระยะเวลา 1 ปี (Chaiphath, 2016; Jenwittayaroje, 2018) ทั้งนี้ หลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่นำมาวิเคราะห์มีจำนวนทั้งสิ้น 15 หลักทรัพย์ที่มีมูลค่าการซื้อขายสูงที่สุดในปี พ.ศ. 2563 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายชื่อหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ลำดับ	ชื่อบริษัทหลักทรัพย์	อักษรย่อ	มูลค่าการซื้อขาย (ล้านบาท)
1	บริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน)	ADVANC	390,429.22
2	บริษัท อินทัช โฮลดิ้งส์ จำกัด (มหาชน)	INTUCH	178,720.05
3	บริษัท ทู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)	TRUE	95,499.81
4	บริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน)	DTAC	68,974.94
5	บริษัท จัสมิน อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)	JAS	65,381.22
6	กองทุนรวมโครงสร้างพื้นฐานโทรคมนาคม ดิจิทัล	DIF	60,113.82
7	บริษัท เจ มาร์ท จำกัด (มหาชน)	JMART	53,353.81
8	กองทุนรวมโครงสร้างพื้นฐานบรอดแบนด์อินเทอร์เน็ต จัสมิน	JASIF	35,635.97
9	บริษัท ไทยคม จำกัด (มหาชน)	THCOM	14,759.73
10	บริษัท ซินเน็ค (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน)	SYNEX	10,680.12
11	บริษัท เอแอลที เทเลคอม จำกัด (มหาชน)	ALT	6,578.54
12	บริษัท เอสไอเอส ดิสทริบิวชั่น (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน)	SIS	5,453.06
13	บริษัท อินเทอร์เน็ตประเทศไทย จำกัด (มหาชน)	INET	4,439.15
14	บริษัท สามารทคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)	SAMART	4,430.05
15	บริษัท ฮิวแมนิก้า จำกัด (มหาชน)	HUMAN	2,924.19

ที่มา: SETSMART

แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแบบจำลอง CAPM มาใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งสามารถเขียนให้อยู่ในรูปแบบสมการได้ ดังนี้

จากแบบจำลอง CAPM ในสมการที่ 1 ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยง ซึ่งสามารถเขียนสมการใหม่ได้ ดังนี้

$$R_i = R_f + \beta_i(R_M - R_f) + \varepsilon_i \quad (7)$$

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงส่วนชดเชยความเสี่ยงของตลาด ซึ่งหมายถึงส่วนต่างระหว่างอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์กับอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ที่ปราศจากความเสี่ยง สามารถเขียนสมการที่ 7 ใหม่ได้ ดังนี้

$$R_i - R_f = \beta_i(R_M - R_f) + \varepsilon_i \quad (8)$$

หรือเขียนให้อยู่ในรูปแบบของสมการถดถอย (Hasan et al., 2012) ได้ ดังนี้

$$R_{it} - R_{ft} = \alpha_{it} + \beta_{it}(R_{Mt} - R_{ft}) + \varepsilon_{it} \quad (9)$$

โดยที่ $R_{it} - R_{ft}$ คือ ส่วนชดเชยความเสี่ยงของหลักทรัพย์ i ณ เวลา t , $R_{Mt} - R_{ft}$ คือ ส่วนชดเชยความเสี่ยงของตลาด ณ เวลาที่ t , α_{it} คือ ค่าคงที่ หรืออัตราผลตอบแทนส่วนเกินของหลักทรัพย์ i ณ เวลาที่ t , β_{it} คือ ค่าสัมประสิทธิ์ หรือค่าความเสี่ยงที่เป็นระบบของหลักทรัพย์ i ณ เวลาที่ t และ ε_{it} คือ ค่าความคลาดเคลื่อน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยด้วยแบบจำลอง CAPM โดยทำการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ตามตัวแบบ GARCH-M ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีความผันผวน และค่าความแปรปรวนที่ไม่คงที่ ทั้งนี้ เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ครบถ้วน และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ขั้นตอน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. คำนวณอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ และอัตราผลตอบแทนของตลาด จากราคาปิดของหลักทรัพย์ และดัชนีตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยรายวัน ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการได้ ดังนี้

$$\text{อัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์} \quad R_{it} = \ln \left(\frac{P_{it}}{P_{it-1}} \right) \quad (10)$$

$$\text{อัตราผลตอบแทนของตลาด} \quad R_{Mt} = \ln \left(\frac{SET_t}{SET_{t-1}} \right) \quad (11)$$

โดยที่ P_{it} คือ ราคาปิดของหลักทรัพย์ i ณ เวลาที่ t และ SET_t คือ ราคาปิดของดัชนีราคาหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ณ เวลาที่ t ส่วน $\ln$ คือ Natural Logarithm ทั้งนี้ ผลตอบแทนที่ได้อยู่ใน

รูปแบบของลอการิทึมฐานธรรมชาติ (Natural Logarithm) จะช่วยลดความแปรปรวนของข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีลักษณะเป็นอนุกรมเวลา (Time Series) ได้ (Hasan et al., 2012; Bendob et al., 2017; Rui et al., 2018)

2. ทดสอบความนิ่งของข้อมูล (Unit Root Test) เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีความไม่นิ่ง (Non-stationary) อาจทำให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ที่ไม่แท้จริงของตัวแปรในแบบจำลองได้ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธี Augmented Dickey Fuller Test (ADF) ในการทดสอบความนิ่งของข้อมูล

3. ประเมินค่าความเสี่ยงที่เป็นระบบของหลักทรัพย์ตามแบบจำลอง CAPM ด้วยตัวแบบ GARCH-M ที่นำเสนอโดย Engle et al. (1987) ซึ่งเป็นตัวแบบที่นำส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานหรือความเสี่ยงของหลักทรัพย์มาพิจารณาเป็นตัวแปรอธิบาย เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ผลตอบแทนของหลักทรัพย์ ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการประยุกต์วิธีการวิเคราะห์ทั้งความเสี่ยงที่เป็นระบบและไม่ใช่ระบบของหลักทรัพย์เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ ตัวแบบ GARCH-M (1,1) มีความเหมาะสมในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ (Bollerslev, 1986) และสามารถเขียนเป็นสมการ (Kraipornsak, 2016) ได้ ดังนี้

$$\text{สมการ Mean} \quad R_{it} - R_{ft} = \alpha_{it} + \beta_{it}(R_{Mt} - R_{ft}) + \gamma h_{it}^{1/2} + \varepsilon_{it} \quad (12)$$

$$\text{สมการ Variance} \quad h_{it} = a_0 + a_1 \varepsilon_{it-1}^2 + b_1 h_{it-1} \quad (13)$$

เมื่อ γ คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของ GARCH-M, h_{it} คือ ค่าความแปรปรวน, a_0 คือ ค่าคงที่, a_1 และ b_1 คือ ค่าสัมประสิทธิ์ ทั้งนี้ การวิเคราะห์ตามแบบจำลอง CAPM ดังสมการที่ 12 สามารถอธิบายค่า α_{it} ได้ดังนี้ หากมีค่าเท่ากับ 0 หมายถึง หลักทรัพย์นั้นให้ผลตอบแทนในระดับเหมาะสม หากมีค่ามากกว่า 0 หมายถึง หลักทรัพย์ให้ผลตอบแทนสูงกว่าอัตราผลตอบแทนของตลาด (Undervalue) และหากมีค่าน้อยกว่า 0 หมายถึง หลักทรัพย์ให้ผลตอบแทนต่ำกว่าอัตราผลตอบแทนของตลาด (Overvalue) ส่วนค่า β_{it} หากมีค่าเท่ากับ 1 หมายถึง อัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์มีการเปลี่ยนแปลงเท่ากับอัตราผลตอบแทนของตลาด หากมีค่ามากกว่า 1 หมายถึง อัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์มีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าอัตราผลตอบแทนของตลาด หรือเรียกว่าหลักทรัพย์เชิงรุก (Aggressive Stock) ซึ่งเหมาะสมที่จะลงทุนในช่วงตลาดขาขึ้น (Bull Market) และหากมีค่าน้อยกว่า 1 หมายถึง อัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์มีการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าอัตราผลตอบแทนของตลาด หรือเรียกว่าหลักทรัพย์เชิงรับ (Defensive Stock) ซึ่งเหมาะสมที่จะลงทุนในช่วงตลาดขาลง (Bear Market)

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยด้วยแบบจำลอง CAPM

ในครั้งนี้ ใช้ข้อมูลรายวันตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2559 ถึง 30 ธันวาคม 2563 และเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย ผู้วิจัยจึงแบ่งผลการวิจัย ออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

จากข้อมูลผลตอบแทนของหลักทรัพย์ที่ใช้ในการศึกษาตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา พบว่า อัตราผลตอบแทนของตลาด (SET) เฉลี่ยเท่ากับ 0.0113% และอัตราผลตอบแทนที่ปราศจากความเสี่ยง (R_f) เท่ากับ 0.0036% โดยหลักทรัพย์ที่มีอัตราผลตอบแทนเฉลี่ยสูงกว่าตลาดได้แก่ ADVANC, DTAC, JMART, SYNEX, SIS, INET และ HUMAN ส่วนที่เหลืออีก 8 หลักทรัพย์มีผลตอบแทนเฉลี่ยต่ำกว่าตลาด ทั้งนี้ อัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ทั้งหมดมีความผันผวนสูง ซึ่งพิจารณาได้จากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ที่มีค่าสูง รวมไปถึงไม่มีการกระจายของข้อมูลแบบปกติ (Normal Distribution) เนื่องจากผลการทดสอบการกระจายของข้อมูลด้วยค่าสถิติ Jarque-Bera พบว่า อัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ทั้งหมดมีการกระจายของข้อมูลแบบไม่ปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ข้อมูลเบื้องต้นของอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์และตลาด

หลักทรัพย์	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด	Jarque-Bera	Prob.	N
SET	0.0113%	1.0510%	7.6531%	-11.4282%	37,568.14	0.0000	1,220
R_f	0.0036%	0.0010%	0.0049%	0.0007%	361.92	0.0000	1,220
ADVANC	0.0170%	1.4859%	8.5018%	-8.7647%	998.70	0.0000	1,220
INTUCH	0.0105%	1.5070%	9.5791%	-10.4261%	3,327.44	0.0000	1,220
TRUE	-0.0484%	2.2749%	12.2290%	-12.4298%	1,420.65	0.0000	1,220
DTAC	0.0134%	2.6913%	13.2821%	-13.2489%	457.90	0.0000	1,220
JAS	0.0032%	2.7852%	17.6931%	-35.5533%	65,039.03	0.0000	1,220
DIF	0.0046%	1.0406%	8.3382%	-11.3329%	19,913.51	0.0000	1,220
JMART	0.1281%	3.3444%	13.8836%	-18.9757%	940.04	0.0000	1,220
JASIF	0.0040%	1.2152%	11.4048%	-9.0151%	11,156.57	0.0000	1,220
THCOM	-0.0951%	2.9197%	22.3144%	-19.4156%	5,655.66	0.0000	1,220
SYNEX	0.1096%	2.8486%	21.0405%	-15.0384%	1,424.89	0.0000	1,220
ALT	-0.0770%	3.0587%	15.8224%	-25.8744%	4,147.80	0.0000	1,100
SIS	0.1183%	2.1896%	16.9899%	-12.3481%	2,585.82	0.0000	1,220
INET	0.0221%	2.7559%	17.7408%	-30.3186%	15,135.51	0.0000	1,220

ตารางที่ 3 (ต่อ)

หลักทรัพย์	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด	Jarque- Bera	Prob.	N
SAMART	-0.0825%	2.4309%	12.8617%	-16.3551%	1,413.29	0.0000	1,220
HUMAN	0.0142%	2.6742%	11.8784%	-11.7783%	240.76	0.0000	747

2. ผลการทดสอบความนิ่งข้อมูล

การศึกษาค้างนี้ทำการทดสอบความนิ่งของข้อมูล ด้วยวิธี ADF ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ส่วนขดเซยความเสี่ยงของหลักทรัพย์ และส่วนขดเซยความเสี่ยงของตลาดดังสมการที่ 9 ก่อนทำการทดสอบความนิ่งของข้อมูล ซึ่งจากการทดสอบข้อมูลอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ และตลาดทั้งหมด 16 ข้อมูลที่ระดับ Level พบว่า อัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ และตลาดทั้งหมดมีความนิ่ง (Stationary) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (ตารางภาคผนวกที่ 1)

3. ผลการประมาณค่าความเสี่ยงที่เป็นระบบของหลักทรัพย์

การประมาณค่าความเสี่ยงที่เป็นระบบของหลักทรัพย์ตามแบบจำลอง CAPM ด้วยตัวแบบ GARCH-M (1,1) ที่นำความเสี่ยงของหลักทรัพย์มาร่วมพิจารณา และพบว่าอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ SYNEX, INTUCH, TRUE, JAS, DIF และ THCOM ที่ค่าความเสี่ยงของหลักทรัพย์มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ทั้ง 6 หลักทรัพย์โดยเฉลี่ยจะเปลี่ยนแปลงไปตามความเสี่ยงของหลักทรัพย์นั้นด้วย เท่ากับค่าสัมประสิทธิ์ (γ) ทั้งนี้ ความผันผวนของอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ทั้ง 6 หลักทรัพย์จะเป็นไปตามสมการความแปรปรวน (Variance) ของแต่ละหลักทรัพย์ ดังตารางที่ 3 โดยอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ INTUCH, TRUE, JAS, DIF และ SYNEX มีความสัมพันธ์กับค่าความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ส่วนอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ THCOM มีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในทิศทางตรงกันข้าม โดยไม่เป็นไปตามแนวคิดทางการเงินและสมมติฐานการวิจัย ซึ่งกล่าวได้ว่าหลักทรัพย์ THCOM มีความเสี่ยงสูง และมีโอกาสที่จะขาดทุนสูง (ตารางที่ 4)

สำหรับค่าความเสี่ยงที่เป็นระบบของหลักทรัพย์ พบว่า หลักทรัพย์ JMART, TRUE, JAS, DTAC, THCOM และ SYNEX มีค่าความเสี่ยงที่เป็นระบบสูงกว่าตลาดในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เมื่ออัตราผลตอบแทนส่วนเกินของตลาดเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 จะส่งผลให้อัตราผลตอบแทนส่วนเกินของทั้ง 6 หลักทรัพย์โดยเฉลี่ยเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1.4158, 1.1609, 1.1043, 1.1042, 1.0865 และ 1.0698 ตามลำดับ หรือกล่าวได้ว่าทั้ง 6 หลักทรัพย์มีลักษณะเป็นหลักทรัพย์เชิงรุก ส่วนหลักทรัพย์ SAMART, ALT, INTUCH, ADVANC, HUMAN, SIS, INET, JASIF และ DIF มีค่าความเสี่ยงที่เป็นระบบต่ำกว่าตลาดในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เมื่ออัตราผลตอบแทนส่วนเกินของตลาดเปลี่ยนแปลงไป

ร้อยละ 1 จะส่งผลให้อัตราผลตอบแทนส่วนเกินของหลักทรัพย์ทั้ง 9 หลักทรัพย์โดยเฉลี่ยเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 0.8890, 0.7833, 0.7658, 0.7557, 0.7337, 0.6978, 0.6844, 0.4482 และ 0.3049 ตามลำดับ หรือกล่าวได้ว่าหลักทรัพย์ทั้ง 9 หลักทรัพย์มีลักษณะเป็นหลักทรัพย์เชิงรับ (ตารางที่ 4)

ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ความเสี่ยงที่เป็นระบบของหลักทรัพย์ทั้ง 15 หลักทรัพย์ สามารถสรุปได้ว่า อัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ตามแบบจำลอง CAPM ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย และสอดคล้องกับแนวคิดทางการเงินที่อธิบายว่าการลงทุนที่มีความเสี่ยงสูง นักลงทุนย่อมคาดหวังที่จะได้รับผลตอบแทนที่สูงด้วย เพื่อชดเชยความเสี่ยงที่เกิดขึ้น (ตารางที่ 4)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ที่เหมาะสม พบว่า หลักทรัพย์ TRUE และ JAS ให้ผลตอบแทนในอัตราที่สูงกว่าอัตราผลตอบแทนของตลาดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า อัตราผลตอบแทนส่วนเกินของหลักทรัพย์โดยเฉลี่ยจะมีค่าเท่ากับร้อยละ 0.0071 และ 0.0031 ตามลำดับ เมื่ออัตราผลตอบแทนส่วนเกินของตลาดไม่เปลี่ยนแปลง หรือกล่าวได้ว่า หลักทรัพย์ทั้ง 2 มีราคาต่ำกว่าระดับที่เหมาะสม ส่วนหลักทรัพย์ DIF, SYNEX, JASIF, ALT, INET, SIS, INTUCH และ ADVANC ให้ผลตอบแทนในอัตราที่ต่ำกว่าอัตราผลตอบแทนของตลาดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าอัตราผลตอบแทนส่วนเกินของหลักทรัพย์โดยเฉลี่ยมีค่าเท่ากับร้อยละ -0.0127, -0.0100, -0.0081, -0.0071, -0.0066, -0.0059, -0.0051 และ -0.0036 ตามลำดับ เมื่ออัตราผลตอบแทนส่วนเกินของตลาดไม่เปลี่ยนแปลง หรือกล่าวได้ว่าหลักทรัพย์ทั้ง 8 มีราคาสูงกว่าระดับที่เหมาะสม ในขณะที่หลักทรัพย์ DTAC, JMART, THCOM, SAMART และ HUMAN ให้อัตราผลตอบแทนเท่ากับอัตราผลตอบแทนของตลาด กล่าวคือ ค่า α_i ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หรือไม่แตกต่างจากศูนย์ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า หลักทรัพย์ทั้ง 5 ให้ผลตอบแทนในระดับเหมาะสม (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ค่าความเสี่ยงที่เป็นระบบของหลักทรัพย์ด้วยตัวแบบ GARCH-M (1,1)

หลักทรัพย์	สมการ Mean			สมการ Variance			$\bar{R}^2$
	α_i	β_i	γ	a_0	a_1	b_1	
ADVANC	-0.0036**	0.7557***	0.0368	3.37E-06***	0.0477***	0.9270***	0.2904
INTUCH	-0.0051***	0.7658***	0.1756*	2.89E-06***	0.0689***	0.9125***	0.3229
TRUE	0.0071***	1.1609***	0.3239**	4.07E-05***	0.0868***	0.8009***	0.3176
DTAC	0.0016	1.1042***	-0.0246	0.0001***	0.2131***	0.5826***	0.1987
JAS	0.0031***	1.1043***	0.1007*	0.0001***	0.7626***	0.4338***	0.1143
DIF	-0.0127***	0.3049***	0.3874***	1.74E-06***	0.0697***	0.9126***	0.2067

ตารางที่ 4 (ต่อ)

หลักทรัพย์	สมการ Mean			สมการ Variance			$\bar{R}^2$
	α_i	β_i	γ	a_0	a_1	b_1	
JMART	0.0056	1.4158***	0.0496	0.0002***	0.1601***	0.5737***	0.2091
JASIF	-0.0081***	0.4482***	0.0683	7.16E-06***	0.1088***	0.8335***	0.2347
THCOM	0.0033	1.0865***	-0.1834*	6.16E-05***	0.2815***	0.6935***	0.1272
SYNEX	-0.0100**	1.0698***	0.4637***	4.90E-05***	0.0713***	0.8625***	0.1567
ALT	-0.0071***	0.7833***	0.1236	7.08E-06***	0.0604***	0.9326***	0.1407
SIS	-0.0059**	0.6978***	0.1359	8.46E-06***	0.0522***	0.9302***	0.1544
INET	-0.0066***	0.6844***	0.0928	6.03E-07**	0.0366***	0.9660***	0.0930
SAMART	-0.0049	0.8890***	0.1260	0.0002***	0.1587***	0.4240***	0.1576
HUMAN	-0.0003	0.7337***	-0.1259	0.0002***	0.4406***	0.2992***	0.1278

หมายเหตุ: *, ** และ *** คือระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.10, 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความเหมาะสมของตัวแบบ GARCH-M (1,1) ที่ใช้ในการประมาณค่าความเสี่ยงที่เป็นระบบของหลักทรัพย์ตามแบบจำลอง CAPM โดยพิจารณาจากคุณสมบัติ White Noise ของค่าความคลาดเคลื่อน ซึ่งจะต้องไม่เกิดปัญหาสหสัมพันธ์ (Serial Correlation) และ ARCH Effect ในตัวแบบ GARCH-M (1,1) ทั้งนี้ ทำการทดสอบด้วยค่าสถิติ Ljung-Box หรือ Q-Stat ของค่าความคลาดเคลื่อน และค่าความคลาดเคลื่อนยกกำลังสอง รวมไปถึงค่าสถิติ Chi-square ในการทดสอบ ARCH-LM โดยผลจากการทดสอบ พบว่า ค่าความคลาดเคลื่อนไม่มีปัญหาสหสัมพันธ์ เนื่องจากค่าสถิติ Q และ Q^2 ของตัวแบบทั้งหมดไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 รวมไปถึงไม่มี ARCH effect เนื่องจากการทดสอบ ARCH-LM ของตัวแบบทั้งหมดไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าตัวแบบ GARCH-M (1,1) เป็นตัวแบบที่มีความเหมาะสม (ตารางภาคผนวกที่ 2)

สรุปและอภิปรายผล

ตลาดทุนเป็นตลาดที่นักลงทุนให้ความสนใจ และคาดหวังที่จะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนที่สูง ทั้งนี้ ผลตอบแทนที่คาดหวังจะผันแปรไปตามความเสี่ยงของหลักทรัพย์นั้น รวมไปถึงความเสี่ยงของตลาด ซึ่งนักลงทุนจะรับรู้ข้อมูลข่าวสารของหลักทรัพย์นั้นอย่างเท่าเทียมกันตามทฤษฎีความมีประสิทธิภาพของตลาด อย่างไรก็ตาม นักลงทุนไม่สามารถได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่าตลาดได้อย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากความผันผวนของตลาด อีกทั้งในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ที่ทำให้

ทุกระบบสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างรวดเร็ว และก่อให้เกิดพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งผลักดันให้เกิดการระดมทุนมากขึ้นในกลุ่มอุตสาหกรรมเทคโนโลยี การศึกษาในครั้งนี้ ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ด้วยแบบจำลองการกำหนดราคาหลักทรัพย์ และใช้ตัวแบบ GARCH-M (1,1) ซึ่งมีความเหมาะสมในการประมาณค่า โดยใช้ข้อมูลราคาปิดรายวันของหลักทรัพย์ ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2559 ถึง 30 ธันวาคม 2563 ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันของอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของแต่ละหลักทรัพย์ตามแบบจำลอง CAPM ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดทางการเงิน และสอดคล้องกับ Hasan et al. (2012); Gan et al. (2013) และ Rui et al. (2018) ที่ศึกษาในประเทศบังกลาเทศ จีน และมาเลเซีย ตลอดจนอุตสาหกรรม และหมวดธุรกิจต่าง ๆ ในประเทศไทย (Awirothananon & Auttarat, 2015; Banchuenvijit, 2016; Chaiphath, 2016)

ทั้งนี้ ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นคือ ความเสี่ยงที่เป็นระบบโดยหลักทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูงกว่าตลาด ประกอบไปด้วยหลักทรัพย์ JMART, TRUE, JAS, DTAC, THCOM และ SYNEX ซึ่งทั้ง 6 หลักทรัพย์มีอัตราผลตอบแทนที่เปลี่ยนแปลงสูงกว่าตลาด หรือหลักทรัพย์เชิงรุก และเหมาะสมกับการลงทุนในตลาดช่วงขาขึ้น ซึ่งจะได้รับอัตราผลตอบแทนสูงกว่าตลาด ส่วนหลักทรัพย์ SAMART, ALT, INTUCH, ADVANC, HUMAN, SIS, INET, JASIF และ DIF เป็นหลักทรัพย์ที่มีความเสี่ยงต่ำกว่าตลาด ซึ่งทั้ง 9 หลักทรัพย์ มีอัตราผลตอบแทนที่เปลี่ยนแปลงต่ำกว่าตลาด หรือหลักทรัพย์เชิงรับ และเหมาะสมกับการลงทุนในตลาดช่วงขาลง โดยจะช่วยรักษาเงินลงทุนให้ลดลงต่ำกว่าตลาด ซึ่งสอดคล้องกับ Chaiphath (2016) ที่อธิบายว่า หลักทรัพย์ TRUE เป็นหลักทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูงกว่าตลาด ส่วนหลักทรัพย์ INTUCH และ ADVANC เป็นหลักทรัพย์ที่มีความเสี่ยงต่ำกว่าตลาด นอกจากนี้ ความเสี่ยงของหลักทรัพย์ยังเป็นสิ่งที่กำหนดอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ด้วย โดยเฉพาะหลักทรัพย์ SYNEX, INTUCH, TRUE, JAS, DIF และ THCOM ซึ่งสอดคล้องกับ Boonyawat and Wanasilp (2016) ที่ศึกษาในหลักทรัพย์กลุ่มอสังหาริมทรัพย์ในประเทศไทยและประเทศจีน (Chiang & Zhang, 2018) และมาเลเซีย (Yakob & Delpachitra, 2006)

นอกจากนี้ หลักทรัพย์ DTAC, JMART, THCOM, SAMART และ HUMAN มีอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์เท่ากับอัตราผลตอบแทนของตลาดและเหมาะสมในการลงทุน เพื่อกระจายความเสี่ยงจากการลงทุนในการสร้างกลุ่มหลักทรัพย์ (Portfolio) ทั้งนี้ หลักทรัพย์ THCOM เป็นหลักทรัพย์ที่ควรหลีกเลี่ยงการลงทุน เนื่องจากความเสี่ยงเฉพาะหลักทรัพย์กับอัตราผลตอบแทนมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม ซึ่งมีโอกาสที่จะขาดทุนสูง ส่วนหลักทรัพย์ TRUE และ JAS มีอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์สูงกว่าอัตราผลตอบแทนของตลาด ซึ่งควรลงทุน เนื่องจากมีราคาต่ำกว่าระดับที่เหมาะสม และแนวโน้มของราคาจะสูงขึ้นในอนาคต สำหรับหลักทรัพย์ DIF, SYNEX, JASIF, ALT, INET, SIS, INTUCH และ ADVANC มีอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ต่ำกว่าอัตราผลตอบแทนของตลาด ซึ่งควรขายเพื่อทำกำไรหรือลดโอกาสที่จะขาดทุน เนื่องจากราคาสูงกว่าระดับที่เหมาะสม และแนวโน้มของราคา

จะลดลงในอนาคต เช่นเดียวกันกับ Attapoomsuwan and Wanaset (2015) ที่อธิบายว่า หลักทรัพย์ INTUCH และ ADVANC มีราคาสูงกว่าระดับที่เหมาะสม ทั้งนี้ การวิเคราะห์ด้วยตัวแบบทางเศรษฐมิติ เป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นถึงมุมมองด้านการลงทุนได้กว้างขึ้น ซึ่งสามารถใช้ประกอบการตัดสินใจในการลงทุนได้ อย่างไรก็ตาม นักลงทุนควรพิจารณาข้อมูลพื้นฐานและผลประกอบการของหลักทรัพย์ร่วมด้วย จึงจะทำให้การลงทุนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงของหลักทรัพย์ ในหมวดธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย นักลงทุนสามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจได้ในเบื้องต้น โดยพิจารณาเลือกซื้อหลักทรัพย์ที่มีราคาต่ำกว่าระดับที่เหมาะสม และขายหลักทรัพย์ที่มีราคาสูงกว่าระดับที่เหมาะสม ทั้งนี้ นักลงทุนที่สามารถรับความเสี่ยงได้ต่ำ ควรลงทุนในหลักทรัพย์เชิงรับ ส่วนนักลงทุนที่สามารถรับความเสี่ยงได้สูง ควรลงทุนในหลักทรัพย์เชิงรุก อีกทั้งสถานะตลาดโดยรวมอยู่ในช่วงขาขึ้น ซึ่งมีโอกาสได้รับผลตอบแทนสูงกว่าตลาด

อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ ทำการวิเคราะห์ภายใต้ข้อสมมติความมีประสิทธิภาพของตลาด หรือการเคลื่อนไหวของราคาหลักทรัพย์สะท้อนถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักทรัพย์ได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยแบบจำลอง CAPM ที่พิจารณาเฉพาะความเสี่ยงของตลาด รวมไปถึงใช้ดัชนีราคาหลักทรัพย์ในการอ้างอิงผลตอบแทนของตลาด ซึ่งมีความผันผวนและไม่แน่นอน ถึงแม้ว่าจะใช้ตัวแบบที่นำความเสี่ยงของหลักทรัพย์เข้ามาร่วมพิจารณาด้วยก็ตาม แต่ยังไม่สามารถยืนยันอัตราผลตอบแทนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ นักลงทุนจำเป็นต้องนำข้อมูลพื้นฐาน อาทิ ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรม และข้อมูลเฉพาะหลักทรัพย์ มาร่วมพิจารณา เพื่อลดความเสี่ยงจากการลงทุน สำหรับการศึกษารoundต่อไป อาจพิจารณาปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมหภาคเพิ่มเติม และปัจจัยเสี่ยงอื่น ๆ ให้ครอบคลุมมากขึ้น รวมไปถึงแบบจำลองอื่น อาทิ แบบจำลองสามปัจจัย หรือแบบจำลอง Arbitrage Pricing Theory เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- Abbasi, E., Kaviani, M., & Farbod, E. (2017). Testing the traditional CAPM and MCAPM on Tehran stock exchange. *Journal of Applied Research on Industrial Engineering*, 4(2), 148-157.
- Attapoomsuwan, R., & Wanaset, A. (2015). Return and risk analysis of stock in technology industry, stock exchange of Thailand. In *The 5 th STOU Graduate Research Conference*. Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi. [in Thai]
- Awirothananon, T., & Auttarat, W. (2015). A comparison between CAPM and the three factor models in analysing stock returns. *Journal of Management Sciences*, 32(1), 1-17. [in Thai]

- Bai, Y., & Green, C. J. (2020). Country and industry factors in tests of capital asset pricing models for partially integrated emerging markets. *Economic Modelling*, 92(C), 180-194.
- Banchuenvijit, W. (2016). A comparison study of the abilities of CAPM and Fama-French in estimating rates of return on energy sector securities listed on the stock exchange of Thailand. *University of Thai Chamber of Commerce Journal Humanities & Social Sciences*, 36(1), 149-160. [in Thai]
- Bendob, A., Chikhi, M., & Bennaceur, F. (2017). Testing the CAPM-GARCH models in the GCC-wide equity sectors. *Asian Journal of Economic Modelling*, 5(4), 413-430.
- Bollerslev, T. (1986). Generalized autoregressive conditional heteroskedasticity. *Journal of Econometrics*, 31(3), 307-327.
- Boonyawat, K., & Wanasilp, W. (2016). Estimation of volatility and return of property development companies in the stock exchange of Thailand. *Journal of Economics and Management Strategy*, 3(2), 61-69. [in Thai]
- Chaiphath, C. (2016). Analysis of expected return and risk of security based on CAPM model: Sharpe ratio and treynor ratio. *Suthiparithat*, 30(95), 130-142. [in Thai]
- Chiang, T. C., & Zhang, Y. (2018). An empirical investigation of risk-return relations in Chinese equity markets: Evidence from aggregate and sectoral data. *International Journal of Financial Studies*, 6(2), 1-22.
- Engle, R. F. (1982). Autoregressive conditional heteroscedasticity with estimates of the variance of United Kingdom inflation. *Econometrica*, 50(4), 987-1008.
- Engle, R. F., Lilien, D. M., & Robin, R. P. (1987). Estimating time varying risk premia in the term structure: The arch-m model. *Econometrica*, 55(2), 391-407.
- Gan, C., Hu, B., Liu, Y., & Li, Z. (2013). An empirical cross-section analysis of stock returns on the Chinese a-share stock market. *Investment Management and Financial Innovations*, 10(1), 127-136.
- Hasan, Md. Z., Kamil, A. A., Mustafa, A., & Baten, Md. A. (2012). Relationship between risk and expected returns: Evidence from the Dhaka stock exchange. *Procedia Economics and Finance*, 2, 1-8.
- Jenwittayaroje, N. (2018). Returns and their persistence from investing in active long term equity funds and active equity retirement funds. *NIDA Business Journal*, 12(22), 61-86. [in Thai]
- Kraipornsak, P. (2016). *Econometrics*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Krootboonyong, C. (2014). *Principles of investment*. Bangkok: Se-education. [in Thai]
- Netiniyom, P. (2013). A study of turnaround financial determinants on SET listed companies announced to be turnover list. *NIDA Business Journal*, 7(13), 61-86. [in Thai]

- Noisakul, S., & Khongsawatkiat, K. (2013). Analysis of return and risks of an investment in the stock of service sector by using CAPM. *Phranakhon Rajabhat Research Journal Humanities & Social Sciences*, 8(2), 20-29. [in Thai]
- Rangkakulnuwat, P. (2013). *Time series analysis for economics and business*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Ross, S. A., Wethersfield, R. W., Jaffe, J. F., & Jordan, B. D. (2011). *Core principles and applications of corporate finance* (3rd ed). New York: McGraw-Hill.
- Rui, K. X., Rasiah, D., Yen, Y. Y., Ramasamy, S., & Pillay, S. D. (2018). An analysis of the relationship between risk and expected return in Malaysia stock market: Test of the CAPM. *International Journal of Engineering & Technology*, 7(21), 161-170.
- Sangsunt, P., & Sangsunt, Y. (2017). Change of common stocks' beta in finance industry. *Journal of Politics, Administration and Law*, 9(3), 645-663. [in Thai]
- Sharpe, W. F. (1964). Capital asset prices: A theory of market equilibrium under conditions of risk. *The Journal of Finance*, 19(3), 425-442.
- The Stock Exchange of Thailand. (2021). *Market statistics*. Retrieved from https://www.set.or.th/th/market/market_statistics.html [in Thai]
- Urom, C., Chevallier, J., & Zhu, B. (2020). A dynamic conditional regime-switching GARCH CAPM for energy and financial markets. *Energy Economics*, 85(C), 1-45.
- Wannathanaphong, S., & Chancharat, N. (2016). The comparison between CAPM and APT models for risks and returns analysis of SET50. *Panyapiwat Journal*, 8(Special Issue), 26-38. [in Thai]
- Yakob, N. A., & Delpachitra, S. (2006). On risk-return relationship: An application of GARCH(p,q)-m model to Asia-Pacific region. *International Journal of Science and Research*, 2(1), 33-40.

ภาคผนวก

ตารางภาคผนวกที่ 1 ผลการทดสอบความนิ่งของข้อมูล

หลักทรัพย์	Constant		Constant & Trend		ข้อสรุป
	T-Statistic	P-Value	T-Statistic	P-Value	
SET	-5.5315	0.0000	-5.9469	0.0000	Stationary
ADVANC	-35.0346	0.0000	-35.4038	0.0000	Stationary
INTUCH	-22.0559	0.0000	-35.4741	0.0000	Stationary
TRUE	-33.1609	0.0000	-33.2859	0.0000	Stationary

ตารางภาคผนวกที่ 1 (ต่อ)

หลักทรัพย์	Constant		Constant & Trend		ข้อสรุป
	T-Statistic	P-Value	T-Statistic	P-Value	
DTAC	-35.8450	0.0000	-35.9057	0.0000	Stationary
JAS	-36.1338	0.0000	-36.1314	0.0000	Stationary
DIF	-19.2682	0.0000	-19.8352	0.0000	Stationary
JMART	-17.1007	0.0000	-21.9605	0.0000	Stationary
JASIF	-9.0769	0.0000	-11.7981	0.0000	Stationary
THCOM	-14.4216	0.0000	-35.6599	0.0000	Stationary
SYNEX	-31.7701	0.0000	-31.8562	0.0000	Stationary
ALT	-20.3208	0.0000	-20.6185	0.0000	Stationary
SIS	-32.7592	0.0000	-33.0769	0.0000	Stationary
INET	-21.9354	0.0000	-22.1182	0.0000	Stationary
SAMART	-35.5171	0.0000	-35.7450	0.0000	Stationary
HUMAN	-26.6029	0.0000	-26.9965	0.0000	Stationary

ที่มา: จากโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ตารางภาคผนวกที่ 2 ผลการทดสอบความเหมาะสมของตัวแบบ GARCH-M (1,1)

หลักทรัพย์	Q(36)	P-Value	Q ² (36)	P-Value	ARCH-LM	P-Value
ADVANC	37.4410	0.4030	39.4730	0.3170	37.8670	0.3841
INTUCH	22.1440	0.9660	25.9390	0.8920	24.0277	0.9365
TRUE	31.9290	0.6630	22.8150	0.9570	22.1981	0.9654
DTAC	35.0260	0.5150	28.7730	0.7990	26.4375	0.8780
JAS	23.7480	0.9420	5.1583	1.0000	6.2308	1.0000
DIF	31.5880	0.6780	25.8370	0.8950	36.0016	0.4686
JMART	38.5880	0.3530	24.8070	0.9200	24.3872	0.9293
JASIF	35.5240	0.6350	19.0980	0.9910	18.6218	0.9926

ตารางภาคผนวกที่ 2 (ต่อ)

หลักทรัพย์	Q(36)	P-Value	Q ² (36)	P-Value	ARCH-LM	P-Value
THCOM	38.0750	0.3750	14.7930	0.9990	18.5576	0.9929
SYNEX	33.8700	0.5700	24.1310	0.9340	22.9868	0.9545
ALT	33.7110	0.5780	9.8571	1.0000	10.4023	1.0000
SIS	43.3050	0.1880	35.8930	0.4740	31.9895	0.6598
INET	37.7080	0.3910	22.0460	0.9670	20.3580	0.9833
SAMART	43.3570	0.1860	45.2940	0.1380	45.5655	0.1319
HUMAN	30.1060	0.7440	16.7370	0.9970	26.8284	0.8663

ที่มา: จากโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ผลกระทบของโครงสร้างทางการเงินต่อผลการดำเนินงาน

The Impacts of a Financial Structure on Performances

โชษิตา เปสตันยี^{1*}

Chosita Pestonji^{1*}

Abstract

The purpose of this study was to determine 1) the impacts of a financial structure on profitability and firm value, and 2) the impact of profitability on firm value within the property and construction segment in the Stock Exchange of Thailand (SET). The data, mostly secondary, were derived from the financial statements before and during the COVID-19 pandemic periods. The outcomes show that the application of a conservative working capital financing policy increased the firm value during the pandemic. In addition, a capital structure based on the pecking order theory is also subsequently associated with increasing profitability both before and during the pandemic periods, which reflects the potential risk of leverage to investors' stances. Finally, having high profitability also deliberately elevated the firm value both before and during the pandemic.

Keywords: *Financial Structure, Short-term Debt, Long-term Debt, Equity, Performances*

¹สาขาวิชาการเงิน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน อ.เมือง จ.นครราชสีมา 30000

¹School of Finance, Rajamangala University of Technology Isan, Muang District, Nakhon Ratchasima Province 30000

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: chosita.pe@rmu.ac.th)

รับบทความวันที่ 11 พฤษภาคม 2564 แก้ไขวันที่ 21 สิงหาคม 2564 รับลงตีพิมพ์วันที่ 26 สิงหาคม 2564

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของ 1) โครงสร้างทางการเงินที่มีผลต่อความสามารถในการทำกำไรและมูลค่ากิจการ และ 2) ความสามารถในการทำกำไรที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ โดยศึกษาในอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากงบการเงินสำหรับข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลในช่วงโควิด-19 ระบาด ผลการศึกษา พบว่า การใช้นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบอนุรักษ์นิยมส่งผลให้มูลค่ากิจการเพิ่มขึ้นในช่วงโควิด-19 ระบาด อีกทั้งการมีโครงสร้างเงินทุนตามทฤษฎีการจัดหาเงินทุนตามลำดับขั้นส่งผลให้ความสามารถในการทำกำไรเพิ่มขึ้น ทั้งก่อนโควิด-19 ระบาด และช่วงโควิด-19 ระบาด ซึ่งสะท้อนถึงความกังวลของนักลงทุนในด้านความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการก่อหนี้ นอกจากนี้ พบว่า เมื่อกิจการมีความสามารถในการทำกำไรสูงจะทำให้มูลค่ากิจการสูงขึ้นตามไปด้วย ทั้งก่อนโควิด-19 ระบาด และช่วงโควิด-19 ระบาด

คำสำคัญ: โครงสร้างทางการเงิน หนี้สินระยะสั้น หนี้สินระยะยาว ส่วนของผู้ถือหุ้น
ผลการดำเนินงาน

บทนำ

การสะท้อนผลการดำเนินงานของกิจการเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินธุรกิจ เพื่อนำผลการดำเนินงานไปปรับปรุงให้เกิดผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการสะท้อนถึงผลการดำเนินงานนั้นธุรกิจมักใช้มูลค่ากิจการเป็นเป้าหมายสูงสุดขององค์กรในการประเมินผลการดำเนินงาน และอาจมีเป้าหมายย่อยลงมา คือ ความสามารถในการทำกำไร (Jingmeng, 2013) โดยการสร้างผลกำไรของกิจการจำเป็นต้องมีการลงทุนซึ่งต้องใช้เงินทุน ทำให้การกำหนดสัดส่วนของโครงสร้างทางการเงินมีความสำคัญต่อความสามารถในการทำกำไรของกิจการ อีกทั้งการกำหนดสัดส่วนของโครงสร้างทางการเงินให้เหมาะสมกับกิจการยังมีส่วนช่วยในการเพิ่มมูลค่ากิจการ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงและผลประกอบการที่เป็นส่วนในการตัดสินใจลงทุนของนักลงทุน (Kumar, Colombage, & Rao 2017)

โครงสร้างทางการเงิน (Financial Structure) เป็นแหล่งเงินทุนทั้งหมดของกิจการ ซึ่งประกอบด้วยหนี้สินทั้งหมดและส่วนของผู้ถือหุ้นทั้งหมด โดยแบ่งออกเป็นแหล่งเงินทุนระยะสั้นและแหล่งเงินทุนระยะยาว (Lisa, 2016) ทั้งนี้ แหล่งเงินทุนระยะสั้นอยู่ในงบแสดงฐานะการเงินในส่วนของผู้ถือหุ้น ในขณะแหล่งเงินทุนระยะยาวเป็นโครงสร้างเงินทุน (Capital Structure) ของกิจการ ซึ่งอยู่ในงบแสดงฐานะการเงินในส่วนของผู้ถือหุ้นระยะยาวและส่วนของผู้ถือหุ้น (Brealey, Myers, & Marcus, 2007)

สำหรับการศึกษาในอดีตได้ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกันในการกำหนดโครงสร้างทางการเงิน ดังเช่น การศึกษาของ Javid and Zita (2014) พบว่า การมีหนี้สินระยะสั้นในปริมาณต่ำจะส่งผลให้

กิจการมีความสามารถในการทำกำไรสูงและมูลค่ากิจการสูง และ Sudiyatno, Puspitasari, and Sudarsi (2017) พบว่า การมีหนี้สินระยะสั้นในปริมาณต่ำจะส่งผลให้กิจการมีความสามารถในการทำกำไรสูงขึ้น ในขณะที่การศึกษาของ Mwangi, Makau, and Kosimbei (2014) สนับสนุนว่าการมีหนี้สินระยะสั้นในปริมาณสูงจะทำให้ความสามารถในการทำกำไรของกิจการสูงขึ้น นอกจากนี้ในส่วนของแหล่งเงินทุนระยะยาว การศึกษาของ Ahmed and Afza (2019) พบว่า กิจการที่มีหนี้สินระยะยาวในสัดส่วนที่สูงจะทำให้ความสามารถในการทำกำไรลดลง แต่จะทำให้มูลค่ากิจการสูงขึ้น ในขณะที่ Tan and Hamid (2016) สนับสนุนว่า กิจการที่มีหนี้สินระยะยาวในสัดส่วนที่สูงจะนำไปสู่การเพิ่มความสามารถในการทำกำไร

อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ผ่านมาเน้นศึกษาเพียงแหล่งเงินทุนระยะสั้นส่วนเดียว ซึ่งสะท้อนถึงส่วนของเงินทุนหมุนเวียนในกิจการ (Sabri, 2012; Sudiyatno et al., 2017) หรือศึกษาในแหล่งเงินทุนระยะยาวเพียงส่วนเดียว ซึ่งสะท้อนถึงโครงสร้างเงินทุนของกิจการ (Basit & Hassan, 2017; Bajaj, Kashiramka, & Singh, 2020) ทำให้ไม่สะท้อนถึงโครงสร้างทางการเงินทั้งหมดที่ประกอบด้วยแหล่งเงินทุนระยะสั้นและแหล่งเงินทุนระยะยาว การศึกษาในครั้งนี้จึงต้องการศึกษาผลกระทบจากโครงสร้างทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไรและมูลค่ากิจการว่าควรกำหนดสัดส่วนของโครงสร้างทางการเงินอย่างไรเพื่อประโยชน์สูงสุดของกิจการ

โดยการศึกษาครั้งนี้ศึกษาจากข้อมูลสองชุด คือ 1) ข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และ 2) ข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด เพื่อให้ได้องค์ความรู้ภายใต้สถานการณ์ปกติและสถานการณ์ที่เกิดโรคระบาดในประเทศ โดยศึกษาในอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เนื่องจากในสถานการณ์โควิด-19 ทำให้อุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างต้องปรับตัวในการดำเนินงานจากการเกิดต้นทุนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากมาตรการลดการแพร่กระจายของโรคระบาด เช่น ค่าเดินทางรับส่งแรงงาน ค่าที่พักคนงาน และค่าใช้จ่ายอุปกรณ์ป้องกันโรค (Kasikorn Research Center, 2020) ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นต้นทุนที่เพิ่มขึ้น และจำเป็นต้องมีแหล่งเงินทุนในการรองรับต้นทุนที่เกิดขึ้น ประกอบกับมูลค่าการโอนกรรมสิทธิ์อสังหาริมทรัพย์ลดลงร้อยละ 17 และราคาหุ้นปรับตัวลงเฉลี่ยร้อยละ 30 หลังเกิดการระบาดของโควิด-19 (Real Estate Information Center, 2020) ดังนั้น การศึกษาโครงสร้างทางการเงินทั้งส่วนของแหล่งเงินทุนระยะสั้นและแหล่งเงินทุนระยะยาวจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารในอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างปรับใช้แหล่งเงินทุนสำหรับการดำเนินงานภายใต้สถานการณ์โควิด-19 เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานที่สูงที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของโครงสร้างทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไร ในอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด และช่วงโควิด-19 ระบาด
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของโครงสร้างทางการเงินที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ ในอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด และช่วงโควิด-19 ระบาด

3. เพื่อศึกษาผลกระทบของความสามารถในการทำกำไรที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ ในอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด และช่วงโควิด-19 ระบาด

การทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

โครงสร้างทางการเงิน ประกอบด้วย แหล่งเงินทุนระยะสั้นและแหล่งเงินทุนระยะยาวของกิจการ (Lisa, 2016) ทั้งนี้ แหล่งเงินทุนระยะสั้น คือ ส่วนของหนี้สินหมุนเวียนของกิจการ และแหล่งเงินทุนระยะยาว คือ ส่วนของหนี้สินระยะยาวและส่วนของผู้ถือหุ้น (Brealey et al., 2007) ซึ่งการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของการศึกษาในครั้งนี้ ได้กล่าวถึงในประเด็นของแหล่งเงินทุนระยะสั้น แหล่งเงินทุนระยะยาว และผลการดำเนินงานของกิจการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

แหล่งเงินทุนระยะสั้น

นโยบายการจัดการจัดหาเงินทุนหมุนเวียน (Working Capital Financing Policy) เป็นการจัดหาแหล่งเงินทุนสำหรับสินทรัพย์หมุนเวียน โดยพิจารณาว่ากิจการจะหาเงินทุนจากแหล่งใดบ้างเพื่อมาลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 นโยบาย ดังนี้

1) นโยบายการจัดการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบเชิงรุก (Aggressive Working Capital Financing Policy) เป็นนโยบายที่เน้นการจัดการจัดหาแหล่งเงินทุนสำหรับสินทรัพย์หมุนเวียนจากแหล่งเงินทุนระยะสั้น นโยบายนี้มีแนวคิดที่ว่าแหล่งเงินทุนระยะสั้นมีดอกเบี้ยหรือต้นทุนทางการเงินที่ต่ำกว่าแหล่งเงินทุนระยะยาว แม้จะต้องยอมรับความเสี่ยงที่สูงกว่าในการจ่ายชำระหนี้ที่เร็ว แต่จะทำให้กิจการมีความสามารถในการทำกำไรสูงขึ้น (Nazir & Afza, 2009) และส่งผลให้มูลค่ากิจการเพิ่มขึ้นตามไปด้วย (Sabri, 2012)

2) นโยบายการจัดการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบอนุรักษ์นิยม (Conservative Working Capital Financing Policy) เป็นการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนจากแหล่งเงินทุนระยะสั้นเพียงบางส่วน และส่วนที่เหลือจะจัดหาเงินทุนจากแหล่งเงินทุนระยะยาว นโยบายนี้จะลดความเสี่ยงในการชำระหนี้ไม่ทันระยะเวลาที่กำหนด ในขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับผลตอบแทนที่ต่ำกว่า จากสาเหตุที่แหล่งเงินทุนระยะยาวมีต้นทุนทางการเงินที่สูงกว่า เมื่อเทียบกับแหล่งเงินทุนระยะสั้น จึงทำให้กิจการมีความสามารถในการทำกำไรลดลง (Nazir & Afza, 2009)

สำหรับการวัดนโยบายการจัดการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนสามารถวัดได้โดยอัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวม (Short-Term Debt Ratio: STD) (Javid & Zita, 2014; Mwangi et al., 2014; Sudiyatno et al., 2017) โดยการคำนวณอัตราส่วนดังกล่าวจะมีตัวเลขอยู่ระหว่าง 0 - 1 เท่า ซึ่งผลการคำนวณที่มีตัวเลขเข้าใกล้ 0 แสดงถึงนโยบายการจัดการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนเป็นไปในทางอนุรักษ์นิยม ในขณะที่ผลการคำนวณที่มีตัวเลขเข้าใกล้ 1 แสดงว่ากิจการมีนโยบายการจัดการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนเป็นไปในทางเชิงรุก (Adam, Quansah, & Kawor, 2017)

สำหรับการศึกษาในอดีตที่เกี่ยวข้องกับหนี้สินระยะสั้นที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไร การศึกษาของ Saif-Alyousfi, Md-Rus, Taufil-Mohd, TaibH, and Shahar (2020) และ Bolarinwa and Adegboye (2021) พบว่า กิจการสามารถเพิ่มความสามารถในการทำกำไร (วัดโดยอัตราส่วน

ผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม) ได้ด้วยการลดลงของอัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมในประเทศมาเลเซีย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Vo (2017) ที่พบว่า อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบเชิงลบต่ออัตราส่วนผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม ซึ่งสะท้อนถึงการเลือกใช้นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบอนุรักษ์นิยม และสอดคล้องกับการศึกษาของ Sudiyatno et al. (2017) ที่พบว่า นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบอนุรักษ์นิยมส่งผลให้กิจการในประเทศอินโดนีเซียมีอัตราส่วนผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมสูงขึ้น ในขณะที่การศึกษาของ Mwangi et al. (2014) พบว่า ในประเทศเคนยาสามารถเพิ่มความสามารถในการทำกำไรจากอัตราส่วนผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมด้วยการเลือกใช้นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบเชิงรุก เช่นเดียวกับการศึกษาของ Nireesh (2012) ที่พบว่า อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบเชิงบวกต่ออัตราส่วนผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม ซึ่งสะท้อนถึงการเลือกใช้นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบเชิงรุก ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของหนี้สินระยะสั้นที่ส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการ การศึกษาของ Javid and Zita (2014) พบว่า อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบเชิงลบต่อมูลค่ากิจการ (วัดโดยอัตราส่วน Tobin's Q) ในประเทศปากีสถาน เช่นเดียวกับการศึกษาของ Mohamad and Saad (2010) ที่สนับสนุนว่า นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบอนุรักษ์นิยมนำไปสู่การเพิ่มมูลค่ากิจการจากอัตราส่วน Tobin's Q ในประเทศมาเลเซีย ในขณะที่ การศึกษาของ Altaf and Ahmad (2019) สนับสนุนว่า กิจการในอินเดียสามารถเพิ่มมูลค่ากิจการจากอัตราส่วน Tobin's Q ด้วยการมีโครงสร้างทางการเงินที่มีหนี้สินระยะสั้นในปริมาณสูง ซึ่งสะท้อนถึงนโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบเชิงรุก เช่นเดียวกับการศึกษาของ Shubiri (2011) และ Sabri (2012) สนับสนุนว่า นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบเชิงรุกรนำไปสู่การเพิ่มอัตราส่วน Tobin's Q ในประเทศจอร์แดน

ถึงแม้แนวคิดด้านนโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนจะสนับสนุนว่า การเลือกใช้นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบเชิงรุกรจะนำไปสู่ความสามารถในการทำกำไรที่สูงขึ้น และทำให้มูลค่ากิจการเพิ่มขึ้นในที่สุด อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สะท้อนให้เห็นว่านโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบอนุรักษ์นิยมนำไปสู่การเพิ่มความสามารถในการทำกำไร และเพิ่มมูลค่ากิจการ การศึกษาในครั้งนี้จึงต้องการศึกษาในบริบทของประเทศไทยว่า ในอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างควรมีการเลือกใช้นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบใด เพื่อการมีโครงสร้างทางการเงินที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ภายใต้สถานการณ์ปกติและสถานการณ์ที่เกิดโรคระบาดในประเทศ จึงเป็นที่มาของสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

H1: อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด

H2: อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรในช่วงโควิด-19 ระบาด

H3: อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด

H4: อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการในช่วงโควิด-19 ระบาด

แหล่งเงินทุนระยะยาว

ในส่วนของแหล่งเงินทุนระยะยาวหรือที่เรียกกันว่าโครงสร้างเงินทุน ได้พบการศึกษาที่ใช้ อัตราส่วนที่วัดโครงสร้างเงินทุนในอัตราส่วนที่แตกต่างกัน คือ อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม (Long-Term Debt Ratio: LTD) อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม (Total Debt Ratio: TTD) และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Total Debt to Equity Ratio: TTDE) อีกทั้งพบทฤษฎี ด้านโครงสร้างเงินทุนที่ให้แนวคิดที่แตกต่างกันในผลกระทบของโครงสร้างเงินทุนที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไร

ในทฤษฎีโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสม (Trade-off Theory) ระบุว่า กิจการที่มีการจัดหา แหล่งเงินทุนระยะยาวจากการก่อหนี้ในปริมาณสูงจะนำไปสู่ความสามารถในการทำกำไรที่สูงขึ้น เนื่องจากการกู้ยืมเงินจะก่อให้เกิดดอกเบี้ยเงินกู้ ซึ่งจะช่วยให้กิจการสามารถประหยัดภาษีได้ จึงทำให้ กิจการมีต้นทุนทางภาษีลดลง ดังนั้นกิจการที่มีความสามารถในการทำกำไรสูงจึงมักจะก่อหนี้สูง ตามไปด้วย เพื่อผลประโยชน์ด้านภาษี (Kraus & Litzenberger, 1973) ในขณะที่ ทฤษฎีการจัดหา เงินทุนตามลำดับขั้น (Pecking Order Theory) สนับสนุนว่ากิจการจะเลือกการเพิ่มทุนในโครงสร้าง เงินทุนจากแหล่งเงินทุนภายในเป็นลำดับแรก ซึ่งเป็นกำไรสะสมของกิจการและจะเลือกการเพิ่มทุน ด้วยการก่อหนี้เป็นลำดับถัดไป เพื่อลดการโอนความมั่งคั่งให้กับบุคคลภายนอก ทำให้กิจการที่มีหนี้สินต่ำ จะนำไปสู่ความสามารถในการทำกำไรที่สูง (Myers, 1984)

อย่างไรก็ตาม ทั้งทฤษฎีโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสมและทฤษฎีการจัดหาเงินทุนตามลำดับขั้น สนับสนุนว่า การมีหนี้สินระยะยาวในปริมาณสูงจะส่งผลให้มูลค่ากิจการสูงขึ้นตามไปด้วย โดยทฤษฎี โครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสม กล่าวไว้ว่า การมีหนี้สินระยะยาวในระดับที่เหมาะสมจะทำให้กิจการมีต้นทุน ของเงินทุนต่ำที่สุดและจะเกิดการประหยัดภาษี ซึ่งเป็นผลดีต่อมูลค่ากิจการ ดังนั้นกิจการที่มีการจัดหา เงินทุนจากหนี้สินระยะยาวจึงช่วยเพิ่มมูลค่ากิจการ (Kraus & Litzenberger, 1973) นอกจากนี้ ในทฤษฎีการจัดหาเงินทุนตามลำดับขั้น ยังระบุว่า ความไม่สมมาตรของข้อมูลจากแหล่งเงินทุน ทำให้ ผู้บริหารมีข้อมูลภายในกิจการมากกว่านักลงทุน ดังนั้นการเพิ่มทุนด้วยการก่อหนี้สะท้อนว่าผู้บริหาร มีความมั่นใจในเชิงบวกเกี่ยวกับกระแสเงินสดสุทธิในอนาคตของกิจการ จึงเป็นเหตุผลให้การจัดหา เงินทุนจากหนี้สินระยะยาวช่วยเพิ่มมูลค่ากิจการ (Myers, 1984)

สำหรับการศึกษาในอดีตที่เกี่ยวข้องกับอัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมที่ส่งผลต่อ ความสามารถในการทำกำไร พบการศึกษาของ Ahmed and Afza (2019) ที่ศึกษาในประเทศปากีสถาน สนับสนุนว่า อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบเชิงลบต่อความสามารถในการ ทำกำไร (วัดโดยอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม) ซึ่งสะท้อนถึงทฤษฎีการจัดหาเงินทุนตามลำดับขั้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ Saif-Alyousfi et al. (2020) ที่ศึกษาในประเทศมาเลเซีย การศึกษา ของ Yazdanfar and Öhman (2015) ที่ศึกษาในประเทศสวีเดน และการศึกษาในประเทศเวียดนาม

ของ Quang and Xin (2014) ที่พบว่า อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมที่มีอัตราที่ต่ำจะนำไปสู่อัตรากำไรต่อสินทรัพย์รวมที่สูง ในขณะที่ การศึกษาของ Tan and Hamid (2016) พบว่า อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบเชิงบวกต่ออัตรากำไรต่อสินทรัพย์รวมในมาเลเซีย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสม

นอกจากนี้ การศึกษาในอดีตที่เกี่ยวข้องกับอัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ ในการศึกษาของ Ahmed and Afza (2019) พบว่า อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบเชิงบวกต่อมูลค่ากิจการ (Tobin's Q) ซึ่งสอดคล้องกับทั้งทฤษฎีโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสมและทฤษฎีการจัดหาเงินทุนตามลำดับขั้น สอดคล้องกับการศึกษาในประเทศไนจีเรียของ Olokoyo (2013) ที่สนับสนุนว่า กิจการที่มีหนี้สินระยะยาวจะนำไปสู่การเพิ่มอัตราส่วน Tobin's Q ในขณะที่การศึกษาในประเทศบราซิลของ Loncan and Caldeira (2014) พบว่า อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบเชิงลบต่อมูลค่ากิจการ (วัดโดยอัตราส่วน Tobin's Q) ซึ่งไม่สอดคล้องกับทฤษฎีด้านโครงสร้างเงินทุน

จากข้อค้นพบที่มีทิศทางความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน การศึกษาในครั้งนี้จึงต้องการศึกษาในบริบทของประเทศไทยว่า ในอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างควรมีอัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมในทิศทางใดเพื่อเพิ่มผลการดำเนินงาน จึงเป็นที่มาของสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

H5: อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด

H6: อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรในช่วงโควิด-19 ระบาด

H7: อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด

H8: อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการในช่วงโควิด-19 ระบาด

การศึกษาในอดีตที่เกี่ยวข้องกับอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไร การศึกษาของ Ahmed and Afza (2019) พบว่า ในประเทศปากีสถาน อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบเชิงลบต่อความสามารถในการทำกำไร (วัดโดยอัตรากำไรต่อสินทรัพย์รวม) ซึ่งสะท้อนถึงทฤษฎีการจัดหาเงินทุนตามลำดับขั้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ Chua, Razak, Nassir, and Yahya (2021) ที่ศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย การศึกษาของ Lazăr (2016) ที่ศึกษาในประเทศโรมาเนีย รวมทั้งการศึกษาในประเทศเวียดนามของ Quang and Xin (2014) ที่สนับสนุนว่า อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมที่มีอัตราที่ต่ำจะนำไปสู่ความสามารถในการทำกำไรที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่การศึกษาของ Chandra et al. (2019) พบว่า อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบเชิงบวกต่ออัตรากำไรต่อสินทรัพย์รวมในประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Isika (2017) ที่พบว่า ในกิจการขนาดใหญ่ของประเทศตุรกี เมื่ออัตราส่วนหนี้สินรวม

ต่อสินทรัพย์รวมสูงจะส่งผลให้อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมสูงตามไปด้วย ซึ่งมีแนวคิดตามแบบทฤษฎีโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสม

อีกทั้งการศึกษาในอดีตที่เกี่ยวข้องกับอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการนั้น การศึกษาของ Ahmed and Afza (2019) พบว่า อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการ วัดโดยอัตราส่วน Tobin's Q ซึ่งสอดคล้องกับทั้งทฤษฎีโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสมและทฤษฎีการจัดหาเงินทุนตามลำดับขั้น และสอดคล้องกับการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้ของ Hong (2017) และสอดคล้องกับการศึกษาในประเทศไนจีเรียของ Olokoyo (2013) อย่างไรก็ตาม การศึกษาของ Basu, Paeglis, and Rahnamaei (2016) พบว่า ในสหรัฐอเมริกา อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการ วัดโดยอัตราส่วน Tobin's Q ซึ่งให้หลักฐานเชิงประจักษ์ที่แตกต่างจากทฤษฎีด้านโครงสร้างเงินทุน

จากข้อค้นพบที่มีทิศทางความสัมพันธ์ที่ต่างกันไป การศึกษาในครั้งนี้จึงต้องการศึกษาในบริบทของประเทศไทยว่า ในอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างควรมีอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมในทิศทางใดเพื่อเพิ่มผลการดำเนินงาน จึงเป็นที่มาของสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

H9: อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด

H10: อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรในช่วงโควิด-19 ระบาด

H11: อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด

H12: อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการในช่วงโควิด-19 ระบาด

การศึกษาด้านโครงสร้างเงินทุนที่ใช้อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นเป็นตัวแปรด้านโครงสร้างเงินทุนที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไร ได้พบการศึกษาในประเทศปากีสถานของ Basit and Hassan (2017) และการศึกษาในประเทศมาเลเซียของ Tan and Hamid (2016) ที่สนับสนุนว่า อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นที่มีอัตราส่วนที่ต่ำจะนำไปสู่อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมที่สูงขึ้น ซึ่งสะท้อนถึงทฤษฎีการจัดหาเงินทุนตามลำดับขั้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ Rouf (2015) ที่พบว่า ในประเทศบังกลาเทศ อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไร ซึ่งวัดโดยอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม และสอดคล้องกับการศึกษาของ Saif-Alyousfi et al. (2020) ที่พบความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นและอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม อย่างไรก็ตาม การศึกษาในอินโดนีเซียของ Husaeni (2018) ได้สนับสนุนทฤษฎีโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสม ซึ่งผลการศึกษพบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นและอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม

ในการศึกษาด้านโครงสร้างเงินทุนที่ใช้อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นเป็นตัวแปรด้านโครงสร้างเงินทุนที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ ยังมีการศึกษาที่ไม่แพร่หลายนัก และพบเพียงการศึกษาของ Bajaj et al. (2020) ที่พบความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างอัตราส่วน Tobin's Q และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น อย่างไรก็ตาม อิทธิพลดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในการศึกษาในครั้งนี้จึงต้องการศึกษาในบริบทของประเทศไทยว่า ในอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างควรมีอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นในทิศทางใดเพื่อเพิ่มผลการดำเนินงาน จึงเป็นที่มาของสมมติฐานการวิจัยดังนี้

H13: อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด

H14: อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรในช่วงโควิด-19 ระบาด

H15: อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด

H16: อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการในช่วงโควิด-19 ระบาด

ทั้งนี้ โครงสร้างทางการเงินอาจมีความแตกต่างกันในบริบทของอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง รวมทั้งอุตสาหกรรมการผลิต จะต้องลงทุนในปริมาณสูงกับวัตถุดิบ สินค้าคงเหลือ และลูกหนี้การค้า ซึ่งทำให้มีความต้องการในเงินทุนสูง ในขณะที่อุตสาหกรรมบริการจะต้องมีการลงทุนในลูกหนี้การค้าในปริมาณสูง แต่มีวัตถุดิบและสินค้าคงเหลือในปริมาณต่ำ ซึ่งทำให้มีความต้องการในเงินทุนต่ำสำหรับการลงทุนกับวัตถุดิบและสินค้าคงเหลือ หรือในธุรกิจค้าปลีกจะมีการจัดเก็บสินค้าจำนวนมากเพื่อจำหน่าย แต่จะมีลูกหนี้การค้าจำนวนน้อย เนื่องจากลักษณะของธุรกิจอาจไม่มีการให้สินเชื่อทางการค้ากับลูกค้าเลยหรือมีการให้สินเชื่อในปริมาณต่ำ ซึ่งทำให้มีความต้องการในเงินทุนต่ำสำหรับการลงทุนกับลูกหนี้การค้า โดยปริมาณของความต้องการเงินทุนที่แตกต่างกันนี้อาจทำให้โครงสร้างเงินทุนมีลักษณะที่แตกต่างกันในอุตสาหกรรมที่แตกต่างกัน (Watson & Head, 2012)

ผลการดำเนินงาน

การสะท้อนถึงผลการดำเนินงานของกิจการนั้น ธุรกิจมักใช้มูลค่ากิจการเป็นเป้าหมายสูงสุดขององค์กรในการประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งมูลค่ากิจการ คือ การกำหนดคุณค่าของกิจการโดยพิจารณาจากมูลค่าของกิจการที่กำหนดโดยตลาดการเงินกับมูลค่าของสินทรัพย์ตามบัญชี (Tobin, 1969) นอกจากนี้ กิจการอาจมีเป้าหมายย่อยลงมา คือ ความสามารถในการทำกำไร ซึ่งเป็นตัวบ่งบอกถึงประสิทธิภาพจากการดำเนินงานในการสร้างผลกำไรให้กับกิจการ (Jingmeng, 2013) อีกทั้งความสามารถในการทำกำไรและมูลค่ากิจการเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งในการบริหารด้านการเงิน เพราะนอกจากการเพิ่มยอดขายและการลดต้นทุนแล้ว การบริหารโครงสร้างทางการเงินให้มี

ประสิทธิภาพเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการเพิ่มความสามารถในการทำกำไรและเพิ่มมูลค่ากิจการ อีกทั้งการมีความสามารถในการทำกำไรสูงขึ้น ยังนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าตลาดอีกด้วย เนื่องจากเมื่อกิจการมีความสามารถในการทำกำไรสูง จะทำให้นักลงทุนมีความต้องการในการลงทุนเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้มีราคาหุ้นที่สูงขึ้น และนำไปสู่การเพิ่มมูลค่ากิจการในที่สุด (Smith, 1980; Mohamad & Saad, 2010) ทั้งนี้ ในการศึกษาถึงความสามารถในการทำกำไรที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการในบริบทของโครงสร้างทางการเงินนั้น การศึกษาที่ผ่านมาได้วัดความสามารถในการทำกำไรด้วยอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม และวัดมูลค่ากิจการด้วยอัตราส่วน Tobin's Q ในการศึกษาของ Hong (2017) พบว่าอัตราส่วนผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อเชิงบวกกับอัตราส่วน Tobin's Q เช่นเดียวกับการศึกษาในของ Loncan and Caldeira (2014) และการศึกษาของ Alghifari, Triharjono, and Juhaeni (2013) ที่สนับสนุนว่า กิจการที่มีอัตราส่วนผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมสูงจะทำให้อัตราส่วน Tobin's Q สูงขึ้นด้วย อย่างไรก็ตามการศึกษาของ Sudiyatno et al. (2017) พบว่า อัตราส่วนผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมมีผลกระทบเชิงลบกับอัตราส่วน Tobin's Q ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดที่ว่าเมื่อความสามารถในการทำกำไรสูง นักลงทุนจะมีความต้องการในการลงทุนมากขึ้น และนำไปสู่มูลค่าตลาดของกิจการเพิ่มขึ้น (Smith, 1980; Mohamad & Saad, 2010) โดย Sudiyatno et al. (2017) ได้สรุปผลการศึกษาว่า การเพิ่มขึ้นของความสามารถในการทำกำไรไม่ได้ถูกมองว่าเป็นสัญญาณบวกสำหรับนักลงทุนในอินโดนีเซีย เนื่องจากเศรษฐกิจอินโดนีเซียยังไม่เสถียรภายใต้แรงกดดันทางเศรษฐกิจโลก จากผลการศึกษาที่มีทิศทางความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน จึงทำให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ต้องการศึกษาในบริบทของอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ว่าความสามารถในการทำกำไรจะสามารถพยากรณ์มูลค่ากิจการเป็นไปในทิศทางใด ซึ่งมีสมมติฐาน ดังนี้

H17: ความสามารถในการทำกำไรส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด

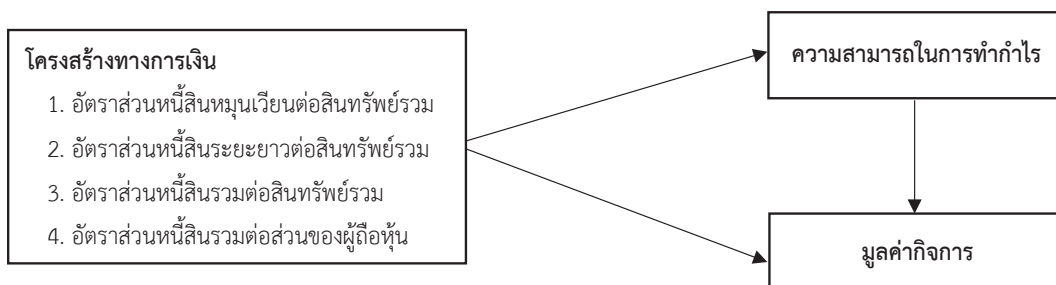
H18: ความสามารถในการทำกำไรส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการในช่วงโควิด-19 ระบาด

ในการศึกษาค้นคว้านี้ได้วัดความสามารถในการทำกำไรด้วยอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม เช่นเดียวกับการศึกษาที่ผ่านมา ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมในการวัดความสามารถในการทำกำไรอย่างแพร่หลายจากการศึกษาในบริบทของโครงสร้างทางการเงิน โดยอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมสะท้อนถึงประสิทธิภาพในการบริหารงานของกิจการว่าสามารถบริหารสินทรัพย์ทั้งหมดที่ลงทุนไปให้ได้ผลตอบแทนกลับมาอย่างน้อยเพียงใด (Basit & Hassan, 2017; Ahmed & Afza, 2019; Chandra et al., 2019; Saif-Alyousfi et al., 2020; Bolarinwa & Adegboye, 2021; Chua et al., 2021) และใช้อัตราส่วน Tobin's Q ในการวัดมูลค่ากิจการ เนื่องจากอัตราส่วน Tobin's Q สะท้อนถึงวัดผลการดำเนินงานจากแนวคิดการผสมผสานข้อมูลจากงบการเงินและมูลค่าตลาด ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบมูลค่าของกิจการที่กำหนดโดยตลาดการเงินกับมูลค่าของสินทรัพย์ตามบัญชี เพื่อสะท้อนถึงการสร้างมูลค่ากิจการว่าสูงกว่ามูลค่าสินทรัพย์ที่ลงทุนไปหรือไม่ (Tobin, 1969) อีกทั้งจากการศึกษาที่ผ่านมาในบริบทด้านโครงสร้างทางการเงินได้มีผู้วิจัยที่เลือกใช้อัตราส่วน Tobin's Q อย่างแพร่หลาย (Basit & Hassan, 2017; Isika, 2017; Ahmed & Afza, 2019; Altaf & Ahmad,

2019; Chandra et al., 2019)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้มีกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยการศึกษาโครงสร้างทางการเงิน ซึ่งประกอบด้วย อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไรและมูลค่ากิจการ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงความสามารถในการทำกำไรที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ ซึ่งแสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากงบการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จากอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง ซึ่งมีประชากรทั้งหมด 164 บริษัท ทั้งนี้ ไม่นำบริษัทที่เข้าสู่ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยหลังวันที่ 1 มกราคม 2562 เข้ามาวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้านี้ เนื่องจากการศึกษาค้นคว้านี้ใช้ข้อมูลจากงบการเงินในปี 2562 สำหรับชุดข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และใช้ข้อมูลจากงบการเงินปี 2563 สำหรับชุดข้อมูลในช่วงโควิด-19 ระบาด โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ไม่นำบริษัทที่เข้าข่ายถูกเพิกถอน และบริษัทที่อยู่ระหว่างการฟื้นฟูการดำเนินงานเข้าร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากนี้ไม่นำหมวดธุรกิจกองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์และกองทรัสต์เพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์เข้ามาวิเคราะห์ในการศึกษาค้นคว้านี้ เนื่องจากมีความแตกต่างกับหมวดธุรกิจอื่นในข้อกำหนดการบัญชี (Afriafa, 2016) จึงทำให้เหลือกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา 89 บริษัท

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้านี้มีกระบวนการ 1) การแจกแจงของข้อมูลด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์ความเบ้ (Skewness Coefficient) และค่าสัมประสิทธิ์ความโด่ง (Kurtosis Coefficient) 2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วย Pearson Correlation 3) วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของตัวแปรด้วย Independent Samples t-test และ 4) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบสมมติฐานด้วย Simple Regression โดยมีตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การคำนวณตัวแปรในงานวิจัย

Variables	Measurements	References
Independent Variables		
Short-Term Debt Ratio (STD)	Short-Term Debt/ Total Assets	Sudiyatno et al. (2017); Ahmed and Afza (2019); Bolarinwa and Adegboye (2021)
Long-Term Debt Ratio (LTD)	Long-Term Debt/ Total Assets	Yazdanfar and Öhman (2015); Ahmed and Afza (2019); Saif-Alyousfi et al. (2020)
Total Debt Ratio (TTD)	Total Debt/ Total Assets	Ahmed and Afza (2019); Chandra et al. (2019); Chua et al. (2021)
Total Debt to Equity Ratio (TTDE)	Total Debt/ Total Equity	Basit and Hassan (2017); Husaeni (2018); Bajaj et al. (2020)
Profitability		
Return on Assets (ROA)	Net Income/ Total Assets	Işika (2017); Ahmed and Afza (2019); Chandra et al. (2019); Saif-Alyousfi et al. (2020)
Firm Value		
Tobin's Q Ratio (TQ)	Market Value of Firm/ Book Value of Assets	Hong (2017); Altaf and Ahmad (2019); Bajaj et al. (2020)

ผลการวิจัย

การศึกษานี้มีการทดสอบการแจกแจงของข้อมูล และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เพื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ โดยทดสอบการแจกแจงของข้อมูลด้วยการหาค่า

สัมประสิทธิ์ความเบ้ และค่าสัมประสิทธิ์ความโด่ง พบว่า ตัวแปรทุกตัวมีการแจกแจงแบบโค้งปกติ (Normal Curve) โดยข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด ตัวแปรทุกตัวมีค่าสัมประสิทธิ์ความเบ้อยู่ระหว่าง -0.441 ถึง 1.835 และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด ตัวแปรทุกตัวมีค่าสัมประสิทธิ์ความเบ้อยู่ระหว่าง -0.410 ถึง 1.716 ซึ่งไม่เกิน ± 3 สำหรับค่าสัมประสิทธิ์ความโด่ง ข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด ตัวแปรทุกตัวมีค่าสัมประสิทธิ์ความโด่งอยู่ระหว่าง -1.272 ถึง 4.981 และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด ตัวแปรทุกตัวมีค่าสัมประสิทธิ์ความโด่งอยู่ระหว่าง -0.984 ถึง 4.388 ซึ่งไม่เกิน ± 10 (Kline, 2005)

การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่า ทั้งข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด ตัวแปรต้นทุกตัวมีความสัมพันธ์กันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ยกเว้นคู่ของอัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์ และอัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตาม ตัวแปรต้นทั้งหมดมีระดับความสัมพันธ์ไม่เกิน ± 0.75 ทั้งข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด แสดงว่าไม่เกิดภาวะที่ตัวแปรต้นมีความสัมพันธ์กันสูงเกินไป (Baggio & Klobas, 2011)

สำหรับการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของตัวแปร แสดงดังตารางที่ 2 และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบสนองสมมติฐานแสดงดังตารางที่ 3 - 5

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของตัวแปร

	Mean		F	t	Sig.
	Before COVID-19 Pandemic	During COVID-19 Pandemic			
Short-Term Debt Ratio	0.28	0.27	0.056	0.674	0.501
Long-Term Debt Ratio	0.21	0.23	0.034	-0.904	0.376
Total Debt Ratio	0.50	0.50	0.148	-0.146	0.884
Total Debt to Equity Ratio	1.45	1.50	0.202	-0.256	0.798
Return on Assets	5.84	3.99	0.308	2.061	0.041*
Tobin's Q	0.61	0.56	0.250	0.426	0.671

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างมีค่าเฉลี่ยในข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด ของอัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์ อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยเฉลี่ยแล้วมีการเลือกใช้นโยบาย

การจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบอนุรักษ์นิยม ทั้งในข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด นอกจากนี้ กลุ่มอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างมีโครงสร้างเงินทุนตามแนวคิดของทฤษฎีโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสม ทั้งในข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด เมื่อเปรียบเทียบจากสัดส่วนของหนี้สินรวมและส่วนของผู้ถือหุ้น

สำหรับในส่วนของผลการดำเนินงาน พบว่า กลุ่มอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างมีค่าเฉลี่ยในข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด ของความสามารถในการทำกำไรแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด มีค่าเฉลี่ยของความสามารถในการทำกำไรสูงกว่าข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด (ร้อยละ 5.84 และ 3.99 ตามลำดับ) อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ยในข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด ของมูลค่ากิจการไม่มีความแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ตารางที่ 3 การทดสอบสมมติฐานของโครงสร้างทางการเงิน (X) ที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไร (Y)

	Before COVID-19 Pandemic					During COVID-19 Pandemic				
	β	F	t	Sig.	R ²	β	F	t	Sig.	R ²
STD	-0.095	0.785	-0.886	0.378	0.009	-0.072	0.453	-0.673	0.503	0.005
LTD	-0.168	2.518	-1.587	0.116	0.028	-0.219	4.392	-2.096	0.039*	0.048
TTD	-0.200	3.609	-1.900	0.061	0.040	-0.222	4.519	-2.126	0.036*	0.049
TTDE	-0.219	4.385	-2.094	0.039*	0.048	-0.254	5.979	-2.445	0.016*	0.064

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ในการทดสอบสมมติฐานของโครงสร้างทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไรจากตารางที่ 3 พบว่า แหล่งเงินทุนระยะสั้น ซึ่งวัดโดยอัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวม ไม่มีผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไร ทั้งข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ 1 และ 2

ส่วนของแหล่งเงินทุนระยะยาว พบว่า อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น ส่งผลกระทบบเชิงลบต่อความสามารถในการทำกำไร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 สำหรับข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด จึงยอมรับสมมติฐานที่ 6, 10 และ 14 ซึ่งอัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น สามารถอธิบายความสามารถในการทำกำไรได้ร้อยละ 4.8, 4.9 และ 6.4 ตามลำดับ ในขณะที่ข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด มีเพียงอัตราส่วน

หนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นที่ส่งผลกระทบเชิงลบต่อความสามารถในการทำกำไร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ 13 ซึ่งอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นสามารถอธิบายความสามารถในการทำกำไรได้ร้อยละ 4.8 ในขณะที่อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมไม่มีผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไร จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ 5 และ 9

ค่า R-Square จากการทดสอบสมมติฐานของโครงสร้างทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไรมีค่าค่อนข้างต่ำ ซึ่งการพยากรณ์ความสามารถในการทำกำไรอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ทางด้านการเงิน เช่น นโยบายการจ่ายเงินปันผล ความเสี่ยงทางการเงิน หรืออาจขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ทางด้านการเงิน เช่น ผลกระทบทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านการตลาด

ตารางที่ 4 การทดสอบสมมติฐานของโครงสร้างทางการเงิน (X) ที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ (Y)

	Before COVID-19 Pandemic					During COVID-19 Pandemic				
	β	F	t	Sig.	R ²	β	F	t	Sig.	R ²
STD	-0.188	3.175	-1.782	0.078	0.035	-0.245	5.566	-2.359	0.021*	0.060
LTD	-0.397	16.292	-4.036	0.000**	0.158	-0.438	20.622	-4.541	0.000**	0.192
TTD	-0.488	21.847	-4.674	0.000**	0.201	-0.518	31.883	-5.647	0.000**	0.268
TTDE	-0.403	16.842	-4.104	0.000**	0.162	-0.454	22.586	-4.752	0.000**	0.206

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01, * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สำหรับการทดสอบสมมติฐานของโครงสร้างทางการเงินที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ ในตารางที่ 4 พบว่า ข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมมีผลกระทบเชิงลบต่อมูลค่ากิจการ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ 4 โดยอัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมสามารถอธิบายมูลค่ากิจการได้ร้อยละ 6.0 แต่ข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด ไม่พบนัยสำคัญทางสถิติ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ 3 สำหรับแหล่งเงินทุนระยะยาว พบว่า อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นส่งผลกระทบเชิงลบต่อมูลค่ากิจการ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ทั้งข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด จึงยอมรับสมมติฐานที่ 7, 8, 11, 12, 15 และ 16 โดยข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น สามารถอธิบายมูลค่ากิจการได้ร้อยละ 15.8, 20.1 และ 16.2 ตามลำดับ สำหรับข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น สามารถอธิบายมูลค่ากิจการได้ร้อยละ

19.2, 26.8 และ 20.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 การทดสอบสมมติฐานของความสามารถในการทำกำไร (X) ที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ (Y)

	Before COVID-19 Pandemic					During COVID-19 Pandemic				
	β	F	t	Sig.	R ²	β	F	t	Sig.	R ²
ROA	0.561	39.884	6.315	0.000**	0.314	0.549	37.508	6.124	0.000**	0.301

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ในส่วนของการทดสอบสมมติฐานของความสามารถในการทำกำไรที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ จากตารางที่ 5 พบว่า ความสามารถในการทำกำไรส่งผลกระทบเชิงบวกต่อมูลค่ากิจการ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ทั้งข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด จึงยอมรับสมมติฐานที่ 17 และ 18 โดยข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด ความสามารถในการทำกำไรสามารถอธิบายมูลค่ากิจการได้ร้อยละ 31.4 สำหรับข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด ความสามารถในการทำกำไรสามารถอธิบายมูลค่ากิจการได้ร้อยละ 30.1 ทั้งนี้ ผลการศึกษาทั้งหมดได้แสดงการสรุปผลการวิเคราะห์สมมติฐาน ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 สรุปการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	
ผลการวิเคราะห์ที่ยอมรับสมมติฐาน	H4, H6, H7, H8, H10, H11, H12, H13, H14, H15, H16, H17, H18
ผลการวิเคราะห์ที่ปฏิเสธสมมติฐาน	H1, H2, H3, H5, H9

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไรและมูลค่ากิจการ โดยตัวแปรต้นในการศึกษานี้ได้ศึกษาทั้งแหล่งเงินทุนระยะสั้นที่สะท้อนถึงเงินทุนหมุนเวียน และแหล่งเงินทุนระยะยาวที่สะท้อนถึงโครงสร้างเงินทุน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ครอบคลุมถึงโครงสร้างทางการเงินทั้งหมดของกิจการ นอกจากนี้ ยังศึกษาถึงความสามารถในการทำกำไรที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ โดยศึกษาข้อมูล 2 ชุด คือ ข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด เพื่อให้ได้องค์ความรู้ภายใต้สองสถานการณ์ของกลุ่มอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สำหรับผลการวิเคราะห์ของโครงสร้างทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไร พบว่า แหล่งเงินทุนระยะสั้น ซึ่งวัดโดยอัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไร ทั้งก่อนโควิด-19 ระบาด และช่วงโควิด-19 ระบาด สะท้อนถึงการใช้นโยบายในการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบอนุรักษ์นิยม ทั้งนี้ ในกลุ่มอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์ และก่อสร้างนั้น แหล่งเงินทุนระยะสั้นอาจมีบทบาทน้อยในการกำหนดโครงสร้างทางการเงินเพื่อเพิ่มความสามารถในการทำกำไร เนื่องจากบริบทของอุตสาหกรรมที่ต้องใช้แหล่งเงินทุนระยะยาวเป็นส่วนสำคัญในการลงทุน

ในการวิเคราะห์แหล่งเงินทุนระยะยาวที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไร พบว่า อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น ส่งผลกระทบเชิงลบต่อความสามารถในการทำกำไร สำหรับช่วงโควิด-19 ระบาด ในขณะที่ ก่อนโควิด-19 ระบาด อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นส่งผลกระทบเชิงลบต่อความสามารถในการทำกำไร สอดคล้องกับการศึกษาในประเทศปากีสถาน (Ahmed & Afza, 2019) และการศึกษาในประเทศมาเลเซีย (Saif-Alyousfi et al., 2020) ที่สนับสนุนว่า กิจกรรมสามารถเพิ่มความสามารถในการทำกำไรได้ด้วยการมีอัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมที่ต่ำ และสอดคล้องกับการศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย (Chua et al., 2021) การศึกษาในประเทศโรมาเนีย (Lazăr, 2016) รวมทั้งการศึกษาในประเทศเวียดนาม (Quang & Xin, 2014) ที่สนับสนุนว่า อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมที่มีอัตราที่ต่ำจะนำไปสู่ความสามารถในการทำกำไรที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ผลการศึกษาให้ข้อค้นพบเช่นเดียวกับการศึกษาในประเทศมาเลเซีย (Saif-Alyousfi et al., 2020) และการศึกษาในประเทศปากีสถาน (Basit & Hassan, 2017) ที่ให้ข้อสรุปว่าอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นที่มีอัตราส่วนที่ต่ำจะนำไปสู่ความสามารถในการทำกำไรที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาครั้งนี้ อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไร ก่อนโควิด-19 ระบาด

ทั้งนี้ จากทิศทางความสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นการกำหนดโครงสร้างเงินทุนตามแนวคิดของทฤษฎีการจัดหาเงินทุนตามลำดับขั้น โดยกิจการที่มีกำไรสูงมักจะมีการก่อหนี้ในปริมาณต่ำ เนื่องจากสามารถนำกำไรสะสมของกิจการมาเพิ่มทุนในโครงสร้างเงินทุน เพื่อลดการถ่ายโอนความมั่งคั่งให้กับบุคคลภายนอก (Myers, 1984) ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าในช่วงโควิด-19 ระบาด การมีสัดส่วนของโครงสร้างเงินทุนตามแนวคิดของทฤษฎีการจัดหาเงินทุนตามลำดับขั้นส่งผลให้ความสามารถในการทำกำไรเพิ่มขึ้นในกลุ่มอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า การพิจารณาสัดส่วนของโครงสร้างทางการเงินเมื่อเทียบกับสินทรัพย์รวมมีบทบาทน้อยในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด เพราะช่วงสถานการณ์ที่ปราศจากโรคระบาด เศรษฐกิจยังคงขับเคลื่อนไปได้ราบรื่นกว่าช่วงที่ธุรกิจเผชิญวิกฤติด้านโรคระบาด ทำให้อาจมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลกระทบกับความสามารถในการทำกำไรมากกว่าในบริบทของการจัดการโครงสร้างทางการเงิน ในขณะที่ช่วงโควิด-19 ระบาด การพิจารณาสัดส่วนของหนี้สินเมื่อเทียบกับสินทรัพย์รวม

และการพิจารณาหนี้สินเมื่อเทียบกับส่วนของผู้ถือหุ้น มีบทบาทสำคัญกับการสร้างผลกำไรของกิจการ เนื่องจากความผันผวนของเศรษฐกิจจึงเป็นไปได้ว่าผู้บริหารด้านการเงินมีความกังวลในการก่อหนี้ ดังนั้นการกำหนดโครงสร้างทางการเงินที่มีหนี้สินในปริมาณต่ำจะลดความเสี่ยงในการลงทุน และเน้นการกำหนดสัดส่วนโครงสร้างทางการเงินโดยมีโครงสร้างเงินทุนที่มีส่วนของผู้ถือหุ้นในปริมาณสูง (Perez & Famá, 2006)

สำหรับผลการวิเคราะห์ของโครงสร้างทางการเงินที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ พบว่า อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการ ในช่วงโควิด-19 ระบาด แต่กลับพบว่า อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมต่อมูลค่ากิจการในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ขัดแย้งกับแนวคิดด้านนโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนที่สนับสนุนว่านโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบเชิงรุกจะนำไปสู่มูลค่ากิจการที่สูงขึ้น โดยทิศทางความสัมพันธ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างควรเลือกใช้นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนแบบอนุรักษ์นิยมเพื่อการเพิ่มมูลค่ากิจการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Javid and Zita (2014) และ Mohamad and Saad (2010) ที่สนับสนุนว่า อัตราส่วนหนี้สินหมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการ ทั้งนี้ ในช่วงเศรษฐกิจผันผวน การวางแผนและควบคุมด้านการเงินในระยะสั้นสามารถบ่งชี้ถึงการอยู่รอดในระยะยาวของธุรกิจ (Panda, 2012)

ถัดมาในส่วนของแหล่งเงินทุนระยะยาว พบว่า อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น ส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการ ทั้งข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด ซึ่งไม่สอดคล้องกับทฤษฎีด้านโครงสร้างเงินทุน คือ ทฤษฎีโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสมและทฤษฎีการจัดหาเงินทุนตามลำดับขั้น อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาของ Loncan and Caldeira (2014) ที่ศึกษาในประเทศบราซิล ซึ่งให้ข้อสรุปว่าอัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการ และสอดคล้องกับการศึกษาของ Basu et al. (2016) ที่พบว่า อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการในสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ โครงสร้างเงินทุนที่ส่งผลกระทบต่อมูลค่ากิจการ เนื่องจากความเสี่ยงจากการก่อหนี้เป็นความเสี่ยงที่ยากต่อการประเมินสำหรับนักลงทุน ทำให้กิจการที่มีการก่อหนี้ในปริมาณสูงจะถูกประเมินจากนักลงทุนในแง่ลบ (Loncan & Caldeira, 2014) นอกจากนี้ การที่โครงสร้างเงินทุนที่มีหนี้สินในปริมาณสูงสะท้อนถึงความเสี่ยงของนักลงทุนอีกด้วย (Lewellen, 2006)

ทั้งนี้ ช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด และช่วงโควิด-19 ระบาด ได้ข้อสรุปแบบเดียวกัน คือ ควรมีสัดส่วนของหนี้สินในปริมาณต่ำ ซึ่งจะลดความเสี่ยงจากการก่อหนี้ โดยเน้นการใช้เงินทุนภายในกิจการสำหรับการดำเนินงาน ซึ่งการก่อหนี้ที่เพิ่มขึ้นในช่วงเศรษฐกิจชะลอตัวอาจเพิ่มความเสี่ยงทางการเงินให้กับกิจการได้สูง โดยในช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด (พ.ศ. 2562) เศรษฐกิจไทยได้มีการชะลอตัวลงจากร้อยละ 4.2 ในปี 2561 เป็นร้อยละ 2.4 โดยปัจจัยหลักที่ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจชะลอตัวได้แก่อุปสงค์ต่อการส่งออกที่อ่อนแอลง จากผลกระทบจากความตึงเครียดทางการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกา

และจีน ต่อมาใน พ.ศ. 2563 เกิดการระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทย ทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจยังคงชะลอตัวต่อเนื่องจาก พ.ศ. 2562 ซึ่งมีการชะลอตัวลดลงร้อยละ 1.8 เมื่อเทียบกับ พ.ศ. 2562 (World Bank Group, 2020) จากภายใต้การชะลอตัวของเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้ลักษณะของโครงสร้างเงินทุนที่มีการก่อหนี้ในปริมาณต่ำมีความสำคัญในการเพิ่มผลการดำเนินงานทั้งในด้านความสามารถในการทำกำไรและมูลค่ากิจการ

นอกจากนี้ ในการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย พบว่า ความสามารถในการทำกำไรของข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของมูลค่ากิจการในข้อมูลก่อนโควิด-19 ระบาด และข้อมูลช่วงโควิด-19 ระบาด ไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งเป็นส่วนทำให้ผลการศึกษาในส่วนผลกระทบของโครงสร้างทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไรมีผลการศึกษาช่วงโควิด-19 ระบาด เปลี่ยนแปลงไปจากผลการศึกษาช่วงก่อนโควิด-19 ระบาด

ในส่วนสุดท้ายคือ การวิเคราะห์ผลกระทบของความสามารถในการทำกำไรที่ส่งผลต่อมูลค่ากิจการ พบว่า ความสามารถในการทำกำไรของกลุ่มอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างส่งผลกระทบเชิงบวกกับมูลค่ากิจการ ทั้งก่อนโควิด-19 ระบาด และในช่วงโควิด-19 ระบาด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Loncan and Caldeira (2014) และการศึกษาของ Alghifari et al. (2013) ที่สนับสนุนว่า กิจการที่มีความสามารถในการทำกำไรสูงจะทำให้มูลค่ากิจการสูงขึ้นด้วย อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดด้านผลการดำเนินงานที่ระบุว่า เมื่อกิจการมีความสามารถในการทำกำไรสูง จะทำให้นักลงทุนจะมีความต้องการการลงทุนเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้มีราคาหุ้นที่สูงขึ้น และนำไปสู่การเพิ่มมูลค่ากิจการในที่สุด (Smith, 1980; Mohamad & Saad, 2010)

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำไปประยุกต์ใช้

การประยุกต์ใช้แนวทางการกำหนดโครงสร้างทางการเงินสำหรับกลุ่มอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ควรมีการกำหนดโครงสร้างทางการเงินในลักษณะของการเพิ่มทุนด้วยส่วนของผู้ถือหุ้น เพื่อลดความกังวลของนักลงทุนในด้านความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในการก่อหนี้ อีกทั้งเพื่อลดการโอนความมั่งคั่งให้กับบุคคลภายนอก การใช้แหล่งเงินทุนภายในในการดำเนินงานจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของผู้ถือหุ้น

2) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งถัดไป

การวิจัยในอนาคต นักวิจัยสามารถนำปัจจัยทางด้านการเงินอื่น ๆ มาวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการพยากรณ์ความสามารถในการทำกำไรและมูลค่ากิจการต่อไป หรืออาจใช้แนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ไปศึกษาในบริบทของอุตสาหกรรมอื่น ๆ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ในลักษณะของอุตสาหกรรมที่แตกต่างจากอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง

เอกสารอ้างอิง

- Adam, A. M., Quansah, E., & Kawor, S. (2017). Working capital management policy and return of listed manufacturing firms in Ghana. *Scientific Annals of Economics and Business*, 64(2), 255-269.
- Afrifa, G. A. (2016). Net working capital, cash flow and performance of UK SMEs. *Review of Accounting and Finance*, 15(1), 21-44.
- Ahmed, N., & Afza, T. (2019). Capital structure, competitive intensity and firm performance: Evidence from Pakistan. *Journal of Advances in Management Research*, 16(5), 796-813.
- Alghifari, S. E., Triharjono, S., & Juhaeni, Y. Y. S. (2013). Effect of Return on Assets (ROA) against Tobin's Q: Studies in food and beverage company in Indonesia stock exchange years 2007-2011. *International Journal of Science and Research*, 2(1), 722-725.
- Altaf, N., & Ahmad, F. (2019). Working capital financing, firm performance and financial constraints empirical evidence from India. *International Journal of Managerial Finance*, 15(4), 464-477.
- Baggio, R., & Klobas, J. E. (2011). *Quantitative methods in tourism: A handbook*. UK: MPG Books.
- Bajaj, Y., Kashiramka, S., & Singh, S. (2020). Capital structure dynamics: China and India (Chindia) perspective. *European Business Review*, 32(5), 845-868.
- Basit, A., & Hassan, Z. (2017). Impact of capital structure on firms performance: A study on Karachi Stock Exchange (KSE) listed firms in Pakistan. *International Journal of Management, Accounting and Economics*, 4(2), 118-135.
- Basu, N., Paeglis, I., & Rahnamaei, M. (2016). Multiple blockholders, power, and firm value. *Journal of Banking & Finance*, 66, 66-78.
- Bolarinwa, S. T., & Adegboye, A. A. (2021). Re-examining the determinants of capital structure in Nigeria. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 37(1), 26-61.
- Brealey, R. A., Myers, S. C., & Marcus, A. J. (2007). *Basics of financial management*. Jakarta: Erlangga.
- Chandra, T., Junaedi, A. T., Wijaya, E., Suharti, S., Mimelientesa, I., & Ng, M. (2019). The effect of capital structure on profitability and stock returns: Empirical analysis of firms listed in Kompas 100. *Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies*, 12(2), 74-89.
- Chua, M., Razak, N. H. A., Nassir, A. M., & Yahya, M. H. (2021). *Dynamic capital structure in Indonesia: Does the education and experience of CEOs matter?*. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1029313221000464>

- Hong, S. (2017). The effect of debt choice on firm value. *Journal of Applied Business Research*, 33(1), 135-140.
- Husaeni, U. A. (2018). Determinants of capital structure in companies listed in the Jakarta Islamic index. *International Journal of Economics, Management and Accounting*, 26(2), 443-456.
- Işika, Ö. (2017). Determinants of profitability: Evidence from real sector firms listed in Borsa Istanbul. *Business and Economics Research Journal*, 8(4), 689-698.
- Javid, S., & Zita, V. P. M. (2014). Impact of working capital policy on firm's profitability: A case of Pakistan cement industry. *Research Journal of Finance and Accounting*, 5(5), 182-191.
- Jingmeng, M. (2013). A Study on working capital management system based on performance. *International Journal of Innovation, Management and Technology* 4(1), 100-103.
- Kasikorn Research Center. (2020). *Construction costs, 2021: Accelerating amid volatile iron prices, labor shortages and COVID-19 (Current issue No.3168)*. Retrieved from <https://kasikornresearch.com/EN/analysis/k-econ/business/Pages/z3168-construction.aspx> [in Thai]
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* (2nd ed.). New York: Guilford.
- Kraus, A., & Litzenberger, R. H. (1973). A state-preference model of optimal financial leverage. *The Journal of Finance*, 28(4), 911-922.
- Kumar, S., Colombage, S., & Rao, P. (2017). Research on capital structure determinants: A review and future directions. *International Journal of Managerial Finance*, 13(2), 106-132.
- Lazăr, S. (2016). Determinants of firm performance: Evidence from Romanian listed companies. *Review of Economic and Business Studies*, 9(1), 53-69.
- Lewellen, K. (2006). Financing decisions when managers are risk averse. *Journal of Financial Economics*, 82(3), 551-589.
- Lisa, O. (2016). Determinants distribution of financing and the implications to profitability: Empirical study on cooperative Sharia Baitul Maal wa Tamwil (BMT) in Indonesia. *Asian Journal of Accounting Research*, 1, 44-51
- Loncan, R. T., & Caldeira, J. F. (2014). Capital structure, cash holdings and firm value: A study of Brazilian listed firms. *Revista Contabilidade & Finanças-USP*, 25(64), 46-59.
- Mohamad, N. E. A. B., & Saad, N. B. M. (2010). Working capital management: The effect of market valuation and profitability in Malaysia. *International Journal of Business and Management*, 5(11), 140-147.

- Mwangi, L. W., Makau, M. S., & Kosimbei, G. (2014). Relationship between capital structure and performance of non-financial companies listed in the Nairobi securities exchange, Kenya. *Global Journal of Contemporary Research in Accounting, Auditing and Business Ethics*, 1(2), 72-90.
- Myers, S. C. (1984). The capital structure puzzle. *The Journal of Finance*, 39(3), 574-592.
- Nazir, M. S., & Afza, T. (2009). Working capital requirements and the determining factors in Pakistan. *IUP Journal of Applied Finance*, 15(4), 28-38.
- Niresh, A. (2012). Working capital management and financial performance of manufacturing sector in Sri Lanka. *European Journal of Business and Management*, 4(15), 23-30.
- Olokoyo, F. O. (2013). Capital structure and corporate performance of Nigerian quoted firms: A panel data approach. *African Development Review*, 25(3), 358-369.
- Panda, A. (2012). The status of working capital and its relationship with sales: An empirical investigation of Andhra Pradesh Paper Mills Ltd (India). *International Journal of Commerce and Management*, 22(1), 36-52.
- Perez, M., & Famá, R. (2006). Ativos intangíveis e o desempenho empresarial. *Revista Contabilidade & Finanças*, 17(40), 7-24.
- Quang, D. X., & Xin, W. Z. (2014). The impact of ownership structure and capital structure on financial performance of Vietnamese firms. *International Business Research*, 7(2), 64-71.
- Real Estate Information Center. (2020). *Real estate transfers fell 17%*. Retrieved from <https://www.reic.or.th/News/RealEstate/441772>
- Rouf, M. A. (2015). Capital structure and firm performance of listed non-financial companies in Bangladesh. *The International Journal of Applied Economics and Finance*, 9(1), 25-32.
- Sabri, T. B. (2012). The impact of working capital on the value of the company in light of differing size, growth, and debt. *Business and Economic Horizons*, 7(1), 27-41.
- Saif-Alyousfi, A. Y. H., Md-Rus, R., Taufil-Mohd, K. N., TaibH. M., & Shahar, H. K. (2020). Determinants of capital structure: Evidence from Malaysian firms. *Asia-Pacific Journal of Business Administration*, 12(3/4), 283-326.
- Shubiri, F. N. (2011). Determinants of changes dividend behavior policy: Evidence from the Amman Stock Exchange. *Far East Journal of Psychology and Business*, 4(2), 1-15.
- Smith, K. V. (1980). *Profitability versus liquidity tradeoffs in working capital management*. St. Paul, MN: West.

-
- Sudiyatno, B., Puspitasari, E., & Sudarsi, S. (2017). Working capital, firm performance, and firm value: An empirical study in manufacturing industry on Indonesia stock exchange. *Economics World*, 5(5), 444-450.
- Tobin, J. (1969). A general equilibrium approach to monetary theory. *Journal of Money, Credit, and Banking*, 1(1), 15-29.
- Tan, S. L., & Hamid, N. I. N A. (2016). Capital structure and performance of Malaysia plantation sector. *Journal of Advanced Research in Social and Behavioural Sciences*, 3(1), 34-45.
- Vo, X. V. (2017). Determinants of capital structure in emerging markets: Evidence from Vietnam. *Research in International Business and Finance*, 40, 105-113.
- Watson, D., & Head, A. (2012). *Corporate finance principles & practice* (4th ed.). Spain: Pearson Education.
- World Bank Group. (2020). *Thailand economic monitor-Thailand in the time of COVID-19*. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/905771598936764150/pdf/Thailand-Economic-Monitor-Thailand-in-the-Time-of-COVID-19.pdf>
- Yazdanfar, D., & Öhman, P. (2015). Debt financing and firm performance: An empirical study based on Swedish data. *The Journal of Risk Finance*, 16(1), 102-118.

การนำโมเดลสมการโครงสร้างแบบ Partial Least Square (PLS) เพื่อนำไปใช้ในการวิจัยด้านการจัดการเทคโนโลยี: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ

The Applications of Partial Least Square Structural Equation Modeling for Technology Management Research: A Systematic Literature Review

ศากุน บุญอิต^{1*}

Sakun Boon-itt^{1*}

Abstract

The purpose of this paper is to explore the application of Partial Least Square (PLS) used in technology management research. This systematic literature review aims to provide PLS trends of and the guidelines from previous studies. A systematic, comprehensive review of 155 studies from the technology management area from 2010 through 2020 was conducted. In this paper, the results from the data analysis are illustrated and discussed. These results summarize not only the trends of using PLS from 2010-2020 but also the guidelines for using PLS in data analysis. The findings of this review can be used as critical guidelines for future research in technology management.

Keywords: *Systematic Review, Partial Least Square Structural Equation Modeling, Technology Management*

¹สาขาการบริหารการปฏิบัติการ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200

¹Department of Operations Management Thammasat Business School, Bangkok 10200

ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: sboonitt@tu.ac.th)

รับบทความวันที่ 2 พฤษภาคม 2563 แก้ไขวันที่ 6 พฤศจิกายน 2564 รับลงตีพิมพ์วันที่ 9 พฤศจิกายน 2564

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาข้อค้นพบของการนำวิธี Partial Least Square (PLS) สำหรับโมเดลสมการโครงสร้างเพื่อใช้ในการวิจัยทางด้านการจัดการเทคโนโลยี การทบทวนงานวิจัยแบบเป็นระบบได้วิเคราะห์ข้อมูล (จำนวนงานวิจัย) และนำเสนอผลการวิจัยจากการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบทิศทางของงานวิจัยที่ใช้เครื่องมือแบบ PLS อีกทั้งงานวิจัยนี้ยังเสนอแนวทางการใช้เครื่องมือ PLS ดังกล่าวสำหรับงานวิจัยในอนาคตต่อไป งานวิจัยชิ้นนี้ใช้การรวบรวมงานวิจัยแบบเป็นระบบ ทำการค้นหางานวิจัยในหัวข้อการจัดการเทคโนโลยี ตั้งแต่ปี 2010 - 2020 จำนวน 155 บทความ ผลการวิจัยแสดงในรูปแบบสมการของเส้นแนวโน้ม (Trendline) มีค่าความชันแบบบวก โดยค่าความชัน (Slope) เท่ากับ 0.78 แสดงให้เห็นแนวโน้มการใช้วิธี PLS เป็นในทิศทางบวกมีการเติบโตเพิ่มขึ้น อีกทั้งงานวิจัยนี้ได้รวบรวมการวิเคราะห์และผลการวิจัยของทั้ง 155 ชิ้น นำมารวบรวมเพื่อนำเสนอแนวทางการนำเอา PLS ไปใช้ให้ถูกต้อง งานวิจัยนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับนักวิจัยเพื่อทำให้การนำเอา PLS ไปใช้มีความถูกต้องและผลการวิจัยเป็นที่น่าเชื่อถือมากขึ้น

คำสำคัญ: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ โมเดลสมการโครงสร้างของวิธีกำลังสองน้อยที่สุดบางส่วน การจัดการเทคโนโลยี

บทนำ

ในปัจจุบันมีการนำเอาโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) มาใช้กันอย่างกว้างขวางในสาขาสังคมศาสตร์ รวมถึงการจัดการและบริหารธุรกิจและการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Teo & Noyes, 2011) โมเดลสมการโครงสร้างที่นิยมใช้ดั้งเดิม คือ การวิเคราะห์ด้วยความแปรปรวนร่วม (Covariance-based) แต่ในปัจจุบันนักวิจัยได้เริ่มหันมาให้ความสนใจกับการทดสอบโมเดลสมการโครงสร้างแบบวิธีกำลังสองน้อยที่สุดบางส่วน หรือ Partial Least Squares Technique (PLS-SEM) อย่างไรก็ตาม นักวิจัยที่ใช้วิธีดังกล่าวยังขาดความเข้าใจอย่างชัดเจนถึงความแตกต่างของวิธีการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างในรูปแบบการวิเคราะห์ด้วยความแปรปรวนร่วม และ แบบ Partial Least Square (PLS) ซึ่งยังมีการใช้ที่ปะปนกัน ก่อให้เกิดข้อจำกัดในการวิเคราะห์ และการได้รับผลการวิจัยที่ไม่น่าเชื่อถือ จากการค้นคว้า พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่รวบรวมงานในอดีตในส่วนของการใช้ PLS งานวิจัยนี้จึงเติมเต็มช่องว่างความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่องว่างความรู้ในส่วนของประโยชน์เชิงกระบวนการและวิธีการวิจัย (Methodological Contribution)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนงานวิจัยแบบเป็นระบบ (Systematic Literature Review) หรือ SLR ซึ่งจัดเป็นรูปแบบวิธีวิจัยในสาขาสังคมศาสตร์แบบหนึ่ง (Dewey & Drahota, 2016) รูปแบบการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อรวบรวมงานวิจัยในอดีตอย่างเป็นระบบ และนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์และนำเสนอข้อค้นพบที่น่าสนใจ เช่น แนวโน้ม การวิเคราะห์เนื้อหาจากงาน

วิจัยในอดีต เป็นต้น การวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการนำเอาโมเดลสมการโครงสร้าง แบบ PLS ไปใช้ในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นผลการวิจัยที่เกิดจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากงานวิจัย 155 ชิ้นในอดีตที่ได้นำโมเดลสมการโครงสร้างแบบ PLS ไปใช้ รวมถึงข้อแนะนำซึ่งจะเป็นประโยชน์กับนักวิจัยต่อไป

แนวคิดและหลักทฤษฎี

โมเดลสมการโครงสร้าง CB-SEM และ PLS-SEM

การใช้โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรมได้รับความนิยมมากขึ้น (Teo & Noyes, 2011) ตัวอย่างของงานวิจัยทางด้านการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ใช้ SEM เช่น Singh, Khamba, and Nanda (2017) ที่ได้ศึกษาการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรมในอินเดีย หรืองานวิจัยของ Colombo and Rabbiosi (2014) ที่ใช้โมเดลสมการโครงสร้างอธิบายกลไกอิทธิพลของความคล้อยคลึงทางเทคโนโลยีที่มีผลต่อการรับมาของนวัตกรรม การใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SEM โดยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันที่ต้องการทดสอบว่าตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variable) ว่าสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดของตัวแปรแฝง (Latent Variable) ได้หรือไม่ อีกทั้งยังใช้ในการทดสอบกรอบแนวคิดการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของตัวแปรแฝงในรูปแบบของการทดสอบสมมติฐาน องค์ประกอบอะไรบ้าง โดยในภาพรวมมี 3 ส่วนที่สำคัญ (Sorooshian, 2017) ว่ามี ดังนี้

1. Factor Analysis - ส่วนที่มีการประมาณค่าของพารามิเตอร์ของ Indicator Variables (y_1 - y_3) ที่ใช้ในการวัดตัวแปรแฝง
2. Multiple Regression - ประมาณค่าพารามิเตอร์ (Beta) ของ $x \rightarrow y$ โดยมีการควบคุมตัวแปร Confounding Variables ที่เกี่ยวข้องกับ x และ y
3. Path Analysis - ประมาณค่าพารามิเตอร์ (Beta) ระหว่างตัวแปรในโมเดล เช่น Beta 1, Beta 2, Beta 3

ในภาพรวมแล้ว A “Full” Structural Equation Model ประกอบด้วย โมเดลการวัด (Measurement Model) และโมเดลโครงสร้าง (Structural Model) ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ในส่วนของโมเดลการวัดจะเป็นส่วนที่นำเอาข้อมูลที่ได้จากการวัดผ่านตัวแปรสังเกตได้มาเป็นตัวแปรแฝงในรูป Psychological Constructs ในรูปของโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ ในส่วนของโมเดลโครงสร้าง (The Structural Part) จะแสดงให้เห็นถึงการที่ตัวแปรแฝงส่งผลต่อกันอย่างไร ในรูปแบบของ Multiple Regression และ Path Analysis

อย่างไรก็ตาม การใช้เทคนิคโมเดลสมการโครงสร้างดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (Covariance-Based Approach, CB-SEM) ซึ่งโปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ในการวิเคราะห์ เช่น LISREL AMOS MPLUS และ EQS เป็นต้น แนวทางการวิเคราะห์

ด้วยวิธี CB-SEM นั้น เน้นการเปรียบเทียบความกลมกลืนกันของเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของโมเดลทางทฤษฎี (Implied Matrix) กับเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Matrix) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนักวิจัยได้เริ่มหันมาให้ความสนใจกับการทดสอบโมเดลสมการโครงสร้างแบบวิธีกำลังสองน้อยที่สุดบางส่วน หรือ (PLS-SEM) โปรแกรมสำเร็จรูปที่สามารถใช้กับเทคนิควิธีดังกล่าว เช่น PLS-Graph SmartPLS และ Visual PLS เป็นต้น

PLS-SEM เป็นวิธีการเทคนิคของโมเดลสมการโครงสร้างที่เน้นการประมาณค่าสูงสุดที่ใช้ในการอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรแฝงภายใน (Endogenous Construct) ที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลของตัวแปรแฝงภายนอก (Exogenous Construct) หรือที่เรียกว่า ตัวแปรต้น การวิเคราะห์วิธี PLS-SEM มีความคล้ายคลึงกับการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณโดยทั่วไป ที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาการพยากรณ์ความสัมพันธ์ (Ali, Rasoolimanesh, Sarstedt, Ringle, & Ryu, 2018; Cepeda-Carrion, Cegarra-Navarro, & Cillo, 2019) วิธีการประมาณค่าโมเดลสมการโครงสร้างวิธี PLS-SEM นั้น มีความแตกต่างกับเทคนิควิธีของ CB-SEM ซึ่งจะใช้หลักการภาวะน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Method) ที่เน้นการทดสอบและเปรียบเทียบความกลมกลืนของโมเดลที่พัฒนาขึ้นจากทฤษฎีเพื่อทำการยืนยันว่าสมมติฐานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากน้อยเพียงใด วิธี CB-SEM จะทำการทดสอบความกลมกลืนกันของเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของโมเดลทางทฤษฎีกับเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง จากคำอธิบายข้างต้นนั้นจะพบว่า วิธี PLS-SEM มีความเหมาะสมกับงานวิจัยที่ต้องการค้นหา (Exploratory Research) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรในกรอบแนวคิดการวิจัยที่มีความซับซ้อนมากกว่างานวิจัยที่ต้องการยืนยันอิทธิพลของตัวแปรที่อ้างอิงมาจากทฤษฎีเพียงเท่านั้น อาจเนื่องมาจากการพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีหรือสมมติฐานนั้นยังไม่สามารถทำได้เพียงพอ เนื่องจากทฤษฎีที่นำมาสนับสนุนการพัฒนสมมติฐานมีน้อยเกินไป ดังนั้นองค์ความรู้ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ด้วยวิธี PLS-SEM จึงมักเกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ข้อมูลมากกว่าการเริ่มต้นการพัฒนากรอบแนวคิดที่อ้างอิงจากทฤษฎีเพื่อทำการยืนยันสมมติฐาน ดังนั้น จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้วิธี PLS-SEM ในการวิจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรมในหัวข้อที่มีความทันสมัยและยังไม่มีทฤษฎีในการสนับสนุนการพัฒนารอบความคิดมากนัก เช่น หัวข้อ Reserve Innovation, Open Innovation, Big Data และ Internet of Things เป็นต้น อีกทั้งหัวข้อเหล่านี้ยังมีความซับซ้อนของอิทธิพลเชิงสาเหตุ (Causal Effect) และขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ยังไม่สามารถเก็บได้ในจำนวนมากได้

การวิเคราะห์ด้วยวิธี CB-SEM นั้น ได้รับความนิยมมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตสู่ปัจจุบัน เช่น งานวิจัยด้านการตลาด (Martínez-Cañas, Sáez-Martínez, & Ruiz-Palomino, 2012) การจัดการระบบข้อมูล (Chin & Todd, 1995) การจัดการซัพพลายเชน (Shah & Goldstein, 2006) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการวิเคราะห์ด้วยวิธี PLS-SEM ได้รับความนิยมมากขึ้น โดยเฉพาะในการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีข้อจำกัดและมีลักษณะของข้อมูลที่มีความผิดปกติของการกระจายตัว เช่น การกระจายตัวแบบไม่ปกติ หรืออาจมีขนาดของกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กจากอุปสรรคในการเก็บข้อมูล อาจรวมถึงความซับซ้อนของกรอบแนวคิดการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ยังมีนักวิชาการโต้แย้ง

การใช้เทคนิควิธี PLS-SEM สำหรับการวิจัยถึงจุดอ่อนและความไม่เหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการอธิบายข้อโต้แย้งดังกล่าวในวงวิชาการให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่กล่าวถึงวิธี PLS-SEM ไม่มากนัก

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวทางการใช้เทคนิควิธี PLS-SEM สำหรับงานวิจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรม เนื่องจากยังมีความสับสนอย่างมากที่เกิดขึ้นในการเลือกใช้เทคนิค PLS-SEM และ CB-SEM โดยเฉพาะกับโจทย์การวิจัยที่มีความซับซ้อนมาก อีกทั้งยังแสดงตัวอย่างการใช้วิธี PLS-SEM ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบการอธิบายแนวทางการใช้โมเดลสมการโครงสร้างแบบ PLS-SEM อย่างเหมาะสมสำหรับงานวิจัยด้านการจัดการเทคโนโลยี โดยบทความนี้ได้ทบทวนวรรณกรรมและสรุปงานในอดีตที่ใช้เทคนิค PLS-SEM

แนวทางการพิจารณาเลือกใช้ PLS-SEM

หลักการของโมเดลสมการโครงสร้างประกอบไปด้วยการวิเคราะห์โมเดลที่พัฒนามาขึ้นจากทฤษฎี เพื่อเปรียบเทียบความกลมกลืนกันของเมทริกซ์กับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่นำมาวิเคราะห์ เพื่อทำการทดสอบว่าผลที่ได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์นั้นมีความสอดคล้องกับทฤษฎีมากน้อยเพียงใด โมเดลสมการโครงสร้างจะประกอบด้วยความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน ซึ่งตัวแปรบางชนิดนั้นเป็นตัวแปรแฝงที่ไม่สามารถถูกวัดได้โดยตรง จึงจำเป็นต้องมีตัวแปรที่สามารถสังเกตได้มาเป็นตัวแทนของตัวแปรแฝงนั้น สรุปได้ว่าโมเดลสมการโครงสร้างประกอบด้วยโมเดลย่อย 2 ชนิด ได้แก่ โมเดลการวัดที่แสดงการวัดของตัวแปรแฝงที่เกี่ยวข้อง และโมเดลโครงสร้าง ที่อธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร

สำหรับโมเดลสมการโครงสร้างที่ใช้ส่วนใหญ่ในงานวิจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรมนั้น แนวคิดส่วนใหญ่จะเป็นแนวคิดที่ไม่สามารถวัดได้โดยตรง หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่าเป็นตัวแปรแฝง ที่มีความหมายแฝงจึงจำเป็นต้องอาศัยการวัดตัวแปรอื่นมาประกอบกันขึ้นเป็นตัวแปรดังกล่าว ตัวแปรแฝงทางด้านการจัดการเทคโนโลยี เช่น ตัวแปรนวัตกรรมการออกแบบ (Design Innovativeness) (Tabeau, Gemser, Hultink, & Wijnberg, 2017) หรือ ตัวแปรนวัตกรรมความยั่งยืนของเทคโนโลยีสารสนเทศ (Sustaining Innovation of Information Technology) อย่างไรก็ตามเนื่องจากบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวทางการใช้ PLS-SEM ในการวิจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรม จึงไม่ได้ลงรายละเอียดของโมเดลสมการโครงสร้างมากนัก

ข้อแตกต่างประการหนึ่งที่เป็นข้อโต้แย้งถึงความเหมาะสมในการนำ PLS-SEM ไปใช้ในการวิเคราะห์ทางสถิติ ได้แก่ การวิเคราะห์ด้วยวิธี CB-SEM จะใช้ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรนั้น ๆ (Common Factor Variance) มาพิจารณา ในขณะที่ PLS-SEM จะใช้การวิเคราะห์จากความแปรปรวนทั้งหมด (Total Variance) ที่รวมเอาความแปรปรวนเฉพาะที่ (Unique Variance) ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้จากสหสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ นำมาวิเคราะห์ด้วย อีกประการหนึ่ง CB-SEM จะคำนวณโครงสร้างส่วนเหลือ (Residual Structure) ในการกำหนดค่าของตัวแปรแฝง ในขณะที่ PLS-SEM จะใช้ค่าน้ำหนักของตัวแปรชี้วัดในการประมาณค่าตัวแปรแฝงนั้น ๆ จึงทำให้สามารถเกิดความโน้มเอียง

(Bias) ของการประมาณค่าเกิดขึ้นได้มากกว่าการรวมเอาค่าที่เกี่ยวข้องกับความผิดพลาดของการวัด (Measurement Error) มาร่วมด้วย อีกทั้งวิธีการวิเคราะห์ของ PLS-SEM ได้อ้างอิงทฤษฎีทางสถิติที่ลึกซึ้งน้อยกว่า โดยเฉพาะในส่วนของสถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) แต่จะเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างซ้ำจำนวนหลายครั้งในการประมาณค่า (Bootstrapping) โดยปราศจากการประมาณค่าด้วยภาชนะน่าจะเป็นสูงสุด

ด้วยสาเหตุข้างต้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักวิจัยในสาขาการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรมจะต้องพิจารณาการเลือกใช้วิธี CB-SEM และ PLS-SEM อย่างเหมาะสมตามข้อสันนิษฐานของวิธีการทั้ง 2 วิธีดังกล่าว หากข้อสันนิษฐานในการใช้วิธี CB-SEM ไม่มีการโต้แย้ง นักวิจัยก็ควรเลือกใช้ CB-SEM ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพราะเหตุว่า มีความเหมาะสมตามหลักการทางสถิติที่มากกว่า อย่างไรก็ตาม ถ้าข้อมูลไม่ผ่านข้อสันนิษฐานข้างต้นของการใช้ CB-SEM นักวิจัยควรพิจารณาการเลือกใช้วิธี CB-SEM หรือ PLS-SEM ด้วยความระมัดระวัง โดยมีเพียงกรณีเดียวที่นักวิจัยจะเลือกใช้ PLS-SEM ได้ก็ต่อเมื่อนักวิจัยได้พิจารณาแล้ว และพบว่าข้อดีของการใช้ PLS-SEM ที่มากกว่า เมื่อแนวทางการใช้ CB-SEM ไม่ผ่านข้อสันนิษฐานทั้งหมด แนวทางการเลือกใช้ PLS-SEM ในการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็นสี่ประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์การวิจัย ขนาดกลุ่มตัวอย่างและโมเดล ลักษณะข้อมูล ลักษณะของตัวแปรชี้วัด (Ali et al., 2018) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แนวทางการเลือกใช้ PLS-SEM

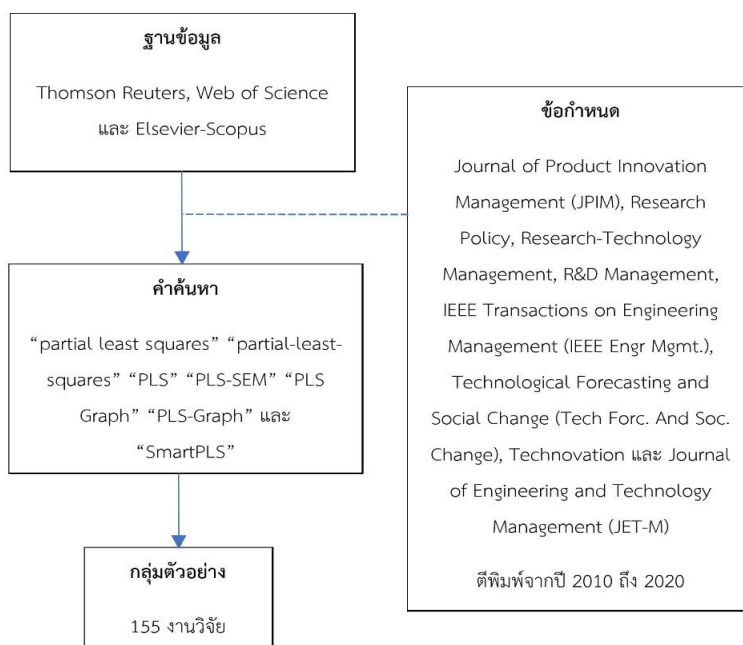
ประเด็น	ลักษณะงานวิจัย
วัตถุประสงค์การวิจัย	วิจัยแบบ Exploratory เพื่อต่อยอดทฤษฎี
ขนาดกลุ่มตัวอย่างและโมเดล	กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก โมเดลมีความซับซ้อนมาก
ลักษณะข้อมูล	ไม่เป็นไปตามข้อสันนิษฐานของ Multivariate Normal Distribution หรือเป็นข้อมูลทุติยภูมิ
ลักษณะของตัวแปรชี้วัด	มีตัวแปรแบบ Formative Model

กล่าวโดยสรุป PLS-SEM จัดได้ว่าเป็นวิธีการวิเคราะห์ที่มีความยืดหยุ่นสูงเหมาะสำหรับการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างในการวิจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรม อย่างไรก็ตาม ดังแสดงในตารางที่ 1 การเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากสาเหตุข้อโต้แย้งในส่วนของความถูกต้องของทฤษฎีทางสถิติ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการรวบรวมงานวิจัยแบบเป็นระบบ (Systematic Literature Review) ในส่วนนี้ได้ทบทวนงานวิจัยในอดีตด้านการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้เห็นภาพรวมในอดีต

จนถึงปัจจุบันถึงการนำเอาวิธี PLS-SEM มาใช้เพื่อทำการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง เนื่องจากวิธี PLS-SEM เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ การทบทวนครั้งนี้จึงคัดเลือกวารสารด้านการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ตีพิมพ์งานวิจัยเชิงประจักษ์ ผ่านการเก็บข้อมูลด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ โดยได้คัดเลือกวารสารวิชาการระดับนานาชาติคุณภาพดีมากและเป็นที่ยอมรับจากฐานข้อมูล Thomson Reuters Web of Science และ Elsevier-Scopus จากนั้นจึงคัดเลือกในหมวดนวัตกรรมและการจัดการเทคโนโลยี โดยใช้เกณฑ์จากงานวิจัยของ Linton and Thongpapanl (2004) วารสาร 8 อันดับแรก ได้แก่ Journal of Product Innovation Management (JPIM), Research Policy, Research-Technology Management, R&D Management, IEEE Transactions on Engineering Management (IEEE Engr Mgmt.), Technological Forecasting and Social Change (Tech Forc. And Soc. Change), Technovation และ Journal of Engineering and Technology Management (JET-M) โดยทำการค้นคว้าในช่วงระยะเวลา 10 ปี (จากปี 2010 ถึง 2020) โดยคำค้นหาที่ใช้ประกอบด้วย “partial least squares” “partial-least-squares” “PLS” “PLS-SEM” “PLS Graph” “PLS-Graph” และ “SmartPLS” โดยมุ่งเน้นไปที่งานวิจัยที่ใช้ PLS-SEM สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์เท่านั้น ไม่นับรวมบทความด้านเทคนิควิธีวิจัยที่ใช้ PLS-SEM โดยในภาพที่ 1 ได้แสดงการออกแบบงานวิจัยนี้ด้วยวิธีการรวบรวมงานวิจัยแบบเป็นระบบ

ภาพที่ 1 กระบวนการรวบรวมงานวิจัยแบบเป็นระบบ

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

งานวิจัยนี้มีจำนวนบทความวิจัยทั้งหมด 155 บทความที่ได้ใช้วิธี PLS-SEM รายละเอียดดังตารางที่ 2 ในช่วงเวลาตั้งแต่ปี 2010 - 2020 พบว่า การตีพิมพ์บทความที่ใช้ PLS-SEM มี 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงปี 2010 - 2012 และ 2016 - 2019 (ภาพที่ 2) ชื่อนาส่งเกต คือ วารสารที่อยู่ในระดับดีเลิศ เช่น Journal of Product Innovation Management, R&D Management และ Research Policy มักจะไม่ตีพิมพ์บทความที่ใช้ PLS-SEM อาจเป็นได้ว่าวารสารเหล่านี้เป็นวารสารที่เน้นการทดสอบทฤษฎีที่เข้มข้น ไม่ใช่งานวิจัยในรูปแบบ Prediction-oriented and theory development โดยจะมีบทความที่ใช้ PLS-SEM อยู่ในช่วงแรก (ปี 2010 - 2013) ซึ่งตรงข้ามกับวารสารในระดับที่รองลงมาที่เปิดยอมรับในแนวทางของการพัฒนาทฤษฎี เช่น IEEE Engineering Management หรือ Technology Forecasting and Social Change วารสาร Technovation เป็นวารสารที่มีบทความวิจัยที่ใช้ PLS-SEM มากที่สุด เนื่องจาก เรื่องของ Technology และ Innovation ซึ่งเป็น Theme ของวารสารนี้ต้องการเน้นการทดสอบโมเดลที่มีความซับซ้อนหรือเป็นการทดสอบโมเดลที่เป็นในรูปแบบ Prediction เช่น งานวิจัยของ Bessonova and Gonchar (2019) ที่ต้องการศึกษาการตอบสนองต่อภาวะการแข่งขันในมุมมองของนวัตกรรม ในสถานะของผู้นำทางเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการศึกษาในรูปแบบของการพยากรณ์ในมุมมองทางทฤษฎี หรืองานวิจัยของ Samra, Zhang, Lynn, and Reilly (2019) ที่ทำการศึกษากลไกส่งผ่านระหว่างความสัมพันธ์ของความสามารถในการสื่อสารต่อผลกระทบของเหตุเร่งด่วนในการพัฒนาสินค้าใหม่ ซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาในแนวทาง Exploratory Research แนวทางนี้อาจจะได้รับความนิยมในการศึกษามากขึ้นเมื่อผู้วิจัยจะต้องศึกษาปรากฏการณ์ที่ยังเป็นสิ่งใหม่ ต้องค้นคว้า อย่างเช่นปรากฏการณ์ของ COVID-19 ดังตัวอย่างของ Farooq, Laato, and Islam (2020) ที่ใช้ PLS-SEM ทำการศึกษาผลกระทบของข้อมูลในรูปแบบ On-line ของการแยกตัวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของ COVID-19 ที่มีต่อความเต็มใจในการแยกตัว เป็นต้น

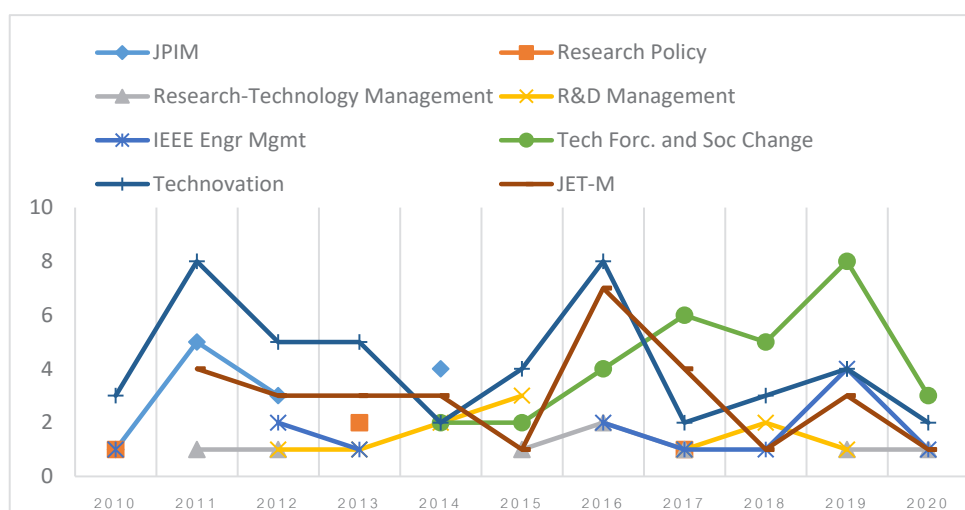
ตารางที่ 2 แสดงบทความที่ใช้วิธี PLS-SEM

วารสาร/ปี	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	รวม	ร้อยละ
JPIM	1	5	3		4							13	8.38
Research Policy	1			2				1				4	2.58
Research- Tech Management		1	1			1	2	1		1	1	8	5.16
R&D Management			1	1	2	3		1	2	1		11	7.09
IEEE Engr. Management	1		2	1			2	1	1	4	1	13	8.38
Tech Forc. and Soc Change					2	2	4	6	5	8	3	30	19.35

ตารางที่ 2

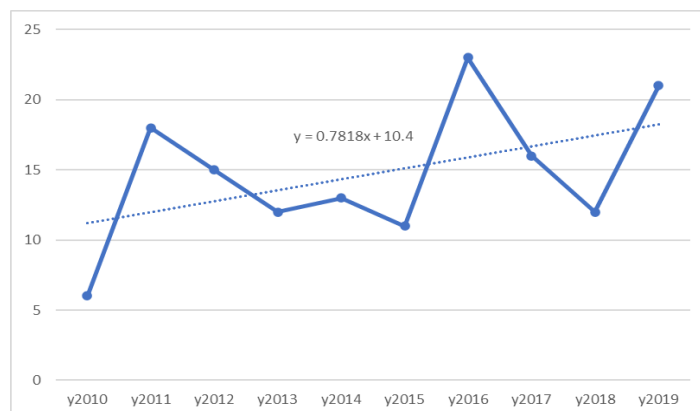
วารสาร/ปี	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	รวม	ร้อยละ
Technovation	3	8	5	5	2	4	8	2	3	4	2	46	29.67
JET-M		4	3	3	3	1	7	4	1	3	1	30	19.35
รวม	6	18	15	12	13	11	23	16	12	21	8	155	100.00

* ปี 2020 ถึงเดือนมิถุนายน

ภาพที่ 2 แนวโน้มการตีพิมพ์บทความที่ใช้ PLS-SEM ในแต่ละวารสาร (ปี 2010 - 2020)

จากการศึกษาจำนวนบทความในทุกวารสารที่ได้ทำการวิจัยและรวบรวม (ตารางที่ 2) พบว่า ในปี 2016 มีการตีพิมพ์บทความที่เกี่ยวข้องกับ PLS-SEM มากที่สุด และในปี 2010 มีการตีพิมพ์ในจำนวนน้อยที่สุด เมื่อลากเส้นแนวโน้ม (Trendline) ของจำนวนบทความที่ใช้ PLS-SEM ตั้งแต่ปี 2010 - 2019 (ตัดปี 2020 เนื่องจากยังไม่ครบปี) พบว่า เส้นแนวโน้มลากในรูปแบบเพิ่มขึ้น โดยมีสมการของเส้นแนวโน้ม คือ $y = 0.782x + 10.4$ โดยมีค่าความชันเป็นบวกเท่ากับ 0.782 แสดงถึงแนวโน้มของบทความที่ใช้ PLS-SEM ในภาพรวมจะเพิ่มขึ้น จากข้อมูลย้อนหลัง 10 ปี แสดงดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 จำนวนบทความตีพิมพ์ที่ใช้ PLS-SEM ในวารสาร (ปี 2010 - 2019)

ในขณะเดียวกันจากผลการวิจัยมีเพียงประมาณ 10 บทความในช่วงปีต้น ๆ ที่ไม่ได้อ้างถึงเหตุผลของการใช้การวิเคราะห์ด้วย PLS-SEM สาเหตุประการหนึ่ง อาจมาจากแนวคิด PLS-SEM เป็นที่รู้จักยอมรับมากขึ้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยส่วนใหญ่ยังคงกล่าวถึงเหตุผลของการใช้ PLS-SEM เหตุผลเพราะการนำ PLS-SEM ไปใช้ยังไม่มีข้อสรุป และยังคงเป็นข้อถกเถียงว่าควรนำวิธีวิเคราะห์นี้ไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลหรือไม่

ในกลุ่มที่มีการอธิบายเหตุผลการนำ PLS-SEM ไปใช้ เหตุผลหลัก คือ ความซับซ้อนของโมเดลการวิจัย ทั้งในส่วนของการศึกษาโมเดลที่มีลำดับชั้นของสมมุติฐานมาก (Multi Hypotheses) เช่น การศึกษา Mediating และ Moderating Effects รวมถึงการที่มีลำดับของตัวแปรแฝงมากกว่า 1 ตัว หรือที่เรียกว่า Second-order Construct โดยเฉพาะโมเดลการวัดลำดับที่สองที่ทั้งสองลำดับเป็นตัวแปรประเภท Formative Model ดังตัวอย่างงานวิจัยของ Radosevic and Yoruk (2013) เหตุผลลำดับต่อไปที่อ้างถึง คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องการวิเคราะห์โมเดลที่มีความซับซ้อน โดยงานวิจัยของ Williams and Nones (2009) ที่ทำการศึกษาระดับกลุ่มโครงการ มีจำนวนตัวอย่างเพียง 45 ตัวอย่าง ก็ได้ใช้วิธี PLS-SEM ในการวิเคราะห์ข้อมูล

จุดประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการเพียงพยากรณ์ โดยไม่ได้ทำการยืนยันกรอบแนวคิดการวิจัย ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่มีการกล่าวอ้างกันมากในการใช้ PLS-SEM โดยเฉพาะงานวิจัยที่ต้องการวิเคราะห์หัวข้อที่มีความซับซ้อนและโมเดลที่มีความซับซ้อน โดยยังไม่มีทฤษฎีรองรับแนวคิดดังกล่าวมากนัก หรือที่นักวิจัยเรียกว่า “Construct Lower in Theoretical Development” ซึ่งเมื่อประกอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดน้อยจะทำให้อำนาจทางสถิติในการพยากรณ์ลดลง อีกทั้งการวิจัยประเภทนี้มีความเสี่ยงที่จะไม่สามารถหาความกลมกลืนของโมเดลทางทฤษฎีได้ ดังนั้นจึงมาใช้วิธี PLS-SEM แทนเพื่อใช้ในการพยากรณ์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ เหตุผลอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น มีการใช้ตัวแปรแบบ Formative Construct และ Non-normal Distribution

จากผลการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลทำการทบทวนงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติที่เป็นที่ยอมรับในสาขาการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรม จากงานวิจัยทั้งหมดบทความนี้

ได้นำเสนอแนวทางและข้อเสนอแนะของการนำ PLS-SEM ไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เป้าหมายสำคัญของการทบทวนงานวิจัยครั้งนี้เป็นการสรุปแนวปฏิบัติ เหตุผลต่าง ๆ ที่ได้รับรวบรวมจากงานวิจัยทั้ง 155 บทความ กลั่นกรองเป็นแนวทางและข้อเสนอแนะ ตาม 4 ประเด็นในการเลือกใช้วิธี PLS-SEM (อ้างถึงตารางที่ 1) ประกอบด้วย วัตถุประสงค์การวิจัย ขนาดกลุ่มตัวอย่างและโมเดล ลักษณะข้อมูล ลักษณะของตัวแปรชี้วัด ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยในการเลือกใช้วิธี PLS-SEM

วิธี PLS-SEM มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การอธิบายส่วนเติมเต็มของโมเดลวิจัย โดยการพยากรณ์ตัวแปรภายนอกที่จะสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรภายในตัวอื่นได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง PLS-SEM เป็นวิธีการที่มุ่งเน้นในการพยากรณ์ (Prediction-oriented) (Segarra-Oña, Peiró-Signes, Albors-Garrigós, & Miguel-Molina, 2017) ซึ่งจะแตกต่างจาก CB-SEM ที่เน้นในส่วนของการพิจารณาความกลมกลืนของโมเดลที่พัฒนาจากทฤษฎีและโมเดลจากข้อมูล โดยผลของวิธี CB-SEM จะเน้นการประมาณค่าของพารามิเตอร์ต่าง ๆ ในสมการโครงสร้าง การขาดการทบทวนหรือการพัฒนาโมเดลเพื่อการทดสอบโดยมีทฤษฎีที่ดีเป็นอีกปัญหาหนึ่งของการใช้ CB-SEM สิ่งที่น่ากังวล คือ ผลการวิเคราะห์แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้อง (Fit) ดี ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมีนัยสำคัญ เป็นปัญหาที่เรียกว่า “Over Interpretation of Causal Relationships” ปัญหาจะเกิดเมื่อขาดทฤษฎีรองรับในการอธิบายที่เพียงพอในการพัฒนารอบแนวคิดการวิจัยหรือสมมุติฐาน การได้ผลการวิเคราะห์แบบบังเอิญ ไม่มีทฤษฎีมาอธิบายรองรับ กล่าวได้ว่า ได้ผลนัยสำคัญทางสถิติ แต่ขาดความมีนัยสำคัญทางทฤษฎีซึ่งสำคัญมาก ทั้งนี้ ยังรวมถึงการละเลยตัวแปรที่สำคัญในโมเดลไปด้วย (Omitted Variable) สิ่งนี้จะทำให้การประมาณค่าต่าง ๆ ผิดพลาด มีการสรุปที่ไม่ถูกต้องด้วยเช่นกัน การพัฒนาโมเดลและสมมุติฐานสำคัญมาก ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้วิธีการวิเคราะห์แบบ CB-SEM เหมาะกับโมเดลการวิจัยที่ได้ผ่านการพัฒนามาจากทฤษฎีแล้วหรือมีวัตถุประสงค์หลักในการยืนยันทางทฤษฎีมากกว่าการใช้ PLS-SEM ซึ่งจะมีวัตถุประสงค์ในการค้นหาความสัมพันธ์ของตัวแปรผ่านค่าการอธิบายความแปรปรวนที่มีต่อตัวแปรภายนอกได้มากกว่าการยืนยันกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เหมาะสมในการใช้ CB-SEM มากกว่า

ตัวอย่างของงานวิจัยที่ใช้วิธีการ PLS-SEM ในการค้นหาหรือขยายขอบเขตของโมเดลการวิจัยทางด้านการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรม เช่น งานวิจัยของ Santos-Vijande, López-Sánchez, and Rudd (2016) ที่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อค้นหาหลักไถ่เพื่อขยายแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายความสำเร็จของการพัฒนารูปแบบการบริการใหม่ (New Service Development) ซึ่งเป้าหมายหลักของงานวิจัยนี้เพียงเพื่อศึกษาค้นหาโมเดลที่เหมาะสมในการอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความร่วมมือระหว่างพนักงานและสมรรถนะของการพัฒนาบริการใหม่ผ่านค่าแสดงความสามารถในการพยากรณ์ตัวแปรแฝงภายใน เช่น ค่า Coefficient of Determination (R^2) และค่า Cross-validated Redundancy (Q^2) จากตัวแปรภายนอก (Exogenous Variables) ซึ่งได้แก่ ความร่วมมือของพนักงานที่มีผลต่อตัวแปรภายใน (Endogenous Variables) เช่น สมรรถนะของการพัฒนาบริการใหม่ ผ่านกลไกตัวแปรส่งผ่าน (Mediating Variables) เช่น การใช้ทรัพยากรการปฏิบัติการและ

ทรัพยากรด้านบุคคล หรือตัวอย่างงานวิจัยของ Basri (2019) ที่ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของการจัดการความรู้ที่เป็นตัวแปร Moderating Variable ของความสัมพันธ์ระหว่างระบบการจัดการข้อมูล และทรัพยากรด้านเทคนิคที่มีผลต่อสมรรถนะการดำเนินงานขององค์กรในประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเป็นงานวิจัยในลักษณะขยายขอบเขตหรือการอธิบายส่วนเพิ่มของกรอบการวิจัย ดังนั้น วิธี PLS-SEM จึงมีความเหมาะสมมากกว่า CB-SEM เนื่องจากงานวิจัยนี้ไม่มีการยืนยันทฤษฎีใด เพียงแต่เป็นการค้นหา กลไกของความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ เท่านั้น

ขนาดกลุ่มตัวอย่างและความซับซ้อนของโมเดลวิจัยในการเลือกใช้วิธี PLS-SEM

ภายใต้วิธีการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) จำนวนของขนาดตัวอย่างขนาดเล็กสามารถส่งผลต่อความผิดพลาดในการประมาณค่าพารามิเตอร์ของสมการโครงสร้าง รวมถึงความผิดพลาดของการตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลได้ โดยทั่วไปขนาดของ Sample ที่นำมาวิเคราะห์ SEM จะขึ้นกับจำนวนของตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variables) สำหรับข้อมูลที่มีการกระจายตัวปกติ (Normal Distributed Data) Bentler and Chou (1987) แนะนำว่าสำหรับการวิเคราะห์แบบ CB-SEM อัตราส่วนที่เหมาะสม คือ 5 ต่อ 1 ตัวแปรสังเกตได้ ก็เพียงพอสำหรับโมเดลที่มีตัวแปรแฝงที่สัมพันธ์กัน ไม่ซับซ้อน ถ้าให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น Nunnally and Bernstein (1967) แนะนำว่า อัตราส่วน 10 ต่อ 1 ตัวแปรสังเกตได้ จัดว่าเป็นขอบเขตด้านล่าง (Lower Bound) สำหรับจำนวนที่เหมาะสมของขนาดของตัวอย่าง Kline (2011) แนะนำว่าจำนวนขนาดตัวอย่าง 200 ชุด สามารถวิเคราะห์ SEM ได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อโมเดลมีความซับซ้อน โดยเฉพาะมีจำนวนตัวแปรแฝงมาก มีจำนวนเส้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมาก มีการทดสอบ Interaction หรือ Mediation Analysis ก็ควรจะมีจำนวนตัวอย่างที่มากขึ้นตามความซับซ้อนของโมเดล ขนาดของตัวอย่างจะมีผลต่อ Fit Indices ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับขนาดตัวอย่าง ที่น่าสนใจประเด็นหนึ่ง คือ เมื่อจำนวนตัวอย่างมีน้อยเกินไป การประมาณค่าพารามิเตอร์ จะมีโอกาสเกิดคลาดเคลื่อนมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อจำนวนตัวแปรสังเกตได้ ต่อตัวแปรแฝงมากขึ้น โดย Hoyle (2012) แนะนำว่าควรมีประมาณ 3 ตัวชี้วัด (Indicators) ต่อตัวแปรแฝงจึงจะเหมาะสม ดังนั้นจะต้องระวังในกรณีที่มีจำนวนตัวชี้วัดที่ชี้วัดตัวแปรแฝงมาก รวมถึงตัวแปรแฝงเหล่านั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันในโมเดล ในกรณีนี้ก็จะต้องการจำนวนตัวอย่างที่นำไปใช้ในการวิเคราะห์มากกว่าปกติโดยสรุป จำนวนตัวอย่างจะขึ้นกับความซับซ้อนของโมเดลและจำนวนตัวชี้วัดที่ชี้วัดตัวแปรแฝง นักวิชาการส่วนใหญ่แนะนำว่า จำนวนตัวอย่างควรมากกว่า 200 และ/หรือ จำนวนตัวอย่างควรมีประมาณ 5 - 10 ต่อพารามิเตอร์ที่ใช้ประมาณค่าในการวิเคราะห์ (Kline, 2011)

อย่างไรก็ตาม ข้อได้เปรียบของ PLS-SEM ที่มีเหนือ CB-SEM คือ PLS-SEM จะสามารถใช้ได้กับขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เล็กได้ ถึงแม้ว่าโมเดลนั้นอาจจะมีความซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากภายใต้วิธีการ PLS-SEM การวิเคราะห์ข้อมูลไม่จำเป็นต้องมีการเปรียบเทียบความกลมกลืนระหว่างโมเดลที่ได้จากทฤษฎีเปรียบเทียบกับโมเดลที่ได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ อีกทั้งโดยทั่วไปวิธีการ PLS-SEM ยังมีความสามารถในการบรรลุถึงระดับอำนาจทางสถิติ (Statistical Power) ที่สูงกว่า แนวทางโดยทั่วไปในการพิจารณาขนาดกลุ่มตัวอย่างในการใช้วิธี PLS-SEM คือ ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่น้อยที่สุดควรเท่ากับ 1) 10 เท่า

ของจำนวนตัวแปรสังเกตได้แบบ Formative Indicators ของตัวแปรแฝงตัวใดตัวหนึ่ง หรือ 2) 10 เท่า ของจำนวนเส้นอิทธิพล (Number of Paths) ที่มากที่สุดที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง ภายในของโมเดลโครงสร้าง

ผู้วิจัยจะต้องมีความระมัดระวังอย่างยิ่งในการใช้แนวทางขนาดตัวอย่างของวิธี PLS-SEM ดังกล่าวข้างต้นจะเป็นการพิจารณาภายใต้สภาวะที่มีความเสถียร ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ในการหาขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมเพื่อพิจารณาความเสถียรดังกล่าว ได้แก่ จำนวนตัวแปรสังเกตได้ ขนาดของอิทธิพล (Effect Size) และความเที่ยงตรงของการวิจัย ในกรณีที่โมเดลมีความซับซ้อนมากขึ้น เมื่อมีการพิจารณาถึงตัวแปรส่งผ่าน ตัวแปรกำกับ (Moderating Variables) มีความสัมพันธ์กันเอง ของตัวแปรอิสระหรือการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างหลายระดับ (Multi-level Analysis) วิธีการ PLS-SEM ก็จะมีข้อได้เปรียบ โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีการเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากวิธี PLS-SEM จะใช้สมการวิเคราะห์แบบทำซ้ำ โดยทำการแยกวิเคราะห์โมเดลการวัดและโมเดลโครงสร้างออกจากกัน ดังนั้นผู้วิจัยควรจะใช้วิธี PLS-SEM เมื่อโมเดลที่วิเคราะห์มีความซับซ้อนสูงซึ่งไม่สามารถใช้วิธีแบบ CB-SEM ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้วิธี PLS-SEM เพื่อวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างที่มีความซับซ้อน ได้แสดงในงานวิจัยของ Akter, D'Ambra, and Ray (2011) ที่ได้ทำการศึกษาความเชื่อมั่นของการบริการ ข้อมูลสุขภาพผ่านระบบโมไบล์ (mHealth Information) โดยทำการศึกษาโมเดลที่ทำการวัดตัวแปรแฝง ของการบริการข้อมูลสุขภาพผ่านระบบโมไบล์ด้วยการวัดตัวแปรหลายระดับ (Hierarchical Model) อีกทั้งงานวิจัยชิ้นนี้ยังทำการศึกษาตัวแปรส่งผ่านและตัวแปรกำกับในโมเดลเดียวกัน เพื่อค้นหา การส่งอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมของตัวแปรในโมเดล หรือ Acosta-Prado, Navarrete, and Tafur-Mendoza (2020) ที่ทำการศึกษาความซับซ้อนการพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ที่มีผลต่อ นวัตกรรม เป็นการศึกษาที่มีตัวแปรมากและความซับซ้อน เป็นโมเดลวิจัยที่มีความซับซ้อนสูงซึ่งอาจจะ ไม่เหมาะกับการใช้วิธี CB-SEM เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านความซับซ้อนของโมเดล ทำให้ตรวจสอบ ความกลมกลืนของโมเดลได้ยาก รวมถึงการวัดตัวแปรแฝงหลายระดับที่จะส่งผลต่อข้อกำหนดการใช้ กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ในการวิเคราะห์ จึงทำให้นักวิจัยชิ้นนี้เลือกใช้วิธี PLS-SEM โดยมีกลุ่มตัวอย่าง สำหรับการวิเคราะห์เพียง 116 ตัวอย่าง ซึ่งถ้าผู้วิจัยเลือกใช้วิธี CB-SEM จำนวนตัวอย่างนี้จะทำให้เกิด การผิดพลาดในการประมาณค่าพารามิเตอร์ได้

ลักษณะข้อมูลในการเลือกใช้วิธี PLS-SEM

ภายใต้วิธีการวิเคราะห์แบบ CB-SEM ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะต้องมีการกระจายตัวแบบปกติ (Normal Distribution) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเชิงสำรวจส่วนใหญ่ โดยเฉพาะ การวัดมุมมอง (Perception) มักจะประสบปัญหาที่มีการกระจายผิดปกติเบี่ยงเบนจากการกระจายตัว ปกติอยู่เสมอ ปัญหาสำคัญของข้อมูลที่มีการกระจายตัวไม่ปกติ คือ ค่าอธิบายความกลมกลืนของโมเดล จะมีค่าเกินจริง ซึ่งเกิดจากการประมาณค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ต่ำเกินไป ในขณะที่การใช้วิธี PLS-SEM จะผ่อนปรนข้อกำหนดนี้ลง โดยข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ด้วย PLS-SEM ไม่จำเป็นต้องมีการ

กระจายตัวแบบปกติได้ สาเหตุเพราะว่า PLS-SEM เป็นวิธีการที่มีความใกล้เคียงกับสมการถดถอย ในขณะเดียวกัน PLS-SEM ไม่ต้องมีข้อสันนิษฐานของมาตรการวัดตัวแปร ตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ สามารถเป็นตัวแปรแบบกลุ่มได้ ดังนั้นเมื่อลักษณะของข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ไม่เข้าข้อสันนิษฐานของการใช้ CB-SEM ผู้วิจัยจึงควรพิจารณาใช้ PLS-SEM

งานวิจัยของ Steelman, Hammer, and Limayem (2014) ได้อธิบายประโยชน์ของการใช้ PLS-SEM โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงสำรวจ มีแนวโน้มของการกระจายตัวแบบไม่ปกติและจำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์ด้วยวิธี PLS-SEM ซึ่งจะมีความเหมาะสมมากกว่า ส่วนงานวิจัยของ Roxas, Battisti, and Deakins (2014) ที่ทำการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อความสามารถในการจัดการนวัตกรรมและสมรรถนะขององค์กร โดยตัวแปรที่อธิบายความสามารถในการจัดการนวัตกรรมเป็นตัวแปรประเภทกลุ่มที่มีการกระจายตัวแบบไม่ปกติ ทั้งสิ้น ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงใช้ PLS-SEM ซึ่งมีความเหมาะสมกับข้อมูลมากกว่า

ลักษณะการวัดตัวแปรแฝงในการเลือกใช้วิธี PLS-SEM

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ภายใต้โมเดลสมการโครงสร้างนั้นประกอบไปด้วยโมเดลย่อย 2 ชนิด คือ โมเดลการวัด ที่แสดงการวัดของตัวแปรแฝงที่เกี่ยวข้อง และโมเดลโครงสร้าง ที่อธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร ภายใต้โมเดลการวัดนั้นจะมีรูปแบบของโมเดล 2 ชนิด คือ โมเดลการวัดแบบ Formative Model เป็นการวัดที่ตัวแปรสังเกตได้จะเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ตัวแปรแฝงที่เป็นผล ซึ่งตัวแปรแฝงจะเกิดขึ้นไม่ได้หากปราศจากการสร้างขึ้นจากตัวแปรสังเกตได้หลาย ๆ ตัวประกอบกันขึ้นอย่างครบถ้วน ดังนั้นตัวแปรแฝงประเภท Formative Construct จะไม่สามารถขาดตัววัดตัวใดตัวหนึ่งได้นิยามของตัวแปรประเภทดังกล่าวจึงมีความสำคัญมาก

ข้อจำกัดประการหนึ่งของวิธี CB-SEM คือ วิธีนี้มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถวิเคราะห์ตัวแปรแบบ Formative Measurement ได้ สาเหตุเพราะเมื่อตัวแปรถูกกำหนดให้เป็นตัวแปรแบบ Formative Measurement แล้ว สมการจะถูกสันนิษฐานให้มีความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวัดเท่ากับศูนย์ ซึ่งในกรณีนี้เราจะจัดว่าโมเดลดังกล่าวเป็นโมเดลแบบ Recursive Model (โมเดลที่ไม่มีความสัมพันธ์ย้อนกลับ) กล่าวอีกนัยหนึ่ง โมเดล Reflective Measurement จะพบว่า มีความแปรปรวนร่วม (Covariance) ของตัววัดเกิดขึ้น เนื่องจากตัววัดเหล่านั้นสะท้อนการวัดมาจากสิ่งเดียวกัน แต่สำหรับโมเดล Formative Measurement จะไม่พบความแปรปรวนร่วมระหว่างตัววัด เนื่องจากตัววัดเหล่านั้นมาจากสาเหตุที่ต่างกัน อีกทั้งตัวแปรแฝงประเภท Formative Construct จะไม่สามารถขาดตัววัดตัวใดตัวหนึ่งได้เลย เพราะจะมีปัญหาในเรื่อง Content Validity ทันที ดังนั้นความครบถ้วนของนิยามตัวแปรประเภท Formative construct ที่จะส่งผลต่อตัววัด จึงมีความสำคัญมากในขณะที่วิธี PLS-SEM สามารถวิเคราะห์ลักษณะของตัวแปรหรือโมเดลดังกล่าวได้ (Ali et al., 2018; Cepeda-Carrion et al., 2019) ดังนั้นเมื่อตัวแปรแฝงตัวใดตัวหนึ่งปรากฏในโมเดลเป็นตัวแปรแฝงประเภท Formative Construct ผู้วิจัยจะต้องใช้วิธีแบบ PLS-SEM ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพราะ CB-SEM ไม่สามารถวิเคราะห์ได้

อย่างไรก็ตาม ข้อสำคัญประการหนึ่ง คือ ตัวแปรแฝงจะเป็นรูปแบบการวัดแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับแนวคิด (Conceptualization) ของตัวแปรนั้น ๆ ซึ่งผู้วิจัยจะต้องศึกษานิยามของตัวแปรแฝงอย่างครบถ้วนและพยายามพิจารณาว่าตัวแปรที่วัดตัวแปรเหล่านั้นมีความหมายที่จะเป็นตัวแปรแบบ Formative หรือ Reflective Measurement เพื่อที่จะสามารถเลือกประเภทของโมเดลการวัดและวิธีวิเคราะห์ว่าควรจะเป็น CB-SEM หรือ PLS-SEM ให้ถูกต้อง เพื่อจะไม่เกิดความผิดพลาดในการวัดและวิเคราะห์ข้อมูล จากประสบการณ์ในการประเมินงานวิจัย มักจะพบข้อผิดพลาดในส่วนนี้อยู่เสมอ การพยายามบังคับให้ตัวแปรแฝงเป็นแบบ Reflective ทั้งที่ในความจริงตัววัดเหล่านั้นจะเป็น Formative (สาเหตุเพราะต้องการใช้วิธีวิเคราะห์ที่ตั้งใจไว้) ซึ่งไม่ถูกต้องและเป็นข้อควรระวังที่ต้องพิจารณาอย่างยิ่ง

ในการวิจัยด้านการจัดการเทคโนโลยีนวัตกรรม เช่น ตัวแปร Big Data Analytic Capability จากการวิจัยของ Wamba et al. (2017) หรือตัวแปร Social Capital Innovation จากการงานวิจัยของ Martinez-Canas, Sáez-Martínez, and Ruiz-Palomino (2012) เห็นว่าในทางตรงกันข้าม ถ้าตัวแปรสังเกตได้เป็นผลที่เกิดจากสาเหตุที่เป็นตัวแปรแฝงแล้ว จะเรียกโมเดลการวัดประเภทนี้ว่า Reflective Model ซึ่งตัวแปรแฝงจะส่งผลหรือสะท้อนออกมาเป็นตัวแปรที่สังเกตหรือวัดได้ ตัวแปรประเภท Reflective Model ทางด้านการจัดการเทคโนโลยี ได้แก่ ตัวแปร Diffusion and Adoption Technology จากงานวิจัยของ Gabriel and Da Silva (2017) หรือ Co-innovative Platform Affordance จากงานวิจัยของ Abhari, Davidson, and Xiao (2017) เป็นต้น ส่วนตัวแปรของ Entrepreneurial Competencies จากงานวิจัยของ Hwang, Choi, and Shin (2020) และตัวแปร Organizational Slack จากงานวิจัยของ Hügel and Kreutzer (2020) ซึ่งตัวแปรแฝงเป็นรูปแบบ Formative Construct ทั้งหมด จึงต้องใช้ PLS-SEM ในการวิเคราะห์

จากผลการวิจัยและการอภิปรายผล 4 ประเด็นหลักในการเลือกใช้ PLS-SEM ผู้เขียนจึงได้นำเสนอข้อสรุปแนวทางการประยุกต์ใช้ PLS-SEM เพื่อใช้ในการวิจัยทางด้านการจัดการเทคโนโลยี ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปแนวทางการประยุกต์ใช้ PLS-SEM ในการวิจัยทางด้านการจัดการเทคโนโลยี

ประเด็น	ลักษณะงานวิจัยที่ใช้ PLS-SEM	ข้อแนะนำและข้อควรระวัง	อ้างอิง
วัตถุประสงค์การวิจัย	วัตถุประสงค์ในการค้นหาความสัมพันธ์ของตัวแปรผ่านค่าการอธิบายความแปรปรวนที่มีต่อตัวแปรภายนอกได้มากกว่าการยืนยันกรอบแนวคิดทฤษฎี	PLS-SEM เหมาะสมกว่าสำหรับงานวิจัยแบบ Exploratory เพื่อต่อยอดทฤษฎี หรือมีวิธีการที่มุ่งเน้นในการพยากรณ์ (Prediction-oriented)	Santos-Vijande et al. (2016); Segarra-Oña et al. (2017); Basri (2019)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ประเด็น	ลักษณะงานวิจัยที่ใช้ PLS-SEM	ข้อแนะนำและข้อควรระวัง	อ้างอิง
ขนาดกลุ่มตัวอย่างและโมเดล	ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เล็กโมเดลอาจมีความซับซ้อนมากขึ้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่น้อยที่สุดควรจะเท่ากับ 10 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้แบบ Formative Indicators ของตัวแปรแฝงตัวใดตัวหนึ่ง หรือ 10 เท่าของจำนวนเส้นอิทธิพลที่มากที่สุด ที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงภายในของโมเดล โครงสร้าง	ผู้วิจัยควรพิจารณาปัจจัยอื่นในการหาขนาดตัวอย่างที่เหมาะสม ได้แก่ จำนวนตัวแปรสังเกตได้ ขนาดของอิทธิพล ความเที่ยงตรงของการวิจัย และตัวแปรส่งผ่าน ตัวแปรกำกับ ว่ามีความสัมพันธ์กันเองของตัวแปรอิสระหรือมีการวิเคราะห์โมเดลสมการ โครงสร้างหลายระดับ	Nunnally and Bernstein (1967); Bentler and Chou (1987); Akter et al. (2011); Acosta-Prado et al. (2020)
ลักษณะข้อมูล	ไม่จำเป็นต้องมีการกระจายตัวแบบปกติ เช่น ข้อมูลการวัดมุมมอง มักจะมีการกระจายผิดปกติ เบี่ยงเบนจากการกระจายตัวปกติอยู่เสมอ นี่คือนิยามสำคัญของข้อมูลที่มีการกระจายตัวไม่ปกติ	เมื่อลักษณะของข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ไม่เข้าข้อสันนิษฐานของการใช้ CB-SEM ได้ ผู้วิจัยควรพิจารณาใช้ PLS-SEM	Roxas et al. (2014); Steelman et al. (2014)
ลักษณะของตัวแปรชี้วัด	ตัวแปรแฝงตัวใดตัวหนึ่งปรากฏในโมเดลเป็นตัวแปรแฝงประเภท Formative Construct อย่างเช่น ตัวแปร Entrepreneurial Competencies และตัวแปร Organizational Slack	ตัวแปรแฝงจะเป็นรูปแบบการวัดแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับแนวคิดของตัวแปรนั้น ๆ นักวิจัยต้องศึกษานิยามของตัวแปรแฝงอย่างครบถ้วนและพยายามพิจารณาว่าตัวแปรที่วัดตัวแปรแฝงเหล่านั้นมีความหมายที่จะเป็นตัวแปรแบบ Formative หรือ Reflective Measurement	Martinez-Canas, Sáez-Martínez, and Ruiz-Palomino (2012); Abhari et al. (2017); Gabriel and Da Silva (2017); Wamba et al. (2017); Hwang et al. (2020)

สรุปและข้อเสนอแนะ

บทความวิจัยหลายชิ้นมักอ้างถึงเหตุผลของการที่ควรจะใช้วิธี PLS-SEM แต่ไม่ได้อธิบายว่าทำไมงานวิจัยนั้นจะต้องมีการใช้ PLS-SEM ในการวิเคราะห์ ซึ่งจัดว่าเป็นจุดอ่อนสำคัญ หลายครั้งที่ผู้วิจัยพยายามจะใช้ PLS-SEM เพราะต้องการหลีกเลี่ยงข้อจำกัดที่มีมากกว่าของการใช้ CB-SEM เช่น จำนวนตัวอย่างที่มากกว่า การต้องมาปรับความกลมกลืนของโมเดลใช้ระยะเวลามากกว่า เหล่านี้จึงทำให้นักวิจัยหันไปใช้ PLS-SEM แทนที่ โดยปราศจากเหตุผลที่เหมาะสมของการเลือกใช้การวิเคราะห์ทั้ง 2 วิธี ดังที่ได้กล่าวในตอนต้นแล้ว หากข้อสันนิษฐานในการใช้วิธี CB-SEM ไม่มีการโต้แย้งใด ๆ

ประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาเมื่อเลือกใช้ PLS-SEM ได้แก่ วัตถุประสงค์การวิจัย ขนาดกลุ่มตัวอย่าง และความซับซ้อนของโมเดลวิจัย ลักษณะข้อมูล และลักษณะการวัดตัวแปรแฝง ทั้งหมดนี้จะต้องมีความเหมาะสมและมีคำอธิบายว่าไม่สามารถใช้การวิเคราะห์แบบ CB-SEM ได้ จึงมาเลือกใช้ PLS-SEM โดยนักวิจัยต้องเลือกใช้ CB-SEM ในการวิเคราะห์ข้อมูลก่อน เพราะเหตุว่าความเหมาะสมตามหลักการทางสถิติที่มากกว่า มีเพียงกรณีเดียวที่นักวิจัยจะเลือกใช้ PLS-SEM ได้ก็คือเมื่อนักวิจัยได้พิจารณาแล้ว และพบข้อดีของการใช้ PLS-SEM ที่มากกว่า เมื่อแนวทางการใช้ CB-SEM ไม่ผ่านข้อสันนิษฐานทั้งหมด ข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ วารสารที่อยู่ในระดับคุณภาพสูงบางวารสารจะปฏิเสธบทความที่ใช้ PLS-SEM ทั้งนี้ เนื่องจากวารสารเหล่านั้นยังมีความเชื่อถึงข้อจำกัดทางสถิติของ PLS-SEM ที่กำลังโต้แย้งกันอยู่ในปัจจุบัน นักวิจัยจะต้องระวังในประเด็นนี้อย่างยิ่งเมื่อจะตัดสินใจเลือกวิธีวิเคราะห์และวารสารที่จะตีพิมพ์

เอกสารอ้างอิง

- Abhari, K., Davidson, E. J., & Xiao, B. (2017). Co-innovation platform affordances: Developing a conceptual model and measurement instrument. *Industrial Management & Data Systems*, 117(5), 458- 495.
- Acosta-Prado, J. C., Navarrete, J. F. F., & Tafur-Mendoza, A. A. (2020). Relationship between conditions of knowledge management and innovation capability in new technology-based firms. *International Journal of Innovation Management*, 2150005.
- Akter, S., D'Ambra, J., & Ray, P. (2011). Trustworthiness in mHealth information services: An assessment of a hierarchical model with mediating and moderating effects using Partial Least Squares (PLS). *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(1), 100-116.
- Ali, F., Rasoolimanesh, S. M., Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Ryu, K. (2018). An assessment of the use of Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) in hospitality research. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 30(1), 514-538.
- Basri, W. (2019). Investigating factors affecting the business management of Saudi food industry by SMART-PLS, measurement, and structural equation models: Moderating role of knowledge management. *Industrial Engineering & Management Systems*, 18(3), 426-439.
- Bentler, P. M., & Chou, C. P. (1987). Practical issues in structural modeling. *Sociological Methods & Research*, 16(1), 78-117.
- Bessonova, E., & Gonchar, K. (2019). How the innovation-competition link is shaped by technology distance in a high-barrier catch-up economy. *Technovation*, 86, 15-32.

- Cepeda-Carrion, G., Cegarra-Navarro, J.-G., & Cillo, V. (2019). Tips to use Partial Least Squares Structural Equation Modelling (PLS-SEM) in knowledge management. *Journal of Knowledge Management*, 23(1), 67-89.
- Chin, W. W., & Todd, P. A. (1995). On the use, usefulness, and ease of use of structural equation modeling in MIS research: A note of caution. *MIS quarterly*, 19(2) 237-246.
- Colombo, M. G., & Rabbiosi, L. (2014). Technological similarity, post-acquisition R&D reorganization, and innovation performance in horizontal acquisitions. *Research Policy*, 43(6), 1039-1054.
- Dewey, A., & Drahota, A. (2016). *Introduction to systematic reviews: Online learning module cochrane training*. Retrieved from <https://training.cochrane.org/interactivelearning/module-1-introduction-conducting-systematic-reviews>
- Farooq, A., Laato, S., & Islam, A. N. (2020). Impact of online information on self-isolation intention during the COVID-19 pandemic: Cross-sectional study. *Journal of Medical Internet Research*, 22(5), e19128.
- Gabriel, M. L. D. D. S., & Da Silva, D. (2017). Diffusion and adoption of technology amongst engineering and business management students. *International Journal of Innovation*, 5(1), 20-31.
- Hoyle, R. H. (Ed.). (2012). *Handbook of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.
- Hügel, S., & Kreutzer, M. (2020). The impact of organisational slack on innovative work behaviour: How do top managers and employees differ?. *International Journal of Innovation Management*, 24(3), 2050022.
- Hwang, W. S., Choi, H., & Shin, J. (2020). A mediating role of innovation capability between entrepreneurial competencies and competitive advantage. *Technology Analysis & Strategic Management*, 32(1), 1-14.
- Kline, R. B. (2011). Convergence of structural equation modeling and multilevel modeling. In M. Williams & W. P. Vogt (Eds.), *The SAGE handbook of innovation in social research methods* (pp. 562-589). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Linton, J. D., & Thongpapanl, N. (2004). Perspective: Ranking the technology innovation management journals. *Journal of Product Innovation Management*, 21(2), 123-139.
- Martínez-Cañas, R., Sáez-Martínez, F. J., & Ruiz-Palomino, P. (2012). Knowledge acquisition's mediation of social capital-firm innovation. *Journal of Knowledge Management*, 16(1), 61-76.
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1967). *Psychometric theory*, McGraw-Hill series in psychology. New York: McGraw-Hill.

-
- Radosevic, S., & Yoruk, E. (2013). Entrepreneurial propensity of innovation systems: Theory, methodology and evidence. *Research Policy*, 42(5), 1015-1038.
- Roxas, B., Battisti, M., & Deakins, D. (2014). Learning, innovation and firm performance: Knowledge management in small firms. *Knowledge Management Research & Practice*, 12(4), 443-453.
- Samra, Y. M., Zhang, H., Lynn, G. S., & Reilly, R. R. (2019). Crisis management in new product development: A tale of two stories. *Technovation*, 88, 102038.
- Santos-Vijande, M. L., López-Sánchez, J. Á., & Rudd, J. (2016). Frontline employees' collaboration in industrial service innovation: Routes of co-creation's effects on new service performance. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 44(3), 350-375.
- Segarra-Oña, M., Peiró-Signes, A., Albors-Garrigós, J., & Miguel-Molina, B. D. (2017). Testing the social innovation construct: An empirical approach to align socially oriented objectives, stakeholder engagement, and environmental sustainability. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 24(1), 15-27.
- Shah, R., & Goldstein, S. M. (2006). Use of structural equation modeling in operations management research: Looking back and forward. *Journal of Operations Management*, 24(2), 148-169.
- Singh, D., Khamba, J. S., & Nanda, T. (2017). Structural equation modelling of technology innovation model using AMOS for Indian MSMEs. *International Journal of Productivity and Quality Management*, 21(1), 72-96.
- Sorooshian, S. (2017). Structural equation modeling algorithm and its application in business analytics. In M. Tavana, K. Szabat, & K. Puranam (Eds.), *Organizational productivity and performance measurements using predictive modeling and analytics* (pp. 17-39). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-0654-6.ch002>
- Steelman, Z. R., Hammer, B. I., & Limayem, M. (2014). Data collection in the digital age: Innovative alternatives to student samples. *MIS Quarterly*, 38(2), 355-378.
- Tabeau, K., Gemser, G., Hultink, E. J., & Wijnberg, N. M. (2017). Exploration and exploitation activities for design innovation. *Journal of Marketing Management*, 33(3/4), 203-225.
- Teo, T., & Noyes, J. (2011). An assessment of the influence of perceived enjoyment and attitude on the intention to use technology among pre-service teachers: A structural equation modeling approach. *Computers & Education*, 57(2), 1645-1653.

- Wamba, S. F., Gunasekaran, A., Akter, S., Ren, S. J. F., Dubey, R., & Childe, S. J. (2017). Big data analytics and firm performance: Effects of dynamic capabilities. *Journal of Business Research*, 70, 356-365.
- Williams, C., & Nones, B. (2009). R&D subsidiary isolation in knowledge-intensive industries: Evidence from Austria. *R&D Management*, 39(2), 111-123.

คุณภาพชีวิตของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงไทย: การศึกษาจากสามมุมมอง ในห้วงเวลาการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของประมงทะเลไทย

Migrant Workers' Quality of Life on Thai Fishing Boats: A Study of Three Perspectives During a Time of Great Change in Thailand's Sea Fishery

ยูนันท์ ตามกาล^{1*}

Yuranun Tamkarn^{1*}

Abstract

This research aims to study (1) Thai government officials' actions in managing migrant workers' quality of life on Thai fishing boats, (2) Thai sea-fishing business owners' treatment of the migrant workers, and (3) migrant workers' perception of their quality of life on Thai fishing boats, under the context of Thai fishery laws significant change from 2015 through 2018 as a result of EU's "yellow card" against Thailand for its illegal, unreported and unregulated fishing (IUU Fishing). This qualitative research uses a purposive sampling technique and in-depth interviews to collect data from 29 Thai government officials working in related organizations, 14 fishery business owners employing migrant workers, and 21 migrant workers on Thai fishing boats from five coastal provinces (with the

¹สถาบันเสริมศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

¹Institute for Continuing Education and Human Resources, Thammasat University, 2 Phra Chan Alley, Phra Borom Maha Ratchawang, Phra Nakhon, Bangkok 10200

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: yuranuntk@gmail.com)

รับบทความวันที่ 21 มิถุนายน 2564 แก้ไขวันที่ 18 ตุลาคม 2564 รับลงตีพิมพ์วันที่ 19 พฤศจิกายน 2564

highest rates of migrant workers) such as Samut Sakhon, Samut Prakan, Chonburi, Surat Thani, and Songkhla. The finding indicates that migrant workers' quality of life and work are much improved due to the change in sea fisheries laws and the establishment of the Port In and Port Out Control Center (PIPO). The sea-fishing business owners must strictly follow the laws and regulations in every aspect. According to government officials, business owners, and migrant workers, the quality of life and work of migrant workers has been improved.

Keywords: *Thai Fisheries, Migrant Worker, Thailand's Fishing Labor*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐไทยในการดูแลคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงไทย การปฏิบัติของนายจ้างหรือเจ้าของกิจการเรือประมงไทยต่อลูกจ้างแรงงานข้ามชาติและการรับรู้คุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงไทย ภายใต้บริบทที่ไทยปรับเปลี่ยนกฎหมายการประมงครั้งสำคัญ พ.ศ. 2558 - พ.ศ. 2561 ในสถานการณ์ที่ไทยได้รับใบเหลืองจากสหภาพยุโรปจากปัญหาการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงานและไร้การควบคุม ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐไทยในองค์กรที่เกี่ยวข้อง 29 คน เจ้าของกิจการเรือประมงทะเลที่มีลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ 14 คน และแรงงานข้ามชาติในเรือประมงทะเลไทย 21 คน ใน 5 จังหวัดชายทะเลที่มีจำนวนแรงงานข้ามชาติมากที่สุด ได้แก่ สมุทรสาคร สมุทรปราการ ชลบุรี สุราษฎร์ธานี และสงขลา โดยคัดเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า แรงงานข้ามชาติในเรือประมงทะเลไทยมีคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานดีขึ้นกว่าเดิม จากการปรับเปลี่ยนกฎหมายการประมง และรวมถึงการถือกำเนิดของศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออก เจ้าของกิจการต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบมากขึ้นในทุกด้าน ทั้งหมดนี้ส่งผลให้คุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติดีขึ้น ทั้งจากมุมมองเจ้าหน้าที่รัฐ นายจ้างหรือเจ้าของกิจการและตัวแรงงานข้ามชาติเอง

คำสำคัญ: *ประมงทะเลไทย แรงงานข้ามชาติ ลูกเรือประมงทะเลไทย*

บทนำ

ประเทศไทยถือเป็นประเทศผู้ส่งออกสินค้าอาหารทะเลขนาดใหญ่ที่สำคัญในเวทีการค้าโลก โดยมีมูลค่าการส่งออกอาหารทะเลกว่า 7 พันล้านเหรียญสหรัฐในช่วงปี พ.ศ. 2556 (International Labour Organization, 2013) และประมาณ 6 พันล้านเหรียญสหรัฐในช่วงปี พ.ศ. 2561 (The Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2021) ซึ่งถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย

การประมงทะเลของไทยถูกจับตามองจากสังคมโลกอย่างมาก เมื่อปรากฏในรายงานการค้ามนุษย์ของกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (Trafficking In Persons Report: TIP Report) ในปี พ.ศ. 2556 ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในกลุ่มบัญชี tier 2 มาเป็นเวลา 4 ปี ติดต่อกัน และในการจัดลำดับปี พ.ศ. 2558 ไทยถูกลดลงมาอยู่ในกลุ่มบัญชี tier 3 โดยถูกกล่าวหาเรื่องการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อแรงงานข้ามชาติไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้แรงงานเด็ก แรงงานบังคับ และการค้ามนุษย์ โดยประเด็นสำคัญที่ถูกจับตามองอย่างต่อเนื่องเป็นพิเศษนั้นเกี่ยวข้องกับลักษณะการจ้างงานครอบคลุมตั้งแต่ขั้นตอนการจัดหางาน การเก็บรักษาเอกสารประจำตัวของแรงงาน การดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับสัญญาจ้าง การรับค่าจ้าง การปฏิบัติต่อแรงงาน สภาพการทำงาน ความปลอดภัย อาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงาน รวมทั้งสิทธิของแรงงานและการร้องเรียน โดยครอบคลุมถึงการปฏิบัติบางประการที่อาจถูกมองว่าเป็นการเข้าข่ายแรงงานบังคับและการค้ามนุษย์ในสายตาของนานาชาติ (Jayagupta et al., 2014)

ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ปี พ.ศ. 2558 สหภาพยุโรปมีคำประกาศแข็งเตือนต่อประเทศไทยอย่างเป็นทางการหรือที่รับรู้กันทั่วไปว่า “ให้ใบเหลือง” แสดงให้ทราบถึงสถานะของการประมงไทยว่ามีความเป็นไปได้ที่ไทยจะถูกระบุเป็นประเทศที่ไม่ให้ความร่วมมือในการต่อต้านการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงานและไร้การควบคุม (Illegal Unreported and Unregulated Fishing: IUU Fishing) พร้อมทั้งให้คำแนะนำให้ไทยปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ และการจัดการประมงของไทยให้สอดคล้องกับกฎระเบียบของสหภาพยุโรป หากประเทศไทยไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด มีความเป็นไปได้ว่าสินค้าสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์ประมงของไทยจะถูกระงับการนำเข้าไปยังตลาดสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา ด้วยสถานการณ์ดังกล่าว ประเทศไทยโดยรัฐบาลภายใต้การนำของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ดำเนินการจัดตั้ง “ศูนย์บัญชาการแก้ไขปัญหาการทำประมงผิดกฎหมาย” หรือ ศปมผ. เพื่อแก้ไขปัญหาการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุมเมื่อเดือนพฤษภาคม 2558 จากนั้น ศปมผ. ได้จัดตั้งศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออก (Port In and Port Out Control Center: PIPO) ประจำในแต่ละจังหวัดชายทะเล 22 จังหวัด โดยแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำศูนย์ฯ จากหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมปฏิบัติงานในการควบคุมตรวจสอบเรือประมงให้ปฏิบัติตามกฎหมาย (Fishing and Fleets Management Division, 2018) นอกจากนี้ รัฐบาล คสช. ได้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับกิจการประมงทะเลออกมาใหม่หลายฉบับ บางฉบับมีการประกาศใช้ได้ไม่นานนักก็มีอีกฉบับออกมามากเล็ก และกฎหมายแต่ละฉบับที่ออกมานั้นมีการบังคับใช้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว ทำให้สถานการณ์ของการทำประมงทะเลไทยเป็นไปอย่างตึงเครียด ซึ่งนอกจากกฎหมายเกี่ยวกับการทำประมงทะเลแล้ว ผู้ประกอบการกิจการประมงทะเลยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติซึ่งเป็นลูกเรือหลักของกิจการประมงทะเลไทย

ทั้งนี้ คำว่าแรงงานข้ามชาติและแรงงานต่างด้าวในบทความนี้มีความหมายเหมือนกันทุกประการ โดยหมายถึงบุคคลซึ่งเป็นแรงงานที่มีสัญชาติไทยที่เข้ามาทำงานในกิจการประมงทะเลไทย โดยผู้เขียน

ตั้งใจใช้คำเรียกบุคคลกลุ่มนี้ว่า “แรงงานข้ามชาติ” ส่วนการใช้คำว่า “แรงงานต่างด้าว” ที่ปรากฏในบทความนี้เป็นคำคงไว้ของคำตามต้นฉบับการอ้างอิงกฎหมายหรืองานวิจัยที่ส่วนใหญ่ทำขึ้นก่อนหรือระหว่างที่มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเกี่ยวกับการประมงและแรงงานข้ามชาติในไทย ซึ่งสะท้อนชัดถึงชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงไทยว่าขัดกับหลักการสากลที่เกี่ยวกับการทำงานของแรงงานข้ามชาติอยู่มาก โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากหลักสิทธิของแรงงานข้ามชาติระหว่างการทำงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) บทความนี้นำเสนอคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงพาณิชย์ไทย ซึ่งสรุปวิเคราะห์ตามแนวคิดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก (WHO) และหลักสิทธิของแรงงานข้ามชาติระหว่างการทำงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศโดยศึกษาผ่านมุมมองของบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐของไทยเจ้าของกิจการเรือประมงพาณิชย์ไทยที่เป็นนายจ้างของแรงงานข้ามชาติและแรงงานข้ามชาติในเรือประมงพาณิชย์ ที่สะท้อนออกมาจากการปฏิบัติหน้าที่และการบังคับใช้กฎหมายในการดูแลคุณภาพชีวิตและการทำงานของแรงงานข้ามชาติ การปฏิบัติดูแลวิถีชีวิต ผลประโยชน์ต่าง ๆ ของแรงงานข้ามชาติ และการรับรู้ของแรงงานข้ามชาติเอง โดยที่มีบริบทเบื้องหลังเป็นช่วงเวลาของไทยได้รับใบเหลืองจากสหภาพยุโรปจนกระทั่งได้รับการปลดใบเหลืองภายในระยะเวลา 4 ปี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐของไทยในการบริหารจัดการดูแลคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงไทย
2. ศึกษาการปฏิบัติของนายจ้างหรือเจ้าของกิจการเรือประมงไทยต่อลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ
3. ศึกษาการรับรู้คุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติ

การทบทวนวรรณกรรม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก (WHO)

Mahatnirunkul, Tantipiwattanasakul, Pumpaisalchai, Wongsuwan and Pornmanajirankul (1998) ได้นำเสนอแนวคิดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกประกอบด้วย 4 มิติดังนี้

1. ด้านร่างกาย (Physical Domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้ร่างกายมีสภาพสมบูรณ์แข็งแรง การรับรู้ถึงการมีผลกำลังมีความสามารถในการเคลื่อนไหวทำงานปฏิบัติกิจประจำวันของตนเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นและไม่ต้องพึ่งพาอาศัยต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์
2. ด้านจิตใจ (Psychological Domain) คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่ผู้อื่นมีต่อตน การรับรู้ถึงความรู้สึกมั่นใจภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิดความจำความสามารถในการเรียนรู้และตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ของตน มีความเชื่อที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ดีและรับรู้ว่าคุณเองสามารถจัดการกับความเครียดความวิตกกังวลได้

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น ทั้งในเชิงได้รับความช่วยเหลือและเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ

4. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่นการรับรู้ว่าตนเองอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี สามารถเข้าถึงบริการด้านการเงินสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าตนเองมีอิสระมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตปราศจากมลพิษต่าง ๆ การรับรู้ว่าตนเองมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารการฝึกทักษะการมีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง

หลักการสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)

สิทธิแรงงานข้ามชาติเป็นประเด็นสำคัญที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้จัดทำเป็นมาตรฐานของแรงงานข้ามชาติ เป็นสิทธิที่แรงงานข้ามชาติทุกคนจะต้องได้รับการเคารพไว้ในประเทศซึ่งรัฐบาลยังมีได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง (International Labour Organization, 2007) ทั้งนี้ในงานวิจัยนี้ได้นำมาใช้วิเคราะห์เฉพาะใน **ด้านที่ 4 สิทธิของแรงงานข้ามชาติระหว่างการทำงาน** เท่านั้น โดยมีหลักการ คือ แรงงานข้ามชาติควรได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกับพลเมืองของประเทศที่ทำงานอยู่ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. ค่าตอบแทน: เปรียบเทียบกับค่าตอบแทนที่แรงงานซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศนั้นได้รับในงานประเภทเดียวกัน

2. ข้อกำหนดและสภาพในการทำงาน: แรงงานข้ามชาติจะต้องได้รับการบริหารจัดการเช่นเดียวกับพลเมืองในประเทศ เช่น ชั่วโมงการทำงาน เวลาพักร้อนหยุด การฝึกงานและฝึกอบรม การป้องกันจากสารพิษ/เครื่องจักรอันตราย การป้องกันจากความรุนแรงและล่วงละเมิดทางเพศในที่ทำงาน และการให้สวัสดิการ เป็นต้น

3. สุขภาพและความปลอดภัย: แรงงานข้ามชาติมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยในการทำงานเช่นเดียวกับแรงงานพลเมืองของประเทศ แรงงานยังควรได้รับคำแนะนำและความช่วยเหลือในปัญหาทางจิตใจที่เกิดจากการมาทำงานและใช้ชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่คุ้นเคย รวมทั้งในเรื่องการอบรมและให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุบัติเหตุและโรคภัยในการทำงาน

4. โอกาสในการทำงานและเสรีภาพในการเปลี่ยนงาน: หลังจากที่ได้นำพำนักอยู่ในประเทศเจ้าบ้านเพื่อวัตถุประสงค์ในการทำงานเป็นเวลาสูงสุดสองปีแล้ว แรงงานข้ามชาติควรจะได้รับสิทธิที่จะเลือกงานได้ หากประเทศเจ้าบ้านอนุญาตให้มีการทำสัญญาจ้างงานที่มีกำหนดเวลาตายตัวน้อยกว่าสองปี ควรอนุญาตให้แรงงานมีอิสระที่จะเปลี่ยนงานได้หลังหมดอายุสัญญาว่าจ้างฉบับแรกแล้ว

5. ความมั่นคงในการทำงาน: แรงงานข้ามชาติทุกคนมีสิทธิได้รับ “การปฏิบัติที่เท่าเทียม” เรื่องความมั่นคงในการทำงาน แม้ว่าจะไม่มีมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศข้อใดที่กำหนดให้แรงงานข้ามชาติมีสิทธิสมบูรณ์แต่เพียงผู้เดียวในการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่แรงงานข้ามชาตินั้นก็ไม่ควรถูกกีดกัน

6. ความก้าวหน้าในการทำงาน: แรงงานข้ามชาติควรได้รับโอกาสเท่าเทียมกับพลเมืองของประเทศในการเลื่อนขั้นและความก้าวหน้าในการทำงาน หากมีคุณสมบัติเท่าเทียมกัน

7. โอกาสในการทำงานอื่นและการฝึกอาชีพ: แรงงานข้ามชาติควรมีโอกาสเท่าเทียมกับพลเมืองของประเทศในการได้รับคำแนะนำด้านการประกอบอาชีพและบริการการจัดหางาน

8. การประกันสังคม: แรงงานข้ามชาติควรได้รับการปฏิบัติด้านสิทธิประโยชน์ทางประกันสังคมที่ไม่แตกต่างไปจากแรงงานซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศ

9. ที่พักอาศัย: โดยปกติแล้วนายจ้างไม่ควรต้องจัดหาที่พักให้กับแรงงานยกเว้นแต่ในสถานการณ์ที่จำเป็น หากนายจ้างเป็นผู้จัดหาที่พักให้ก็ไม่ควรแสวงกำไรจากค่าเช่า และไม่ควรกำหนดให้ค่าเช่าเป็นส่วนหนึ่งของค่าจ้างในการทำงาน

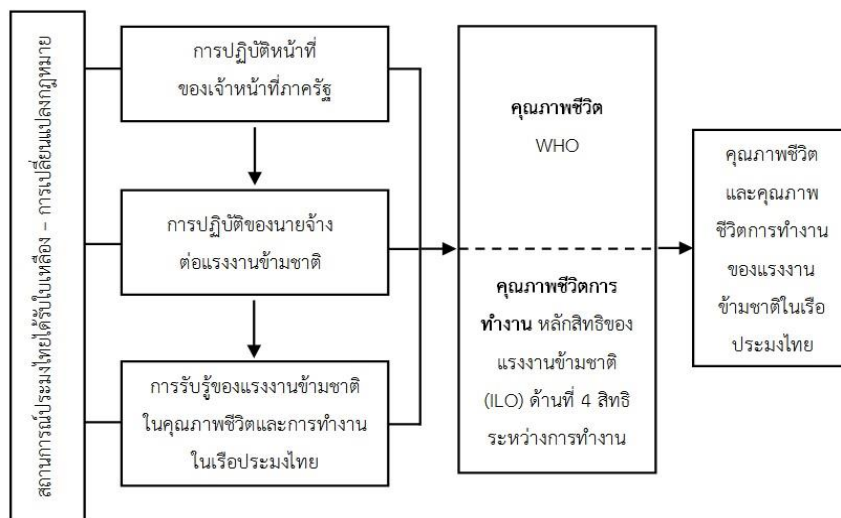
10. การเข้าถึงกระบวนการทางกฎหมาย: แรงงานข้ามชาติควรได้รับสิทธิเท่าเทียมกับพลเมืองของประเทศในด้านการพิจารณาคดี รวมทั้งสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นเกี่ยวกับสภาพการทำงาน การใช้สิทธิด้านสภาพแรงงานหรือด้านประกันสังคม

11. เสรีภาพในการเดินทาง: แรงงานข้ามชาติมีเสรีภาพในการเดินทางจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งในประเทศที่ทำงานอยู่ในเวลาใดก็ได้ หากแรงงานดังกล่าวอาศัยอยู่ในประเทศนั้นโดยถูกกฎหมาย

12. เอชไอวี/เอดส์: การตรวจสุขภาพในประเทศต้นทางหรือประเทศปลายทาง ก่อนที่จะมีการจ้างงาน หรือที่กระทำเป็นปกติสำหรับแรงงานข้ามชาติไม่ควรจะมีการบังคับตรวจเอชไอวีด้วย

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยอาศัยหลักการเลือกตัวอย่าง การวิจัยทางสังคมศาสตร์แบบยึดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้มีการสุ่มตัวอย่างแบบที่ใช้หลักความน่าจะเป็นทางสถิติ แต่มุ่งเลือกตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เหมาะสม ตรงกับจุดมุ่งหมาย และจุดประสงค์ของการวิจัย (Photisita, 2011) โดยเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ เจ้าหน้าที่จากศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออกจำนวน 29 คน นายจ้างหรือเจ้าของกิจการเรือประมงพาณิชย์ที่มีลูกจ้างเป็นแรงงานข้ามชาติจำนวน 14 คน และแรงงานข้ามชาติจำนวน 21 คน ในพื้นที่ 5 จังหวัด ที่มีการทำอุตสาหกรรมประมงทะเล ซึ่งมีสถิติจำนวนแรงงานข้ามชาติสูงที่สุดในประเทศไทยได้แก่ สมุทรสาคร สุราษฎร์ธานี สมุทรปราการ สงขลา และชลบุรี ซึ่งมีประชากรแรงงานข้ามชาติใน 5 จังหวัดตามสถิติล่าสุดก่อนการทำวิจัยรวม 423,338 คน (Department of Employment, 2015) ทำการเก็บข้อมูลในเดือนเมษายน 2561 ถึงพฤศจิกายน 2561 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มข้างต้น กำหนดประเด็นการพูดคุยซักถามให้สามารถเกิดกระบวนการของการตรวจสอบข้อมูลระหว่างกันได้และกระทำในช่วงเวลาที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มเป็นอิสระต่อกัน มีการจำแนกหมวดหมู่ สกัดประเด็นหลักที่จะนำมาตอบวัตถุประสงค์การวิจัย และตรวจสอบความตรงกันของข้อมูลเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ภายใต้กรอบแนวคิดคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน ขององค์การอนามัยโลก และคุณภาพชีวิตการทำงานโดยยึดหลักสิทธิของแรงงานข้ามชาติขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ด้านที่ 4 ที่ว่าด้วยสิทธิของแรงงานข้ามชาติระหว่างการทำงาน จำนวน 12 ข้อ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐของไทยในการบริหารจัดการดูแลคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงไทย

สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นกับการประมงพาณิชย์ไทยในบริบทของบทความนี้ คือ การเกิดขึ้นของศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออก ซึ่งเป็นศูนย์ปฏิบัติการของสหวิชาชีพเพื่อทำงานแก้ปัญหาประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุมรวมทั้งมีหน้าที่ป้องกันตรวจสอบไม่ให้มีแรงงานบังคับหรือแรงงานผิดกฎหมายที่จะเข้าข่ายการค้ามนุษย์ ซึ่งการทำงานและการปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะดังกล่าวของศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออกนี้เองที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการดูแลคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานที่เปลี่ยนไปของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงพาณิชย์ไทย

ศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออก ตั้งอยู่ในทุกจังหวัดชายทะเลของประเทศ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ภาครัฐจาก 5 หน่วยงาน ได้แก่ กองทัพเรือ กรมเจ้าท่า กรมประมง กรมสวัสดิการสังคมและคุ้มครองแรงงาน และกรมการจัดหางานมีหน้าที่หลักคือการดูแลให้เรือประมงที่มีขนาดตั้งแต่ 30 ตันกรอสขึ้นไปทำการแจ้งศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออกทุกครั้งที่จะมีการออกเรือไปทำการประมงและเมื่อจะกลับเข้าฝั่ง โดยการแจ้งต้องทำล่วงหน้า 24 ชั่วโมง หรืออย่างน้อยที่สุดแจ้งล่วงหน้า 2 ชั่วโมง และต้องได้รับอนุญาตจากหัวหน้าศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออกก่อนจึงจะทำการเข้าหรือออกเรือได้ เมื่อเรือประมงแจ้งเข้าหรือออกแล้ว จากนั้นเจ้าหน้าที่สหวิชาชีพภายใต้ศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออกจะเข้าตรวจสอบเรือลำนั้น ๆ โดยที่เจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงานจะทำการตรวจสอบรายละเอียดต่าง ๆ ของทั้งเรือประมงและลูกเรือให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด โดยมีทหารเรือเป็นหัวหน้าชุดตรวจเจ้าหน้าที่จัดหางานจังหวัดมีหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของการมีใบอนุญาตการทำงานในเรือประมง ตรวจสอบสัญญาจ้างการทำงาน เจ้าหน้าที่กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจะตรวจสอบประเด็นที่

เกี่ยวข้องกับสภาพการทำงานของลูกจ้างในเรือประมง เช่น เอกสารหลักฐานการจดบันทึกเวลาพักของลูกจ้างตรวจสอบการจัดให้มีอาหารและน้ำดื่มสะอาดถูกสุขลักษณะ นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่จากกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจะทำการสุ่มสัมภาษณ์ลูกจ้างเกี่ยวกับการทำงานเพื่อตรวจสอบและป้องกันไม่ให้แรงงานถูกละเมิด เจ้าหน้าที่กรมประมงจะตรวจสอบความถูกต้องของขนาดเครื่องมือตรวจสอบระบบการติดตามเรือประมง (Vessel Monitoring System: VMS) เจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่าจะตรวจสอบความถูกต้องของเรือใบอนุญาตประกอบกิจการเรือประมงพาณิชย์ อุปกรณ์ความปลอดภัยบนเรือ เป็นต้น

เจ้าหน้าที่ภาครัฐเหล่านี้จึงมีบทบาทเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายกับนายจ้างหรือเจ้าของกิจการเรือประมงเพื่อให้ไปดูแลแรงงานให้ได้รับสิทธิต่าง ๆ อย่างครบถ้วน จากคำบอกเล่าของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับประเด็นนี้ คือ ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนกฎหมายเกี่ยวกับการประมงและลูกเรือ ซึ่งรวมถึงแรงงานข้ามชาติเป็นจำนวนมาก เมื่อพบการกระทำผิดเจ้าหน้าที่จึงต้องดำเนินคดีกับนายจ้างหรือเจ้าของกิจการอย่างเคร่งครัด ซึ่งโทษของการกระทำผิดในกฎหมายปัจจุบันมีความรุนแรง ทำให้เกิดภาวะตึงเครียดสำหรับการประมงทะเลไทย มีนายจ้างจำนวนมากที่ถูกดำเนินคดีในช่วงแรกของการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้ในปัจจุบัน (ขณะเก็บข้อมูล) โดยภาพรวมแล้วเจ้าของเรือประมงให้ความร่วมมือในการพยายามที่จะปรับตัวและเปลี่ยนแปลงการทำการกิจการให้ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อไม่让自己ตนเองถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย รวมทั้งถอนใบประกอบการทำประมงพาณิชย์

2. การปฏิบัติของนายจ้างหรือเจ้าของกิจการเรือประมงไทยต่อลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ

นายจ้างหรือเจ้าของกิจการเรือประมงที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเจ้าของกิจการเรือประมงทะเลที่ทำการประมงในน่านน้ำไทยจาก 5 พื้นที่ ได้แก่ สมุทรสาคร สมุทรปราการ ชลบุรี สุราษฎร์ธานี และสงขลา รวมทั้งสิ้น 14 ราย ซึ่งเป็นเจ้าของเรือประมงทะเลรวมประมาณ 60 ลำ เจ้าของกิจการเกือบทั้งหมดเป็นผู้สืบทอดกิจการเรือประมงทะเลต่อกับบรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบันนับเป็นรุ่นที่ 2 - 3 มีเพียงไม่กี่รายเท่านั้นที่เป็นเจ้าของกิจการเป็นรุ่นแรก ดังนั้นอาจกล่าวในภาพรวมได้ว่า เจ้าของกิจการซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้ที่เติบโตหรือมีชีวิตอยู่กับกิจการเรือประมงทะเลนี้มาตลอดชีวิต

นายจ้างหรือเจ้าของกิจการเรือประมงเป็นคนกลางระหว่างกฎหมายที่มีตัวตนในรูปร่างของเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับแรงงานข้ามชาติซึ่งเป็นลูกจ้างของตน นับเป็นคนกลางที่ได้รับแรงปะทะจากต้นน้ำและปลายน้ำที่แรงจากกฎหมายที่ปรับเปลี่ยนและเพิ่มขึ้นอย่างมากในระยะเวลาอันรวดเร็ว การปรับตัวตามกฎหมายของนายจ้างที่ส่งผลโดยตรงต่อแรงงานข้ามชาติ คือ การปฏิบัติตามกฎหมายที่ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานในงานประมงทะเล รวมทั้งกฎหมายการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวที่ให้ความสำคัญกับชีวิตความเป็นอยู่ สภาพการจ้างงาน และการทำงานของแรงงานข้ามชาติในทางปฏิบัตินั้นเจ้าหน้าที่สหวิชาชีพในศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออกจะเป็นผู้ตรวจสอบสภาพดังกล่าวเป็นประจำ เมื่อพบการกระทำผิดก็จะมีการลงโทษ ซึ่งบทลงโทษในปัจจุบันค่อนข้างรุนแรง ทั้งการจำคุก ปรับเงิน หรือถึงขั้นยกเลิกทะเบียนเรือ ทำให้นายจ้างต้องดูแลลูกจ้างเป็นอย่างดี โดยเฉพาะลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ

เพราะมีกฎหมายคุ้มครองอยู่หลายฉบับและเป็นเป้าหมายสำคัญของการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้ การปฏิบัติของนายจ้างต่อชีวิตความเป็นอยู่และการทำงานของแรงงานข้ามชาติ เมื่อวิเคราะห์ตามสิทธิของแรงงานข้ามชาติระหว่างการทำงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ 12 ข้อ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจุบันนายจ้างได้ดูแลให้ลูกจ้างแรงงานข้ามชาติได้รับผลประโยชน์ตามสิทธิดังกล่าวแล้ว เป็นอย่างดีและเท่าเทียมกับแรงงานไทยในข้อที่กระทำได้ตามกฎหมายไทย ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่สำคัญมาจากการตรวจสอบความเป็นอยู่และสภาพการทำงานของลูกเรือโดยเจ้าหน้าที่ศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออก โดยสิ่งที่นายจ้างได้จัดให้กับลูกจ้างแรงงานข้ามชาติตามผลการศึกษาที่ปรากฏชัด ได้แก่ ค่าจ้าง และค่าตอบแทนอื่น ๆ ข้อกำหนดและสภาพในการทำงาน สุขภาพและความปลอดภัย อีสุระหรือเสรีภาพในการเปลี่ยนงาน การประกันสังคม ที่พักอาศัย การเข้าถึงกระบวนการทางกฎหมาย เสรีภาพในการเดินทาง การไม่บังคับให้มีการตรวจเอชไอวี/เอดส์ ส่วนในข้ออื่น ๆ ที่ยังไม่ได้มีการจัดให้ คือ ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน เพราะลูกจ้างแรงงานข้ามชาติจะทำงานเดิมอยู่ตลอด และยังมีกฎหมายที่สงวนบางตำแหน่งของลูกเรือประมงไว้เฉพาะคนไทยเท่านั้น เช่น นายช่างและได้ก่ง ดังนั้นความก้าวหน้าของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงจึงยังไม่เป็นรูปธรรมในลักษณะการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งอย่างเป็นทางการ มีเพียงความก้าวหน้าของทักษะฝีมือการทำงานที่ดีขึ้น ซึ่งนายจ้างก็จะเพิ่มเงินค่าแรงให้เป็นรายบุคคล และในข้อที่ว่าด้วยโอกาสในการทำงานอื่นและการฝึกอาชีพนั้นยังไม่ปรากฏในการศึกษาข้อมูลที่ได้จากนายจ้าง

อีกหนึ่งเงื่อนไขที่ทำให้นายจ้างปฏิบัติต่อลูกจ้างแรงงานข้ามชาติเป็นอย่างดีกว่าในอดีต คือ การขาดแคลนแรงงานประมงทะเล ทำให้นายจ้างทั่วประเทศมีการแย่งชิงตัวแรงงานข้ามชาติ และในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายโดยให้สิทธิกับแรงงานข้ามชาติสามารถเปลี่ยนนายจ้างได้โดยถูกกฎหมายแล้วนั้น นายจ้างจึงต้องมีความใส่ใจและรักษาแรงงานข้ามชาติให้อยู่กับตนได้นาน ๆ มีการเพิ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้กับแรงงานข้ามชาติ ไม่ว่าจะเป็นค่าตอบแทนที่นายจ้างส่วนใหญ่ให้มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำตามกฎหมาย เงินพิเศษส่วนอื่น ๆ เช่น ส่วนแบ่งจากการขายสัตว์น้ำ รวมถึงการจ่ายค่าตอบแทนล่วงหน้าตามที่ลูกจ้างร้องขอซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำ ดังนั้นในมุมมองของนายจ้างเองจึงมองว่าปัจจุบันได้จัดการดูแลคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติได้ดีแล้ว โดยปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพราะต้องการที่จะรักษาธุรกิจของตนเอาไว้ และอีกเหตุผลหนึ่งคือการตกอยู่ในสภาวะขาดแคลนแรงงาน ซึ่งเกือบทั้งหมดต้องใช้แรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะเมียนมา กัมพูชา และลาว ทำให้แรงงานข้ามชาติมีอำนาจต่อรองกับนายจ้างอยู่มากพอสมควร

3. การรับรู้ถึงคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงทะเลไทย

ในขณะทำการวิจัยเรื่องนี้ (พฤษภาคม 2561) มีจำนวนแรงงานข้ามชาติในกิจการประมงทะเลไทย ซึ่งเป็นแรงงานสามสัญชาติ ได้แก่ เมียนมา กัมพูชา และลาวที่เข้ามาทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมายไทย 2 ประเภท คือ ประเภทพิสูจน์สัญชาติเดิม จำนวน 33,321 คน และประเภทนำเข้ามาตาม MOU จำนวน 5,195 คน (Department of Employment, 2018) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญของ

การวิจัยนี้ได้มาจากแรงงานข้ามชาติสองประเภทนี้ จากการสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติในพื้นที่ ทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ สมุทรสาคร สมุทรปราการ ชลบุรี สุราษฎร์ธานี รวม 21 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นชาวเมียนมา และกัมพูชา มีชาวลาวน้อยมาก ทั้งหมดเป็นเพศชายโดยมีอายุมากที่สุด 53 ปี และอายุน้อยที่สุด 25 ปี โดยไม่พบแรงงานอายุต่ำกว่า 18 ปี หลายคนทำงานกับนายจ้างเดิมเป็นระยะเวลานานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป เนื่องจากได้รับการดูแลที่ดี นายจ้างไม่เอาเปรียบ ให้การช่วยเหลือ และมีความสัมพันธ์เหมือนคนในครอบครัว

คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติตามการรับรู้ของแรงงานข้ามชาติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของแรงงานข้ามชาติระหว่างการทำงาน 12 ข้อนั้น (International Labour Organization, 2007) ระบุถึง **ด้านสภาพการทำงาน** ว่า ในการทำงานเป็นลูกจ้างของเรือประมงไทย นั้นมีสัญญาจ้างวันทำงานไม่แน่นอนประมาณ 10 - 20 วันต่อการออกเรือ 1 ครั้ง เวลาทำงานไม่แน่นอน ส่วนใหญ่ทำประมาณ 6 ชั่วโมงต่อวัน เวลาพักไม่แน่นอน วันหยุดประมาณ 3 - 4 วันต่อการออกเรือ 1 ครั้ง ได้ค่าตอบแทนเป็นค่าจ้างเฉลี่ยประมาณ 11,000 บาทต่อเดือน ซึ่งมากกว่าค่าแรงขั้นต่ำตามกฎหมายไทย และที่สำคัญคือมากกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่ได้จากการทำงานในประเทศของตนและยังได้รับเงินพิเศษจากการแบ่งสัดส่วนจากการขายสัตว์น้ำของนายจ้างอีกด้วย ในปัจจุบันนายจ้างมีวิธีจ่ายค่าตอบแทนโดยผ่านบัญชีธนาคารทั้งหมด เพื่อให้ตรวจสอบได้ตามที่กฎหมายกำหนด และแรงงานข้ามชาติทุกคนมีการส่งเงินรายได้กลับไปยังภูมิลำเนาของตนในจำนวนต่างกัน ตั้งแต่ 2,000 - 10,000 บาท ใน **ด้านชีวิตความเป็นอยู่** นั้น ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว แต่มีเพียงส่วนน้อยที่มีภรรยาและบุตรตามมาอยู่ด้วยในประเทศไทย แรงงานอาศัยบนเรือหรือห้องพักที่ส่วนใหญ่แล้วนายจ้างจะเป็นผู้จัดหาให้ ทั้งนี้ในเรื่องของอาหารการกิน แรงงานข้ามชาติทุกคนกล่าวว่า นายจ้างเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบให้ทั้งหมดทั้งในวันที่ทำงานและในวันที่เรือไม่ได้ออกไปทำประมง ยกเว้นแต่แรงงานข้ามชาติที่พักแยกไปจากเรือ จะดูแลเรื่องอาหารการกินของตนเองในวันที่หยุดงาน **ด้านสภาพความปลอดภัยในการทำงานและสุขอนามัย** ทุกคนมีบัตรประกันสุขภาพ มีอุปกรณ์และเวชภัณฑ์ยาในเรือทุกลำ มีห้องสุขาในเรือ ซึ่งแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว แต่เมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นนายจ้างจะเป็นผู้พาไปพบแพทย์ที่คลินิกและเป็นผู้จ่ายเงินค่ารักษาให้ทั้งหมดแทนการให้แรงงานข้ามชาติใช้บัตรประกันสุขภาพที่ทำไว้ เนื่องจากมีขั้นตอนในการใช้บริการที่ค่อนข้างมากและใช้เวลานานในการเบิกจ่ายและรักษา การไปรักษาที่คลินิกหรือโรงพยาบาลเอกชนที่ต้องจ่ายเงินเองจึงเป็นตัวเลือกที่ดีกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่านายจ้างจะต้องเสียค่าใช้จ่ายถึง 2 ทาง เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ คือ ทางแรกในตอนต้นที่รับเข้าทำงานโดยการซื้อประกันสุขภาพ และอีกทางเมื่อลูกจ้างเกิดการเจ็บป่วยจริง **ด้านอิสระในการเดินทางและการติดต่อสื่อสาร** แรงงานข้ามชาติมีพาสปอร์ตติดตัว สามารถเปลี่ยนนายจ้างได้หากไม่ยินดีที่จะอยู่กับนายจ้างเดิม แต่ต้องทำตามขั้นตอนของกฎหมายและนายจ้างไม่มีสิทธิเหนี่ยวรั้งไว้ รวมถึงมีอิสระในการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวหรือคนอื่น ๆ โดยใช้โทรศัพท์ที่ปัจจุบันแรงงานข้ามชาติมีติดตัวกันทุกคน นอกจากนั้นยังสามารถใช้ติดตามข่าวสาร เล่นเกม หรือพูดคุยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ได้ด้วย ทั้งนี้ในแง่ความรู้สึกของแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการทำงานในประเทศไทย

มีรายได้ที่เพียงพอและสามารถมีอิสระในการเปลี่ยนนายจ้างหากไม่พอใจหรือโดนเอาเปรียบ มีรายได้ดี และมีความสุขในการทำงานในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ และความเป็นอยู่ในการประกอบอาชีพในประเทศของตน

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยตามแนวคิดคุณภาพชีวิตการทำงาน ตามหลักสิทธิของแรงงานข้ามชาติ ระหว่างการทำงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)

เจ้าหน้าที่	นายจ้าง	แรงงาน
1. ค่าตอบแทน		
- ตรวจสอบการจ่ายค่าจ้างเป็นรายเดือน โดยลูกจ้างต้องได้รับค่าจ้างไม่น้อยกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำรายวัน และโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากในธนาคารพาณิชย์	- ให้ค่าตอบแทนเท่ากับลูกจ้างชาวไทย ในงานเดียวกัน ใช้การโอนเงินเข้าบัญชี	- รายได้เฉลี่ยรายเดือนอยู่ที่ประมาณ 10,000 บาท เป็นการรับเงินผ่านบัญชีธนาคารทั้งหมด ได้รับส่วนแบ่งเป็นเปอร์เซ็นต์จากสัตว์น้ำที่จับได้ ส่วนใหญ่ลูกจ้างได้รับเงินเดือนสูงกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนด และทุกคนได้รับล่วงหน้าก่อนการลงเรือ
2. ข้อกำหนดและสภาพในการทำงาน		
- ตรวจสอบสัญญาจ้างการทำงานที่มีข้อความถูกต้องตรงกัน 2 ฉบับ เก็บไว้ที่นายจ้าง 1 ฉบับ และอยู่ที่ลูกจ้าง 1 ฉบับ และตรวจสอบเอกสารหลักฐานที่นายจ้างได้พาลูกจ้างไปรายงานตัวต่อพนักงานแรงงานตามกำหนดปีละหนึ่งครั้ง	- กำหนดสภาพการทำงานทุกอย่างเหมือนกันในงานเดียวกัน	- มีวันเวลาในการทำงาน เวลาพัก และวันหยุดอาจไม่แน่นอน อาจขึ้นอยู่กับสภาพอากาศหรือจำนวนสัตว์น้ำที่มีอยู่ในทะเล แต่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายคุ้มครองแรงงาน รวมถึงการกำหนดระยะเวลาในการออกเรือประมงของกรมประมง
- ตรวจสอบเอกสารหลักฐานการจดบันทึกเวลาพักของลูกจ้างต้องมีเวลาพักไม่น้อยกว่า 10 ชั่วโมง/1 วัน และไม่น้อยกว่า 77 ชั่วโมง/1 สัปดาห์		

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เจ้าหน้าที่	นายจ้าง	แรงงาน
3. สุขภาพและความปลอดภัย		
- ตรวจสอบการจัดให้มีอาหารและน้ำดื่มที่สะอาดถูกสุขลักษณะ ห้องส้วม เวชภัณฑ์และยาเพื่อใช้ปฐมพยาบาลเบื้องต้นในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้เหมาะสมกับการทำงานและระยะเวลาการใช้ชีวิตบนเรือ - สุ่มสัมภาษณ์ลูกจ้างเกี่ยวกับการทำงาน เพื่อตรวจสอบและป้องกันไม่ให้แรงงานถูกละเมิด	- ดูแลสุขภาพเหมือนกันกับลูกจ้างชาวไทย มีประกันสุขภาพ แต่ยังมีความเสี่ยงตามบริบทของทะเล	- มีบัตรประกันสุขภาพ ยังคงมีความน่ากังวลและน่าห่วงใยในด้านสุขลักษณะการขับถ่ายของกลุ่มตัวอย่างในภาคประมง ซึ่งเป็นการใช้ห้องส้วมแบบไม่มีบ่อกักเก็บของเสียก่อนปล่อยลงสู่ทะเล เมื่อขับถ่ายลงสู่ทะเลหรือแม่น้ำที่ส่งผลให้เกิดโรคติดต่อและโรคระบาดได้ในบริเวณใกล้เคียง
4. โอกาสในการทำงานและเสรีภาพในการเปลี่ยนงาน		
- กฎหมายเปิดโอกาสให้แรงงานข้ามชาติสามารถเปลี่ยนนายจ้างหรือเปลี่ยนงานได้	- ให้ลูกจ้างเปลี่ยนงานได้ ย้ายงานได้	- มีโอกาสสามารถเปลี่ยนนายจ้างหรือเปลี่ยนงานได้ ตามพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการรวมประมาณ 1,000 บาท ซึ่งจะต้องเสียค่าธรรมเนียมการดำเนินการ ในการยื่นคำขอ 100 บาท และค่าธรรมเนียมการเปลี่ยนนายจ้าง 900 บาท ค่าใช้จ่ายส่วนนี้นายจ้างใหม่ที่รับแรงงานต่างด้าวเข้าไปทำงาน มักจะเป็นผู้จ่ายให้

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เจ้าหน้าที่	นายจ้าง	แรงงาน
5. ความมั่นคงในการทำงาน		
- มีการตรวจสอบสัญญาจ้าง	- การปฏิบัติที่เท่าเทียมกันระหว่างลูกจ้างทุกสัญชาติ	- ได้รับการปฏิบัติที่มีความเท่าเทียมกับแรงงานชาวไทยทุกอย่าง มีกฎหมายที่คุ้มครองดูแลแรงงานไม่แตกต่างกับแรงงานชาวไทย - มีสัญญาการจ้างงานที่เป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน
6. ความก้าวหน้าในการทำงาน		
- ไม่ปรากฏในการตรวจสอบและควบคุม	- ให้ผลประโยชน์เพิ่มจากทักษะฝีมือที่มากขึ้น	- มีการเลื่อนขั้นหรือมีความก้าวหน้าในการทำงานตามศักยภาพและความสามารถรวมถึงประสบการณ์ในการทำงาน
7. โอกาสในการทำงานอื่นและการฝึกอาชีพ		
	- ไม่ปรากฏชัดเจนจากข้อมูลของนายจ้าง	- กฎหมายในประเทศไทยมีการเปิดโอกาสให้แรงงานต่างด้าวได้มีโอกาสในการทำงานและการให้บริการที่ไม่มีความแตกต่างกับพลเมืองไทย ในบางพื้นที่มีศูนย์ฯ ที่ให้คำแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ ของแรงงานเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงไม่ครอบคลุมและเพียงพอสำหรับแรงงานต่างด้าวในภาคประมง
8. การประกันสังคม		
- ยังไม่มีการบังคับให้แรงงานข้ามชาติในกิจการประมงเข้าประกันสังคม	- ไม่มี แต่มีประกันสุขภาพ (ตามกฎหมาย)	- ไม่มี มีแต่บัตรประกันสุขภาพ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เจ้าหน้าที่	นายจ้าง	แรงงาน
9. ที่พักอาศัย		
- ตรวจสอบความเป็นอยู่บนเรือ	- ให้พักในเรือได้ บางส่วนเช่าเอง	- ได้รับการดูแลจากนายจ้างและบริษัทในการดูแลและจัดบริการให้มีที่พักอาศัย โดยแรงงานต่างด้าวภาคประมงอาศัยอยู่ในเรือ หรืออาศัยตามห้องเช่าที่นายจ้างเป็นผู้จัดบริการให้แรงงาน โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้
10. การเข้าถึงกระบวนการกฎหมาย		
- มีการสุ่มสัมภาษณ์แรงงานด้วย การสื่อสารผ่านล่ามโดยใช้ข้อความคุณภาพชีวิตการทำงาน ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) และสิทธิที่แรงงานได้รับ แต่โดยรวมแรงงานได้รับสวัสดิการที่มากกว่าสิทธิขั้นพื้นฐาน	- แรงงานต่างด้าวมมีโอกาสเข้าถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้โดยไม่ถูกนายจ้างกีดกัน	- มีกฎหมายที่ให้การคุ้มครองดูแลแรงงานต่างด้าวโดยหน่วยงานของรัฐที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองคุณภาพชีวิตการทำงาน และมีกลุ่ม NGOs มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ด้านสิทธิแรงงานเป็นอย่างมาก ส่งผลให้แรงงานได้รับสิทธิและช่องทางในการดูแลคุ้มครองแรงงานต่างด้าว
- เมื่อได้รับเรื่องร้องเรียนก็จะประสานงานกับกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานเข้าตรวจสอบ		
11. เสรีภาพในการเดินทาง		
- เดินทางได้ตามที่กฎหมายอนุญาต	- ไม่กีดกัน แต่ลูกจ้างไม่ค่อยเดินทางไปไกล	- กลุ่มตัวอย่างทุกคนมีพาสปอร์ตติดตัวสามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้สะดวก การเดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านที่ประเทศต้นทางก็สะดวกสบายมากขึ้น และสามารถกลับไปเยี่ยมบ้านและครอบครัวได้บ่อยครั้งกว่าเดิม และมีโทรศัพท์ที่สามารถใช้ติดต่อสื่อสารกันได้ทุกคน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เจ้าหน้าที่	นายจ้าง	แรงงาน
12. เอชไอวี/เอดส์		
- ไม่บังคับตรวจ	- ไม่บังคับตรวจ	- ไม่มีการถูกบังคับตรวจโรคเอดส์ และเอชไอวี จะมีเพียง 7 โรคที่มี การบังคับตรวจ

อภิปรายผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐของไทยในการบริหารจัดการดูแลคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติในเรือประมงไทย เจ้าหน้าที่ภาครัฐหลายฝ่ายทำงานร่วมกันในการดูแลคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงาน มีหน่วยงานใหม่เกิดขึ้น คือ ศูนย์ควบคุมการแจ้งเรือเข้า-ออก (Port in & Port out Control Center: PIPO) ประกอบด้วย ทหารเรือ เจ้าหน้าที่จัดหางานจังหวัด เจ้าหน้าที่สวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน เจ้าหน้าที่กรมประมง เจ้าหน้าที่กรมเจ้าท่า ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายที่เกิดขึ้นใหม่หลายฉบับอย่างเคร่งครัดกับนายจ้างหรือเจ้าของเรือประมงให้ดูแลจัดการคุณภาพชีวิตการทำงานของครอบครัวคุณภาพชีวิตทั่วไปทุกด้านของแรงงานข้ามชาติ กลุ่มเจ้าหน้าที่เปรียบเหมือน “ต้นน้ำ” ในการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการประมงทะเลไทย การปฏิบัติต่าง ๆ นั้นครอบคลุมการดูแลคุณภาพชีวิตทั้งในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตการทำงาน โดยยึดหลักสิทธิของแรงงานข้ามชาติในด้านที่ 4 ที่ว่าด้วยสิทธิของแรงงานข้ามชาติระหว่างการทำงาน การทำงานที่เคร่งครัดของเจ้าหน้าที่เกิดจากตัวกฎหมายที่มีบทบาทอย่างเป็นรูปธรรมในรูปของศูนย์ PIPO เป็นสำคัญและสาระหลักที่เกิดขึ้นเพราะต้องการแก้ปัญหา IUU Fishing อยู่แล้ว การตรวจสอบในประเด็นต่าง ๆ จึงสอดคล้องกับหลักสิทธิ ILO ซึ่งก็จะส่งผลให้เป็นการดูแลคุณภาพชีวิตตามหลักของ WHO ทั้ง 4 ด้าน

ประเด็นที่ 2 การปฏิบัติของนายจ้างหรือเจ้าของกิจการเรือประมงไทยต่อลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ การปฏิบัติของนายจ้างต่อชีวิตความเป็นอยู่และการทำงานของแรงงานข้ามชาติวิเคราะห์ตามสิทธิของแรงงานข้ามชาติระหว่างการทำงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ 12 ข้อ ปัจจุบันนายจ้างได้ดูแลให้ลูกจ้างแรงงานข้ามชาติได้รับผลประโยชน์ตามสิทธิดังกล่าวแล้วเป็นอย่างดีและเท่าเทียมกับแรงงานไทยในข้อที่กระทำได้ตามกฎหมายไทย สำหรับกลุ่มนายจ้างนั้น เป็น “กลางน้ำ” ที่อาจกล่าวได้ว่ารับบทหนักที่สุดในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการประมงทะเลไทย การจัดการคุณภาพชีวิตและการทำงานของลูกจ้างแรงงานข้ามชาติให้ดีขึ้นตามกฎหมายที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับนายจ้างส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของต้นทุนและเทคโนโลยี เจ้าหน้าที่ที่มีความเข้มงวด ลูกจ้างก็มีสิทธิต่าง ๆ มากขึ้น และยังมีประเด็นการขาดแคลนและแย่งชิงแรงงานกันร่วมด้วย การดูแลคุณภาพชีวิตและการทำงานของลูกจ้างแรงงานข้ามชาติให้เป็นไป

ตามกฎหมายนั้น จึงเป็นสิ่งที่นายจ้างจำเป็นต้องทำและต้องทำให้ดีด้วย เพื่อรักษาแรงงานและกิจการของตนเองเอาไว้ ในประเด็นนี้อาจส่งผลกระทบต่อแนวโน้มการดำเนินกิจการประมงทะเลของนายจ้างหรือเจ้าของเรือในอนาคตอันใกล้ในแง่ของการลดหรือเลิกกิจการเพราะไม่สามารถแบกรับภาระความรับผิดชอบต่อไปได้

ประเด็นที่ 3 การรับรู้คุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติ แรงงานรับรู้ได้ถึง การได้รับการดูแลให้ได้รับสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย มีคุณภาพชีวิตที่ดีในระดับที่ตนเองพึงพอใจ มีรายได้ที่เพียงพอ มีอิสระในการเปลี่ยนนายจ้างหากไม่พอใจหรือโดนเอาเปรียบ มีรายได้ดีและมีความสุขในการทำงานในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้และความเป็นอยู่ในการประกอบอาชีพในประเทศของตน ในประเด็นนี้ อาจอธิบายได้ด้วยความเป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยนี้ซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้นในห้วงเวลาการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการประมงทะเลไทยนี้ แรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้จึงเป็น “ปลายน้ำ” ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่มุ่งแก้ปัญหาการประมงทะเลไทยที่เรื้อรังมานาน โดยเฉพาะในประเด็นของสภาพการทำงานของแรงงานข้ามชาติ อีกทั้งในแง่ของการที่แรงงานข้ามชาติในปัจจุบันสามารถรับรู้สิทธิประโยชน์ของตนเองได้ดีขึ้น ทั้งจากข่าวสารที่รับรู้ได้จากสื่อต่าง ๆ และการรวมกลุ่มทางสังคม การดำเนินงานของ NGOs การมีโอกาสได้เข้าถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้ง่ายขึ้นจากการตรวจสอบเรือและการทำงาน ทำให้แรงงานข้ามชาติเองก็มีโอกาสที่จะปกป้องและเรียกร้องสิทธิประโยชน์ของตนได้ดีขึ้นจากในอดีต

สรุปผลโดยภาพรวม แรงงานข้ามชาติในเรือประมงทะเลไทยในปัจจุบันมีคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีขึ้นมากกว่าในอดีต จากมุมมองของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับประมงทะเลที่เปลี่ยนแปลงเป็นจำนวนมาก เกิดหน่วยงานใหม่ที่มีบทบาทหน้าที่ในการควบคุมดูแลทั้งเรือประมงและคุณภาพชีวิตของแรงงานข้ามชาติ นายจ้างหรือเจ้าของกิจการที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อรักษาแรงงานและธุรกิจของตนเองเอาไว้ และมุมมองของตัวแรงงานข้ามชาติเองที่ได้รับผลจากการปฏิบัติทั้งของเจ้าหน้าที่รัฐและนายจ้าง โดยคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในที่นี่แสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมด้วยการมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควรในทุกด้านที่สะท้อนผ่านการได้รับสิทธิของแรงงานข้ามชาติระหว่างการทำงานในหลายด้านอย่างค่อนข้างที่จะครบถ้วน ทั้งใน **ด้านร่างกาย** โดยการได้รับการดูแลสุขภาพอนามัย มีบัตรประกันสุขภาพ ได้รับการรักษา มีอาหารไม่ขาดแคลน **ด้านจิตใจ** โดยได้รับรู้ได้ว่าค่าจ้างสูงกว่ากฎหมาย การมีรายได้ที่พอเพียงสำหรับดูแลตนเองและส่งกลับบ้านได้ เป็นการสร้างความภาคภูมิใจที่ดี การมีสวัสดิการครบ นายจ้างไม่เลือกปฏิบัติต่อลูกจ้างทุกสัญชาติ และให้ความสนิทสนมกับลูกจ้าง **ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม** นายจ้างไม่เลือกปฏิบัติต่อลูกจ้างทุกสัญชาติ เพื่อนร่วมงานส่วนใหญ่เป็นสัญชาติเดียวกัน มีการติดต่อสื่อสารกับญาติมิตรและครอบครัวได้ และ **ด้านสิ่งแวดล้อม** โดยมีที่พักปลอดภัย นายจ้างดูแลสุขภาพลูกจ้างรู้ข่าวสารติดต่อครอบครัวได้ รับรู้ถึงสิทธิต่าง ๆ ของตนแต่ในเรื่องสุขอนามัยด้านการขับถ่ายในเรื่องยังน่ากังวลอยู่บ้าง

ผลการวิจัยในครั้งนี้ มีความขัดแย้งกับงานวิจัยเรื่องอื่น ๆ ก่อนหน้า ได้แก่ การวิจัยเรื่อง “Trafficking of fishermen in Thailand” (International Organization for Migration, 2011)

“Employment practices and working conditions in Thailand’s fishing sector” (International Labour Organization, 2013) และการวิจัยเรื่อง “Not in the same boat - prevalence & patterns of labour abuse across Thailand’s diverse fishing industry” (Issara Institute and International Justice Mission, 2017) ที่พบว่า แรงงานข้ามชาติในเรือประมงไทยนั้นมีความเป็นอยู่และสภาพการทำงานที่ย่ำแย่ในหลายประเด็น อาทิ สุขภาพ การทำงานที่ยาวนานและไร้การพักผ่อน ค่าแรง ด้วยเหตุผลหลักเดียวกันที่จะใช้อธิบายความแตกต่างและขัดแย้งของผลการวิจัยในส่วนนี้ ก็คือกฎหมายไทยที่เปลี่ยนแปลงไปมาก ซึ่งเป็นการแสดงถึงความตั้งใจจริงของประเทศไทยในการแก้ไขปัญหาประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุมรวมทั้งการใช้แรงงานบังคับและการค้ามนุษย์สอดคล้องกับรายงานผลการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายแก้ไขปัญหการทำประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม การค้ามนุษย์และแรงงานบังคับ พ.ศ. 2559 (Asian Research Center for Migration, 2016) ที่ระบุว่า การแก้ปัญหาด้านแรงงานบังคับและการค้ามนุษย์ของไทยเห็นได้ชัดในช่วงภายหลังปี 2558 ซึ่งพัฒนาการอันเกิดจากความพยายามของทุกฝ่ายต่อการขจัดปัญหาต่าง ๆ ให้หมดไปหลายประการ อาทิ ในด้านระบบการจ้างแรงงานประมงทะเล ภาครัฐได้มีการออกกฎหมายและแก้ไขกฎหมายใหม่หลายฉบับที่เกี่ยวกับการจ้างแรงงานประมงทะเล เพื่ออุดช่องโหว่และสร้างระบบการจ้างแรงงานเป็นธรรมมากขึ้น เช่นเดียวกับที่ปรากฏในงานวิจัย “Falling through the net: A survey of basic labour rights among migrants working in Thailand’s fishing sector” (The Civil Society Organisation Coalition for Ethical and Sustainable Seafood, 2018) และการติดตามต่อเนื่องมาในฉบับล่าสุด (The Civil Society Organisation Coalition for Ethical and Sustainable Seafood, 2020) ที่ระบุว่า พบการปรับปรุงที่เห็นได้ชัดเจนในหลายเรื่องด้วยกัน ได้แก่ เรื่องสวัสดิการที่ดีขึ้น ความถี่ในการจ่ายค่าจ้างและกระทำผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ สิทธิของแรงงานในการเจรจาต่อรอง การลาป่วย สภาพความเป็นอยู่ที่มีความปลอดภัยมากขึ้น สภาพการทำงานที่ไม่ขัดต่อกฎหมายในเรื่องของจำนวนชั่วโมงการทำงานและเวลาพัก อีกทั้งแรงงานมีการตระหนักรู้สิทธิของตนเองดีขึ้น ส่วนที่ยังคงต้องปรับปรุงเป็นเรื่องของการถือเอกสารของตนเองที่แรงงานส่วนใหญ่ยังคงฝากเก็บไว้ที่นายจ้าง และเรื่องของการเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาลที่พบว่า ที่จริงแล้วตัวแรงงานเองสามารถเข้าถึงได้มาก แต่ที่ไม่ค่อยเข้าถึงทั้งสิทธิการรักษาและข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคภัยคือครอบครัวของแรงงานมากกว่า

ความพยายามของนายจ้างในกิจการประมงทะเลไทยที่ต้องการยกระดับการปฏิบัติต่อลูกจ้างแรงงานข้ามชาติให้ดียิ่งขึ้น ภายใต้กฎหมายที่เข้มข้น และการบังคับใช้อย่างเคร่งครัดของเจ้าหน้าที่ภาครัฐนั้น ส่งผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนในการ “ปลดใบเหลือง” ให้ประเทศไทยของคณะกรรมการยุโรป ด้านการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2562 ที่ผ่านมา หลังจากคงใบเหลืองให้ไทยไว้นานถึง 4 ปี (European Commission, 2019) ซึ่งบริบทเบื้องหลังของบทความนี้คือ การที่ประมงไทยอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐอย่างเบ็ดเสร็จจากมาตรการทางกฎหมายที่เคร่งครัดภายใต้การนำประเทศของ คสช. ในส่วนนี้จึงมีความเป็นกังวลว่า นี่คือการเสี่ยง

ที่ประเทศไทยจะกลับไปสู่ยุคใบเหลืองอีกครั้งหรือไม่ หลังการเปลี่ยนรัฐบาลที่ไม่ได้มีอำนาจเบ็ดเสร็จอย่างในยุคของ คสช.

สำหรับประเทศไทยนั้น การได้รับการปลดใบเหลืองไม่ได้หมายความว่าสถานการณ์ทุกอย่างในเรื่องของประมงทะเลจะคลี่คลายไปทั้งหมด ทั้งนี้ ข้อมูลจากรายงาน “ข้อค้นพบจากงานวิจัยวัดผลความก้าวหน้าเกี่ยวกับแรงงานประมงและอาหารทะเลในประเทศไทย” (International Labour Organization, 2020) ซึ่งทำขึ้นหลังจากประเทศไทยให้สัตยาบันจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ พิธีสาร ค.ศ. 2014 ส่วนเสริมอนุสัญญา ฉบับที่ 29 ว่าด้วยแรงงานบังคับ ค.ศ. 1930 และอนุสัญญา ฉบับที่ 188 ว่าด้วยการทำงานในภาคการประมง ค.ศ. 2007 พบว่า สภาพการทำงานและสภาพความเป็นอยู่ของแรงงานประมงเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีบางปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไข เช่น ปัญหาเรื่องแรงงานบังคับซึ่งข้อค้นพบนี้เป็นการยืนยันสภาพคุณภาพชีวิตโดยรวมของแรงงานประมงข้ามชาติในประเทศไทยว่าเป็นไปในทางที่ดีขึ้นและสอดคล้องตรงกับที่บทความนี้นำเสนอ ทั้งนี้ ในส่วนที่ยังมีปัญหาเรื่องแรงงานบังคับนั้นคาดว่าจะเกิดขึ้นในส่วนของแรงงานนอกกฎหมายที่บทความนี้ไม่ได้ครอบคลุมในการศึกษา ซึ่งนั่นเป็นโจทย์ใหญ่สำหรับประเทศไทยที่จะต้องแก้ปัญหาต่อไป ทั้งเพื่อไม่ให้ใบเหลืองในเรื่องประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุมกลับมา และเพื่อยกระดับการประมงทะเลไทยให้ดีขึ้น โดยที่การยกระดับนั้นเป็นไปในแบบที่ “ทุกส่วน” ดีไปด้วยกันทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐ นายจ้างหรือเจ้าของธุรกิจประมงทะเล ลูกจ้างหรือแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติที่เป็นกำลังสำคัญในธุรกิจประมงทะเลไทย โจทย์วันนี้ของประเทศไทยจึงไม่ใช่เพียงใบเหลืองแต่เป็น การประมงทะเลที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ภาครัฐควรมีการติดตามความคืบหน้าและการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ประมงทะเลไทยในทุกแง่มุมอย่างต่อเนื่อง เพราะจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามที่ปรากฏในผลการวิจัยนั้นอาจมีความเสี่ยงต่อความยั่งยืนของกิจการประมงทะเลไทยอยู่มาก ทั้งในส่วนของความเข้มงวดจริงจังในการบังคับใช้กฎหมายที่อาจแปรผันไปตามสถานการณ์การปลดใบเหลืองและสภาพการเมืองในประเทศ และการดำเนินกิจการประมงทะเลต่อไปของนายจ้างที่ควรจะได้รับการดูแลด้วยเช่นกัน

2. ในกรณีที่ศูนย์ PIPO ไม่มีอยู่ต่อไปอย่างถาวร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เคยทำงานภายใต้ศูนย์ PIPO นั้นควรยังมีการบูรณาการทำงานร่วมกันในการบริหารจัดการกิจการประมงทะเลอยู่ต่อไปอย่างเข้มงวดจริงจัง ทั้งในส่วนของเรือประมงและแรงงานข้ามชาติในเรือประมง

3. ภาครัฐควรมีมาตรการการจัดการแรงงานข้ามชาติทั้งระบบและเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐครอบคลุมตั้งแต่การพิสูจน์สัญชาติการจ้างงานระบบประกันสุขภาพประกันสังคมการจัดโซนนิ่งที่พักอาศัยของแรงงานต่างด้าว การรายงานตัวและการดูแลผู้ติดตามแรงงานต่างด้าว

ข้อจำกัด

ผู้ให้ข้อมูลที่เข้าถึงได้ในการวิจัยนี้ เป็นแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในอุตสาหกรรมประมงทะเลของไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น ซึ่งในบริบทของการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการประมงทะเลไทยตามที่น่าเสนอในบทความ กลุ่มตัวอย่างจึงเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์นั้นโดยตรง ทั้งนี้ บทความต้องการนำเสนอประสบการณ์ของประเทศไทยในการดำเนินการแก้ปัญหา IUU Fishing ด้วยระบบของกฎหมายและการปฏิบัติของภาครัฐเป็นสำคัญจนกระทั่งประสบผลสำเร็จได้รับการปลดใบเหลือง ดังนั้นการวิจัยจึงมิได้เข้าถึงแรงงานข้ามชาติที่ไม่มีกฎหมายรองรับ

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติในอุตสาหกรรมประมงและต่อเนื่องประมงในประเทศไทย” ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปี พ.ศ. 2560

เอกสารอ้างอิง

- Asian Research Center for Migration. (2016). *The report of policy development on the problems of illegal, unreported and unregulated fishing, forced labour and human trafficking in sea fisheries in 2016*. Retrieved from <http://t.ly/h8lz>
- Department of Employment. (2015). *Statistics of the number of registered legal alien workers remaining in the Kingdom 2014*. Retrieved from <http://t.ly/6EML> [in Thai]
- Department of Employment. (2018). *Statistics of the number of registered legal alien workers remaining in the Kingdom May 2018*. Retrieved from <http://wp.doe.go.th/alien> [in Thai]
- European Commission. (2019). *Commission lifts “yellow card” from Thailand for its actions against illegal fishing*. Retrieved from <http://t.ly/kHfj>
- Fishing and Fleets Management Division. (2018). *Operation manual for Port In and Port Out Control Center officers*. Retrieved from <http://t.ly/Qshl> [in Thai]
- International Labour Organization. (2007). *International labour standards on migrant workers’ rights: Guide for policymakers and practitioners in Asia and the Pacific*. Retrieved from <http://t.ly/yanM>
- International Labour Organization. (2013). *Employment practices and working conditions in Thailand’s fishing sector*. Retrieved from <http://t.ly/S5O9>
- International Labour Organization. (2020). *Endline research findings on fishers and seafood workers in Thailand*. Retrieved from <http://t.ly/reRI> [in Thai]

- International Organization for Migration. (2011). *Trafficking of fishermen in Thailand*. Retrieved from <http://t.ly/yHPT>
- Issara Institute and International Justice Mission. (2017). *Not in the same boat – prevalence & patterns of labour abuse across Thailand’s diverse fishing industry*. Retrieved from <http://t.ly/W7hV>
- Jayagupta, R., Jitpong, W., Laodumrongchai, S., Wongboonchainan, T., Yothinneeranat, P., & Srichaiwong, P. (2014). *A survey of migrant worker employment practices in the Thai tuna processing sector*. Retrieved from <http://t.ly/nTAI> [in Thai]
- Mahatnirunkul, S., Tantipiwattanasakul, W., Pumpaisalchai, W., Wongsuwan, K., & Pornmanajirankul, R. (1998). *A comparative study of WHO quality of life assessment sets with 100 and 26 indicators*. Chiang Mai: Suan Phung Hospital. [in Thai]
- Photisita, C. (2011). *Science and art of qualitative research*. Bangkok: Amarin. [in Thai]
- The Civil Society Organisation Coalition for Ethical and Sustainable Seafood. (2018). *Falling through the net: A survey of basic labour rights among migrants working in Thailand’s fishing sector*. Retrieved from <https://moph.cc/w6Liwvl8J>
- The Civil Society Organisation Coalition for Ethical and Sustainable Seafood. (2020). *Falling through the net: A survey of basic labour rights among migrants working in Thailand’s fishing sector*. Retrieved from <https://t.ly/CVUe> [in Thai]
- The Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2021). *Thailand GLOBEFISH Market Profile - 2018*. Retrieved from <https://www.fao.org/3/cb5866en/cb5866en.pdf>

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักศึกษาบัญชีจากการเรียนการสอนทางออนไลน์ช่วงการระบาดของ COVID-19

Determinants of Accounting Students' Academic Performance in Online Teaching and Learning Platforms During the COVID-19 Pandemic

อมรา ทิรศรีวัฒน์^{1*} และ อะชา แมททิว¹
Amara Tirasriwat^{1*} and Asha Mathew¹

Abstract

This research aims to examine the relationship between predictor variables and measured variables. Predictor Variables consist of characteristics of an online classroom, the instructor's enthusiasm, classroom management, interaction with the students, helpfulness, and fairness, including students' learning performance, habits of self-study, and academic endurance. Meanwhile, measured variable refers to students' academic performance in online accounting courses.

An online questionnaire was used as the tool for collecting data from 370 accounting students of a private university from January to May 2020 (during the COVID-19 pandemic). The collected data was analyzed using multiple regression analysis. The study reveals that the characteristics of the online classroom, the instructor's classroom management, fairness, students' learning performance,

¹สาขาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ อ.บางเสาธง จ.สมุทรปราการ 10540

¹Department of Accounting, Faculty of Business Administration, Assumption University, Bangsoatong District, Samutprakarn Province 10540

*ผู้ให้การติดต่อ Corresponding e-mail: amara.trws@gmail.com)

รับบทความวันที่ 6 พฤษภาคม 2564 แก้ไขวันที่ 15 กันยายน 2564 รับลงตีพิมพ์วันที่ 21 กันยายน 2564

and academic endurance are related to students' academic performance. Meanwhile, the instructor's enthusiasm, including helpfulness as well as his/her interaction with the students, and the students' habits of self-study show no relation to the students' performance. A major contribution of this finding is that it can help the instructors of a private university to develop and enhance the quality of online teaching and learning for accounting courses.

Keywords: Online Teaching and Learning, Students Performance, Accounting Courses, COVID-19 Pandemic

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ คุณลักษณะชั้นเรียน ความกระตือรือร้นของผู้สอน การจัดการการสอน การมีปฏิสัมพันธ์ของผู้สอน การให้ความช่วยเหลือของผู้สอน การให้เป็นธรรมของผู้สอน การเรียนรู้ของนักศึกษา การเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษา และความพยายามของนักศึกษา กับตัวแปรเกณฑ์ คือ ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักศึกษาในชั้นเรียนออนไลน์ โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างนักศึกษาบัญชี มหาวิทยาลัยเอกชนแห่งหนึ่งจำนวน 370 คน ในระหว่างช่วงเวลา มกราคม ถึง พฤษภาคม 2563 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดการระบาดของโควิด-19 ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติความถดถอยเชิงพหุ ผลการศึกษา พบว่า คุณลักษณะชั้นเรียน การจัดการการสอนของผู้สอน การให้เป็นธรรมของผู้สอน การเรียนรู้ของนักศึกษา และความพยายามของนักศึกษา มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักศึกษาในชั้นเรียนออนไลน์ แต่ความกระตือรือร้นของผู้สอน การมีปฏิสัมพันธ์ของผู้สอน การให้ความช่วยเหลือของผู้สอน และการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักศึกษาในชั้นเรียนออนไลน์แต่อย่างใด ผลการวิจัยนี้คาดว่าจะประโยชน์ต่อครูผู้สอนในการพัฒนา และยกระดับวิธีการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สำหรับมหาวิทยาลัยเอกชน ภาควิชาการบัญชีให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในช่วงของการระบาดของโควิด-19

คำสำคัญ ชั้นเรียนทางออนไลน์ ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักศึกษา วิชาการบัญชี การระบาดของไวรัสโควิด-19

Introduction

On March 11, 2020, the World Health Organization announced the Corona Virus Disease (COVID-19) pandemic, causing fear and panic around the world. Universities across the world were forced to close their campuses and move all of their classes

online (Bao, 2020). Universities were unprepared for such a change from traditional classroom to entirely online. Fortunately, there were several online tools available to support online teaching and learning (Nash, 2020). Nonetheless, aligning academic programs in an online instruction was a challenging for universities along with instructors, and students.

“Online learning requires the reconstruction of student and instructor roles, relations, and practices” (Vonderwell, 2004, p. 31). Many factors, such as technical aspects, user-friendly, class assignment, and evaluations, can influence the effectiveness of online learning (Shuey, 2002; Wijekumar, Ferguson, & Wagoner, 2006). Since the COVID-19 pandemic has prompted many universities to turn to online mode rather than offline mode, it is critical for universities to consider what factors will influence student performance in the future especially for private universities since they are in a competitive environment e.g. competing for new students, investing high costs on technology for online class, and preparing teachers to be ready for online class. As opposed to offline class, the online class has a somewhat different environment. The design and delivery of online classes have a significant effect on student satisfaction, learning, and performance (Irani, 1998). Another important reason that the study focused on students in accounting courses was that teaching accounting online could be very challenging and required the preparation both teachers and students. In Thailand, most of the higher education teaching and learning are on campus. Therefore, it is necessary to examine the factors for preparing the readiness of online teaching and learning for instructors and students that affect student's performance.

This study applied Students' Evaluations of Educational Quality (SEEQ) Instrument developed by Marsh (1984, 1995) to determine factors affecting student performance in online classes. SEEQ is a reliable instrument to indicate an effective teaching and has been used by many research in education fields (Marsh, Touron, & Wheeler, 1985; Watkins & Akande, 1992). However, those previous studies used SEEQ to measure the teaching quality, we could not find study that examine the relationship between SEEQ and student performance. Thus, this study could enhance SEEQ instrument to another level. This study will focus only on students who took accounting courses in private university during COVID-19 pandemic.

The objectives of this study are

1. to identify the determinants of the student performance in online teaching and learning.
2. to examine the relationship between those determinants and the student performance in online teaching and learning.

Literature Review and Hypotheses Development

The COVID-19 pandemic has shifted the educational landscape, causing learning and teaching strategies to be optimized. Educational institutions have been forced to teach online. Before COVID-19 pandemic, online class is increasingly popular, whether for convenience, to accommodate work from home, or study from home. After the pandemic, online class is even more important than ever.

The Students' Evaluations of Educational Quality (SEEQ) Instrument is increasingly being used for purposes such as providing input to lecturers, which may contribute to improved teaching, student course selection, and research study. SEEQ proves that it is multidimensional (e.g., a teacher may be enthusiastic but lack organization), accurate, consistent, fairly true against a variety of measures of successful teaching, relatively unrelated to a wide range of context variables, and useful to lecturers for enhancing teaching effectiveness. (Marsh, 1987, 1995; Marsh & Dunkin, 1992).

Student performance

Student performance refers to the knowledge or skills that students can achieve on completion of a course or program of study (Ni, 2013). Student performance is an important mean to assess the quality of learning and teaching. Proper interaction with the instructor is the main contributor to student performance whether it is online or on-campus teaching and learning. Research have shown that the role of an instructor changes when it comes to online education as compared to traditional classroom teaching (Kim & Bonk 2006). Therefore, proper trainings and support are required for online instructors. Successful interaction between the subjects involved in teaching and learning is also essential for a better student performance. Most systems, for example, LMS and MS Team have interactive tools like messages, forums, online exercises, Moodle quizzes and virtual classrooms for effective interaction between students and teachers.

A study conducted by Vogel on student performance showed that the grades of students who had an online class were 16% higher than on-campus class. Online classes give students the advantage of scheduling and flexibility, but student-instructor interaction is limited when compared to on-campus classes (Vogel, 2011). The extent of student performance depends on the quality of the course taught, how well they are planned and the course instruction rather than technological skills and abilities (Johnston, Killion, & Oomen, 2005). A comparative study conducted by Wiechowski and Washburn (2014) on student performance across learning models on finance and economics courses showed that, although, grades were lower for the online courses, students achieved greater satisfaction in online and blended courses rather than on-campus courses. Class characteristics, instructor characteristics and student characteristics

are three important factors affecting student performance (Leidner & Jarvenpaa, 1993). According to their study, reliability, quality, and medium richness were key factors to be considered in technology. Instructors' attitude towards technology, their teaching style and control of the technology significantly affecting the student performance of the course. Student performance was better when instructors have a positive attitude towards technology, adopt interactive teaching styles and have good control over technology to solve technical problems faced by students (Webster & Hackley, 1997). The emotional aspect of accepting technology in the learning process such as frustration and anxiety not only affects the interaction with the technological devices but also productivity and learning outcomes (Saadé & Kira, 2006).

Class characteristics is defined as the properties of the features in classroom including predictable, challenging, fun, informative, and flexible that are interesting properties (Baglione, 2013). Class characteristics such as challenging, interactive qualities of the class, informative, flexibility, and class size to aim at student-centered learning are factors that affect the learning outcomes in online teaching and learning. Setting class-size limits is a budget-related matter for administrators (Parker, 2003). The study showed that smaller classes achieve higher interactive levels. Flexibility and providing a common collaborative platform for sharing information in the class are vital for success in student performance. According to a study by Gilbert (1995), instruction which is intimate, interactive, and investigative produces the best teaching outcome in online education. The quality in instructor-student interaction is best achieved in smaller classrooms. Sugrue, Rietz, and Hansen (1999) conducted a study to determine relationships between class size, instructor location, student perceptions and performance and it was found that performance in smaller classes were better than in large classes, making it easier for interaction and exchanging of information. Thus, this study hypothesizes as follow:

H1: There is a relationship between class characteristics and student performance.

Instructor enthusiasm is defined as a lively and motivating teaching style that cover both how teachers feel about teaching a subject (experienced enthusiasm) and how they express these feelings to students (displayed enthusiasm) (Keller, Hoy, Goetz, & Frenzel, 2016; Frenzel, Taxer, Schwab, & Kuhbandner, 2019). A study by Arndt and Wang (2014) suggested three points, firstly, instructor enthusiasm played an important role on student performance, the higher the enthusiasm the more positive was the influence on student performance. Secondly, multiple types of training assessments were to be used for evaluating instructors, due to educators being unfriendly could

lead to lower evaluations even if learners learned the material well and thirdly, instructor enthusiasm influenced learning outcomes through both affective and cognitive pathways. Course administrators must try to analyze the strategies to be adopted in order to retain qualified faculty by understanding the motivations behind the enthusiasm or lack of enthusiasm toward teaching in an online environment, realizing that finding faculty to teach online is not easy (Brooks, 2003). Thus, this study hypothesizes as follow:

H2: There is a relationship between instructor enthusiasm and student performance.

Instructor organization is referred to as the ability of the instructor to organize the course materials, course outline and the course content to the students in a clear and transparent way to enable them to navigate through the course with flexibility and ease (Jaggars & Xu, 2016). According to Collis (1995), it was not technology but the instructional implementation of technology that impacted the effects on learning. The instructor plays a vital role in the effectiveness of online delivery. Webster and Hackley (1997) suggested that the attitude towards technology, the teaching style and control of technology by instructor were three important factors that influenced teaching or learning outcomes. Students who have instructors with a positive attitude towards distributed learning and who promote technology will enjoy more positive learning outcomes. However, students may feel isolated since they do not have the classroom environment to interact with the instructor (Serwatka, 1999). To develop and design an online course requires lot of hard work, therefore, instructors should be committed to their work and technical resources must be identified. A designed instructor is important for overall coordination (Haynes, 1997). Thus, this study hypothesizes as follow:

H3: There is a relationship between instructor organization and student performance.

Instructor interaction is defined as the instructor attempts to stimulate student interest in the course content and to motivate students in the learning process (Swan, 2003). An instructor who communicates in a confirmative manner and has an open approach to student's responses have a positive influence on students which results in positive emotions and ideas. Voice communication, proper usage of vocabulary, approval of feelings and thoughts and the general energy level contributes to effective instructor interaction (Bedir & Yildirim, 2000). A new distance education model known as the community of inquiry developed by Garrison, Anderson, and Archer (2003) lays

emphasis on social factors and less focus on psychological factors; the model includes three main elements, social presence, cognitive presence and teacher presence. Thus, this study hypothesizes as follow:

H4: There is a relationship between instructor interaction and student performance.

Instructor helpfulness refers to the willingness to provide useful assistance to facilitate students for their learning (Martin, Wang, & Sadaf, 2018). A study by Garrison et al. (2003) recommend that an online presence can be implemented by creating a feeling of confidence and being welcomed; the feeling of belonging to a vital community; a sense of control; a sense of achievement; a willingness to participate in discourse; a conversational tone and a questioning attitude. Instructors can succeed in personalizing the learning environment by implementing a conversational style that reflect their personality. A strong emotional attachment can be established with personal illustrations and professional experiences and instructors should be capable of bringing out important content issues which motivate students to refer to their work and life experiences (Muirhead, 2004). Thus, this study hypothesizes as follow:

H5: There is a relationship between instructor helpfulness and student performance.

Instructor fairness refers to perceptions of fairness regarding outcomes or processes that occur in the instructional context, including the methods in which an instructor evaluates student's work, providing proper feedback to the students, and giving them the potential for further progress (Chory-Assad & Paulsel, 2004). A fair and accurate grading of student's work will have a significant influence on the student performance. A study by Dereshiwsy and Rich (2011) found that the types of assessments used for online and on-campus courses are usually not the same. More of objective-type questions are used to assess student performance for online courses, moreover, student assessment of online courses would depend on the efficiency and quality of the technical support that is available. Most instructional design models have depicted assessment as an important part of teaching and learning, connecting it to the evaluation of the instruction (Branch, 2009). Assessment methods can include a variety of techniques such as traditional methods of quizzes and examinations or authentic assessment methods such as ePortfolios, online journals or groupwork (Martin, Ritzhaupt, Kumar, & Budhrani, 2019). Baldwin, Ching, and Hsu (2018) identified several national and statewide evaluation instruments for online courses including quality matters, blackboard exemplary rubric, Open Suny Course Quality Review Rubric. Online

instructors also depend on student evaluation and peer evaluation to improve the quality of online courses. Thus, this study hypothesizes as follow:

H6: There is a relationship between instructor fairness and student performance.

Student learning refers to primarily the engagement of students with learning and teaching (Poon, 2013). The success of student learning will affect student performance of a course. According to Young (2006) there are the differences between online environment and on-campus such as the changing roles of students and instructors and an increased emphasis on planning. Young identified seven elements that were important to online teaching; adapting to student's needs, using meaningful examples, motivating students to do their best, facilitating the course effectively, delivering a valuable course, communicating effectively and showing concern for student learning. All these factors contributed to effective student learning. Instructor's technical competence played a crucial role in online student learning, where the instructor can handle technology and to guide the students (Volery & Lord, 2000). Thus, this study hypothesizes as follow:

H7: There is a relationship between student learning and student performance.

Student self-study refers to the ability of a student to adapt different learning techniques to study well during the academic session and contributes to successful learning outcomes and student performance (Anderson et al., 2007). Students who consider that their academic achievements are from their own hard work will turn out to be more successful in online education (Vrasidas & Glass, 2002). On the other hand, a lack of confidence in their learning capabilities can affect even graduate students. A student-centered model of learning involves taking personal responsibility by both instructors and students in their role in the learning process (Muirhead, 2004). Thus, this study hypothesizes as follow:

H8: There is a relationship between student self-study and student performance.

Student effort refers to student commitment and motivation to learn to reach academic achievement, e.g. attending lectures, seminars, completing projects and doing examinations (Bernard et al., 2009). Students take a different role in their learning in an online environment. Students face the difficulty of communication issues such as breakdowns and having regular and long email discussions leading to distress and

demotivation (Northrup, 2002). Students became frustrated when faced with ambiguous communications from the instructor and not getting proper feedbacks. Lack of communication, flexibility, feedback, and good quality of course materials were some of the difficulties faced by students (Sarker, Al Mahmud, Islam, & Islam, 2019). According to a study conducted by Spangle, Hodne, and Schierling (2002), the success of an online course depended on good communication skills, proper planning and designing of activities that promoted discussion and timely feedback from instructors. According to a study conducted by Larson-Birney (2000), students initially faced uncertainty in how to start the course online but gradually as the course advanced, they found web-based teaching much easier. Thus, this study hypothesizes as follow:

H9: There is a relationship between student effort and student performance.

Based on previous studies on students' evaluations of educational quality on learning outcomes, this study hypothesized a conceptual framework (Figure 1) to explain student performance and to examine the following proposed hypotheses in the next section:

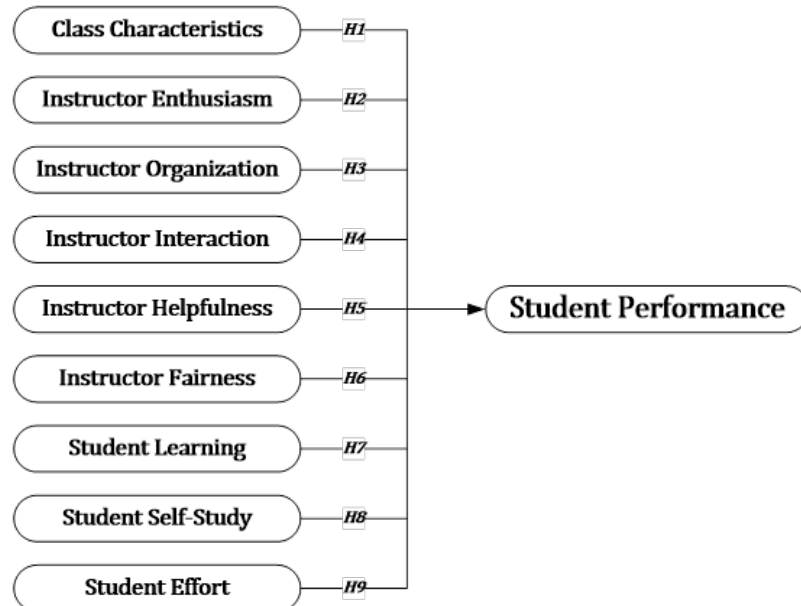

Figure 1 Conceptual Framework

Research Methodology

Data collection and analysis

The samples of this research are 370 students from one private university who

studied 6 accounting courses in one semester, during January-May 2020. These courses are Fundamentals of Financial Accounting, Fundamentals of Managerial Accounting, Taxation, Auditing, Accounting Information System, and Financial Statement Analysis. The data was collected through online questionnaires given the link by the teachers to their students in each class one week before final examination in April, 2020. All students who took these six subjects must answer the online questionnaire, therefore, the response rate is 100%. The student profiles are shown in table 1. It revealed that the majority of students are female (74.1%); Thai nationality (87.6%); cumulative GPA 2.50 - 2.99 (29.7%); credits completed 106 - 142 credits (48.1%); residence at home in Bangkok (78.9%).

Table 1 Student profiles and other characteristics (n = 370)

		Frequency	Percent
Gender	Male	96	25.9
	Female	274	74.1
Nationality	Thai	324	87.6
	Non-Thai	46	12.4
GPA	Less than 2.50	90	24.3
	2.50 - 2.99	110	29.7
	3.00 - 3.50	100	27.0
	Above 3.50	70	18.9
Credits completed	0 - 35	49	13.2
	36 - 70	83	22.4
	71 - 105	60	16.2
	106 - 142	178	48.1
Residence during your online class	Dormitory	45	12.2
	Home (in BKK)	292	78.9
	Home (in other provinces)	28	7.6
	Other	5	1.4

Measurement

The online questionnaire was used as the tool for collecting data. A multi-dimensional measure for ten constructs was developed based on the previous studies to measure perception of accounting students on online teaching and learning, with Likert scale ranging from 1 to 5, where 1 indicates strongly disagree, 2 indicates disagree, 3 indicates neutral, 4 indicates agree, and 5 indicates strongly agree. The first construct was class characteristics adopting nine item measures from Baglione (2013). Second construct was instructor enthusiasm adopting four item measures from Marsh and Roche (1992). Third construct was instructor organization adopting ten item measures from Marsh and Roche (1992). Fourth construct was instructor interaction adopting eight item measures from Marsh and Roche (1992) and Young (2006). Fifth construct was instructor helpfulness adopting seven item measures from Marsh and Roche (1992) and Drago, Peltier, and Sorensen, (2002). Sixth construct was instructor fairness adopting five item measures from Marsh and Roche (1992). Seventh construct was student learning adopting eight item measures from Marsh and Roche (1992). Eighth construct was student self-study adopting seven item measures from Marsh and Roche (1992). Ninth construct was student effort adopting five item measures from Marsh and Roche (1992). Tenth construct was student performance adopting three item measures from Kuhn and Rundle-Thiele (2009).

Measurement accuracy

Table 2 showed all the constructs are reliable, as Cronbach's alpha of each constructs range 0.874 - 0.947 exceeding the recommended value of 0.7 (Nunnally, 1978). Moreover, to examine the convergent validity, the average variance extracted (AVE), which refers to the shared average variance between the construct and its indicators and the composite reliability (CR) were used. In each construct, the AVE range 0.646 - 0.840, exceeded the threshold 0.5 (Hair, Anderson, Tatham, & William, 1998) and the CR range 0.871 - 0.947, exceeding the threshold 0.7 (Fornell & Larcker, 1981), indicating convergent validity exists. In addition, factor loadings of all item measures ranged from 0.649 to 0.923, exceeding 0.5 (Hair et al., 1998), assuring convergent validity.

Table 2 The results of factor loading, reliability, mean, and standard deviation of all constructs

Constructs	Factor Loadings	Means	S.D.
Class characteristics (CC) ($\alpha = 0.886$, AVE = 0.646, CR = 0.892)	0.719 - 0.882	2.76 - 3.5	0.912 - 1.311
Instructor enthusiasm (IN) ($\alpha = 0.902$, AVE = 0.775, CR = 0.914)	0.855 - 0.923	3.33 - 3.44	0.891 - 0.945
Instructor organization (IO) ($\alpha = 0.946$, AVE = 0.680, CR = 0.935)	0.649 - 0.879	3.20 - 3.43	0.887 - 0.989
Instructor interaction (II) ($\alpha = 0.947$, AVE = 0.733, CR = 0.941)	0.790 - 0.892	3.24 - 3.43	0.932 - 1.017
Instructor helpfulness (IH) ($\alpha = 0.938$, AVE = 0.731, CR = 0.933)	0.796 - 0.902	3.25 - 3.34	0.919 - 0.984
Instructor fairness (IF) ($\alpha = 0.942$, AVE = 0.815, CR = 0.947)	0.871 - 0.920	3.31 - 3.38	0.829 - 0.945
Student learning (SL) ($\alpha = 0.942$, AVE = 0.721, CR = 0.937)	0.714 - 0.892	3.04 - 3.5	0.902 - 1.121
Student self-study (SS) ($\alpha = 0.889$, AVE = 0.647, CR = 0.877)	0.695 - 0.846	3.11 - 3.5	0.999 - 1.121
Student effort (SE) ($\alpha = 0.874$, AVE = 0.669, CR = 0.871)	0.671 - 0.898	2.97 - 3.34	0.996 - 1.128
Student performance (SP) ($\alpha = 0.904$, AVE = 0.840, CR = 0.930)	0.910 - 0.921	3.35 - 3.45	0.966 - 0.998

Note: KMO (0.838 - 0.956); variance extracted (64.665 - 81.523%); Bartlett's Test of Sphericity are all significant at p value < 0.000

Discriminant validity determines if the measured variables differ from each other (Santos-Vijande & Alvarez-Gonzalez, 2007). To assess discriminant validity followed Fornell and Larcker (1981), they suggested that if square root AVE values were higher than the correlations between the constructs as shown in table 3 discriminant validity can be assured. Although the correlations of some variables were a bit higher than

square root AVE, it does not create a problem of multicollinearity as their VIF and tolerance value were in the cutoff point range shown in table 4. Thus, this implies that the variables represent different concepts.

Table 3 The result of discriminant validity of all constructs

	CC	IN	IO	II	IH	IF	SL	SS	SE	SP
CC	0.804									
IN	0.740**	0.880								
IO	0.756**	0.834**	0.825							
II	0.711**	0.764**	0.881**	0.856						
IH	0.675**	0.714**	0.853**	0.882**	0.855					
IF	0.682**	0.700**	0.830**	0.821**	0.865**	0.903				
SL	0.755**	0.706**	0.821**	0.839**	0.837**	0.819**	0.849			
SS	0.721**	0.660**	0.772**	0.792**	0.776**	0.763**	0.894**	0.804		
SE	0.488**	0.514**	0.578**	0.575**	0.631**	0.554**	0.622**	0.697**	0.818	
SP	0.774**	0.691**	0.798**	0.769**	0.765**	0.766**	0.793**	0.757**	0.585**	0.916

Note: **correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). *correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

The value on the diagonal is square root AVE (square root average variance extracted)

Hypotheses Testing

Multiple regression analysis is a method to show if the interested independent variables explain a statistically significant amount of variance in dependent variable after accounting for all other variables. This study applied stepwise regression to test the hypotheses.

Table 4 Multiple regression analysis results (stepwise) for H1-H9 (DV = student performance)

Hypotheses	Model1	Model2	Model3	Model4	Model5	Tolerance	VIF	Results
H3 Instructor organization	0.798***	0.497***	0.323***	0.233***	0.213***	0.220	2.3	Supported
H1 Class characteristics		0.398***	0.304***	0.305***	0.308***	0.373	2.6	Supported
H7 Student learning			0.299***	0.221***	0.175**	0.284	3.5	Supported

Table 4 (cont.)

	Hypotheses	Model1	Model2	Model3	Model4	Model5	Tolerance	VIF	Results
H6	Instructor fairness				0.183**	0.178**	0.253	3.9	Supported
H9	Student effort					0.104**	0.598	1.6	Supported
	F value	644.608	437.085	329.195	257.173	212.203			
	p value	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000			
	Adjusted R square	63.6%	70.3%	72.7%	73.5%	74.1%			

Note: *** $p < 0.000$, ** $p < 0.001$, * $p < 0.05$; Durbin-Watson = 2.083; VIF of each construct ranged 1.674-4.558 which was below threshold 10 (Kleinbaum, Kupper, Muller, and Azhar, 1998), indicating no problem of multicollinearity.

Table 4 illustrated five regression model. The first model reported instructor organization is significant ($\beta = 0.798$, $p < 0.000$) with adjusted R square value of 63.6%. The second model reported the significant effect of instructor organization ($\beta = 0.497$, $p < 0.000$) and class characteristics ($\beta = 0.398$, $p < 0.000$) with adjusted R square value of 70.3%. The third model reported the significant effect of instructor organization ($\beta = 0.323$, $p < 0.000$), class characteristics ($\beta = 0.304$, $p < 0.000$), and student learning ($\beta = 0.299$, $p < 0.000$) with adjusted R square value of 72.7%. The fourth model reported the significant effect of instructor organization ($\beta = 0.233$, $p < 0.000$), class characteristics ($\beta = 0.305$, $p < 0.000$), student learning ($\beta = 0.221$, $p < 0.000$), and instructor fairness ($\beta = 0.183$, $p < 0.001$) with adjusted R square value of 73.5%. The fifth model reported the significant effect of instructor organization ($\beta = 0.213$, $p < 0.000$), class characteristics ($\beta = 0.308$, $p < 0.000$), student learning ($\beta = 0.175$, $p < 0.001$), instructor fairness ($\beta = 0.178$, $p < 0.001$), and student effort ($\beta = 0.104$, $p < 0.001$) with adjusted R square value of 74.1%. Based on the above results, the fifth model showed the best model fits to the data comparing with the other models with the highest adjusted R square. In conclusion, H1, H3, H6, H7, and 9 were supported and H2, H4, H5, and H8 were not supported (see the summary in table 5).

Since the results uncovered four constructs which were instructor enthusiasm, instructor interaction, instructor helpfulness, and student self-study have no significant effect on student performance, the statistical power should be assessed through a restrictive post-hoc power analysis as suggested by Brock (2003). Based on post-hoc statistical power calculator for multiple regression of Soper (2020), this model got predictive power > 0.999 , exceeding the threshold of 0.80 (Cohen, 1988; Cohen, Cohen, West, & Aiken, 2003), presenting high statistical power which means these four constructs had theoretically effects on student performance but not in this study or this context.

Table 5 Summary of hypotheses results

H1	There is a positive relationship between class characteristics and student performance.	Supported
H2	There is a positive relationship between instructor enthusiasm and student performance.	Not supported
H3	There is a positive relationship between instructor organization and student performance.	Supported
H4	There is a positive relationship between instructor interaction and student performance.	Not supported
H5	There is a positive relationship between instructor helpfulness and student performance.	Not supported
H6	There is a positive relationship between instructor fairness and student performance.	Supported
H7	There is a positive relationship between student learning and student performance.	Supported
H8	There is a positive relationship between student self-study and student performance.	Not supported
H9	There is a positive relationship between student effort and student performance.	Supported

Since the COVID-19 pandemic has prompted many universities to turn to online mode rather than offline mode, it is critical for universities to consider what factors will influence student performance in the future. As opposed to offline class, the online class has a somewhat different environment. The design and delivery of online classes have a significant effect on student satisfaction, learning, and performance.

Conclusion and Discussion

This study applied Students' Evaluations of Educational Quality (SEEQ) Instrument developed by Marsh (1984, 1995) to determine factors affecting student performance in online classes. There are nine determinants which are class characteristics, instructor enthusiasm, instructor organization, instructor interaction, instructor helpfulness, instructor fairness, student learning, student self-study, and student effort. The sample was drawn from students who took accounting courses of online teaching and learning in private university during COVID-19 pandemic. The data were collected

through the online questionnaires. The results revealed that class characteristics, instructor organization, instructor fairness, student learning, and student effort were related to student performance but not instructor enthusiasm, instructor helpfulness, instructor interaction, and student self-study. The results extend the use of SEEQ instrument in higher level by linking the instruments with the student performance as it has not been studied in the past.

Class characteristics affected student performances. This result is consistent with the research conducted by Johnston et al. (2005), showing that students enjoyed the flexibility in education with the benefit of accessing the course from any place and at a convenient time. A study by Vogel (2011) also suggested that online classes enabling proper scheduling of classes and flexibility in learning. Students gained more information and knowledge as they could review the lessons from recorded videos (Myring, Bott, & Edwards, 2014). Instructor organization affected student performances. Instructor organization and clarity form the top criteria of students' expectations which is consistent with a study by Schubert-Irstorza and Fabry (2011), stating that instructors were expected to be well prepared with their lectures, course schedules and grading criteria. A study by Webster and Hackley (1997) also suggested that the attitude towards technology, the teaching style and control of technology by instructor were three important factors that influences teaching or learning outcomes. Instructor fairness affected student performances. This is consistent with a study by Branch (2009) stating that most instructional design models have depicted assessment as an important part of teaching and learning, connecting it to the evaluation of the instruction. Student effort affected student performances. This is consistent with a study conducted by Larson-Birney (2000), revealing that students initially faced uncertainty in how to start the course online but gradually as the course advanced, they found web-based teaching much easier. A study by Porter, Pitterle, and Hayney (2014) stated that students in distance education enjoy flexibility in their courses and have the advantage of completing their workloads at their own pace.

Unfortunately, there are some factors in this study that did not affect student performance. Instructor enthusiasm did not affect student performance. This is consistent with the study by Bouhnik and Marcus (2006) that lack of atmosphere and direct interpersonal interaction, limited ability of instructors to show their enthusiasm in answering questions were the top reasons for students' dissatisfaction in online learning. It is important to create a proper atmosphere where students can feel the instructor enthusiasm in teaching. In a study by Lee and Lim (2010), in on-campus teaching, instructors are able to express their enthusiasm through the aggregated frequency of enthusiastic or encouraging nonverbal behaviors such as facial expressions,

vocalizations and gestures, but online learning restricts display of instructor enthusiasm. Instructor helpfulness did not affect student performance. A study by Moore (1989) stated that lack of face to face interaction in online learning may result in a psychological and communication gap between instructor and students. Lack of personal attention can restrict the achievement of the desired level of understanding among them. According to Moore, the transactional distance theory revealed that conversations between students and the instructor plays an important role in bridging the gaps between them. The communication gap leads to lack of personal attention or helpfulness. Positive interaction and personal communication enable the learner to come under the influence of the instructor, which enable the student to interact with the instructor in his own personal need and style, which helps in effective understanding of the content. Instructor interaction did not affect student performances. The study by Vogel (2011) suggested that instructor and student interactions are asynchronous and unless class assignments and projects are explained clearly, students could start off on the wrong tangent, and student-instructor interactions are more formalized, and changes or modifications to course content, assignments, and other activities are not easily introduced. Student self-study did not affect student performance. A study by Dereshiowsky and Rich (2011) suggested that online courses undergo the limitation of conducting exams in a classroom environment and therefore, more of multiple-choice and objective tests are utilized which affects students' performance. According to a study by Muirhead (2004), lack of personal responsibility by both instructors and students in their role will be a limitation to following a student-centered model of learning.

The contribution from this research to lecturers, students, academician, and education administrators in the context of Thailand educational institutions are: 1) online classes are enabling proper scheduling of classes and flexibility in learning, and students should be allowed to keep record video in order to gain more information and knowledge as they could review the lessons ; 2) lecturers must be well prepared with their lectures, course schedules, effective and enjoyable teaching style, efficient control of technology and fair grading criteria; 3) students achievement depended on their discipline in time management, pay more attention in online class, spend more effort in self-study, and the most important is their ethical mind and behavior, uphold and maintain integrity in preparing all assignments, reports and examinations.

Limitation

This study has helped us understand how these determinants are related to the student performance, but there are still some limitations. First, the study collected

data from one private university which may be lack of generalizability, therefore, the future research is recommended to include more private universities. Second, this study did not test for the variation effect of the six accounting courses and the groups of students who have different credit earned which might bias the results, therefore, the future research should consider testing these effects before combining the data to reduce bias that might occur. Lastly, this study measured the student performance using subjective measures, therefore, to verify these relationships, the future research should use objective measures to measure the student performance.

References

- Anderson, R., Anderson, R., Davis, K. M., Linnell, N., Prince, C., & Razmov, V. (2007). Supporting active learning and example-based instruction with classroom technology. *Acm Sigcse Bulletin*, 39(1), 69-73.
- Arndt, A. D., & Wang, Z. (2014). How Instructor enthusiasm influences the effectiveness of asynchronous Internet-based sales training. *Journal for Advancement of Marketing Education*, 22(2), 26-36.
- Baglione, S. (2013). Online classes: An evaluation by traditional-aged students. *Advances in Business Research*, 4(1), 68-76.
- Baldwin, S., Ching, Y. H., & Hsu, Y. C. (2018). Online course design in higher education: A review of national and statewide evaluation instruments. *TechTrends*, 62(1), 46-57.
- Bao, W. (2020). COVID-19 and online teaching in higher education: A case study of Peking University. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2(2), 113-115.
- Bedir, H., & Yıldırım, Ö. G. R. (2000). Teachers' enthusiasm in ELT classes: Views of both students and teachers. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(6), 119-130.
- Bernard, R. M., Abrami, P. C., Borokhovski, E., Wade, C. A., Tamim, R. M., Surkes, M. A., & Bethel, E. C. (2009). A meta-analysis of three types of interaction treatments in distance education. *Review of Educational Research*, 79(3), 1243-1289.
- Bouhnik, D., & Marcus, T. (2006). Interaction in distance-learning courses. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 57(3), 299-305.
- Branch, R. M. (2009). *Instructional design: The ADDIE approach*. New York: Springer.
- Brock, J. K. U. (2003). The 'power' of international business research. *Journal of International Business Studies*, 34(1), 90-99.
- Brooks, L. (2003). How the attitudes of instructors, students, course administrators, and course designers affects the quality of an online learning environment. *Online Journal of Distance Learning Administration*, 6(4), 1-6.

- Chory-Assad, R. M., & Paulsel, M. L. (2004). Classroom justice: Student aggression and resistance as reactions to perceived unfairness. *Communication Education*, 53(3), 253-273.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Earlbaum Associates.
- Cohen, J., Cohen, P., West, S. G., & Aiken, L. S. (2003). *Applied multiple regression/correlation analysis for the Behavioral Sciences* (3rd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Earlbaum Associates.
- Collis, B. (1995). Networking and distance learning for teachers: A classification of possibilities. *Journal of Information Technology for Teacher Education*, 4(2), 117-135.
- Dereshiwsy, M., & Rich, A. (2011, April 12-14). Assessing the comparative effectiveness of teaching undergraduate intermediate accounting in the online classroom format. In *16th Annual Technology, Colleges and Community Worldwide Online Conference*. TCC, Hawaii.
- Drago, W., Peltier, J., & Sorensen, D. (2002). Course content or the instructor: Which is more important in on-line teaching? *Management Research News*, 25(6/7), 69-83.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Frenzel, A. C., Taxer, J. L., Schwab, C., & Kuhbandner, C. (2019). Independent and joint effects of teacher enthusiasm and motivation on student motivation and experiences: A field experiment. *Motivation and Emotion*, 43(2), 255-265.
- Garrison, D. R., Anderson, T., & Archer, W. (2003). A theory of critical inquiry in online distance education. *Handbook of Distance Education*, 1(4), 113-127.
- Gilbert, S. (1995). Quality education: Does class size matter? *Canadian Society for the Study of Higher Education (CSSHE) Professional File*, 14(winter), 1-6.
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L., & William, C. (1998). *Multivariate data analysis*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Haynes, R. M. (1997). Interactive distance education alliance (IDEA): Collaborative model delivers on demand. *T.H.E. Journal*, 24(8), 60-62.
- Irani, T. (1998). Communication potential, information richness and attitude: A study of computer mediated communication in the ALN classroom, *ALN Magazine*, 2(1), 1-12.
- Jaggars, S. S., & Xu, D. (2016). How do online course design features influence student performance? *Computers & Education*, 95(1), 270-284.

- Johnston, J., Killion, J., & Oomen, J. (2005). Student satisfaction in the virtual classroom. *Internet Journal of Allied Health Sciences and Practice*, 3(2), 1-7.
- Keller, M. M., Hoy, A. W., Goetz, T., & Frenzel, A. C. (2016). Teacher enthusiasm: Reviewing and redefining a complex construct. *Educational Psychology Review*, 28(4), 743-769.
- Kim, K. J., & Bonk, C. J. (2006). The future of online teaching and learning in higher education. *Educause Quarterly*, 29(4), 22-30.
- Kleinbaum, D. G., Kupper, L. L., Muller, K. E., & Azhar, N. (1998). *Applied regression analysis and other multivariate methods*. Pacific Grove, CA: Duxbury.
- Kuhn, K. A., & Rundle-Thiele, S. (2009). Curriculum alignment: Student perception of learning achievement measures. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 21(3), 351-361.
- Larson-Birney, B. (2000). *Evaluation case study of an introductory accounting course taught over the Internet using computer-based instruction* (Doctoral dissertation). Northern Arizona University, Flagstaff, Arizona. Retrieved from <https://www.learntechlib.org/p/126064/>
- Lee, Y. H., & Lim, E. A. C. (2010). When good cheer goes unrequited: How emotional receptivity affects evaluation of expressed emotion. *Journal of Marketing Research*, 47(6), 1151-1161.
- Leidner, D. E., & Jarvenpaa, S. L. (1993). The information age confronts education: Case studies on electronic classrooms. *Information Systems Research*, 4(1), 24-54.
- Marsh, H. W. (1984). Students' evaluations of university teaching: Dimensionality, reliability, validity, potential biases, and utility. *Journal of Educational Psychology*, 76(5), 707-754.
- Marsh, H. W. (1987). Students' evaluations of university teaching: Research findings, methodological issues, and directions for future research. *International Journal of Educational Research*, 11(3), 253-388.
- Marsh, H. W. (1995). *Student evaluation of teaching*. In T. H. Husen & T. N. Postlethwaite (Eds.), *International encyclopedia of education* (pp. 37-43). Oxford, England: Pergamon.
- Marsh, H. W., & Dunkin, M. J. (1992). Students' evaluations of university teaching: A multidimensional perspective. *Higher Education: Handbook of Theory and Research*, 8, 143-233.
- Marsh, H. W., & Roche, L. A. (1992). The use of student evaluations of university teaching in different settings: The applicability paradigm. *Australian Journal of Education*, 36(3), 278-300.

- Marsh, H. W., Touron, J., & Wheeler, B. (1985). Students' evaluations of university instructors: The applicability of American instruments in a Spanish setting. *Teaching and Teacher Education*, 1(2), 123-138.
- Martin, F., Ritzhaupt, A., Kumar, S., & Budhrani, K. (2019). Award-winning faculty online teaching practices: Course design, assessment and evaluation, and facilitation. *The Internet and Higher Education*, 42(July), 34-43.
- Martin, F., Wang, C., & Sadaf, A. (2018). Student perception of helpfulness of facilitation strategies that enhance instructor presence, connectedness, engagement and learning in online courses. *The Internet and Higher Education*, 37(April), 52-65.
- Moore, M. G. (1989). Three types of interaction. *The American Journal of Distance Education*, 3(2), 1-7.
- Muirhead, B. (2004). Encouraging interaction in online classes. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 1(6), 45-50.
- Myring, M., Bott, J. P., & Edwards, R. (2014). New approaches to online accounting education. *The CPA Journal*, 84(8), 66-71.
- Nash, C. (2020). Report on digital literacy in academic meetings during the 2020 COVID-19 lockdown. *Challenges*, 11(2), 1-24.
- Ni, A. Y. (2013). Comparing the effectiveness of classroom and online learning: Teaching research methods. *Journal of Public Affairs Education*, 19(2), 199-215.
- Northrup, P. T. (2002). Online learners' preferences for interaction. *The Quarterly Review of Distance Education*, 3(2), 219-226.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Parker, A. (2003). Motivation and incentives for distance faculty. *Online Journal of Distance Learning Administration*, 6(3), 5-21.
- Poon, J. (2013). Blended learning: An institutional approach for enhancing students' learning experiences. *Journal of Online Learning and Teaching*, 9(2), 271-288.
- Porter, A. L., Pitterle, M. E., & Hayney, M. S., (2014). Comparison of online versus classroom delivery of an immunization elective course. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 78(5), 1-9.
- Saadé, R. G., & Kira, D. (2006). The emotional state of technology acceptance. *Issues in Informing Science & Information Technology*, 3, 529-539.
- Santos-Vijande, L. M., & Alvarez-Gonzalez, I. L., (2007). TQM and firm performance: An EFQM excellence model research based survey. *International Journal of Business Science and Applied Management*, 2(2), 21-41.
- Sarker, M. F. H., Al Mahmud, R., Islam, M. S., & Islam, M. K. (2019). Use of e-learning at higher educational institutions in Bangladesh. *Journal of Applied Research in Higher Education*, 11(2), 210-223.

- Schubert-Irastorza, C., & Fabry, D. L. (2011). Improving student satisfaction with online faculty performance. *Journal of Research in Innovative Teaching*, 4(1), 168-179.
- Serwatka, J. A. (1999). Internet distance learning: How do I put my course on the web? *The Journal: Technological Horizons in Education*, 26(10), 71-75.
- Shuey, S. (2002). Assessing online learning in higher education. *Journal of Instruction Delivery Systems*, 16(2), 13-18.
- Soper, D. S. (2020). *Post-hoc statistical power calculator for multiple regression* [Software]. Retrieved from <http://www.danielsoper.com/statcalc>
- Spangle, M., Hodne, G., & Schierling, D. (2002, November 21-24). Approaching value-centered education through the eyes of an electronic generation: Strategies for distance learning. In *the 88th Annual Meeting of the National Communication Association*. Mobiltape, New Orleans, LA.
- Sugrue, B., Rietz, T., & Hansen, S. (1999). Distance learning: Relationships among class size, instructor location, student perceptions, and performance. *Performance Improvement Quarterly*, 12(3), 44-57.
- Swan, K. (2003). *Learning effectiveness online: What the research tells us. Elements of Quality Online Education, Practice and Direction*, 4(1), 13-47.
- Vogel, R. (2011). Switching economics courses from online back to the classroom: Student performance and outcomes. *International Journal of Business and Social Science*, 2(22), 79-84.
- Volery, T., & Lord, D. (2000). Critical success factors in online education. *International Journal of Educational Management*, 14(5), 216-223.
- Vonderwell, S. (2004). Assessing online learning and teaching: Adapting the minute paper. *TechTrends*, 48(4), 29-31.
- Vrasidas, C., & Glass, G. V. (2002). *A conceptual framework for studying distance education*. In C. Vrasidas & G. V. Glass (Eds.), *Current perspectives in applied information technologies: Distance education and distributed learning* (pp. 31-56). Greenwich, CT: Information Age.
- Watkins, D., & Akande, A. (1992). Student evaluations of teaching effectiveness: A Nigerian investigation. *Higher Education*, 24(4), 453-463.
- Webster, J., & Hackley, P. (1997). Teaching effectiveness in technology-mediated distance learning. *Academy of Management Journal*, 40(6), 1282-1309.
- Wiechowski, L., & Washburn, T. L. (2014). Online finance and economics courses: A comparative study of course satisfaction and outcomes across learning models. *American Journal of Business Education*, 7(1), 37-48.

-
- Wijekumar, K., Ferguson, L., & Wagoner, D. (2006). Problems with assessment validity and reliability in web-based distance learning environments and solutions. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 15(2), 199-215.
- Young, S. (2006). Student views of effective online teaching in higher education. *The American Journal of Distance Education*, 20(2), 65-77.

บทวิเคราะห์ทางสังคมวิทยาการเมืองว่าด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของ
ชาวบ้าน: กรณีศึกษาหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ

Political Sociology Analysis of The Principles of The Political Culture of The Villagers: A Case Study of A Rural Village in The Upper Northeastern Region

วรัญญา ศรีริน^{1*} และ พรอัมรินทร์ พรหมเกิด¹

Warunya Sririn^{1*} and Pornamarin Promgird¹

Abstract

This research article aims to analyze the principles of political culture from villager's perspectives involving thoughts, beliefs, values, and behavior, which have appeared for a long time in the aspects of the political system. This study employs a qualitative research methodology. The data was collected from 22 key informants including leaders, villagers, academics, and politicians using in-depth interviews and non-participation observations. All the informants live in the upper rural areas in the Northeastern region.

The results reveal that the political culture of the villagers is determined by two principles: a) subjective orientation of ideas, beliefs, and values towards the political system; and b) patterns of political behavior. The first principle

¹สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002

¹Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Nai-Muang Sub-district, Muang District, Khon Kaen Province 40002

ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: warunyasririn@gmail.com)

รับบทความวันที่ 7 พฤษภาคม 2564 แก้ไขวันที่ 20 กันยายน 2564 รับลงตีพิมพ์วันที่ 21 กันยายน 2564

consists of 1) the belief that politics is about elections and exchange of benefits; 2) the values of obedience and surrender to the authorities; and 3) the belief in destiny, fortune, and fate. The second principle consists of 1) the culture of being indifferent towards public interests; 2) the culture of having much awareness of political issues with less discussion; and 3) the practice of conflict-avoidance. This paper also describes the relationship between these principles and the occurrences of several political phenomena.

Keywords: *Political Culture, The Principal of Political Culture, Democratic Political Culture, Political Sociology*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ อันเป็นการศึกษาถึงแบบแผนของความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของชาวบ้านที่ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดเป็นด้านหลักมานาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบการเมือง การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้รู้ในชุมชน ผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการและปัญญาชน ตลอดจนนักการเมือง จำนวน 22 คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัย พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ 1) ด้านความโน้มเอียงที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของกลุ่มคนที่มีต่อระบบการเมือง มีลักษณะดังนี้ (1) ความเชื่อว่าการเมือง คือ การเลือกตั้ง และการเมือง คือ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน (2) ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ และ (3) ความเชื่อในเรื่องโชคชะตาเวทมนตร์และเคราะห์กรรม 2) ด้านแบบแผนพฤติกรรมทางการเมือง มีลักษณะดังนี้ (1) วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม (2) มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้นแต่มีการพูดคุยถกเถียงในเรื่องราวทางการเมืองน้อย และ (3) มีวัฒนธรรมหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง ในบทความนี้ยังได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น ด้วยการหาเหตุผลมารองรับพร้อมกับการวิพากษ์ข้อค้นพบต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ว่าเพราะเหตุใดปรากฏการณ์เช่นนี้จึงเกิดขึ้นได้

คำสำคัญ: วัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองหลัก วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย สังคมวิทยาการเมือง

บทนำ

ในทุกสังคมการเมืองมีองค์ประกอบสำคัญ อันเป็นตัวบ่งชี้ถึงแบบแผนของความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมทางการเมืองของผู้คนที่มีต่อระบบการเมือง หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง”

ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของระบบการเมืองการปกครองของประเทศนั้น ๆ (Chilton, 1991; Faulks, 2000) อาจกล่าวได้ว่าระบบการเมืองแบบใดแบบหนึ่งจะดำรงอยู่ได้ ต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบนั้นเป็นรากฐาน จึงจะทำให้ระบบการเมืองดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ (Nakata, 2012) ความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยนั้น เห็นได้ชัดเจนจากที่ Inglehart and Wayne (2000) ให้ข้อสรุปว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย กล่าวคือ ความอยู่รอดของประชาธิปไตยนั้นขึ้นอยู่กับว่าประชาชนคนธรรมดาสามัญมีทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อไปในแนวทางประชาธิปไตยด้วยหรือไม่ นั่นคือความสำเร็จของกระบวนการเป็นประชาธิปไตยนั้น ประชาชนจะต้องมีบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ และแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติที่มีส่วนช่วยให้เกิดประชาธิปไตยด้วย การพัฒนาประชาธิปไตยจึงจะมีความมั่นคงและมีเสถียรภาพได้

จากผลการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยแบบดั้งเดิม ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และระบบอุปถัมภ์มายาวนาน ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองไทยค่อนข้างไปทางอำนาจนิยมและประเพณีนิยม กอปรกับความมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวของสังคมไทยเอง ทั้งหมดนี้ทำให้สังคมไทยมีการพัฒนาประชาธิปไตยที่ล่าช้า (Promgird, 2014) ผลที่ตามมา คือ จวบจนถึงปัจจุบันสังคมไทยก็ยังไม่หลุดพ้นจากระบบอำนาจนิยมและระบบอุปถัมภ์ได้นอกจากนั้นแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยยังไม่ได้รับการปลูกฝังในแวดวงการเมืองไทย มีพักต้องพูดถึงราษฎรธรรมดาสมาชิกทั้งหลายที่ยังยึดมั่นอยู่กับวัฒนธรรมจารีตประเพณีแบบดั้งเดิม ขณะที่ชนชั้นปกครองส่วนใหญ่ที่เคยชินต่อการวางตัวเป็นเจ้าขุนมูลนาย ก็ไม่เต็มใจที่จะมอบอำนาจให้แก่ปวงชน ปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ อำนาจนิยม และการวางตัวเป็นอภิสิทธิ์ที่อยู่เหนือกฎหมายและระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมของกลุ่มผู้มีอำนาจ มีให้เห็นกันอยู่ทั่วไปในทุกความสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทย (Punnahitanon, 2011)

อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยที่ผ่านมาล้มเหลว เพราะยังขาดการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองอันเป็นพื้นฐานรองรับระบบการเมืองการปกครองที่ดำรงอยู่ ซึ่งก็คือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง (Civic Culture) นั่นเอง (Nakata, 2012) ในขณะที่ผู้นำทางการเมืองไทยก็ยังเน้นการพัฒนาประชาธิปไตยเฉพาะรูปแบบที่เป็นระบบและสถาบันทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว อันได้แก่ การร่างรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง การพัฒนาความเข้มแข็งของพรรคการเมือง การกระจายอำนาจระหว่างสถาบันการเมือง และการพัฒนาองค์กรอิสระขึ้นมาเพื่อควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ แต่ละเลยการพัฒนาปัจจัยด้านวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย (Sirikrai, 2007; Wongchaisuwan, 2008; Nakata, 2012; Promgird, 2016) ขณะที่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองได้แสดงให้เห็นมาตั้งแต่ในช่วงคริสต์ศตวรรษ 1960 เป็นต้นมาแล้วว่า การพัฒนาสถาบันการเมืองประชาธิปไตยที่เน้นแต่เพียงรูปแบบอย่างเดียว โดยไม่ได้มีการฝังรากลึกเข้าไปในจิตใจผู้คนจนกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น จะไม่สามารถทำงานได้และไม่มีความยั่งยืนพอ (Meyer

& Hinchmanwith, 2008)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะมีข้อมูลทางวิชาการที่พบว่า ระเบียบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยมีความผูกพันกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมากเช่นนี้ แต่ก็ยังไม่มีผลงานทางวิชาการในสังคมไทยที่มีจำนวนมากพอมาอ้างอิงเป็นหลักฐานยืนยัน เพื่อใช้เป็นแนวทางผลักดันในการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้อย่างชัดเจน (Promgird, 2013; 2014; 2016) และเนื่องจากไม่มีประชาธิปไตยที่ไหนที่สามารถเป็นไปได้โดยปราศจากความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เพราะชุมชนท้องถิ่นเปรียบเสมือนรากฐานของสังคม (Wasi, 2007) ดังนั้น การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยจึงต้องเริ่มต้นพัฒนาประชาธิปไตยที่ระดับท้องถิ่นก่อน เพื่อให้ท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยระดับชาติ

ผู้วิจัยเห็นว่า หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือมีความน่าสนใจศึกษา เนื่องจากเหตุผลประการแรก คือ เป็นดินแดนแห่งความเชื่อ ความศรัทธาด้านศาสนาพุทธ ผีบรรพบุรุษและผีแห่งธรรมชาติ อันดำรงอยู่อย่างหนาแน่น ซึ่งการมีค่านิยม ความคิดความเชื่อเช่นนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนลุ่มน้ำโขงไท-ลาว โดยเฉพาะการได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ ซึ่งถือเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของชนชาติไทลาว (Chaithieng, 2017) อันส่งผลต่ออุปนิสัยและบุคลิกภาพของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งของอีสานเหนือ กล่าวคือ มักกอบน้อมและเคารพต่อธรรมชาติ เคารพนับถือผู้อาวุโส มีการสืบทอดจารีตประเพณีของบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด และให้ความสำคัญกับผู้ชายให้มีอำนาจในการปกครองเป็นส่วนใหญ่ (Natsupa & Ouitrakul, 2017) จะเห็นได้ว่า ภายในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือมีวัฒนธรรมที่เด่นชัดมากแห่งหนึ่ง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองควบคู่กันไปด้วย

เหตุผลประการที่สอง หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือในอดีตมีการดำรงอยู่อย่างเป็นธรรมชาติของครอบครัวและชุมชน ดำรงชีพด้วยวิถีการเกษตรแต่ดั้งเดิม ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นภายในหมู่บ้านมากนัก ซึ่งการมีค่านิยมเรื่องความเท่าเทียมกัน แสดงให้เห็นถึงการมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งการดำรงอยู่ของชุมชนและเครือข่ายของดินแดนอีสานเหนือที่สืบเนื่องมากกว่า 600 ปี ซึ่งนับได้ว่าเป็นชุมชนที่มีเสถียรภาพอยู่มาก (Natsupa & Ouitrakul, 2017) ดังนั้นวัฒนธรรมหมู่บ้านชนบทของอีสานเหนือ จึงถือว่าเป็นรากฐานของวัฒนธรรมชุมชนไทลาวมาแต่ดั้งเดิม และยังเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันและสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานของผู้คน อันเป็นวัฒนธรรมของสังคม และมีวัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสังคมนั้นอยู่ด้วย (Thammawat, 1995) และการจะเข้าใจถึงวัฒนธรรมทางการเมือง อันเป็นเรื่องของแบบแผนทัศนคติ ค่านิยม ระบบความคิด ความเชื่อพื้นฐาน ของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทของอีสานเหนือและระบบการเมืองนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจวิถีชีวิต พฤติกรรม อันเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมหรือความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านชนบท และบุคลิกภาพของกลุ่มคนที่ดำรงอยู่ในวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย (Saengduangkhae, 1980; Boossabong, 2007) ประเด็นทั้งหมดนี้ นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการศึกษา และการทำความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง

ในอีสานเหนือ

จากการศึกษาพบว่า แม้จะมีนักวิชาการกล่าวถึงสังคมและวัฒนธรรมของภาคอีสานบ้าง แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ไม่มีปัจจัยใดที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองในมุมมองทางสังคมวิทยาการเมืองเลย ดังเช่น คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้เคยสำรวจบรรณานุกรมเพื่อจัดทำเป็นบรรณนิทัศน์พบว่า มี 4 ประเด็นเท่านั้น ที่มีงานวิจัยเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในภาคอีสาน คือ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ พลังความคิดและภูมิปัญญา วัฒนธรรมกับการพัฒนา และศิลปวัฒนธรรม (Srisontisuk, 2014) ขณะที่ยังไม่มีนักวิชาการคนใดที่มีการศึกษาถึงเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองหลัก หรือที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของอีสาน อันเป็นประเด็นหลักที่ผู้วิจัยนำเสนอในบทความนี้ โดยได้นำเสนอให้เห็นถึงแนวคิดที่สำคัญเรื่อง วัฒนธรรมทางการเมือง ระเบียบวิธีวิทยา และผลการศึกษารูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นอีสานเหนือ พร้อมทั้งมีการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยการใช้แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง อันเป็นแนวคิดที่สนับสนุนคำจูงต่อการสร้างเสถียรภาพของประชาธิปไตยมาวิเคราะห์ร่วมด้วย เพื่อให้สามารถเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ได้นำเสนอให้เห็นตามลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษานี้ใช้กรอบแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองมาเป็นกรอบในการมอง นักวิชาการทางสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ต่างเห็นพ้องกันว่า เป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ทรงพลังและมีศักยภาพมากที่สุด ที่พูดถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ ระบบความคิดความเชื่อ บรรทัดฐาน และค่านิยมของปัจเจกชนหรือกลุ่มคนกับระบบการเมืองการปกครอง (System of Governance) (Chilton, 1991; Faulks, 2000) ซึ่งกรอบแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองยังถือได้ว่า เป็นหนึ่งในกรอบแนวคิดทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางการเมือง ดังเห็นได้จากการศึกษาของ Almond and Verba (1963) ที่พบข้อสรุปอันสำคัญ คือ “ในสังคมที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกัน ย่อมมีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่แตกต่างกันด้วย” ข้อสรุปเช่นนี้ได้ถูกสนับสนุนและถูกยืนยันอีกครั้งจาก Fukuyama (1992) ที่เห็นว่า “ถ้าจะให้ระบอบประชาธิปไตยดำเนินไปได้ด้วยดี จะต้องมียุทธศาสตร์ความคิดความเชื่อ และค่านิยมของประชาชนที่สามารถปรับปรนเข้ากันได้ดี (Assimilated) กับระบบการเมืองของประเทศนั้น ๆ ด้วย” อันมีนัยความหมายว่า ถ้าจะให้ประชาธิปไตยพัฒนาไปได้ดี ผู้คนในสังคมจะต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยด้วย วัฒนธรรมทางการเมืองยังบอกถึงความชอบธรรม (Legitimate) ของระบบการเมืองนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน

แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองได้ถูกนำมาใช้ในงานของ Almond and Verba (1963) ในผลงานการศึกษาที่มีชื่อเสียงเรื่อง “The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy

in Five Nations” โดยใช้ปัจจัยเกี่ยวกับความสำนึกทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นตัวชี้วัด เพื่อดูว่าปัจเจกบุคคลหรือประชาชนที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองนั้น มีคุณภาพในเรื่องการรับรู้ มีความเข้าใจ มีความตระหนัก และมีความโน้มเอียงต่อระบบการเมืองการปกครองของพวกเขาเป็นอย่างไร อันมาจากคำถามดั้งเดิมทางสังคมวิทยาการเมืองที่ว่า “ประชาชนสามารถสร้างผลกระทบต่อระบบการเมืองที่พวกเขาดำรงอยู่ได้อย่างไร”

Almond and Verba (1963) ได้จำแนกลักษณะทั่วไปของวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบหรือท้องถิ่น (Parochial Political Culture) 2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture) และ 3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant Political Culture) อย่างไรก็ดี แม้ว่าจากผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและความผูกพันกับระบบการเมือง รวมถึงมีการเรียกร้องเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบนี้จะอยู่ในสังคมที่มีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสูง แต่ Almond and Verba ก็ได้ยืนยันว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม” เป็นวัฒนธรรมการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อระบอบประชาธิปไตยมากที่สุด

มีข้อสังเกตที่สำคัญว่า การจำแนกประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองในการศึกษานี้เป็นเพียงการจำแนกในทางทฤษฎีเท่านั้น แต่ในโลกความเป็นจริงทางการเมือง แต่ละสังคมอาจจะมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสมผสานกัน (Muller & Seligson, 2013) ภายหลังจากคิดทั้งสองได้พัฒนาต่อยอดแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมาใหม่ พร้อมกับการเสนอรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม หรือเรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง” (The Civic Culture) อันเป็นการผสมผสานของตัวแบบวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 3 รูปแบบด้วยกัน โดยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมเป็นหลักอยู่ และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า และแบบท้องถิ่นคานกันอยู่ แต่มีสัดส่วนน้อยกว่าแบบมีส่วนร่วม ซึ่ง “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง” จะเน้นพฤติกรรมของประชาชน ที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพ โดยประชาชนเป็นผู้ที่สนใจการเมืองอย่างใคร่ครวญรอบคอบ อันเป็นการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ และเป็นไปด้วยความสมัครใจ และมีจิตสำนึกของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (Faulks, 2000)

ในบทความนี้ ผู้วิจัยให้นิยามความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองหลักว่า คือ “แบบแผนของทัศนคติ ค่านิยมหลัก บรรทัดฐาน และความเชื่อพื้นฐานของบุคคลหรือกลุ่มคนที่ถูกกล่อมเกลามาจากสถาบันทางสังคม จารีตประเพณี และประวัติศาสตร์การรวมกลุ่มกันของผู้คนในสังคม หรือชุมชนท้องถิ่นนั้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง ที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ร่วมกันเป็นด้านหลักมานานในชุมชนท้องถิ่นภาคอีสาน” ขณะที่ผลการศึกษาของ Brown (1984) มีข้อสรุปว่า วัฒนธรรมทางการเมืองสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่หนึ่ง จำกัดขอบเขตความหมายในเรื่องความโน้มเอียงที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมของปัจเจกชนหรือกลุ่มคนที่มีต่อระบบการเมือง หรือที่เรียกว่า “Subjective Orientations” และกลุ่มที่สอง ให้ความหมายในแง่กว้างที่หมายถึง แบบแผน

พฤติกรรมทางการเมืองของปัจเจกชนหรือกลุ่มคน อันเป็นการมองในแง่พฤติกรรมหรือการแสดงออกทางการเมือง หรือที่เรียกว่า “Pattern of Political Behavior” จากข้อสรุปเช่นนี้ ทำให้มีความเข้าใจได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่มีการศึกษากันในโลกวิชาการโดยทั่วไป สามารถจำแนกออกเป็น 2 ความหมาย คือ มีทั้งความโน้มเอียงที่เป็นอัตวิสัย และที่หมายถึงแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของปัจเจกชนและกลุ่มคนในสังคมหนึ่ง ๆ ในบทความนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของ Brown มาเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์ต่อไป

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) แนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) เป็นพื้นฐานในการศึกษา พื้นที่ในการวิจัย คือ หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ กลุ่มเป้าหมายหลักในการศึกษา คือ 1) ผู้รู้ในชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของหมู่บ้านชนบทในอีสานเหนือและอาศัยในพื้นที่หมู่บ้านที่ทำการวิจัย ไม่ต่ำกว่า 15 ปี ประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กำนันตำบล ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน หมอธรรม ฯลฯ 2) ชาวบ้านทั่วไป ได้แก่ ชาวบ้านตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพเกษตรกร ทำนา กลุ่มอาชีพทำไร่/สวน กลุ่มอาชีพค้าขาย กลุ่มอาชีพรับจ้าง ฯลฯ 3) กลุ่มคนที่มีความรู้ ความเข้าใจเฉพาะเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองของหมู่บ้านชนบทในอีสานเหนือ เนื่องจากการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก ดังนั้นการได้ข้อมูลเชิงลึกมาเพื่อตอบคำถามการวิจัยที่สมบูรณ์ครบถ้วน จึงไม่จำกัดว่าต้องได้ข้อมูลจากผู้ที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านที่ทำการวิจัยแต่เพียงอย่างเดียว แต่อาจได้จากผู้รู้ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกด้วยก็ได้ กลุ่มคนเหล่านี้ ได้แก่ นักวิชาการและปัญญาชน สื่อมวลชนในชุมชนท้องถิ่น ผู้นำองค์กรภาคประชาสังคม นักพัฒนาองค์กรเอกชน (NGOs) นักเคลื่อนไหว องค์กรอิสระ นักพัฒนาชุมชนจากภาครัฐ ฯลฯ ที่อาศัยอยู่ภายในภาคอีสาน 4) นักการเมืองระดับชาติ และนักการเมืองระดับท้องถิ่น เนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์โดยตรงในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง รวมทั้งหมด 22 คน โดยใช้การเลือกตัวอย่างในการศึกษาด้วยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อค้นหาผู้ให้ข้อมูลที่ดี เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดี ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยผู้วิจัยเฝ้าศึกษาปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่สนใจในเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองหลัก โดยมีหลักการสังเกตการณ์พิเศษ 3 ประเด็น คือ การสังเกตสถานที่ กิจกรรมการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น และบริบทแวดล้อมภายในพื้นที่เป้าหมาย ในระหว่างที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยกระทำการสังเกตการณ์ร่วมด้วย เพื่อเข้าถึงอากัปกริยาท่าที ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เกี่ยวกับเรื่องการเมืองภายในหมู่บ้าน และผู้วิจัยทำการจดบันทึกภาคสนามจากการสังเกตการณ์ทุกครั้ง ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การตรวจสอบข้อมูลจากเวลา สถานที่ บุคคลที่แตกต่างกัน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบพรรณนาความ (Descriptive Analytic) โดยพยายามไปถึงประเด็นที่ว่า ทำไมจึงเกิด

ความสัมพันธ์ดังกล่าวขึ้นมาได้ และความสัมพันธ์ดังว่่านั้นดำเนินไปได้อย่างไร พร้อมกับการวิพากษ์วิจารณ์ข้อค้นพบและข้อขัดแย้ง ซึ่งการหาข้อสรุปและการตีความข้อมูลนี้ได้อาศัยแนวคิดสำคัญทางสังคมวิทยาของ Mills (1959) ที่ว่า ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น เราต้องก้าวข้ามให้พ้นไปจากปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมที่ปรากฏอยู่ โดยเราต้องตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นว่า เพราะเหตุใดปรากฏการณ์เช่นนี้จึงเกิดขึ้นได้

ผลการวิจัย

บริบททางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีของหมู่บ้านชนบทในอีสานเหนือแห่งนี้ มีลักษณะเป็นสังคมชนบท ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างรายวัน ภายในหมู่บ้านแห่งนี้ มีเขตป่าชุมชนที่มีความโดดเด่นและอุดมสมบูรณ์มากถึง 4 พันไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตรและแหล่งน้ำธรรมชาติที่เพียงพอ ในด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณี ชาวบ้านส่วนใหญ่ยึดถือตามค่านิยม ความคิด ความเชื่อตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด อันมีหลักสี่หลักสอง คองสิบสี่เป็นหลักจารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีหลักการเคารพนับถือผู้อาวุโสตามความเชื่อชาวยุทธด้านต่าง ๆ เช่น จำ ฆราวาส ปรมาจารย์-ชาวบ้าน และผู้อาวุโส ฯลฯ ผลการวิจัย พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองหลัก ที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ร่วมกันมานานของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ สามารถจำแนกได้ตามกรอบแนวคิดของ Brown (1984) ดังต่อไปนี้

1. ความโน้มเอียงด้านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของชาวบ้านที่มีต่อระบบการเมือง มีลักษณะต่อไปนี้

1.1 ความเชื่อว่าการเมืองคือการเลือกตั้ง และการเมืองคือการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

จากผลการศึกษา พบว่า ชาวบ้านโดยทั่วไปมีระบบความคิดความเชื่อพื้นฐานร่วมกันว่าการเมืองคือการเลือกตั้ง และการเลือกตั้งทุกครั้งจะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น นั่นคือจะทำให้ได้นักการเมืองที่ขึ้นขอบเข้าไปบริหารประเทศ และมีความเชื่อมั่นว่านักการเมืองจะให้การช่วยเหลือชาวบ้านให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ความคิด ความเชื่อของชาวบ้านที่ปรากฏอยู่ร่วมกันเป็นด้านหลักมานานดังกล่าว จึงมักเกี่ยวข้องกับความสนใจที่มีต่อนโยบายสาธารณะที่นักการเมืองจัดสรรลงมาให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเรื่องปากท้องและผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น นโยบายประกันราคาข้าว ประกันราคาพืชผลทางการเกษตร เช่น อ้อย ยางพารา มันสำปะหลัง นโยบายค่าแรงขั้นต่ำของลูกจ้างรายวัน นโยบายเบี้ยยังชีพคนชราและผู้พิการ หรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับระบบการประกันสุขภาพอื่น ๆ เป็นต้น แต่ชาวบ้านจะไม่สามารถรับรู้และทำความเข้าใจเรื่องราวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาสาธารณะอื่น ๆ หรือประเด็นปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมการเมืองทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่นได้

ดังนั้น ตามทัศนคติของชาวบ้านเรื่องการเมืองจะมีความสำคัญกับเขาก็ต่อเมื่อมีการเลือกตั้งผู้แทนฯ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วในช่วงฤดูกาลแห่งการเลือกตั้งผู้แทนฯ ชาวบ้านมักจะให้ความสนใจเป็นพิเศษ และจะนิยมเลือกนักการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ มากกว่าจะให้ความสนใจทำการวิเคราะห์นักการเมืองดังกล่าวว่า มีคุณสมบัติครบถ้วนหรือไม่ หรือเคยมีประสบการณ์การบริหารงานการเมืองที่ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวมาหรือไม่ เมื่อขาดหลักการวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผลดังกล่าว จึงทำให้ชาวบ้านไม่สามารถประเมินคุณค่าหรือตัดสินใจเลือกนักการเมืองที่ดีและมีประสิทธิภาพได้ ในบางครั้งก็มักจะถูกระดม (Mobilized) หรือถูกโน้มน้าวชักจูงให้มีการเลือกผู้แทนฯ ตามคำบอกกล่าวจากหัวหน้า ซึ่งมักเป็นผู้นำชุมชนหรือกลุ่มอิทธิพลภายในชุมชนท้องถิ่น ผลตามมามีคือ ทำให้ชาวบ้านขาดความเป็นอิสระ (Autonomous) ในการตัดสินใจเลือกผู้แทนด้วยตนเอง และยังเป็นช่องทางที่เอื้อผลประโยชน์ให้กับนักการเมืองบางรายที่ทุจริตได้เข้ามาทำการซื้อสิทธิ์ขายเสียง จะเห็นได้ว่าการรับรู้และความเข้าใจของชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่มีต่อระบบการเมือง ดังที่กล่าวมาแล้ว จึงเป็นการเมืองเพื่อการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างนักการเมืองและชาวบ้าน มากกว่าการเมืองเชิงอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย

ดังคำกล่าวของ นายอี (นามสมมติ) (interview, November 28, 2021) นักวิชาการคนหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...การเมืองยังไม่ได้อยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน มันเป็นลักษณะชั่วคราวชั่วคราว เข้ามาแล้วก็ไป พอให้ได้ตื่นเต้น พอเลือกตั้งเสร็จก็เป็นเรื่องของนักการเมืองที่จะต้องไปเถียงกันในสภา ชาวบ้านก็กลับไปเป็นราษฎร สนใจแต่ทำมาหากินเหมือนเดิม”

หรือคำกล่าวของ นายคำดี (นามสมมติ) (interview, July 26, 2021) นักการเมืองท้องถิ่นรายหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...เมื่อมีการเลือกตั้ง ชาวบ้านจะเลือกผู้แทนคนที่เขาชื่นชอบ แต่เมื่อใกล้ถึงวันเลือกตั้ง ถ้าชาวบ้านได้รับเงินจากนักการเมืองคนใดมากที่สุด ก็จะเปลี่ยนใจไปเลือกคนนั้นทันที คนที่ชอบก็ไม่ได้ถูกเลือก”

จากปรากฏการณ์ข้างต้นได้ชี้ให้เห็นว่า การรับรู้และความเข้าใจของชาวบ้านที่มีต่อระบบการเมืองยังมีข้อจำกัดอยู่ เพราะมีการให้ความสำคัญเฉพาะ “ระบบการเลือกตั้ง” และการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันเท่านั้น ชาวบ้านยังไม่ได้มีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติที่ว่าตนเองได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองด้วย หรือระบบการเมืองมีความสำคัญกับเขา จนสามารถเข้าไปแทรกซึมอยู่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตได้ หากผู้คนส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติและความเชื่อเช่นนี้แล้ว ก็ย่อมเป็นการยากต่อการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพในระยะยาวขึ้นมาได้ เพราะการสร้างประชาธิปไตยให้ได้นั้นต้องทำให้ประชาชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองด้วย (Inclusive Politics) (Goodin, 2003)

1.2 ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ

ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีการรับรู้และมีความเข้าใจว่า เรื่องการเมืองเป็นสิ่งสำคัญและส่งผลกระทบต่อชีวิตตนเองระดับหนึ่ง แต่ไม่ได้มีความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นผู้มีอำนาจ มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวทางการเมืองให้ดีขึ้น หรือสามารถกำหนดอนาคตความเป็นไปของบ้านเมืองได้

อันเป็นการบ่งบอกถึงว่าชาวบ้านยังไม่มีความรู้สึกถึงการมีสมรรถนะทางการเมืองมากพอ (Political Efficacy) เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว จึงส่งผลต่อความคิด ความเชื่อพื้นฐาน และทัศนคติความโน้มเอียงของชาวบ้านที่ว่า หน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวทางการเมืองไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง แต่เป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชน นักการเมือง ข้าราชการ หรือกลุ่มคนที่มีความรู้ ซึ่งก็คือกลุ่มคนที่มีอำนาจเท่านั้น และถึงแม้ว่าจะมีการรับฟังติดตามข่าวสารทางการเมืองอยู่บ้าง แต่ก็ไม่มีโอกาสในการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองในเชิงลึกกระหว่างกัน ทำให้ขาดหลักการวิเคราะห์ข้อมูลทางการเมืองที่เป็นเหตุเป็นผลหลายคนรอรับฟังติดตามข้อมูลข่าวสารจากผู้นำมาตลอด จนทำให้เกิดจารีตประเพณีเรื่องความเชื่อใจและไว้วางใจในตัวผู้นำ รวมถึงยอมมอบอำนาจให้ผู้นำเป็นผู้คิด ผู้ตัดสินใจดำเนินกิจกรรมสาธารณะแทนตน โดยมีความคาดหวังว่าผู้นำจะคอยให้การช่วยเหลือ สนับสนุน คำจูงใจให้ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จนกลายเป็นค่านิยมการอุปถัมภ์คำจูงใจอย่างแนบแน่นระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน เพราะชาวบ้านเชื่อว่าตนไม่มีความรู้ เป็นผู้ที่อยู่ในสถานะที่ด้อยกว่าจึงต้องเคารพเชื่อฟัง อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ที่มีอำนาจ

ในส่วนการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมือง ชาวบ้านมักจะเห็นคล้อยตามความคิดเห็นของผู้นำเสมอ เพราะเกรงว่าหากแสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างจากผู้นำจะทำให้เกิดความขัดแย้ง เป็นภัยร้ายกับตน อันมีลักษณะเป็นการยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ หรือแม้แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การเลือกผู้แทนฯ ชาวบ้านบางรายก็ตัดสินใจเลือกตามผู้นำ หรือมอบอำนาจการตัดสินใจเรื่องทางการเมืองอื่น ๆ ให้กับผู้นำชุมชนรับผิดชอบแทนตนอยู่เสมอ ๆ ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองหลักแบบผู้นำอุปถัมภ์คำจูงใจผู้ตาม หรือเชื่อผู้นำ ทำให้ชาวบ้านไม่สนใจติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้นำหรือผู้มีอำนาจ จนบางครั้งทำให้ผู้นำใช้อำนาจตามความเคยชิน และได้กลายเป็นค่านิยมที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคและเท่าเทียมกันของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ร่วมกันเป็นด้านหลักของชาวบ้านในหมู่บ้านมานานในลักษณะเช่นนี้ นับว่าไม่มีส่วนช่วยสนับสนุนคำจูงใจต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

1.3 ความเชื่อในเรื่องโชคชะตาวาสนา และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

การศึกษาพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านโดยทั่วไปมักมีความคิด ความเชื่อ ที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่เป็นด้านหลักมานาน ที่ว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเป็นเรื่องของโชคชะตาวาสนา และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ความเชื่อเช่นนี้ วิเคราะห์ได้ว่าเป็นผลมาจากอิทธิพลของพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (Folk Buddhism) (Natsupa, 1997) ซึ่งรวมถึงความเชื่อในเรื่องบาปบุญ ทำดีได้ดี ฟ้าดินเทวดา โดยมีอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์เข้ามาผสม ทั้งหมดนี้สะท้อนอยู่ในรูปของโลกทัศน์ และในวัฒนธรรมประเพณีอันปรากฏให้เห็นได้ในชีวิตประจำวัน ดังเช่น การที่ชาวบ้านมักกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอโชคให้ตนประสบพบเจอกับความเจริญก้าวหน้าในชีวิต และหากพบเจอกับปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ก็มักจะคิดว่าเป็นเพราะตนเกิดมาโชคชะตาวาสนาเป็นเช่นนี้ ทำให้ปล่อยวางเฉยกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิต ความคิดความเชื่อแบบดั้งเดิมของชาวบ้านในลักษณะเช่นนี้ ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องตรงจุดได้ เมื่อชาวบ้านพบเจอกับปัญหาก็ไม่พยายามรวมกลุ่มดิ้นรนต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลง

ชีวิตความเป็นอยู่หรือเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนให้ดีขึ้น โดยมองว่าตนเองไม่มีความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรขึ้นมาได้ ดังเช่น เมื่อพบเจอกับปัญหาอุปสรรคมาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ฯลฯ ที่เกิดจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน ฟ้า อากาศ น้ำที่แห้งแล้ง ทำให้มีผลผลิตทางการเกษตรที่น้อยและราคาต่ำ ชาวบ้านก็มักจะปล่อยให้ปัญหาขึ้นแบบเดิม ๆ ไม่มีการแก้ไข ปัญหาอย่างถูกต้องและจริงจัง ยังคงทำเกษตรกรรมแบบตามมีตามเกิด สุดท้ายก็โทษที่โชคชะตาว่าสนาชีวิตที่ไม่เข้าข้างตน แทนที่จะร่วมมือกันเพื่อคิดหาทางแก้ไขปัญหาแบบใหม่ เช่น ร่วมมือกันสร้างฝายน้ำ ชุมชนเพื่อป้องกันภัยแล้ง หรือหาวิธีการปรับหน้าดินให้มีสภาพเหมาะสมกับการเพาะปลูก ความคิดความเชื่อในโชคชะตาว่าสนาเช่นนี้ ทำให้ชาวบ้านขาดการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ คอยหวังแต่จะพึ่งพาผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เช่น ผู้นำ นักการเมือง และข้าราชการจนเกิดเป็นค่านิยมของระบบอุปถัมภ์

ดังคำกล่าวของ นายบุญ (นามสมมติ) (interview, January 25, 2021) ชาวบ้านอาชีพเกษตรกรรมรายหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...ความเป็นอยู่ของชาวบ้านก็ดีบ้างไม่ดีบ้าง ยามแล้งไม่มีฝน พืชผลทางการเกษตรก็ไม่ได้ เราก็หวังว่าสักวันฝนฟ้าจะมา น้ำในนาจะเต็ม พอได้อยู่ได้กิน เกษตรกรคนจนจนอย่างเราจะไปหวังรวยได้ยังไง วาสนามีเท่านั้น ไม่ได้ร่ำเรียนสูงเหมือนเขา ก็หวังสักวันจะมี ส.ส. ที่เขาเป็นคนดี คนเก่งมาช่วยเรา”

ในขณะเดียวกันก็ยังมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อย ที่ยังยึดมั่นในความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีแบบดั้งเดิมอยู่ กล่าวคือ คนยังเชื่อถือในเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ภูตผีปีศาจไสยศาสตร์ ของขวัญและโชคลางอยู่มาก และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่พึ่งทางใจหรือความหวังของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประสบปัญหาหรือความเดือดร้อน จึงเป็นการยากที่ชาวบ้านโดยทั่วไปจะยึดหลักเหตุผล รู้จักคิดวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ หรือมองโลกตามความเป็นจริง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ วิเคราะห์ได้ว่าเนื่องมาจากการที่สังคมไทยเป็นสังคมที่โดยทั่วไปผู้คนมิได้มีจิตสำนึกทางวิทยาศาสตร์ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่คิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ดังนั้นจึงมีความศรัทธาเชื่อถือในเรื่องราวและบุคคลต่าง ๆ ได้อย่างสนิทใจ ทั้ง ๆ ที่ไม่สมควรจะเป็นเช่นนั้น ประกอบกับขาดการศึกษาค้นคว้าและการวิเคราะห์ตามหลักวิชาการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงอันเชื่อถือได้ การขาดข้อเท็จจริง ได้เปิดโอกาสให้มีการสร้างความเท็จที่อ้างว่าเป็นความจริง อันมีผลทำให้เกิดความสับสนแก่สาธารณชนแทบจะทุกเรื่อง ขณะที่สาธารณชนไทยยังขาดอำนาจในการวิเคราะห์ (Analytical Power) ก็ยิ่งทำให้สังคมไทยดำเนินไปด้วยความเชื่อในเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์อยู่เป็นอย่างมาก (Na Pombejra, 2009) ซึ่งความคิดความเชื่อทั้งหมดนี้ ย่อมไม่เอื้อต่อการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยสอนให้คนมีเหตุผล สอนให้คนมองโลกตามความเป็นจริง

2. ด้านแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของชาวบ้าน อันเป็นการมองในแง่พฤติกรรมหรือการแสดงออกทางการเมือง มีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม

จากการศึกษา พบว่า หลังจากชาวบ้านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งเสร็จสิ้นแล้ว

ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็กลับเข้าไปสู่วิถีชีวิตที่มุ่งการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพ ทำไร่นา ทำสวน และรับจ้างรายวันเช่นเดิม แต่ละเลยต่อความสนใจและการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในชีวิตประจำวันในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้นำหรือผู้มีอำนาจ นักการเมือง หรือเจ้าหน้าที่รัฐว่ามีความโปร่งใส หรือมีความรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาสาธารณะในชุมชนท้องถิ่นหรือไม่ รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายการพัฒนาชุมชน หรือการต่อต้าน/คัดค้านนโยบายหรือโครงการที่ไม่เห็นชอบ เพราะมีความเห็นว่าเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมน้อย เป็นต้น

เหตุที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม เพราะชาวบ้านมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติที่ว่า หน้าที่ในการเรียกร้องผลประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชนหรือกลุ่มปัญญาชนที่มีความรู้เท่านั้น และตนมีสถานะเป็นเพียงชาวบ้านไม่กล้าเข้าไปโต้เถียงขัดแย้งกับผู้ที่มีอำนาจที่เป็นเจ้าเป็นนาย เพราะกลัวความเดือดร้อนที่จะได้รับ กอปรกับชาวบ้านไม่มีข้อมูลทางการเมืองที่เพียงพอ ที่จะทำการประเมินหรือตัดสินใจว่าจะต้องดำเนินการตรวจสอบอำนาจรัฐได้อย่างไร

ดังเช่น คำกล่าวของ นายอ่ำ (นามสมมติ) (interview, January 25, 2021) ชาวบ้านอาชีพค้าขาย ที่ได้แสดงถึงความรู้สึกเรื่องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบผู้มีอำนาจ ซึ่งเขากล่าวว่า “...จะเข้าไปตรวจสอบข้าราชการอะไรเขา เขาเป็นเจ้าเป็นนาย เราไม่มีความรู้เราก็ออยู่เฉย ๆ นี่แหละ อีกอย่างไม่ใช่หน้าที่ของชาวบ้าน ปล่อยให้มันเป็นหน้าที่ของผู้นำ ที่เขารู้กว่าเราทุกอย่าง ถ้าหากข้าราชการไม่ได้เป็นคนดี ก็จะมีคนที่เขากล้าเขารู้ไปตรวจสอบเองนั่นแหละ”

....และคำกล่าวของ พ่อเทา (นามสมมติ) (interview, January 14, 2021) คณะกรรมการหมู่บ้าน ที่กล่าวว่า “...ตั้งแต่เกิดมาอยู่บ้านนี้มา 40 กว่าปีแล้ว เป็นคนเก่าคนแก่ สำหรับเรื่องการเมืองชาวบ้านก็ไม่มีอะไรมา ผู้นำว่าอย่างไร ข้าราชการว่าอย่างไรก็ทำตามกันไปหมด”

จากปรากฏการณ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมของชาวบ้านที่มีต่อความสนใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ยังไม่มีความเข้มข้นเพียงพอที่จะทำให้เกิดการรักษากำหนดผลประโยชน์ของส่วนรวม อันมีลักษณะของการเป็นพลเมือง (Citizenship) ที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบทางการเมือง ซึ่งพร้อมที่จะขับเคลื่อนต่อสู้กับอำนาจรัฐที่ไม่ชอบธรรม เพื่อนำชุมชนสังคมไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพได้ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เราอาจวิเคราะห์ได้ว่า

ประการแรก ในอดีตเป็นผลเนื่องมาจากมรดกทางประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อระบบการเมือง สังคมและวัฒนธรรมของไทย กล่าวคือ จากอิทธิพลของการจัดระเบียบการปกครองแบบโบราณของไทย ที่แบ่งคนออกเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นปกครองที่ประกอบด้วย กษัตริย์ ขุนนาง เจ้าวพระวงศ์ และสอง ชั้นใต้ปกครอง ได้แก่ไพร่ และข้าทาส โดยมีแนวคิดเบื้องหลัง คือ ต้องการควบคุมกำลังคนหรือแรงงานเป็นประเด็นสำคัญ แม้ว่าจะมีการยกเลิกระบบไพร่และทาส และมีการปฏิรูปการปกครองจากระบบศักดินามาเป็นการปกครองแบบใหม่ให้เหมือนตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ก็ยังเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กษัตริย์ยังเป็นศูนย์กลางของอำนาจ และยังคงให้ความสำคัญกับการควบคุมประชาชนในพื้นที่ทั่วประเทศ ประชาชนยังไม่สามารถเข้าถึงเรื่องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองได้ เนื่องจาก

รัฐในสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นรัฐราชการที่รวมศูนย์อำนาจในการบริหารทรัพยากรแต่เพียงผู้เดียว ชุมชนและราษฎรในชาติไม่สามารถมีอำนาจเหนือทรัพยากรและจัดการปกครองตนเองได้ ในสังคมแบบนี้ยังได้ก่อให้เกิดค่านิยมบางประการที่ทำให้เกิดการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวมและไม่เอื้อต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ การไม่กล้าโต้แย้งกับผู้มีอำนาจ การยอมตนในฐานะไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ฯลฯ ผลตามมาก็คือ ทำให้ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบทางการเมือง มีลักษณะเป็นผู้ตามนิ่งเฉยกับปัญหาของบ้านเมือง (Bamrungsuk & Loetphanitchakun, 2009; Promgird, 2000; 2016) และแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 มาเป็นประชาธิปไตยของไทยแล้ว แต่ก็ไม่ได้ปรับเปลี่ยนให้ราษฎรเป็น “พลเมือง” ประชาชนส่วนใหญ่ยังปฏิบัติตนเยี่ยงราษฎรดั้งเดิม

ประการที่สอง ในสังคมยุคปัจจุบันเกิดจากการถูกกดทับด้วยอำนาจที่เหนือกว่าของทุนและรัฐ ดังเช่น เกษตรกรถูกพ่อค้าคนกลางกดราคาพืชผลทางการเกษตร หรือการถูกเอารัดเอาเปรียบราคาค่าเช่าที่ดิน และการถูกบุกรุกพื้นที่สาธารณะในชุมชนเพื่อประกอบธุรกิจของกลุ่มนายทุนและบริษัทขนาดใหญ่ เป็นต้น กอปรกับชาวบ้านคนธรรมดาสามัญผู้ซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์ ขาดข้อมูลความรู้ และขาดที่ปรึกษาที่มีความเชี่ยวชาญในทางวิชาการเข้ามาช่วยเหลือดูแล จึงทำให้มีอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์ทางการเมืองน้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ เมื่อตนเองรู้สึกว่าจะไม่สามารถทำอะไรได้หรือ “เสียงตนเองดังไม่พอ” จึงนำมาสู่การมีพฤติกรรมวางเฉยต่อปัญหาของส่วนรวม ในขณะเดียวกัน สังคมภาคชนบทในระยะหลังอำนาจรัฐได้เข้ามากดทับการรวมกลุ่ม และการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างอิสระของประชาชนตามการใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย โดยผ่านโครงการส่งเสริมความมั่นคงของหน่วยงานรัฐในรูปแบบต่าง ๆ การถูกกดทับด้วยอำนาจรัฐเช่นนี้ทำให้เกิดวัฒนธรรมการวางเฉยไม่ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยังทำให้ชาวบ้านไม่มีโอกาสนำเอาศักยภาพและความรู้ของตนเองมาใช้ในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านของตนเองได้ รวมถึงความรู้สึกที่ว่าตนเองนั้นมีความต่ำต้อยน้อยวาสนา

ดังเช่น คำกล่าวของ นายชิดชอบ (นามสมมติ) (interview, March 19, 2021) นักเคลื่อนไหวคนหนึ่ง ที่ได้แสดงถึงความรู้สึกต่อชาวบ้านเรื่องการถูกกดทับด้วยอำนาจที่เหนือกว่าของทุนและรัฐ ซึ่งเขากล่าวว่า “...ชาวบ้านอีสานมักจะถูกกดทับจากคนที่มีอำนาจอยู่เสมอ จนทำให้เขาไม่สามารถแสดงศักยภาพที่มีอยู่ออกมาได้ หากมีเวทีที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นโดยตรงไปตรงมาเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดัง ๆ ของชุมชน เราจะพบว่าชาวบ้านเป็นปราชญ์ที่มีภูมิปัญญาไม่แพ้กลุ่มปัญญาชนอื่น ๆ”

และคำกล่าวของ นายทิวี (นามสมมติ) (interview, November 15, 2021) นักคิดอิสระคนหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...คนอีสานถูกกดทับมานานในเรื่องความรู้ความเข้าใจ มักถูกสอนให้ยอมรับผู้มีอำนาจ และยอมรับว่าตนเองต่ำต้อยน้อยวาสนา” เมื่อการเรียกร้องผลประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มชนชั้นล่างไม่เกิดผล ยิ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นในระบบการเมืองของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเมือง ไม่สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และมี้วางเฉยต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

เพราะเชื่อว่าตนเองไม่มีสมรรถนะในการเปลี่ยนแปลงชุมชนสังคมให้ดีขึ้นได้โดยข้อเท็จจริงแล้ว การพัฒนาหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง โดยส่วนใหญ่ มักจะถูกกำหนดมาจากความต้องการของกลุ่มคนส่วนน้อยที่เป็นอภิสิทธิ์ชน เช่น กลุ่มผู้ประกอบการหรือนักการเมือง เจ้าของที่ดิน นายทุนผู้ประกอบการ ผู้นำหรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น รวมถึงบรรดาข้าราชการประจำ ประชาชนคนธรรมดาสามัญ มิได้มีอำนาจเต็มในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของหมู่บ้านตนเอง (Kamonttrakul, 2009)

ดังคำกล่าวของ นายสิงห์ (นามสมมติ) (interview, April 11, 2021) ชาวบ้านอาชีพเกษตรกรรายหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...เวลามีโครงการพัฒนาหมู่บ้าน คนที่รับรู้ข้อมูลเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการท้องถิ่นและนักการเมือง ชาวบ้านไม่ได้รับรู้ข้อมูลทุกคน ถึงรู้ก็มีน้อย เช่น ผู้นำชุมชน บางครั้งชาวบ้านยื่นเสนอความต้องการเรื่องการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตร แต่การอนุมัติขึ้นอยู่กับนักการเมืองท้องถิ่นและข้าราชการอยู่ดี ชาวบ้านจึงไม่ได้มีส่วนช่วยกำหนดหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองจริง ๆ ลักที” เมื่ออำนาจในการจัดการดูแลตนเองของราษฎรยังไม่เกิดขึ้น ในท้ายที่สุดทำให้แนวคิดประชาธิปไตยไทยต้องผูกติดอยู่กับการให้บริการของรัฐ เพราะราษฎรต้องเอาชีวิตของตนไปผูกติดกับเจ้าหน้าที่รัฐและผู้มีอำนาจ จนกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวมที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่มานานในภาคชนบทไทย (Promgird, 2016)

2.2 มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น แต่มีบรรทัดฐานการพูดคุยถกเถียงในเรื่องราวทางการเมืองหรือประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกันน้อยเช่นเดิม

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ศึกษามีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย กล่าวคือ ชาวบ้านให้ความสนใจรับฟังและติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่หลากหลายช่องทางมากขึ้น เช่น โทรศัพท์ วิทยุ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่ชาวบ้านมีการรับฟังข้อมูลข่าวสารทางการเมืองช่องทางเดียว คือ หอกระจายข่าวหมู่บ้าน ในยุคหลังหอกระจายข่าวของหมู่บ้านจึงถูกลดความสำคัญลง กลายเป็นเพียงช่องทางการประชาสัมพันธ์ของผู้นำกับชาวบ้านเพื่อนัดหมายให้มาประชุมหรือแจ้งงานบุญประเพณี หรือข่าวสารของทางราชการเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้ในปัจจุบันชาวบ้านมีการติดตามและรับข่าวสารโดยผ่านทางโทรศัพท์สมาร์ทโฟน เช่น line หรือ Facebook ซึ่งเป็นช่องทางที่มีความทันสมัยมากขึ้น แต่ก็มี การพูดคุยถกเถียงกันในเรื่องราวทางการเมืองน้อยเช่นเดิม ยกเว้นเฉพาะแต่ในกลุ่มผู้นำเท่านั้น ที่มีการพูดคุยถกเถียงกันในเรื่องราวทางการเมือง เพราะผู้นำชุมชนมักมีความเชื่อมโยงกับนักการเมือง และบางคนก็เตรียมตัวเพื่อเป็นนักการเมืองท้องถิ่นต่อไป จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหมั่นศึกษาหาข้อมูลหรือความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ทางการเมืองอยู่เสมอ

ในกลุ่มชาวบ้านที่สนใจรับฟังและติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองหลายช่องทาง เช่น โทรศัพท์ วิทยุ โทรศัพท์เคลื่อนที่มากขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้มีฐานะระดับปานกลาง ประกอบอาชีพอยู่ในหน่วยงานของรัฐหรือเป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง ไม่ต้องรับจ้างรายวันเป็นอาชีพหลัก จึงทำให้มีกำลังทรัพย์ในการจัดซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรับฟังข้อมูลข่าวสารทางการเมือง โดยจะมีช่วงอายุระหว่าง 40 - 60 ปี เหตุผลที่กลุ่มนี้ให้ความสนใจติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเพราะไม่ต้องคอยกังวลใจ หรือใช้ชีวิตแบบเร่งรีบในการหารายได้เพื่อการดำรงชีพ จึงมีเวลาเพียงพอ

เพื่อที่จะติดตามข่าวสารทางการเมือง เช่น ข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายพรรคการเมือง นโยบายสวัสดิการต่าง ๆ รวมไปถึงการเข้ารับฟังข้อวิจารณ์เกี่ยวกับการทำงานของนักการเมืองและข้าราชการในรายการจากสื่อ แต่ส่วนใหญ่แล้วเป็นการรับฟังและติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเพื่อการพูดคุยในวงสนทนาเล็ก ๆ เท่านั้น เมื่อพูดคุยสนทนากันเสร็จแล้ว ก็ต่างแยกย้ายไปทำงานตามหน้าที่ของตนเอง แต่ไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนถกเถียงเพื่อการวิพากษ์วิจารณ์ อันจะนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนหมู่บ้าน และการเมืองระดับชาติ ทั้ง ๆ ที่เป็นกลุ่มคนที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจดีกว่ากลุ่มคนอื่น อันแสดงให้เห็นว่าแม้ชาวบ้านมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น แต่ก็ยังติดอยู่กับบรรทัดฐานเดิม คือความไม่สนใจเรื่องของส่วนรวม

โดยสรุป แม้ว่าชาวบ้านจะให้ความสนใจและมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ก็ยังไม่มีบรรทัดฐานของการพูดคุยถกเถียง และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่มากเพียงพอ อันจะนำไปสู่การมีวัฒนธรรมการเสวนาแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองระหว่างกัน เพื่อถกเถียงถึงประเด็นปัญหาสาธารณะ และเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาทางการเมืองร่วมกัน อันจะมีส่วนช่วยให้เกิดจิตสำนึกต่อความรับผิดชอบทางการเมือง และช่วยสนับสนุนคำจูงให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยขึ้นมาได้ ในขณะที่ข้อมูลทางวิชาการได้ชี้ให้เห็นว่า ในวัฒนธรรมของการที่ผู้คนมีโอกาสได้ถกเถียงพูดคุย หรือการเสวนากันในเรื่องประเด็นปัญหาของสาธารณะ (Public Dialogue) ถือว่าเป็นลักษณะสำคัญมากที่สุดประการหนึ่งของประชาธิปไตย (Sen, 2000) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนให้ผู้คนมีการถกเถียงพูดคุยกัน หรือมีการสนทนาเสวนากันในหัวข้อเรื่องที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมหรือชุมชนส่วนรวม จะช่วยทำให้ประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้ ดังคำพูดของ West (2004) ที่ได้สรุปไว้อย่างน่าฟังว่า “ไม่มีประชาธิปไตยที่ไหนสามารถอยู่รอดได้โดยปราศจากวัฒนธรรมของการวิพากษ์วิจารณ์ การพูดคุยสนทนา และการถกเถียงกันในเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนหรือสังคมโดยส่วนรวม” ขณะที่การปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกด้วยกัน (Deliberation) การอภิปรายร่วมกัน (Discussion) และการถกเถียงด้วยกัน (Debate) ยังมีความสำคัญยิ่งสำหรับประชาชนในการประเมินผลการดำเนินงานของรัฐบาลและนโยบายของรัฐบาล เนื่องจากในระบบสาธารณะที่เปิดกว้างไม่เพียงแต่จะเปิดโอกาสให้ปัจเจกชนได้นำเสนอข้อมูลและเหตุผลต่าง ๆ ของตนเองได้เท่านั้น แต่ยังทำให้ประชาชนสามารถหาข้อตกลงกันเพื่อเสนอแนวทางที่มีคุณค่า ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบวิถีชีวิตชุมชนของตนเองร่วมกันได้อีกด้วย (Habermas & Rehg, 1966; Munch, 1991)

2.3 วัฒนธรรมหลักถึงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง

จากการศึกษาพบว่า เมื่อมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือเรื่องปัญหาสาธารณะในชุมชนร่วมกันระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมการพัฒนาของหมู่บ้านในที่สาธารณะ เช่น ศาลาประชาคมหมู่บ้าน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ โดยภาพรวม ชาวบ้านมักจะให้ความสนใจและให้ร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมเป็นอย่างดี แต่ในช่วงเวลาที่ผู้นำได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ซักถาม หรือให้แสดงความคิดเห็นต่อที่สาธารณะ ชาวบ้านมักจะแสดงออกท่าทีที่เขินอาย ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือแสดงจุดยืนทางการเมืองของตน มีเพียงผู้นำ

หรือกลุ่มคณะกรรมการฯ เท่านั้นที่จะเปิดประเด็นพูดคุยหรือแสดงความคิดเห็นต่อที่สาธารณะ ส่วนชาวบ้านมักเห็นคล้อยตามความคิดเห็นของผู้นำอยู่เสมอ มีชาวบ้านจำนวนน้อยมากที่จะกล้าแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะที่แตกต่างออกไปจากความคิดเห็นของผู้นำ เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะชาวบ้านมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ เรื่องความเกรงใจผู้ใหญ่หรือผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตน ด้วยเกรงว่าหากตนแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันทางการเมือง หรือโต้แย้งถกเถียงอย่างตรงไปตรงมาจะทำให้เกิดความขัดแย้งได้ ผลตามมามีอาจทำให้เกิดความไม่พอใจในกลุ่มผู้นำ และอาจส่งผลให้ผู้นำไม่ให้การช่วยเหลือหากตนมีเรื่องเดือดร้อนเกิดขึ้น ดังนั้นชาวบ้านจึงมักแสดงออกซึ่งอุปนิสัย ทำที การพูดจาที่เห็นด้วยและประนีประนอมคล้อยตามความคิดเห็นของผู้นำอยู่เสมอ แม้ว่าภายในใจจะไม่เห็นด้วยก็ตาม

ดังเช่น คำกล่าวของ นางแสงใจ (นามสมมติ) (interview, January 22, 2021) ชาวบ้านอาชีพรับจ้างรายหนึ่ง ที่ได้แสดงถึงความรู้สึกว่า *“...เวลาผู้นำถาม ให้ตอบหรือยกมือว่าเห็นด้วย แม้ยกมือตลอดนะ แต่ให้แสดงความคิดเห็นอะไร แม้ไม่กล้า ไม่เคยพูดเลยสักครั้ง เอาตามทีประชุมเสียงส่วนใหญ่ที่ผู้นำเขาสรุปไว้แล้ว การประชุมงานก็เสร็จลงไปด้วยดี ไม่มีปัญหาอะไร”*

จากคำพูดดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการมีลักษณะของการประนีประนอมสูง นอกจากนี้ในหมู่บ้านด้วยกันเอง หากมีโอกาสเสวนาพูดคุยเรื่องราวทางการเมืองกับกลุ่มเพื่อนฝูงหรือเพื่อนบ้าน เพื่อแสดงถึงทัศนะว่าขึ้นชอบหรือไม่ขึ้นชอบนักการเมืองคนใด หรือพรรคการเมืองใด ก็มักจะพูดคุยเฉพาะกลุ่มที่มีความขึ้นชอบเหมือนกันเพื่อทำให้บทสนทนาที่มีความราบรื่น เป็นการลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น ส่วนบุคคลที่ชาวบ้านรับรู้ว่ามีความเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน ก็จะงดประเด็นการสนทนาพูดคุยเรื่องราวทางการเมืองและจะหลีกเลี่ยงหันไปสนทนากันในเรื่องอื่นแทน หรือหากเลี่ยงไม่ได้ก็จะแสดงออกว่าตนพอใจไปด้วย ทั้ง ๆ ที่ในใจอาจมีความรู้สึกขัดแย้งและไม่เห็นด้วยทั้งหมดนี้คือวัฒนธรรมทางการเมืองหลักที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่มานานในหมู่บ้าน

ผลที่ตามมาจากการมีค่านิยม และบรรทัดฐานของชาวบ้านในเรื่องดังกล่าว ทำให้ไม่มีโอกาสในการถกเถียงเรื่องราวทางการเมืองอย่างเปิดกว้างและเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและข้อสรุปที่ถูกต้อง อันจะช่วยให้ชาวบ้านสามารถวิเคราะห์เรื่องราวทางการเมือง และช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ทางการเมือง รวมถึงการมีความอดทนอดกลั้นยอมรับฟังความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันได้ ทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักการประชาธิปไตย จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นข้างต้นนี้ สามารถอธิบายเหตุผลในทางวิชาการได้ว่า คนไทยส่วนใหญ่โดยทั่วไปยังรักสงบอยู่ มักหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้ง (Conflict Avoidance) และโดยทั่วไปคนไทยมีความอดทนต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบ มีนิสัยถ่อมตัว เกรงใจผู้อื่น รวมทั้งความสุภาพทำให้คนไทยไม่ชอบวิพากษ์วิจารณ์คัดค้านผู้อื่นต่อหน้า อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการยึดหลักทางสายกลางจะมีส่วนดีที่ช่วยทำให้คนไทยรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ชอบการประนีประนอม มากกว่าการหักหาญน้ำใจกันก็จริง แต่ก็มีอยู่เสมอที่มีกรนำเอาหลักการนี้มาใช้ในทางที่ผิด จนเป็นผลทำให้ไม่มีความกล้าหาญในการตัดสินใจที่เด็ดขาดอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป และยังทำให้การตัดสินใจแก้ปัญหาใด ๆ ทำได้ยากอีกด้วย (Nakata, 2012) ซึ่งผลการศึกษาทั้งหมดสามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น

ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองหลัก (Types of Principal Political Culture)	
ความโน้มเอียงทางด้านอัตวิสัย	แบบแผนพฤติกรรมทางการเมือง
• ความเชื่อว่าการเมืองคือการเลือกตั้งและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน • ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ • ความเชื่อในโชคชะตา วาสนา	• วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม • การรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น แต่ไม่มีการพูดคุยถกเถียงในประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน • วัฒนธรรมหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง

อภิปรายผล

บทความวิจัยนี้ เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยาการเมือง อันมาจากการตั้งคำถามการวิจัยที่ว่า แบบแผนของวัฒนธรรมทางการเมืองหลักในชุมชนท้องถิ่นอีสานมีลักษณะอย่างไร ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การหาคำอธิบายถึงแบบแผนของความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของชาวบ้านที่ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดเป็นด้านหลักมานาน ที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง และที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยต่อไป ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่เป็นด้านหลักของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ สามารถจำแนกได้ตามกรอบแนวคิดของ Brown (1984) แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ดังต่อไปนี้ คือ **กลุ่มที่หนึ่ง ความโน้มเอียงด้านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของชาวบ้านที่มีต่อระบบการเมือง** ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้ เช่น ความเชื่อว่าการเมือง คือการเลือกตั้งและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ ความเชื่อในเรื่องโชคชะตาวาสนา และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ส่วน**กลุ่มที่สอง ด้านแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของชาวบ้าน** อันเป็นการมองในแง่พฤติกรรมหรือการแสดงออกทางการเมือง มีลักษณะดังต่อไปนี้ เช่น วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม ในกลุ่มคนซึ่งมีโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น แต่ไม่มีการพูดคุยถกเถียงในประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน วัฒนธรรมหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง

นอกจากข้อสรุปที่ได้จากผลการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า บริบททางสังคมหรือชุมชนในแต่ละพื้นที่หรือภูมิภาคมีส่วนในการกำหนดวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่มาก (Wongtrangan, 1985) เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองได้รับอิทธิพลมาจากกระบวนการถ่ายทอดของครอบครัว ชุมชน ความเชื่อทางศาสนา จารีตประเพณีนิยมของคนในชุมชน นอกจากนั้นแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองของชุมชนหนึ่ง ๆ ยังเป็นผลผลิตของทั้งประวัติศาสตร์การรวมกลุ่มกันของผู้คนในชุมชนหรือในสังคม ประวัติชีวิต และประสบการณ์ของหมู่มวลชนสมาชิกในระบบสังคมการเมืองนั้น ๆ ด้วย (Pye, 1972; Nakata, 2012) ดังนั้นการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ถ่ายทอดนี้เองจึงก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิด

ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้คนในสังคมหรือในชุมชนที่เกี่ยวข้องในทางการเมืองที่แตกต่างกันด้วย

ประการต่อมา ในบทความนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาธิปไตย เนื่องจากเห็นว่าคำว่า “ประชาธิปไตย” เป็นคำที่มีเสน่ห์และสร้างความชอบธรรมให้กับระบอบการเมืองทั่วโลกนับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา นักคิดอย่าง Fukuyama (1992) ได้ถึงกับปาวประกาศชัยชนะของประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหลังการล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์มาแล้ว อย่างไรก็ตาม แม้จะประชาธิปไตยจะได้รับการยกย่อง แต่ในโลกตะวันตกก็เป็นที่ยอมรับกันว่า ประชาธิปไตยมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ และการดำรงอยู่ของประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่สามารถทำงานได้อย่างที่ควรจะเป็น (Nash, 2000) ในปัจจุบันจึงมีการยอมรับกันว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้เข้มแข็งขึ้น เพราะประชาธิปไตยแบบตัวแทนยังไม่มีประสิทธิภาพมากพอที่จะให้หลักประกันเรื่องความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ (Rujanasaree, 2008) ผู้วิจัยเห็นว่า การจะพัฒนาประชาธิปไตยให้ได้นั้น เราต้องสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้ได้เสียก่อน และการจะสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ เราจำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงพื้นฐานของวัฒนธรรมทางการเมืองหลักในสังคมหรือชุมชนหนึ่ง ๆ ก่อนด้วย

แม้ว่าผลการศึกษาจะพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองหลักในชุมชนหมู่บ้านแห่งหนึ่งของอีสานเหนือ แสดงออกถึงการไม่เอื้อต่อประชาธิปไตยหลายประการ และผลการศึกษานี้ก็คล้ายกับการศึกษาของ Somwichian (1971) ในอดีตที่เคยศึกษาเรื่องประชาธิปไตยในเชิงวิถีสันต ที่สะท้อนภาพรวมของสังคมชนบทไว้ว่า ชาวบ้านในชนบทมักจะเฉยเมยต่อเรื่องราวทางการเมือง มีชีวิตอยู่กับโรหยาพยากรณ์ เชื่อในคติบุญนำกรรมแต่ง และยึดถือตัวบุคคลมากกว่าระบบ เป็นต้น แต่ลักษณะเช่นนี้ก็ไม่ได้แตกต่างกับวัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเมืองมากนัก โดยเฉพาะในเรื่องทางการเมืองที่มีแนวคิดทางการเมืองแบบคับแคบและมีความเป็นอนุรักษนิยม กล่าวคือ ในสังคมไทยชนชั้นกลางแทนที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญทางการเมือง แต่กลับกลัวว่าการเมืองจะนำอันตรายมาสู่ตนเองและครอบครัว ขณะที่คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ก็พยายามหนีจากการเมืองให้ห่างไกลที่สุด (Rujanasaree, 2008) หากสภาพการณ์ยังคงเป็นเช่นนี้แล้ว การพัฒนาประชาธิปไตยที่แท้จริงย่อมเกิดขึ้นได้ยาก เพราะประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้นั้นผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ต้องมีความตื่นตัวและสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง อันมีลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือ “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง” นั่นเอง สาเหตุที่วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของคนไทยเป็นเช่นนี้ เนื่องจากรัฐบาลทุกยุคสมัยไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างจริงจัง

ในบทความนี้จึงต้องการเสนอข้อถกเถียงให้เห็นว่า การพัฒนาประชาธิปไตยไทยที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบโครงสร้างและสถาบันทางการเมือง แต่ละเลยการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับประชาชนส่วนใหญ่นั้น ยากที่จะพัฒนาประชาธิปไตยไปสู่การมีเสถียรภาพได้ ดังที่ Huntington (1969) ได้ชี้ให้เห็นว่า การตื่นตัวและความสนใจในการเข้าร่วมกับกิจกรรมทางการเมือง คือวัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย ขณะที่

Pye (1997) เห็นว่า ประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยนั้นผู้คนในสังคมต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองด้วย แนวคิดทางสังคมวิทยาการเมืองย้ำว่า ระบบการเมืองการปกครองแบบใดแบบหนึ่งที่จะดำรงอยู่ได้ จะต้องอาศัยการมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อระบบการเมืองการปกครองดังกล่าวเป็นตัวค้ำจุน เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองคือรากฐานสำคัญของระบบการเมืองการปกครองนั้น ๆ วัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย คือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง หมายความว่า ระบอบประชาธิปไตยจะมีเสถียรภาพได้ต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองเป็นตัวสนับสนุนค้ำจุนด้วย (Almond & Verba 1963; Faulks, 2000; Inglehart, 2000; Nakata, 2012; Promgird, 2013; 2016)

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ภายใต้โครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) รุ่นที่ 21 รหัสทุน PHD/0165/2561 ที่สนับสนุนทุนการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Boston: Little, Brown & Company.
- Bamrungasuk, S., & Loetphanitchakun, S. (2009). *History of Thai politics from a socio-cultural perspective in the teaching document, the basic social and cultural background of Thai politics*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. [in Thai]
- Boossabong, P. (2007). Access to way democracy of villagers: The first step towards the politics development of people sector. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 6(2), 59-86. [in Thai]
- Brown, A. (1984). *Political culture and communist studies*. London: Macmillan.
- Chaithieng, T. (2017). Spiritual forest: Ecological and cultural heritage of indigenous peoples on land upper Isan. In C. Natsupha & P. Uitrakul (Eds.), *North Isan community culture and economy* (pp. 137-174). Bangkok: Sangsan. [in Thai]
- Chilton, S. (1991). *Grounding political development*. Colorado: Lynne Rienner.
- Faulks, K. (2000). *Political sociology: A critical introduction*. New York: New York University Press.
- Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man*. London: Hamilton University Press.
- Goodin, E. R. (2003). *On reflective democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Harbermas, J., & Reh, W. (1966). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. Massachusetts: MIT Press.

- Huntington, S. P. (1969). *Political order in changing society* (2nd ed.). Connecticut: Yale University Press.
- Inglehart, F. R., & Wayne, E. B. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65(1), 19-51.
- Kamontrakul, K. (2009). *Political economic oligarchy*. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2009/10/26407> [in Thai]
- Meyer, T., & Hinchmanwith, L. (2008). *The theory of social democracy*. Oxford: Polity.
- Mills, C. W. (1959). *The sociological imagination*. New York: Oxford University Press.
- Muller, E. N., & Seligson, M. A. (2013). *Civic culture and democracy: The question of causal relationships*. Retrieved from <https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science>
- Munch, R. (1991). American and European social theory: Cultural identities and social forms of theory production. *Sociological Perspectives*, 34(3), 313-335.
- Na Pombejra, W. (2009). *Knowledge of Thai politics*. Bangkok: Wasira. [in Thai]
- Nakata, T. (2012). *Thai politics: A system that does not have a tutorial to fix the problem*. Bangkok: Panyachon. [in Thai]
- Nash, K. (2000). *Contemporary political sociology: Globalization, politics and power* (2nd ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Natsupa, C. (1997). *Thai culture and social change process* (4th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Natsupa, C., & Ouitrakul, P. (2017). *Culture and economy of Isan community North*. Bangkok: Sangsan. [in Thai]
- Promgird, P. (2000). The political participation of people. *Rattasapasarn*, 48(9), 1-18. [in Thai]
- Promgird, P. (2013). *Political sociology* (2nd ed.). Khon Kaen: Khon Kaen University Printing. [in Thai]
- Promgird, P. (2014). Political culture and the development of democracy. *Royal Thai Naval Academy Academic Journal*, 1(1), 83-91. [in Thai]
- Promgird, P. (2016). Going beyond Thai democratic development trap through democratic political culture development: Towards more sustainable new path. *Romphruek Journal*, 34(1), 83-91. [in Thai]
- Punnahitanon, S. (2011). *Democracy: Revisited*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Pye, L. W. (1972). Culture and political science: Problems in the evaluation of the concept of political culture. *Social Science Quarterly*, 53(2), 285-296.
- Pye, L. W. (1997). Introduction: The elusive concept of culture and the vivid reality of personality. *Political Psychology*, 18(2), 241-254.

-
- Rujanasaeree, P. (2008). *The cultural of revolution*. Nonthaburi: Prachamati Party. [in Thai]
- Saengduangkhae, J. (1980). *The worldview of Southern Thai people appearing in Southern lullabies*. Bangkok: Krungsiamkanpim. [in Thai]
- Sen, A. (2000). *Freedom, rationality, and social choice: The arrow lectures and other essays*. Oxford: Oxford University Press.
- Sirikrai, S. (2007, November 8-10). *Development of democracy without changing cultural and political ethics*. In *Conference on Culture, Politics, Ethics and Governance*. The United Nations Convention Center, Bangkok. [in Thai]
- Somwichian, K. (1971). *Political culture and political development*. Bangkok: Thai Watana Panich. [in Thai]
- Srisontisuk, S. (2014). *So-Esam culture in research*. Chaing Mai: Faculty of Social Science, Chaing Mai University. [in Thai]
- Thammawat, J. (1995). *Analysis of Isan wisdom*. Mahasarakham: Siritham Offset. [in Thai]
- Wasi, P. (2007). *The Community democracy: Foundations of solidarity and moral politics*. Bangkok: National Health Foundation. [in Thai]
- West, C. (2004). *Democracy matters: Winning the fight against imperialism*. New York: Penguin.
- Wongchaisuwan, T. (2008). The future of Thai politics. *Romphruek Journal*, 26(1), 125-189. [in Thai]
- Wongtrangan, K. (1985). *Politics in Thailand democracy regime*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]

อนาซีด: การกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

Cultural Commodification of Anasyid of Thai Muslims in The Southern Border Province

ไชยวุฒิ หมัดสมัน^{1*}, ปัญญา เทพสิงห์¹, และ เกียรติวาท บัญปราการ²

Chaiyawut Matsaman^{1*}, Punya Tepsing¹, and Kettawa Boonprakarn²

Abstract

The objective of this research is to study the cultural commodification of Anasyid among Thai Muslims in the Southern Border Provinces including Pattani and Songkhla. Anasyid is a preaching song with important principles to reinforce the traditional beliefs of Islam since ancient times. This research employs the qualitative method, using in-depth interviews and non-participatory observation as data collection tools with the combination of information from related documents and previous studies as well as a content analysis technique to analyze the obtained data. The findings were descriptively presented in the form of a report.

The results of the research showed that the Thai Muslims' cultural commodification of Anasyid along with the following stages: (1) Anasyid meaning

¹คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ต.คอหงส์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110, ²คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

¹Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hatyai Campus, Khohong Sub-district, Hatyai District, Songkhla Province 90110, ²Faculty of Education and Liberal Arts, Hatyai University, Hatyai District, Songkhla Province 90110

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding E-mail: chaiyawut.working@gmail.com)

รับบทความวันที่ 28 มีนาคม 2563 แก้ไขวันที่ 24 กันยายน 2564 รับลงตีพิมพ์วันที่ 18 ตุลาคม 2564

creation of the Anasyid; (2) organizing Anasyid competitions with social institutional support; (3) creating an Anasyid artist's identity in society; (4) Anasyid production; and (5) product advertisements through various kinds of media channels which can provide a platform for an Anasyid learning area and continued development of the production systems afterward.

Keywords: *Anasyid Songs, Cultural Commodification, Southern Border Provinces*

บทคัดย่อ

งานวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของอนาซิดของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ร่วมกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเขียนผลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า อนาซิดของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี และจังหวัดสงขลา ซึ่งอนาซิดเป็นลำนำที่มีใจความหลักสำคัญเพื่อตอกย้ำอุดมการณ์ความเชื่อตามแบบฉบับของศาสนาอิสลามที่มีต่อพระเจ้าองค์เดียว และการปฏิบัติตามศาสนาเพื่อเป็นมุสลิมที่ดีอันเป็นรูปแบบที่ยึดถือปฏิบัติมาช้านาน ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมด้วยกระบวนการ ดังนี้ ประการแรก ผู้ผลิตประกอบสร้างความหมายให้แก่อนาซิด ประการที่สอง การจัดเวทีประกวดแข่งขันโดยมีสถาบันทางสังคมเป็นเบื้องหลัง ประการที่สาม การสร้างตัวตนให้ศิลปินเป็นที่ยอมรับทางสังคม ประการที่สี่ เครื่องมือในการผลิตอนาซิดที่ทันสมัย และประการที่ห้า การโฆษณาผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ โดยสามารถนำองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์เพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้อนาซิดและพัฒนาระบบการผลิตให้มีคุณภาพต่อไป

คำสำคัญ: *อนาซิด กระบวนการกลายเป็นสินค้า จังหวัดชายแดนใต้*

บทนำ

การพัฒนารุดหน้าอย่างรวดเร็วของโลกภายใต้อิทธิพลปรัชญาทุนนิยม เป็นผลให้มนุษย์และความสัมพันธ์รอบตัวที่มีช่องทางเหมาะสมแปรเปลี่ยนเป็นสินค้าที่มีมูลค่าซื้อขายได้ในระบบตลาด สังคมเผชิญกับความซับซ้อนทั้งในมิติด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ครอบงำวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ เบี่ยงเบนพฤติกรรมมนุษย์รับใช้ระบบทุนนิยม ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสังคมไทยที่ต้องพยายามปรับตัว เพื่อดำรงอัตลักษณ์เฉพาะไว้มิให้ถูกกลืนหายไปพร้อมกับการพัฒนากระแสหลัก (Pongnil, 2015) อนาซิดเป็นอัตลักษณ์ของมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการสร้างความหมายและคุณค่ามาอย่างยาวนาน แทรกซึมเข้าสู่วิถีชีวิตยึดโยงกับชีวิตประจำวันอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งอนาซิดในพื้นที่นี้ถูกประกอบสร้างความหมายให้แตกต่างจากอัตลักษณ์อนาซิดในพื้นที่อื่น ๆ (Daoh,

2010) อนาซีตถูกนิยามความหมายและให้คุณค่าเป็นลำนํ้าที่บริสุทธิ์ มีผู้ถ่ายทอดชักชวนผู้คนสู่การปฏิบัติความดี ซึ่งแตกต่างด้วยบริบทพื้นที่ ภาษา วัฒนธรรม และประเพณี มีเนื้อหาหลักสัมพันธ์กับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม (Sharepie, 2015)

การปะทะสังสรรค์ระหว่างอิทธิพลทุนนิยมกับวัฒนธรรมกระแสอย่างอนาซีต นำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีนัยยะซ่อนเร้นบางประการที่ปรากฏเด่นชัดในปัจจุบัน คือ การประกอบสร้างอนาซีตให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อต่อรองการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม และการประกอบสร้างอนาซีตเพื่อรับใช้ตลาดภายใต้ระบบทุนนิยม ซึ่งเป็นผลให้อนาซีตเริ่มมีกระบวนการผลิตที่แปรผันไปตามความต้องการของสังคม อาทิ แสดงในกิจกรรมรื่นเริงต่าง ๆ และผ่านช่องทางสื่อโซเชียลมีเดีย แทนการขับร้องเพื่อเรียกผู้คนสู่การกระทำดีเช่นอดีต ส่งผลให้กระบวนการสร้างความหมายโดยใช้ภาษาและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคมที่แปรเปลี่ยนไป วัฒนธรรมจึงถูกสร้างเพื่อใช้ต่อรองอำนาจ หรือต่อต้านวาทกรรมหลักที่ครอบงำอยู่ (Kaewprakob, 2010)

ในทัศนะของ Appadurai (1986 cited in Leejaroen, 2016) กระบวนการกลายเป็นสินค้า (Commodification) เกิดจากความอยากของมนุษย์ที่มีต่อสรรพสิ่ง โดยสามารถใช้เงินซื้อหาได้ จากความสัมพันธ์ทางสังคม และความต้องการเป็นอิสระจากการควบคุมของศีลธรรมหรือข้อห้ามทางวัฒนธรรม ซึ่งกระบวนการกลายเป็นสินค้าขึ้นอยู่กับ การซ้อนทับขององค์ประกอบหลายประการ ทั้งเรื่องของเวลา วัฒนธรรม และสังคม หากบริบทมีความเหมาะสมต่อการซื้อขาย สรรพสิ่งเหล่านั้นก็จะกลายเป็นสินค้าได้ เพื่อแสวงหากำไรและสะสมทุนทางเศรษฐกิจ แลกเปลี่ยนโดยใช้เงินตราเป็นตัวสำคัญ เช่นเดียวกับการกดทับภายใต้อิทธิพลปรัชญาทุนนิยมทำให้อนาซีตสร้างกลไกการปรับตัวที่ซับซ้อน อย่างค่อยเป็นค่อยไปขององค์ประกอบสู่การกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

จากปรากฏการณ์ข้างต้น ผู้วิจัยจึงศึกษากระบวนการกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของอนาซีตในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี และจังหวัดสงขลา ซึ่งมีอัตลักษณ์เฉพาะในด้านภาษา การแต่งกาย และรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ อีกทั้งได้รับความนิยมจากผู้บริโภคเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งแสดงข้อมูลกระบวนการผลิตอนาซีตที่ซับซ้อน จนกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้ สามารถนำองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์เพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้อนาซีต และพัฒนาระบบการผลิตให้มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการกลายเป็นสินค้าของอนาซีตในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม การเลือกพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยเลือกอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่เก็บข้อมูล

ภาคสนาม เนื่องจากมีวัฒนธรรมการขับร้องอนาซีตมายาวนานตั้งแต่อดีต ซึ่งผสมผสานอัตลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งความเป็นไทยและวัฒนธรรมมาเลย์ อีกทั้งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย เป็นการปะทะสังสรรค์ระหว่างกัน เกิดการไหลลื่นทางวัฒนธรรมอย่างไม่หยุดนิ่ง ผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้ฝึกสอนศิลปินอนาซีต มีประสบการณ์ในการฝึกสอนศิลปินอนาซีตอย่างน้อย 10 ปี จำนวน 3 คน ศิลปินอนาซีต อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป มีประสบการณ์ในการขับร้องอนาซีตอย่างน้อย 5 ปี และเคยเข้าการแข่งขันในระดับต่าง ๆ อย่างน้อย 1 ครั้ง จำนวน 3 คน และผู้คนที่ไปที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในการรับชมรับฟังอนาซีต ทั้งในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดสงขลา และบุคคลทั่วไป จำนวนทั้งสิ้น 3 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน ร่วมกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาจัดหมวดหมู่แยกตามประเด็นที่ศึกษา ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าเพื่อความน่าเชื่อถือ จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแล้วตีความโดยใช้แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า แนวคิดภาพตัวแทน แนวคิดพื้นที่ และแนวคิดการประกอบสร้าง เพื่อเป็นเครื่องมือในการอธิบายกระบวนการกลายเป็นสินค้าของอนาซีต โดยเขียนผลเชิงการพรรณานาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ต้นกำเนิดของอนาซีตปรากฏขึ้นในแถบตะวันออกกลาง ซึ่งในอดีตผู้ประพันธ์นิยมแต่งขึ้นและร้องในการปลุกเร้าสงครามในสงคราม เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและปลอบประโลมให้เกิดการผ่อนคลายจากศึกสงคราม โดยมีการพัฒนาอย่างเด่นชัดในช่วงทศวรรษฮัหมัด (ช.ล.) จากคำบอกเล่า มีการขับร้องลำนำต้อนรับท่านศาสดาที่อพยพจากเมืองมักกะฮ์ ไปยังเมืองมาดีนะห์ พร้อมทั้งตีกลองประกอบจังหวะเพลง อนาซีตขยายไปพร้อมกับการแผ่ขยายตัวของศาสนาอิสลาม แทรกซึมเข้ากับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับบริเวณคาบสมุทรมาเลย์ที่รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลาม (Daoh, 2010)

อนาซีตเข้ามาในประเทศไทยพร้อมกับการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม โดยเริ่มจากบริเวณพื้นที่ชายแดนภาคใต้ เป็นการรับเอารูปแบบอนาซีตมาจากประเทศอินโดนีเซีย และประเทศมาเลเซียเข้ามาเป็นหลัก ซึ่งมีลักษณะวัฒนธรรม ความเชื่อ ภาษาที่ใกล้เคียงกัน แล้วจึงเกิดการผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมไทย มีการพัฒนารูปแบบอนาซีตให้มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะพื้นที่ อนาซีตในบริเวณแถบนี้จึงมีความโดดเด่นในเรื่องของภาษา การแต่งกาย ที่นิยมขับร้องเป็นภาษามลายูกลาง ผสมกับเนื้อร้องแบบภาษาไทย และการแต่งกายแบบชาวมลายู โดยจะให้ความสำคัญกับการแต่งกายที่สวยงาม การวางตัวที่เหมาะสม และการสื่อสาร เพราะชาวไทยมุสลิมเชื่อว่าศิลปินผู้ขับร้องบทเพลงอนาซีตเป็นผู้เชิญชวนผู้คนให้ปฏิบัติความดี และเป็นผู้เผยแผ่ศาสนา (Farn (pseudo), interview, June 25, 2019)

ครั้งเมื่อโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การขยายตัวของระบบทุนนิยม และความสลับซับซ้อนของสังคม ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อสังคมไทย ทำให้ทุกอย่างที่ถูกผลิตขึ้นปรับตัวเข้าหาการเปลี่ยนแปลงกระแสหลัก แม้กระทั่งวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ ก็ถูกผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดและผู้บริโภค เพื่อต่อการรักษาอัตลักษณ์

อันเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับกับอนาซีต ซึ่งพบว่า อนาซีตที่ได้รับการยอมรับและความนิยมกว้างขวางในปัจจุบัน มักถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการดึงดูดผู้คนเข้าสู่พื้นที่การค้า รวมถึงถูกผลิตขึ้นโดยมีนายยะฮ่อนเร้น ภายใต้เครื่องมือของรัฐ ซึ่งใช้เป็นภาพตัวแทนอัตลักษณ์ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อการท่องเที่ยว (Imron (pseudo), interview, May 27, 2019)

ดังนั้นอนาซีตในปัจจุบันมีการนำเสนอด้วยรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต และวาระการแสดงที่แปรผันไปตามความต้องการของสังคม อนาซีตถูกผลิตขึ้นเพื่อสร้างตัวตนไม่ใช่การสะท้อน หรือเลียนแบบอนาซีตจากพื้นที่อื่น หากแต่เป็นการประกอบสร้างเป็นภาพตัวแทนให้อนาซีต โดยปฏิบัติการที่สลับซับซ้อน ผ่านกระบวนการผลิตเป็นภาพ เสียง และสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อใช้แทนความหมายให้กับอัตลักษณ์ของตนเองใหม่ภายใต้รากของวัฒนธรรมเดิม

จะเห็นได้ว่า อนาซีตมีคุณค่าผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้มาแต่ครั้งอดีตอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งในปัจจุบันพบว่า มีกระบวนการประกอบสร้างอนาซีตที่ซับซ้อน รวมถึงการตั้งราคาค่าตัวและการต่อรองราคาสำหรับการแสดงอนาซีต ทำให้อนาซีตถูกผลิตขึ้นเพื่อเป็นสินค้าอย่างเต็มรูปแบบ อันสามารถสร้างรายได้ให้กับกลไกที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอนาซีต และตอบสนองความต้องการของตลาดและผู้บริโภคได้อย่างดี

จากการศึกษา พบว่า การกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของอนาซีตในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีกระบวนการกลายเป็นสินค้า ดังนี้

“อนาซีต” สู่การประกอบสร้างความหมาย

การผลิตอนาซีตในปัจจุบัน ผู้ผลิตจะกำหนดรูปแบบกระบวนการได้มาซึ่งอนาซีตไว้เพื่อให้การประกอบสร้างอนาซีตมีความแตกต่างกันอย่างน่าสนใจ โดยคำนึงถึงความต้องการของตลาดและผู้บริโภคเป็นประการแรก กลไกสำคัญนั้นคือ การกำหนดมาตรฐานคุณสมบัติของศิลปินอนาซีต ประกอบด้วย รูปร่าง หน้าตา เสียงร้อง และบุคลิกภาพที่เหมาะสม อันสามารถเป็นที่ยอมรับของสังคมและสร้างมูลค่าและราคาการแลกเปลี่ยนในระบบตลาดได้ สู่การสร้างความหมายที่แตกต่างตามความต้องการที่แปรเปลี่ยน (Yosub (pseudo), interview, March 15, 2020)

ในอดีตอนาซีตประกอบสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม โดยการตอกย้ำอุดมการณ์ความเชื่อของศาสนาอิสลามผ่านเนื้อเพลง อนาซีตจึงถูกนิยามเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนา และชักจูงผู้คนสู่การทำควมดี แต่เมื่อกาลสมัยเปลี่ยนแปลง กระแสโลกภายนอกก็เปลี่ยนไป ส่งผลให้สังคมมีความซับซ้อนขึ้นในทุกมิติ อิทธิพลของระบบทุนนิยมแทรกซึมเข้าสู่วิถีชีวิตคนในสังคม ผู้คนถูกรอบงำด้วยระบบเงินตราในการดำเนินชีวิตประจำวัน สิ่งต่าง ๆ ถูกตีค่าเป็นมูลค่าที่สามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนได้ในระบบตลาด รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ (Muhammad (pseudo), interview, February 20, 2020)

ปัจจุบัน อนาคตจึงถูกประกอบสร้างความหมายใหม่ภายใต้รากของความหมายเดิมให้สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้มากขึ้น คือ นำมาเพื่อความบันเทิงที่มีเนื้อเพลงสอดคล้องอุดมการณ์ความเชื่อตามหลักการศาสนาอิสลามเช่นเดิม ซึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่อรับใช้สังคมในช่วงเวลาและบริบทที่ต่างกัน แต่เปลี่ยนผ่านการผสมผสานรูปแบบการนำเสนอที่ทันสมัยขึ้น อาทิ การขับร้องด้วยเสียงประสาน ประกอบเครื่องดนตรีสากล กระบวนการประกวดแข่งขันชิงเงินรางวัลในระดับต่าง ๆ และพื้นที่แสดงอนาคตที่ทันสมัย เพื่อช่วงชิงความหมายสื่อความบันเทิงที่ไม่ขัดต่อหลักการของศาสนาไว้ และอีกความหมาย คือ อัตลักษณ์ตัวตนบนชายแดนใต้ ซึ่งผ่านกลวิธีการผลิตที่ซับซ้อนเพื่อให้สังคมนิยมความหมายและคุณค่าในฐานะวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์บนชายแดนใต้ อาทิ การแต่งกายรูปแบบมลายูประยุกต์ มีภาษาอาหรับ ภาษามลายูกกลาง มลายูถิ่น และภาษาไทยในเนื้อร้อง เพื่อสร้างความแตกต่างจากอนาคตในพื้นที่อื่น ผ่านปฏิบัติผลิตซ้ำความหมายอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็น “ภาพตัวแทน” อัตลักษณ์บนชายแดนใต้ (Sulkibli (pseudo), interview, July 20, 2019)

การประกอบสร้างความหมายใหม่ภายใต้รากของความหมายเดิมของอนาคตนั้น มาจากการสำรวจความต้องการของตลาดและผู้บริโภค ซึ่งผู้ผลิตสามารถกำหนดคุณสมบัติในการคัดเลือกศิลปินอนาคตที่เหมาะสม เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างครบถ้วน (Irfan (pseudo), interview, May 9, 2019)

“อนาคต” เวทีแข่งขันสู่การเป็นสินค้า

อนาคตในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีการแข่งขันมาตั้งแต่อดีต จากคำบอกเล่าอนาคตเกิดขึ้นในสถาบันปอเนาะ และโรงเรียนตาดีกา (โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม และโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามระดับประถมศึกษา) เมื่อ 48 ปีที่แล้ว หรือประมาณ พ.ศ. 2515 โดยรับเอารูปแบบและวิธีการนำเสนอมาจากประเทศอินโดนีเซียในระยะแรก และประเทศมาเลเซียตามลำดับ บทเพลงแรก คือ “เซอลิมูปูเตะ” และพัฒนามาสู่การแข่งขันในระดับโรงเรียนแล้วจึงขยายสู่พื้นที่ในระยะเวลาต่อมา โดยเป็นรูปแบบการประกวดที่ไม่มีกระบวนการที่ซับซ้อน ไม่กำหนดเงื่อนไขกำหนดคุณสมบัติเฉพาะ เพียงผู้เข้าร่วมแข่งขันมีความกล้าแสดงออก และสามารถสื่อสารความหมายผ่านเนื้อเพลงได้จะเป็นผู้ชนะ (Farn (pseudo), interview, June 25, 2019)

กลไกสำคัญที่ทำให้อนาคตกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน คือ ผู้ผลิตประกอบสร้างกระบวนการผลิตให้ซับซ้อนมากขึ้น เพื่อให้ได้มาตรฐานตามคุณสมบัติที่กำหนด และตอบสนองความต้องการของตลาด ผ่านขั้นตอนการประกวดแข่งขัน ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก ดังนี้ *ประการแรก* เกณฑ์การรับสมัครตามคุณสมบัติที่กำหนด *ประการที่สอง* ผ่านการคัดเลือกโดยผู้เชี่ยวชาญ *ประการที่สาม* คณะกรรมการผู้ตัดสินบนเวที *ประการที่สี่* เวที แสง สี เสียงที่ทันสมัย *ประการที่ห้า* ผู้เข้าร่วมแข่งขัน และ *ประการที่หก* เงินรางวัล และถ้วยรางวัลหรือเกียรติบัตร ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...เราจัด Dai Voice Thailand เป็นเวทีที่ใหญ่ งบประมาณเกือบ 2 ล้านบาท ระบบเสียงดี จอดีจออลทุกอย่าง มีระบบปุ่มแดงเขียว มันทำให้ดูใหม่ คนดูเค้าติดตาม แล้วเขาก็ลุ้นไปด้วย มันไม่เคยมีดูแต่ในโทรทัศน์ พอมาดูของจริงเขาก็มากันเยอะมาก...”

(Farn (pseudo), interview, June 25, 2019)

การแข่งขันโดยการกำหนดคุณสมบัติผู้เข้าแข่งขันเป็นกระบวนการในคัดกรองอนาซีดให้ได้คุณภาพ รวมถึงการตั้งรางวัลให้กับผู้เข้าร่วมประกวด เป็นแรงจูงใจในการเข้าร่วมประกวดแข่งขัน และเป็นส่วนสำคัญในการดึงดูดความสนใจผู้ชมในสังคมอันมีความผูกพันกับอนาซีดอย่างแน่นแฟ้นมามีส่วนร่วมกับการแข่งขันได้อย่างดี

การมีส่วนร่วมของผู้ชมในสังคมสู่การแข่งขันอนาซีด อาทิ การร่วมรับชมการแข่งขันอนาซีด การมีส่วนร่วมในการส่งกำลังใจ เป็นนัยยะสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการยอมรับต่อศิลปินได้ดียิ่งขึ้น

ภาพที่ 1 รางวัลสำหรับผู้เข้าแข่งขันอนาซีด

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2562

ภาพที่ 2 รางวัลสำหรับผู้เข้าแข่งขันอนาซีด

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2562

การประกอบสร้างรายการแข่งขันอนาซีดที่แตกต่างจากอดีต คือ ผู้ผลิตมีการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนอย่างชัดเจน ประกอบด้วย ด้านเสียงร้อง ความพร้อมเพรียงในการขับร้อง การนำเสนอที่สร้างสรรค์ เสน่ห์บนเวที บุคลิกภาพที่เหมาะสม และการแต่งกาย ซึ่งคัดกรองผู้เข้าร่วมแข่งขันตามคุณสมบัติที่กำหนดให้ตรงกับเจตจำนงของผู้ผลิต และความต้องการของผู้บริโภค (Bensoh, interview, May 10, 2019)

เมื่อผ่านปฏิบัติการซ้ำจนเกิดการยอมรับจากภาคสังคม การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ จึงเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมดังกล่าว โดยการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างเป็นจริงเป็นจัง เกิดการจัดตั้งกลุ่มองค์กรพัฒนาและอบรมผู้เข้าร่วมแข่งขัน เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับ

ศิลปินอนาซิด ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...เดี๋ยวนี้ทั้งแสงไฟทั้งเวที การถ่ายทอดสด ไลฟ์สด ชุดการประกวด ใส่ชุดมลายูสวย แต่งตัวสวยหล่อกันมา เสียงก็ดี การนำเสนอต่าง ๆ มันก็ทำให้เป็นที่ยอมรับ สิ่งนี้คือตอบรับ...”

(Nasron (pseudo), interview, May 20, 2019)

การสนับสนุนจากสถาบันต่าง ๆ เกิดการรับรู้และยอมรับการแข่งขันอนาซิดอย่างรวดเร็ว โดยที่สมาชิกในสังคมไม่รู้สึกรู้หายืดเยื้อการยอมรับ แต่เป็นกระบวนการผลิตซ้ำจนเกิดความเคยชิน ปรากฏการณ์ดังกล่าวยังส่งผลให้เกิดการประกอบสร้างพื้นที่การก้าวไปพร้อมกับการแข่งขันอนาซิด อนาซิดจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือของภาครัฐ และสถาบันทางสังคมในการสร้างพื้นที่การก้าว โดยลักษณะให้เข้าพื้นที่เพื่อจำหน่ายสินค้า ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเข้าสู่พื้นที่ ซึ่งเป็นนัยยะซ่อนเร้นจากกระบวนการผลิตและการขยายการรับรู้อนาซิด (Khasyid (pseudo), interview, May 16, 2019)

เมื่อสังคมถูกครอบงำด้วยระบบทุนนิยมที่แลกเปลี่ยนด้วยเงินตรา เมื่ออนาซิดมีช่องทางเหมาะสมแก่การซื้อขายจึงเปลี่ยนตัวเองเข้าสู่ปฐมบทการกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ซึ่งการเปลี่ยนเป็นสินค้าได้นั้นต้องผ่านกระบวนการสร้างมูลค่าที่เหมาะสมกับการแลกเปลี่ยนให้อนาซิด อาทิ การจัดเวทีประกวดที่มีกระบวนการที่ซับซ้อน เพื่อให้ศิลปินที่ผ่านการประกวดมีคุณค่าสร้างมูลค่าทางการตลาด และเป็นที่ยอมรับเชิงสังคม

“อนาซิด” การสร้างตัวตนที่สังคมยอมรับ

เป็นที่น่าสังเกตว่ากระบวนการสร้างตัวตนเองอนาซิดให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ปรากฏขึ้นเมื่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจกระแสหลักภายใต้ระบบทุนนิยมที่เบียดเบียนพฤติกรรมผู้คนสู่ระบบตลาดครอบงำด้วยวาทกรรมการพัฒนาที่สังคมส่วนใหญ่นิยมหลงใหลในภาพเบื้องหน้า เกิดการกีดกันให้อนาซิดกลายเป็นชายขอบ ตกอยู่ในฐานะที่ถูกเบียดขับให้มีโอกาสต่อทางเศรษฐกิจ อันปรากฏอย่างเด่นชัดถึงความนิยมอนาซิดในอดีตถูกลดทอนความสำคัญลง จึงเกิดกระบวนการต่อรองอำนาจวัฒนธรรมกระแสหลักด้วยการประกอบสร้างวัฒนธรรมกระแสรองอย่างอนาซิด เพื่อช่วงชิงความหมายเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนา และอัตลักษณ์ตัวตนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

กระบวนการประการสำคัญถัดมา คือ การนำผู้ที่ได้ผ่านการคัดกรองคุณภาพตามคุณสมบัติที่กำหนด มาพัฒนาศักยภาพตามขั้นตอนที่ผู้ผลิตกำหนด ประกอบด้วย *ประการแรก* การฝึกฝนทักษะการขับร้อง *ประการที่สอง* พัฒนาบุคลิกภาพให้เหมาะสม ปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ภายนอกในมีความน่าดึงดูด *ประการที่สาม* การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมทั้งบนเวทีและล่างเวที โดยตั้งอยู่บนหลักการตามแบบฉบับศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด เช่น ความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ยุ่งเกี่ยวสารเสพติดทุกชนิด และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชน และ *ประการที่สี่* การสร้างอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม อาทิ รูปแบบการขับร้องที่แตกต่าง เช่น ร้องสดประกอบเครื่องดนตรี ร้องสดไม่ประกอบเครื่องดนตรี ร้องสดประกอบดนตรีสำเร็จ (Backing Track) เป็นต้น (Farn (pseudo), interview, June 25, 2019) นอกจากนี้ อาทิ รูปแบบการแต่งกายวัฒนธรรมมลายูประยุกต์ และจำนวนศิลปินขับร้องอนาซิดแต่ละกลุ่ม

ซึ่งมีความแตกต่างกันตั้งแต่ 1 - 6 คน โดยถูกออกแบบไว้อย่างน่าสนใจ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...ภาพรวมเนื้อเพลงมันเหมือนเดิมไม่เปลี่ยน แต่เดี๋ยวนี้นคนสมัยก่อนฟังเนี่ยเขาก็จะอะ ทำไมมันมีดนตรีอะไอย่างนี้ มันน่าจะร้องสดเพราะกว่า...”

(Arofah (pseudo), interview, May 30, 2019)

“...วัยรุ่นอะ ก็อย่างมีดนตรีเสริม อย่างน้อยก็ให้ทันสมัยเหมือนในปัจจุบัน (แย่งพื้นที่สื่อ)...”

(Imron (pseudo), interview, May 27, 2019)

ผู้คนในสังคมบางกลุ่มมองว่าการเปลี่ยนผ่านนิยามความหมายและคุณค่าอนาซีดแบบเดิมสู่กระบวนการประกอบสร้างอนาซีดที่ซับซ้อนขึ้น อาจส่งผลให้อุดมการณ์และบทบาทหน้าที่ของอนาซีดเปลี่ยนไป แต่กระบวนการสร้างตัวตนผ่านปฏิบัติการซ้ำทำให้เกิดการยอมรับมากขึ้น

ความแยบยลของปฏิบัติการซ้ำทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการยอมรับในตัวตนของอนาซีด ส่งผลให้ภาพของสังคมทุนนิยมรุกคืบเข้าสู่ชุมชนอย่างค่อยเป็นค่อยไป ผู้คนถูกครอบงำให้หลงใหลกับภาพเบื้องหน้า โดยไม่รู้สึกรู้สียึดเหนี่ยวให้ยอมรับ จนอาจลืมพิจารณาเนื้อแท้กลไกตลาด อนาซีดจึงถูกลดทอนความหมายอุดมการณ์ดั้งเดิมลงไปเหลือเพียงผลิตเพื่อกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมรับใช้สังคมทุนนิยม

“อนาซีด” เครื่องมือเพื่อสร้างให้เป็นสินค้า

กระบวนการต่าง ๆ แสดงให้เห็นองค์ประกอบของการกลายเป็นสินค้าของอนาซีดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ซับซ้อนอย่างมีลำดับขั้นตอน ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงตามกระแสของโลกภายใต้กระแสทุนนิยม ด้วยปัจจัยข้างต้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและอนาซีดแปรเปลี่ยนไปหลายประการ ทั้งอุดมการณ์ในการผลิต และการนิยามความหมายที่เกิดจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างอนาซีดผ่านสายตาของชุมชน

องค์ประกอบสำคัญสำหรับการกลายเป็นสินค้าของอนาซีด คือ การประกอบสร้างเครื่องมือให้อนาซีดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงและสัมผัสได้ง่าย เป็นเหตุผลประการสำคัญที่ผู้ผลิตใช้กลไกการตลาดเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

จากคำบอกเล่า ผู้ผลิตเริ่มใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นเครื่องมือเพื่อให้อนาซีดกลายเป็นสินค้าจากกระแสการผลิตผลงานเพลงในแถบยุโรปและอเมริกันม้วนบันทึกลงในเทปคาสเซ็ท และแพร่กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว เมื่อราวปี ค.ศ. 1990 หรือ พ.ศ. 2533 ประเทศไทยได้รับอิทธิพลเครื่องมือการบันทึกเสียงประเภทนี้ด้วยเช่นกัน อีกทั้งได้รับความนิยมและสร้างมูลค่ามหาศาลในระบบเศรษฐกิจยุคนั้น จึงทำให้อนาซีดเริ่มบันทึกเสียงผ่านเครื่องมือเทปคาสเซ็ทเพื่อจำหน่าย โดยระยะแรกอาศัยอุปกรณ์การบันทึกเสียงจากประเทศมาเลเซีย เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่มีความพร้อมเรื่องเทคโนโลยีการผลิต การบันทึกเสียงอนาซีดในช่วงนี้ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยมีการบันทึกเสียงร้องไปพร้อมกับเสียงดนตรีที่ทันสมัย ทำให้เทปคาสเซ็ทอนาซีดได้รับการยอมรับ ผู้คนเริ่มให้ความสนใจมากขึ้น และเกิดการขยายตัวของตลาดอนาซีดอย่างรวดเร็ว (Hamdee (pseudo), interview, June 15, 2019)

เมื่อประมาณ พ.ศ. 2543 ส่วนแบ่งด้านการตลาดของเทปคาสเซตเริ่มน้อยลง เนื่องจากเทคโนโลยีการบันทึกเสียงเปลี่ยนผ่านสู่กลุ่ม CD VCD และ DVD ที่มีทั้งภาพและเสียง อีกทั้งสามารถเพิ่มอรรถรสในการรับชม ซึ่งต่างจากเทปคาสเซตที่มีเพียงเสียงเท่านั้น การบริโภค CD เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสิ่งยืนยันให้อนาคตก้าวเข้าสู่รูปแบบใหม่ในการบันทึกที่มีทั้งเสียงร้อง ดนตรี และภาพประกอบสวยงาม การเปลี่ยนผ่านสู่ CD ทำให้ตัวตนของอนาคตชัดเจนขึ้น เนื่องจากปรากฏศิลปินผู้ขับร้อง เนื้อร้อง และเสียงดนตรีที่ทันสมัยชัดเจน เครื่องมือประเภทนี้ทำให้ผู้คนเข้าถึงได้ง่าย และเกิดการยอมรับอนาคตเพิ่มขึ้น (Husin (pseudo), interview, June 9, 2019) ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...ก็มันก็กลายเป็นสินค้า กลายเป็นธุรกิจนะ อย่างน้อยก็เป็นสื่อทางเลือกของมุสลิมเรา แต่ทุกอย่างเมื่อลงทุนมันก็ต้องมีกำไร ไม่มีอะไรเป็นของฟรี...”

(Farn (pseudo), interview, June 25, 2019)

กลไกตลาดเบี่ยงเบนพฤติกรรมของผู้คนให้รับใช้ระบบทุนนิยม วัฒนธรรมที่เกิดจากการให้คุณค่าถูกแทนที่ด้วยมูลค่าในระบบตลาด คุณภาพของการผลิตอย่างเข้มข้นตามความต้องการของตลาด เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อต้องการดำรงอยู่ท่ามกลางสังคมทุนนิยม เพราะเป็นผลตอบแทนทางการค้า

ปัจจุบัน เครื่องมือถูกพัฒนาสู่ยุคเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital) กระบวนการนี้เพิ่มศักยภาพในการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ให้กับผู้คนอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน หากย้อนกลับไปในอดีต เครื่องมือต่าง ๆ เป็นลักษณะของการสื่อสารทางเดียว การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างศิลปินอนาคตกับผู้คนจึงเป็นมนต์เสน่ห์ที่ค่อนข้างห่างไกล ถึงแม้จะสามารถโน้มน้าวผู้ฟังให้คล้อยตามนัยยะซ่อนเร้นได้ก็ตาม แต่เครื่องมือที่สามารถสื่อสาร 2 ช่องทางได้ หรือการโต้ตอบกลับไปกลับมาได้ จะทำให้ผู้บริโภคมีส่วนร่วมกับอนาคต และเกิดเป็นเครือข่ายสังคมที่ผูกพันกับอนาคตอย่างแน่นแฟ้นขึ้น ซึ่งเครื่องมือที่ดีที่สุดในการสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมปัจจุบัน คือ สื่อโซเชียลมีเดีย ประกอบด้วย เฟซบุ๊ก (Facebook) และ ยูทูบ (YouTube) ที่ผู้บริโภคสามารถเลือกเข้าชม หรือติดตามอนาคตได้ตามความสนใจ ทั้งในรูปแบบการถ่ายทอดสด และการรับชมย้อนหลัง อีกทั้ง สามารถแสดงความคิดเห็น หรือสนทนาส่วนตัวกับศิลปินอนาคตได้ตลอดเวลา (Ahmad (pseudo), interview, May 12, 2019)

“...เราเองก็อยากพัฒนา เราเปลี่ยนโลกไม่ได้ เราก็ต้องตามให้ทัน เราไม่อยากให้อนาคตเราหาอนาคตเป็นสิ่งที่ดี แล้วสร้างมูลค่าได้ สามารถพัฒนาดัดแปลง ถ้าเราไม่ทำแล้วความบันเทิงของเราละ...”

(Rusydi (pseudo), interview, May 18, 2019)

รูปแบบเครื่องมือที่รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว เพิ่มขีดความสามารถให้มนุษย์เข้าถึงความสะดวกสบายและสามารถเผยแพร่ข้อมูลอย่างมีเคยเป็นมาก่อน ปริมาณข้อมูลมหาศาลทะลักเข้าสู่ชุมชนคุณภาพของสื่อ (Media) ประเภทต่าง ๆ จึงเป็นส่วนสำคัญในการคัดกรองการบริโภคขั้นต้น เพราะฉะนั้นการช่วงชิงความหมายท่ามกลางเครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีขีดความสามารถการเข้าถึงผู้บริโภคได้อย่างฉับไว นั่นคือการพัฒนาศักยภาพอนาคตอยู่ตลอดเวลา โดยพัฒนาให้มีรูปแบบที่น่าสนใจแปลกใหม่ สามารถประเมินเป็นมูลค่าและตอบสนองความต้องการของตลาดตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

“อนาซีด” โฆษณาผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ

การประกอบสร้างอนาซีดท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน การช่วงชิงความหมายอัตลักษณ์ตัวตนผ่านพื้นที่สื่อสังคมเพื่อเข้าถึงผู้บริโภคให้ได้มากที่สุดเป็นอีกกระบวนการสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างการยอมรับต่อตัวตนอนาซีด ซึ่งผู้ผลิตจะทำหน้าที่ประกอบสร้างพื้นที่บนสื่อสังคมทุกรูปแบบเพื่อสร้างความหมายให้กับศิลปินอนาซีด และช่วงชิงความหมายอัตลักษณ์ตัวตนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย สื่อโทรทัศน์ วิทยุ และพื้นที่เสมือน

ภาพที่ 3 การถ่ายทอดสดศิลปินอนาซีดประเภทกลุ่ม
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2563

ภาพที่ 4 การถ่ายทอดสดศิลปินอนาซีดประเภทเดี่ยว
ที่มา: Facebook Farn Farhan เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2562

ปัจจุบัน ผู้ผลิตพยายามใช้เครื่องมือที่ได้รับความนิยมเข้าถึงมวลชนได้ปริมาณมหาศาล จึงเลือกยึดครองพื้นที่เสมือนซึ่งเป็นช่องทางการเข้าถึงผู้บริโภคง่ายที่สุด อีกทั้งสามารถกำหนดขอบเขตพื้นที่หรือแม้กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้อนาซีดเข้าถึงได้อย่างตรงเป้าประสงค์ คือการสร้างเพจเฟซบุ๊ก (Page Facebook) โดยใช้กระบวนการผลิตซ้ำและสร้างความหมายในรูปแบบใหม่ภายใต้ความหมายเดิมให้อนาซีดเป็นสิ่งที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น (Yosub (pseudo), interview, March 15, 2020) โดยกลไกในการสร้างตัวตนให้อนาซีด คือการพยายามถ่ายทอดกระบวนการขั้นตอนการประกอบสร้างศิลปินอนาซีด ตั้งแต่การรับสมัครโดยการกำหนดเงื่อนไขคุณสมบัติของผู้สมัคร การเข้าร่วมประกวดแข่งขันในรอบต่าง ๆ ซึ่งในพื้นที่เสมือนจริงผู้บริโภคสามารถเข้าถึงได้ง่ายรวดเร็ว

และสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตซ้ำอานาซีในรูปแบบใหม่ผ่านการแชร์ (Share) โดยผู้บริโภคสามารถติดตามศิลปินที่ชื่นชอบ และเห็นการพัฒนาของศิลปินอานาซี ทำให้อานาซีสัมพันธ์กับผู้คนง่ายขึ้น ซึ่งการขยายการรับรู้อานาซีจนเกิดปฏิบัติการซ้ำเข้าไปในพื้นที่เสมือนและพื้นที่จริงเช่นกัน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...กลายเป็นว่ามี FC งานมุสลิมเรา ถ้าไม่มีอานาซี มันจะห้อยๆ เดียวนี้เค้ามักเชิญอานาซี เขามีเฟสบุ๊คแฟนเพจ ทำตัวเองให้มันเป็นแบรนด์...”

(Nasreen (pseudo), interview, July 7, 2019)

ปฏิบัติการผลิตซ้ำผ่านช่องทางต่าง ๆ หรือมักถูกเรียกว่าการโฆษณา ทำให้คนในท้องถิ่นและผู้คนในพื้นที่เสมือนเข้าถึงอานาซีได้ง่าย อีกทั้งส่งผลให้อานาซีเป็นเครื่องมือในการดึงผู้บริโภค หรือมักถูกใช้เป็นเครื่องมือรับใช้สถาบันทางสังคมในการดึงคนเข้าสู่พื้นที่การค้าเพื่อผลประโยชน์ของหน่วยงาน

เมื่ออานาซีถูกผลิตผ่านกระบวนการที่ซับซ้อน ประกอบสำนั้นยะของความหมายและคุณค่าใหม่ภายใต้ความหมายเดิม สะท้อนให้เห็นความยืดหยุ่นของวัฒนธรรมที่สามารถเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตให้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ โดยไม่ถูกรื้อถอนความหมาย ซึ่งใช้กลวิธีตีความหมายโดยการประกอบสร้างตัวตนให้มีความสัมพันธ์กับศาสนา เพื่อให้สังคมรับรู้ความหมายของการผลิตตัวตนอานาซีอยู่ในขอบเขตที่ศาสนานุญาตให้กระทำได้ ทำให้การปรับเปลี่ยนโครงสร้างอื่น ๆ สามารถทำได้โดยไม่ขัดแย้ง เกิดการยอมรับจากภาคประชาสังคม และสามารถดึงดูดมวลชนเข้าสู่พื้นที่การค้าได้โดยผ่านปฏิบัติการซ้ำทุกช่องทาง อานาซีจึงถูกผลิตให้กลายเป็นสินค้าอย่างเต็มรูปแบบ

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษากระบวนการกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของอานาซีในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า อานาซีมีกระบวนการประกอบสร้างที่สลับซับซ้อนแตกต่างจากการผลิตอานาซีรูปแบบเดิมในอดีต โดยเปลี่ยนตามกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง ความซับซ้อนของสังคมและมิติอำนาจเชิงสังคม ส่งผลโดยตรงด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม อีกทั้งการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่รุกรานเข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น ครอบครัวและเบียดเบียนพฤติกรรมของผู้นับระบบการแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินตรา ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับระบบตลาด อันส่งผลให้การประกอบสร้างอานาซีในปัจจุบันมีความซับซ้อนไปสู่ความสัมพันธ์เชิงพาณิชย์ที่สามารถตั้งราคา และต่อรองมูลค่าการแลกเปลี่ยนในระบบตลาด ซึ่งปรากฏกระบวนการกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของอานาซีในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังต่อไปนี้

กระบวนการแรก การประกอบสร้างความหมายใหม่ภายใต้ความหมายเดิม เกิดจากอานาซีถูกเบียดขับจากวัฒนธรรมกระแสหลักให้กลายเป็นชายขอบที่ด้อยค่าในระบบเศรษฐกิจ ผู้ผลิตจึงต้องรองโดยสำรวจความต้องการของผู้บริโภคและตลาดก่อนผลิตอานาซี โดยมีการกำหนดคุณภาพและ

คุณสมบัติของอนาชีตไว้ให้มีความแตกต่างกันอย่างน่าสนใจในแต่ละกลุ่มที่ประกอบสร้างขึ้น เพื่อรับใช้สังคมในแต่ละช่วงเวลาและบริบทที่แตกต่าง ซึ่งผู้ผลิตมีกระบวนการผลิตที่ซับซ้อนเพื่อให้ได้มาซึ่งนิยามความหมายและคุณค่าตามที่กำหนด ผ่านปฏิบัติการซ้ำเพื่อช่วงชิงความหมายสื่อที่ไม่ขัดต่อหลักการศาสนาอิสลาม สอดคล้องกับ Intarapanich and Janthranusorn (2014) ซึ่งศึกษาเรื่องการช่วงชิงความหมายในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ กรณีศึกษา กุดทิ้ง จังหวัดบึงกาฬ พบว่า การช่วงชิงความหมายพื้นที่เกิดจากการถูกเบียดขับออกจากอำนาจเดิมในการจัดการพื้นที่ชุมชน ทำให้คนในชุมชนถูกจำกัดสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรผ่านการครอบงำของรัฐและองค์กรเหนือรัฐ จึงเกิดการต่อรองอำนาจในการผสมผสานความหมายใหม่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อแสดงถึงความชอบธรรมในการจัดการพื้นที่และจัดการทรัพยากรโดยคนในชุมชน

กระบวนการที่สอง เวทีแข่งขันสู่การเป็นสินค้า อีกกระบวนการสำคัญของการกลายเป็นสินค้า คือ ผู้ผลิตจะประกอบสร้างการผลิตให้ซับซ้อนผ่านกระบวนการประกวดแข่งขันอนาชีต ซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการ อาทิ เกณฑ์การรับสมัคร คุณสมบัติ การคัดเลือกด้วยผู้เชี่ยวชาญ คณะกรรมการตัดสินเวที แสง สี เสียงที่ทันสมัย และรางวัลสำหรับผู้เข้าร่วมแข่งขัน ซึ่งกระบวนการนี้เป็นกลไกสำคัญในการคัดกรองศิลปินให้ได้ตามเจตนารมณ์ของผู้ผลิตผ่านปฏิบัติการซ้ำ อีกทั้งการประกวดที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภคให้ติดตามอนาชีตและเกิดการยอมรับจากสังคมได้ง่ายขึ้น ส่งผลให้ภาคสังคมและหน่วยงานอื่น ๆ เล็งเห็นผลประโยชน์ร่วม จึงเกิดการสนับสนุนงบประมาณในการจัดการแข่งขันอนาชีตบ่อยครั้ง เพื่อตอกย้ำการประกอบสร้างความหมายอัตลักษณ์ตัวตนบนชายแดนภาคใต้ ภายใต้บรรยากาศของการสร้างพื้นที่การค้า ดึงดูดนักท่องเที่ยวสู่พื้นที่ และสร้างมูลค่าให้กับอนาชีตกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับ Meekaew and Srisontisuk (2012) ซึ่งศึกษาเรื่องถนนชาโย้งเมืองเชียงคาน: การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า การกลายเป็นสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน มีกระบวนการขั้นตอน วิธีผลิตที่ซับซ้อน แปรเปลี่ยนเข้าสู่วิถีผลิตแบบอุตสาหกรรมมากขึ้น ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในเชิงเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ส่งผลให้สังคมภายนอกรู้จักเชียงคานมากขึ้น

กระบวนการที่สาม การสร้างตัวตนที่สังคมยอมรับ เป็นกระบวนการสำคัญขั้นพื้นฐานสำหรับศิลปินอนาชีต อันทำให้สังคมยอมรับอนาชีตได้ง่ายขึ้น ประกอบด้วย การพัฒนาทักษะการขับร้อง พัฒนาบุคลิกภาพให้เหมาะสมน่าสนใจ การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมทั้งบนเวทีและล่างเวที เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชน และมีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ซึ่งเป็นการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อการนิยามความหมายของกระบวนการแต่ละขั้นตอนในการผลิตอนาชีตให้มีความซับซ้อนและมีคุณค่ามากพอต่อผู้บริโภค ดึงดูดอนาชีตเข้าสู่กลไกตลาดได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับ Anantawong, Boonprakarn, and Tepsing (2018) ซึ่งศึกษาเรื่องวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนคีรีวง พบว่า พัฒนาการของชุมชนคีรีวง เกิดจากอัตลักษณ์ที่หลอมรวมกับชุมชนที่น่าสนใจ เป็นแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้าสู่พื้นที่ชุมชน ซึ่งกระบวนการสร้างอัตลักษณ์จนเกิดการยอมรับมากจากการนิยามความหมายของชุมชนคีรีวง โดยใช้พื้นที่แสดงกิจกรรม

หรือสิ่งต่าง ๆ ที่หลากหลาย และสร้างกฎเกณฑ์ก่อให้เกิดทุกพื้นที่ที่มีความหมาย อาทิ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือพื้นที่ที่อากาศดีที่สุดในประเทศไทย กลายเป็นจุดเด่นให้กับชุมชน

กระบวนการที่สี่ เครื่องมือเพื่อสร้างให้ออนาชีตเป็นสินค้า ซึ่งผู้ผลิตต้องคัดเลือกเครื่องมือให้มีความเท่าทันการพลวัตอย่างรวดเร็วของโลกตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป อาทิ การพัฒนาจากการร้องสดสู่บันทึกเสียงเทปคาสเซ็ท CD VCD และ DVD และการสร้างสื่อสังคมออนไลน์ปัจจุบัน เช่น เพจเฟซบุ๊ก ยูทูบ เป็นต้น เพื่อช่วงชิงพื้นที่ความหมายให้ออนาชีตดำรงอยู่และเข้าถึงผู้บริโภคให้ได้มากที่สุด ท่ามกลางอิทธิพลของวัฒนธรรมกระแสหลักภายใต้ระบบทุนนิยม อีกทั้งข้อมูลปริมาณมหาศาลที่ไหลบ่ากดทับวัฒนธรรมกระแสรองอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นเหตุให้ผู้ผลิตต้องพัฒนาศักยภาพอนาชีตให้มีความแปลกใหม่น่าสนใจ เพื่อต่อกรกับมิติของอำนาจเชิงสังคมกระแสหลักได้ โดยไม่รู้ถือนอุดมการณ์เดิมของการผลิตอนาชีต หรือประกอบสร้างนิยามความหมายอนาชีตใหม่เสียทั้งหมด สอดคล้องกับ Chalermson (2018) ซึ่งศึกษาเรื่องการต่อรองความเป็นอีสานบนพื้นที่สื่อดิจิทัล: การเมืองเชิงอัตลักษณ์ของเน็ตไอดอลอีสานพบว่า การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารที่แพร่กระจายส่งผลให้พื้นที่สื่อกลายเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการต่อสู้เชิงอัตลักษณ์ เพื่อต่อรองวัฒนธรรมกระแสหลัก และนิยามความหมายความเป็นอีสานผ่านเน็ตไอดอล ทั้งผสานความเป็นอีสานกับวัฒนธรรมต่างชาติได้อย่างน่าสนใจ อันเป็นการประกอบสร้างความความเป็นอีสานทั้งในและนอกบริบทสังคมไทย

กระบวนการที่ห้า การโฆษณาผ่านสื่อและช่องทางต่าง ๆ เป็นปฏิบัติการซ้ำที่ทำให้ออนาชีตแทรกซึมเข้าสู่วิถีชีวิตของผู้บริโภค และเกิดการยอมรับทางสังคมในตัวอนาชีตได้อย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันกระบวนการประกอบสร้างอนาชีตแต่ละขั้นตอนถูกถ่ายทอดผ่านพื้นที่เสมือน (Social Media) ที่มีขีดความสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้ปริมาณมหาศาลในเวลาอันรวดเร็ว ไปพร้อม ๆ กับปฏิบัติการซ้ำในพื้นที่จริง ทำให้ออนาชีตเป็นเครื่องมือที่มีมูลค่าในการดึงดูดผู้คนเข้าสู่พื้นที่ เพื่อสร้างพื้นที่การค้ารับใช้อำนาจในมิติเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสังคมไปพร้อม ๆ กัน สอดคล้องกับ Waicharoen (2015) ซึ่งศึกษาเรื่องการโฆษณากับพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคดิจิทัล พบว่า ความรวดเร็วของยุคดิจิทัลทำให้ผู้บริโภคหันมาทำกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านสังคมออนไลน์ ผู้บริโภคสามารถเลือกเข้าไปร่วมแสดงความคิดเห็น กระจายข้อมูลจนเกิดพฤติกรรมตามกลุ่ม เพราะฉะนั้นการสร้างสรรคงานผ่านพื้นที่เสมือนสามารถสร้างความคุ้นเคย และความจงรักภักดีต่อสินค้าได้ง่ายและทันที

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของอนาชีต เป็นผลจากความซับซ้อนในมิติเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง และการทะลักของข้อมูลข่าวสารสู่ท้องถิ่น ภายใต้การขยายตัวของระบบทุนนิยมที่เบียดเบียนพฤติกรรมของมนุษย์สู่การประเมินสิ่งต่าง ๆ เป็นมูลค่าในการแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราในระบบตลาด และทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งด้อยค่าล้ำสมัยในระบบเศรษฐกิจ เหล่านี้เป็นสิ่งยืนยันให้การประกอบสร้างอนาชีตมีกระบวนการที่ซับซ้อนขึ้น เพื่อกำหนดคุณภาพให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ อีกทั้งต่อรองอิทธิพลกระแสหลักที่กดทับการมีตัวตนของ อนาชีตในฐานะวัฒนธรรมกระแสรอง เพราะฉะนั้นกระบวนการประกอบสร้างอนาชีตจึงต้องปรับตัวให้ทันต่อความต้องการของผู้บริโภคอย่างเป็นขั้นตอน

เพื่อสร้างคุณค่าให้อนาซีดมีมูลค่าในระบบตลาด กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่เป็นที่ต้องการของตลาด อีกทั้งตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในช่วงเวลาที่แตกต่างและบริบทที่เปลี่ยนไป

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจภายใต้กระบวนการข้างต้น อนาซีดกลับถูกผลิตมาเพื่อตอบสนองทางด้านเศรษฐกิจอย่างฉาบฉวยไม่ได้รับการตระหนักถึงแก่นของอุดมการณ์เดิมอย่างแท้จริง อนาซีดจึงกลายเป็นเครื่องมือของมิติอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ในการดึงดูดผลประโยชน์เข้าสู่ตลาดและความพึงพอใจของผู้บริโภค หากแต่การประกอบสร้างอนาซีดให้กลายเป็นสินค้าอย่างเต็มรูปแบบอาจทำให้นิยามความหมายและคุณค่าดั้งเดิมที่แท้จริงถูกกลดทอนบทบาท และค่อย ๆ เลือนหายไปที่สุดในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรรวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ไปใช้ต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาการผลิตอนาซีดอย่างเป็นระบบ และสร้างพื้นที่เรียนรู้เชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้ที่มีความสนใจเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรักและการสัมผัสต่ออนาซีด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาระบบการผลิตอนาซีดอย่างยั่งยืน และผลกระทบเมื่อวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าในจังหวัดชายแดนใต้

เอกสารอ้างอิง

- Anantawong, W., Boonprakarn, K., & Tepsing, P. (2018, July 20-21). The meaning and way of life of Khiriwong Community. In *The 9th Hatyai National and International Conference*. Hatyai University, Songkhla. [in Thai]
- Bensoh, R. (2019, May 10). Teaching expert for anasyid (interview). [in Thai]
- Chalermisan, U. (2018). Negotiations with Isan-ness in the digital space: Identity politics of Isan net idols. *Journal of Language and Culture*, 37(1), 134-135. [in Thai]
- Daoh, R. (2010). *Anasid the voice of peace* (Research report). Pattani: Prince of Songkla University. [in Thai]
- Intarapanich, S., & Janthranusorn, K. (2014). Contested space: The Kut Ting Ramsar Site in Bueng Kan Province, Thailand. *Journal of Mekong Societies*, 10(1), 21-22. [in Thai]
- Kaewprakob, J. (2010). *Discourses from the historical movies entitled: Bang Rajan the legend of the vullage'w Warriors, Suriyothai and the legend of King Naresuan* (Master's thesis). Rajabhat Mahasarakham University, Mahasarakham. [in Thai]
- Leejaroen, A. (2016). *University spaces: Commoditization in capitalism* (Master's thesis). Prince of Songkla University, Songkhla. [in Thai]

- Meekaew, N., & Srisontisuk, S. (2012). *Chaikong road: Cultural commodification for tourism in Chiangkhan District, Loei Province* (Master's thesis). Khon Kaen University, Khon Kaen. [in Thai]
- Pongnil, M. (2015). Humanities and social sciences research survey in the upper north: Observations of changes in the relation of social structures to humans. *Journal of Human Sciences*, 16(2), 185-172. [in Thai]
- Sharepie, M. (2015). A study of the importance of Anasyid song for support to the children and youth of Donchimplee Sub-district, Bangnamplew District, Chachoengsao Province. *Burapha Arts Journal*, 18(2), 138-139. [in Thai]
- Waicharoen, A. (2015). The impact of advertising on consumer behavior in the digital sphere. *Dhurakij Pundit Communication Arts Journal*, 9(1), 11-12. [in Thai]

ผลกระทบจากการปฏิบัติตามแนวการใช้ชีวิตวิถีใหม่: กรณีศึกษาจากธุรกิจโรงแรมในภูเก็ต ประเทศไทย

Impacts of the Implementation of “New Normal” Practices: A Case Study of The Hotel Business in Phuket, Thailand

ปฐวี อินทร์สุวรรณ^{1*}

Patthawee Insuwanno^{1*}

Abstract

COVID-19 has significant impacts on economic activities and human lives globally. To avoid the risk of infections, safety, hygiene, and cleanliness become major concerns during the pandemic. All businesses were required to adopt a new strategic response to manage this new shift. In this regard, a new concept of living called “New Normal” was introduced and widely adopted as a new norm in both daily life and business operations. High-touch industries such as hospitality, aviation, and transportation were forced to encounter this situation along with having the decline of consumption rates. To maintain the business position and gain the trust and confidence of potential customers, various measures have been implemented to assure the survival of the industry. New Normal practices have caused many challenges and changes in business operations. Currently, most articles or studies present only a dimension that illustrates the impacts of

¹คณะกรรการบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต ต.กะทู้ อ.กะทู้ จ.ภูเก็ต 83120

¹Faculty of Hospitality and Tourism Prince of Songkla University, Phuket Campus, Kathu Sub-district, Kathu District, Phuket Province 83120

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: patthawee.insuwanno@gmail.com)

รับบทความวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2564 แก้ไขวันที่ 8 มิถุนายน 2564 รับลงตีพิมพ์วันที่ 14 มิถุนายน 2564

COVID-19 on an industry, but there is not many that uncover the impacts of the implementation of new normal practices encountered by the hotel industry. This article aims to study the current implementations of new normal practices in the hotel industry in Phuket and investigate their impact. Moreover, the article also provides suggestions to eliminate the burdens that hotels experience.

Keywords: *COVID-19, Implementation, New Normal, Hotels, Phuket*

บทคัดย่อ

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อทั่วโลกทั้งด้านเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตทั่วไปของมนุษย์ ความสะอาดและสุขลักษณะที่ดีกลายเป็นปัจจัยหลักที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญ จึงมีการวางแผนด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รูปแบบการใช้ชีวิตวิถีใหม่ ถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและการดำเนินธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในธุรกิจการบริการ เช่น ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจการบิน และธุรกิจการคมนาคม ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างมาก เนื่องจากมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ค่อนข้างสูง ส่งผลให้ความต้องการใช้บริการในธุรกิจดังกล่าวลดลงกระทบต่อความน่าเชื่อถือของกลุ่มลูกค้าและความอยู่รอดของธุรกิจ การหามาตรการต่าง ๆ มาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหา สร้างความท้าทายอย่างมากให้แก่ภาคธุรกิจ โดยข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกนำเสนอแสดงให้เห็นแค่ผลกระทบของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ต่อธุรกิจการบริการ แต่น้อยมากที่จะกล่าวถึงผลกระทบที่ธุรกิจการบริการต้องเผชิญหรือปรับตัวในการใช้ชีวิตวิถีใหม่ ดังนั้นบทความฉบับนี้ได้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) แสดงให้เห็นถึงมาตรการต่าง ๆ ที่ธุรกิจการบริการในจังหวัดภูเก็ตกำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน 2) ผลกระทบที่ธุรกิจการบริการต้องเผชิญหรือปรับตัวในการใช้ชีวิตวิถีใหม่ และ 3) ข้อเสนอแนะเพื่อลดผลกระทบต่อการปรับตัวตามรูปแบบการใช้ชีวิตวิถีใหม่

คำสำคัญ: *โควิด-19 การปฏิบัติ การใช้ชีวิตวิถีใหม่ โรงแรม ภูเก็ต*

Introduction

Coronavirus or later called "COVID-19", was initially found in Wuhan, China. According to a report produced by the World Health Organization in January, 2020, it revealed that at the end of December, 2019, the World Health Organization office in China reported that there was a total of 44 cases of patients with unknown causes. Later on, further information presented that the outbreak is associated with exposures in one seafood market in Wuhan City. Moreover, the virus was quickly spread to all over the world. The pandemic significantly impacts the world economic, socio-cultural, and political system. Thailand is also no exception, there were a total of 143,280 cases reported at the time of this paper (Department of Disease Control, 2020). Numerous

measures were implemented to stop the *spread of the virus in the nation such as; social distancing, travel and mobility bans, community lockdowns, stay at home campaigns, self- or mandatory-quarantine, curbs on crowding* (Sigala, 2020).

Tourism industry used to be one of the biggest markets in the world until getting the impact of the pandemic of COVID-19. According to the study done by Ugur and Akbiyik (2020), the result shows that the tourism sector is very sensitive to getting affected or frustrated by global crises. It could say that the tourism sector was the very first sector affected by this crisis, and it might be the very last sector to be recovered. In Thailand, the first case was reported on January 13, 2020, the patient, who was diagnosed with COVID-19, was a Chinese tourist visiting Thailand (World Health Organization, 2020). Since then, the number of cases was rapidly increased as presented in the graph below;

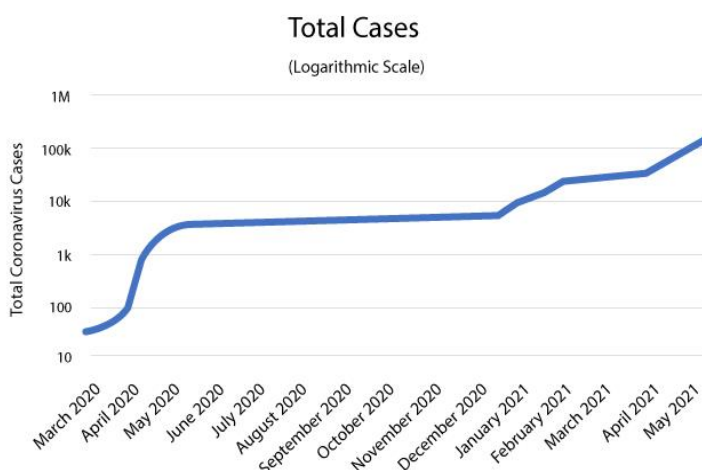

Figure 1 Daily new cases in Thailand

Source: Worldometer (2020)

Currently, most articles or studies present only a dimension which illustrates the impacts of COVID-19 on the industry, but there is not much of them that uncovered the impacts of the implementation of New Normal practices that the hotels requisitely need to carry to bring back the traveler's confidence. Therefore, this article will reveal the current implementations of New Normal practices used and investigate the impact of implementation of New Normal practices in the hotel industry in Phuket that they are encountering. Moreover, it will provide suggestions to eliminate the burdens that hotels must be experienced.

Essential of Hotel industry in Thailand and Phuket

Tourism is an essential sector of the global economy. In 2019, this sector accounted for 10.3 % of global GDP and created about 330 million jobs globally (World Travel and Tourism Council, 2019). It has been recognized as one of the economic activities which has high potential to become the world's largest industry (Marzuki, 2012). According to the report produced by World Travel and Tourism Council (2019), it further revealed that this sector could generate 8.9 trillion US dollars globally and the growth of travel and tourism GDP was equivalent to 3.5% which was higher than overall economic growth. With this reason, it makes this sector have high significance on the world's economy.

Figure 2 Travel and tourism GDP in 2019

Source: World Travel and Tourism Council (2019)

In Thailand, tourism was included under the 20-year national strategy (A.D. 2018 - A.D. 2037) which aims to promote the growth and development of the nation (National Economic and Social Development Council, 2019). With this regard, tourism has been considered as a key significant driver of the national economy. In 2017, the tourism sector could generate more than 2.78 trillion baht, moreover, within the same year, the Travel and Tourism Competitiveness Index, which measures the factors and policies which contribute a country to become a viable place to invest within the travel and tourism sector, ranked Thailand as number 34 out of 136 countries on its ranking (World Economic Forum, 2017). This can reflect the capabilities of the nation to increase efficiency and competitiveness of the industry.

After Bangkok, Phuket is the second destination in Thailand with the heavy number of travelers visiting throughout the year. Phuket has been recognized as a beach destination where the tourists can experience sea, sand, and sun, or it can be called 3S tourism. The study done by Marzuki (2012) revealed that tourism has brought tremendous development to Phuket since 1980. Big investments supported by both government and private sectors could turn Phuket into a famous tourist destination. Hotels and infrastructures were developed on the destination which aimed to accommodate and facilitate tourists and the growth of tourism. Consequently, Phuket becomes a paradise on the earth for the travelers, and it also becomes a significant economic promoter. As the picture below is produced by Faculty of Hospitality and Tourism, Prince of Songkla University (2019), it presents the economic structure and gross regional and provincial product chains in Phuket in 2019. The data revealed that 84% of total revenue generated in the region was devoted by accommodation and food service activities 46%, followed by transportation and storage 19% and other tourism-related activities 19%. With this structure, it can imply that the tourism industry is a major dominant source of the regional income and developments. The industry does not only generate revenue, but it also provides lots of benefits such as employment, development of infrastructure, etc. (UNCTAD, 2020).

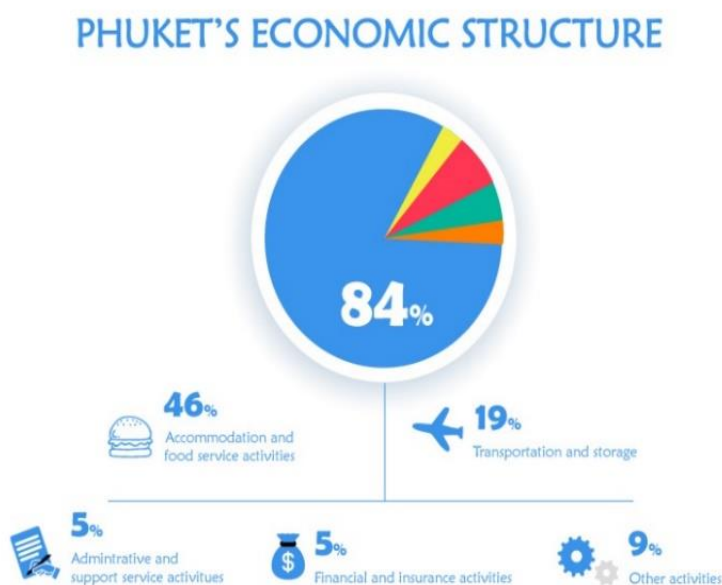

Figure 3 Phuket's economic structure

Source: Faculty of Hospitality and Tourism, Prince of Songkla University (2019)

Impacts of COVID-19 on Hotel Industry in Thailand

Much more than other industries, the pandemic negatively impacted the hotel industry. The results have been raised by travel bans and events' cancellations, it caused the hotel occupancy substantially dropped and deteriorated across the country. Moreover, because of international travel restrictions, domestic travelers seem to be only one hope and a nutrient for the industry, with this regard, Thai's government has launched several domestic travelling campaigns which aim to encourage people to travel within the nation. However, the number of domestic travelers was not sufficient enough for the entire market. Therefore, this circumstance caused significant dropping in the value of the tourism's contribution to the nation's GDP in 2020.

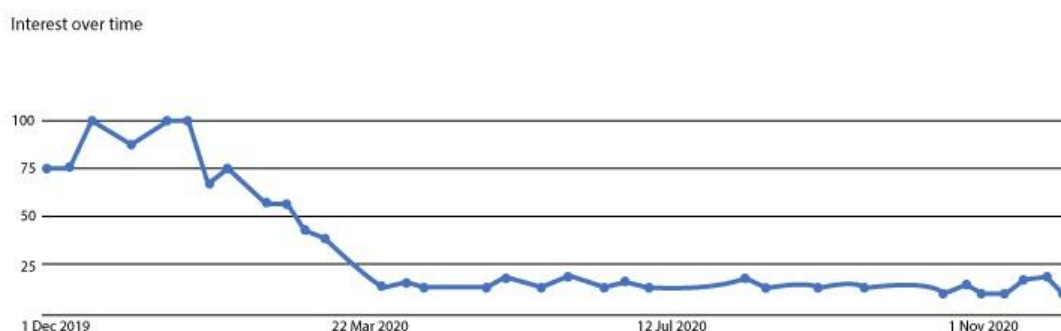

Figure 4 Total value of the tourism's contribution to GDP in Thailand

Source: Prachachat (2020)

Apart from tourist's demand, the hotels are encountering other challenges to survive in this circumstance. After review all relevant articles and researches, key impacts on the industry were identified as "5Ds" as shown as the following:

Decrease in demand and occupancy level

Another result of COVID-19 apart from unsafe in life, it affected various aspects of economic activities, especially the high-touch industry, it has been significantly impacted since the first case of COVID-19 reported in Thailand on 13 January 2020. In response, the country decided to close the borders to visitors and tourists, and place strict limitations on both domestic and international mobility. It resulted in a decreasing number of travelers and a decline of hotel's occupancy rates. When the nation officially announced its first cases, the hotel occupancy level dropped to 65%. Other than occupancy, hotels also had to reduce their regular rates by 10 to 20% (Pinchuck, 2020). However, this dropping rate was continued until the tourist arrival became zero. Consequently, revenue per available room or known as RevPAR showed the downward curve since January, 2020 and remains constant without any cue of what is ahead (JIL, 2020).

To support the statement above, the graph below can represent well on the decline of worldwide interest in hotels and accommodations in Phuket from December 2019 until November 2020. This graph shows the number of times that the hotels and accommodations located in Phuket were searched from websites.

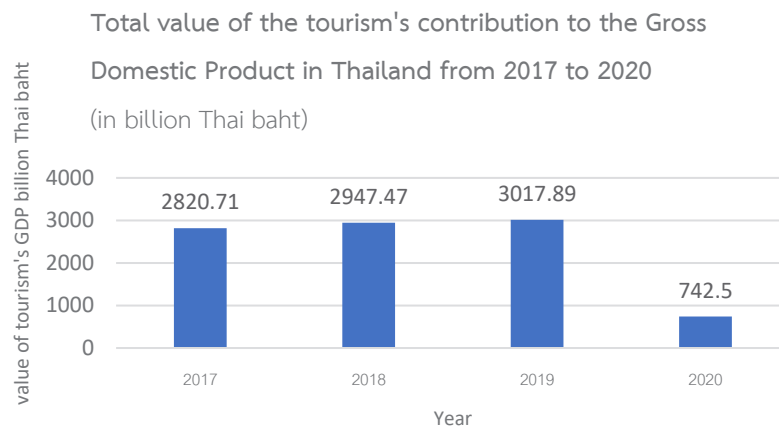

Figure 5 The number of times Phuket's Hotel and accommodation searched

Source: Google Trends (2020)

Delivery services aligned to the “New Normal”

The pandemic has not only changed the lifestyle of human beings, but it also has posed the new service design to be aligned with the concept of “New Normal”, this may include emphasizing on hygiene and sanitation, redefining restaurant concept, and partnering with health institutions (The Thaiger, 2020).

Many articles have presented that some international chain hotels are currently cooperating with hospitals, and cleaning institutions to bring back customer confidence. To promote the safety perception in the customer's mind, the hotels have replaced the regular chemical agents used with the hospital-grade products to clean all the hotel areas. Besides, temperature checkpoints and sanitizing stations seem to be a common place in the reception area and all hotel outlets to do thermal scanning. Moreover, the visibility of housekeeping staff is included as a part of New Normal practices in the hotel industry. Cleaning schedules, especially in public areas, are likely to be more frequent to promote sanitation and positive customer's perception.

Apart from new cleaning procedures, social distancing has been included in new service design. Hotels are emphasizing on maintaining physical distance, contactless, and touchless in their services. Therefore, marked seating and standing arrangements are obviously presented in all the hotel areas both where the products and services are consumed and all common areas such as lobby area, elevators, etc.

Even, accommodation has been considered as a core product of the hotel business, but food and beverage are also inseparable. Therefore, the pandemic of COVID-19 has influenced the change of food and beverage service procedures. The procedures are required to be aligned with regulations launched by local authorities and government. The change is mainly emphasized on hygiene and sanitation, and capacity which allows the outlets to maintain the physical distancing. Wearing a mask and hand-cleaning seem to be a must-do practice.

Decline in staff performance and productivity

Since the establishments have to pause their regular working pattern, and start introducing a new working system into their daily operations. It becomes a great challenge to all parties including the management team and staff to conduct and adjust themselves to be familiar with the New Normal practices (Van Zoonen & Van der Meer, 2015; Van Dick, Ciampa, & Liang, 2018). In addition, a number of new rules and procedures with safety purposes have been introduced, especially with the employees in the hotel industry. These safety policies are not only designed for bringing back the guest's confidence, but also staff's safety. Therefore, it would say that the issue also affects the staff performance and productivity because the additional requirements have been included in working processes. An insightful result from the study done by Muhmud, Asma, Sazali, and Mohammad (2020) presented that the new guidelines will reduce the staff performance, and it will also be low even in the post COVID-19.

Moreover, many articles also revealed that the staff performance also depends on their mental conditions. During COVID-19, the staff would be concerned mostly with safety, risk of infections, and job security. It caused stress and depression to the staff which led them to unhealthy mental conditions. Van Dick et al. (2018) stated in their study that mental health and well-being are important for their work performance and productivity. If they feel stressed, they will lose their performance at their workplace. Consequently, fear of the virus is negatively affecting the staff performance. Therefore, safety is one of many factors which can reduce stress. Employees should know the safety measures to minimize the threat of the virus, and also remain positive with all changes.

Department to increased overhead: Increased cleaning activities

With the comprehensive review from the guidelines and measures to prevent the infection of COVID-19 launched by various parties, one of the most-found measures is enhancing the cleanliness and sanitation in the property, especially on high touch surfaces such as public restrooms, lobbies, dining areas, workout facilities, etc. High touch surfaces can include tables, handrails, faucets, doorknobs, light switches, remote

control, and shared equipment (University of Washington, 2020). Moreover, reducing the risk of infection from COVID-19 by cleaning is seen as the most important part of reopening hotels to their guests once again. Most of the hotel upgraded the cleaning agents into the hospital-grade products, which cost higher investment. Furthermore, cleaning procedures have been developed by increasing more cleaning steps which consume more time from the staff to complete their cleaning tasks.

Decrease in employment retention

There is a gigantic economic impact of COVID-19 all around the world, many people lose their job because of the pandemic. Based on the study done by Oxford Economics (2020), Asia is expected to be the worst affected, especially the regions which mainly rely on the tourism industry. Phuket, Thailand is one of those regions where tourism is a key driver of revenue generated. Phuket is lost approximately 83% from the pre-COVID-19 values (Phetvaroon et al., 2020). Moreover, the lockdown measure and travel ban restriction have solely affected employment in the service industry. It does not only affect the demand, but also the supply side.

As it was stated in the above paragraph that the customer's demand has rippled down the bottom due to the reduction in business activity, it caused a high number of staffs lay-off. For those who are still employed, Phetvaroon et al. (2020) reveals that the total working hours of staff in the tourism and hospitality industry was reduced by 48% when compared with the same period in the previous year of 2019. Most of the staff who worked in the accommodation sectors were compelled to take leave without pay for cutting the cost of operations when the occupancy level was low. Phetvaroon et al. (2020) also presented that the income of the workers in this sector dropped more than 50 % from what they usually earned. Moreover, the hotel's survival is strongly required to cut off all unnecessary expenses or attenuate some staff benefits which may include reducing meals on duty, transportation, and other benefits. With these reasons, many workers decided to quit the job and find other solutions for themselves.

The Definition of “New Normal” and the Implementation in Hotels

The pandemic of COVID-19 has brought many new challenges to the world businesses, especially the tourism industry, it has hit the bottom since February, 2020 (BBC Travel, 2020). In Thailand, the government launched various measures to prevent the spread of the epidemic, the country introduced a government-directed lockdown and placed strict limitations on domestic and international mobility. With the start of recovery, the industry is required to adopt new conditions. Therefore, a concept of “New Normal” is introduced and it has been adapted in all industries. Until now, there

is no definite definition which can best describe the term “New Normal”, but generally, it was understood as a new way of living, working and interacting with other people to prevent an infection or even the spread of contamination. New safety, sanitation, and hygiene procedures are mainly included in the New Normal practices (KPMG, 2020). This concept has been implemented in our life routines and workplace. The hotel industry is also no exception.

Based on the comprehensive review from both related literature and announcements from hotels in Phuket such as Marriott hotels, IHG hotels, and other independent hotels, the key measures in the hotel industry in Phuket are found in three aspects: flexibility, hospitality and safety.

Flexibility

1. Hotels in this region have updated the cancellation policies to be more flexible to support unforeseen situations. Moreover, the hotels also offer free-penalty cancellation which is caused by local and international restrictions.

2. In case of unexpected quarantines, the hotels are willing to offer room upgrades to a room in a higher category, so the guests will be more comfortable and have more space.

3. For prepaid reservations, the hotels allow their guests to modify the reservations up to 24 hours prior arrival.

4. Hotels offer flexibility in terms of time for check-in and check-out, it would help to prevent the guests unnecessarily spending their time outside or in common areas where the contamination may exist.

Hospitality

1. Some hotels offer 24/7 medical service or even are collaborating with hospitals as a way to develop the guests' confidence.

2. Guidelines of the hotel's actions have been created to prevent the infections of COVID-19, and it is also available on the hotel's website.

3. Hotels offer an assistance to their guests since the preparation and provide a guideline of things to do during their stay including a list of service providers who are authorized and trusted by the hotels.

Safety

1. Importantly, the hotels should convey to their guests that the hotel constantly communicates with local authorities and the staff are emphasized to strictly follow the safety measures.

2. The history of recent trips of both guests and employees must be recorded.

3. Hotels offer a hotel's transfer from airport to the hotel to avoid their guests using public transportation which the guests are in close proximity with others.

4. Many hotels have revised the entire cleaning process of guest rooms, linens, and staff uniforms, and communicated to their staff to strictly follow.
5. Hotels use chemical agents that are recognized by the relevant authorities. Quarantine protocols are developed.
6. All staff are trained to be able to identify and recognize any possible signs or symptoms of COVID-19.
7. A temperature measurement system and touchless technologies are used.

Impacts of the Hotels in Phuket on the Implementation of New Normal

Since the implementations of New Normal seem to be something in regular use nowadays, both people and companies need to comply with this concept unconditionally if they wish to continue their businesses. Most of the articles revealed the impacts of COVID-19 on economic and social aspects, but very few of them mentioned the impacts of the hotel industry when they are required to implement the New Normal practices. From the literature review which presented the implementation of New Normal practices in Phuket, it illustrated that the hotels in Phuket need to bear with the impacts of these implementations as the following aspects;

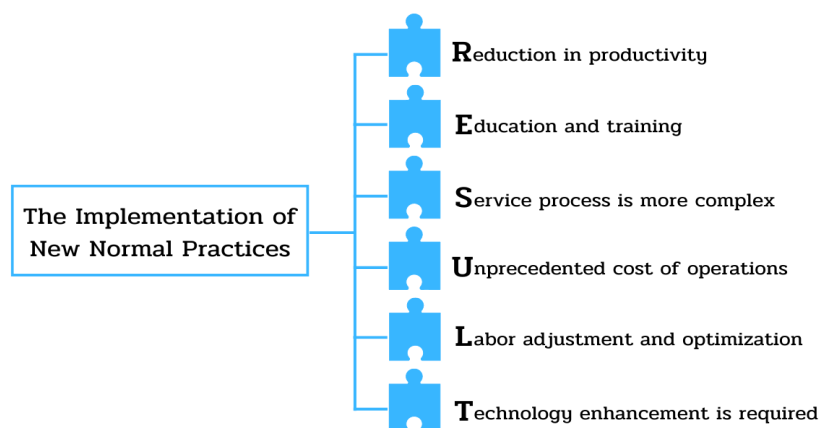

Figure 6 The impacts of the implementation of New Normal practices

Source: Developed by author

Reduction in productivity

According to the study done by Phetvaroon et al. (2020), it revealed that it is unavoidable for the employees not to be concerned about unsafety, risk of the COVID-19 inflection, and all the effects caused by the virus such as financial loss,

insecurity in their job. With these concerns, the employees will get stressed, and lose performance (Sasaki, Kuroda, Tsuno, & Kawakami, 2020). Moreover, it has found that the implementations of New Normal practices and new rules and regulations to avoid any risk of the virus, has reduced the productivity of the employees as well (Sasaki et al., 2020; Wolor, Dalimunthe, Febrilia, & Martono, 2020). Many hotels and companies in Phuket are emphasizing on safety and sanitation by developing new enhanced safety and sanitation protocols. One of the most well-known hotel brands like Marriott which has 9 properties in Phuket, they have developed next-level cleanliness standards by adding more cleaning steps and using some cleaning technologies (Miller, 2020). With these new protocols, it can be a cause of productivity reduction because the staff will spend longer time to complete their tasks.

Education and training

Ensuring the staff performance and compliance the safety measures would be successful through training programs. Training would be an essential method to enhance the common understanding of the staff about the New Normal practices which will contribute to a safe environment and bring back the guest confidence. The hotel business in Phuket during COVID-19 provides the training which emphasizes on the process to promote hygiene and sanitation, and the instruction to comply with all the measures. This may mean that the hotels are taking the prevention of COVID-19 seriously. Moreover, it can increase the guest and staff confidence to the hotel where the measures are strictly tightened in their operations.

In collaboration with healthcare experts or authorities, the hotels will be able to launch health and safety training programs to equip all staff with the essential and necessary knowledge and skills with the concept of the “New Normal” to develop and promote a safe environment which can protect staff themselves and guests

Although the training provides such benefits and a positive hotel’s image as mentioned above, in order to organize any training, the hotels need to invest their resources such as money and time. Lots of hotels, especially international chain hotels, have developed safety training programs via online platforms which can assure the same standard of safety conducted in the hotels, while other hotels need to spend a half-day or even a daylong on safety training. This investment can be considered as the cost of opportunity which can gain for long-term and promote positive perception on the hotel operations.

Service process is more complex

Hospitality and Tourism industry is highly affected by the outbreak of COVID-19, new service concepts have been designed to respond to the change of customer’s behavior and safe measures. Additional processes were added into the regular

procedures occurred before COVID-19. Therefore, the hotel staff are experiencing a significant service design challenge. One of the most common practices in hotels in Phuket is thermal screening and hand sanitizing before entering the hotel outlets or the service points. Throughout the nation, the guests are also required to scan a QR code called “Thai Chana” to check in and out of the places where they visit. It will allow the government to trace and monitor infection locations and contact points (Hicks, 2020). In addition, in Phuket, front of the house staff must wear protective items such as gloves, surgical masks, and also maintain the social distance while they are servicing. Touchless-technologies are utilized to eliminate physical contact such as self-check-in, e-payment, etc. However, clear instructions are still provided by hotel staff. In terms of the cleaning process, many hotels have revised the entire cleaning process of guest rooms, linens, and staff uniforms, and communicated to their staff to strictly follow.

For the food and beverage sector in hotels in Phuket, the service has been changed in many aspects. Beyond the information stated above, it found that utensils set on the tables are covered by plastic bags to avoid any contamination. Moreover, it also found that the capacity of the seats is limited to ensure social distancing. Advanced technologies are taking a significant part of the service under the New Normal concept. Some chains have implemented digital ordering through iPads or tablets and contactless-payments, this can reduce risk that may result from the contact between service staff and their customers. Furthermore, many hotels have considerably changed the breakfast service style from buffet service to plates of food or even amplified to to-go-bags which may consist of fruits, sandwiches, and some drinks that the guests can grab and go.

Unprecedented cost of operations

The COVID-19 pandemic has caused significant disruptions to the business operation, all the firms around the world are suggested that cost-cutting is required to safe-guard the firms’ competitive position and survive during the crises (Deloitte, 2020). The hotels in Phuket are also conducting cost-optimization exercises such as: reducing manpower, cutting-off some staff benefits, etc. In fact, the business operation during this pandemic causes unprecedented costs especially in the implementation of New Normal, which is required to prevent further infection (Margiono, 2020). The unprecedented costs may include medical masks, alcohol gel, hospital-grade cleaning products, thermometer, disinfectant products, additional signage, and so on. This cost may be a consequence from the higher demand of the guests on the higher standard of hygiene, cleanliness, and sanitation. The hotels and restaurants need to bear these costs while the occupancy and room price are declined, or even the business can

operate at half of their capacity because of the social distancing.

Labor adjustment and optimization

Uncertainty of the COVID-19 pandemic situation has put the hotels into the difficulty to anticipate the occupancy levels (Heymann, 2020). The hotel industry in Phuket was sunk into the darkness due to the lockdown measures and travel ban restrictions. The zero number of tourists was obviously shown as a consequence resulted from these restrictions. Many hotel employees were forced intentionally and unintentionally to quit their job since the business could not carry the same labor costs while the occupancy levels were severely reduced. The hotels adopted staffing optimization strategy to manage the human resources during this critical situation. Therefore, to secure the jobs, all the workers need to enhance their knowledge and skills to be able to perform a diverse range of tasks. Multi-skills staff would receive greater retention than staff who can perform mono-task.

Because of staffing optimization, the hotels in Phuket have adjusted and made the best use of their existing staff to remain profitable during low business volumes. Apart from reducing their working hours which is mainly for cost saving, those individual staff are assigned to perform multi positional responsibilities which are on top of their primary ones. For example, receptionists might be assigned to switch the role to become a food and beverage service staff during the peak dining hours. This is consistent with the suggestion by Heymann (2020) that staff during COVID-19 must be able to perform tasks rather than positions. The staff need to adjust themselves to be versatile and cross utilized, it allows hotels to have adaptability to manage the staff and labor costs without reducing service quality.

Technological enhancement is required

The hospitality and tourism industry is suffering from the COVID-19 pandemic, the industry is required unconditionally to adapt the new travel norms and other safety regulations, or even other more effective ways to maintain the industry survival (Ranganathan, 2020). One of the most challenging in the hotel business operations is to main physical distancing. As the industry has been considered as a high-touch industry, but the firms are compelled to follow the guideline of social distancing to avoid close interaction between hotel staff and guests. With this regard, it is accelerating the hotels to adopt the technology, especially touchless technology. The technology is addressing the new guest experience and also safety measures (Ranganathan, 2020). Based on the comprehensive review on the articles and websites of hotels in Phuket, the use of technologies is presented in the different aspects such as; mobile technology and high-tech virtual management system for communicating with the guests about cleanliness and safety programs and also providing an enhanced hygienic environment,

infrared temperature readers for screening or measuring body temperature to prevent the virus, cloud-based housekeeping systems for managing guest room cleanliness and ensuring the compliance with the COVID-19 guidelines and requirements, electrostatic spray technology for sanitizing the guest rooms and public areas, mobile or self-service technology for check-in and out to avoid the human contact, and online payment system (Hospitalitynet, 2020; Marriott International, 2020; World Health Organization, 2020). With this investment, the technology may pave the way for the hotel's operations to become smarter and quickly respond to the change of the guest demand. Although technological enhancement may require high initial investment, it would be beneficial for the long-term.

Conclusion and Suggestions

Since the outbreak of COVID-19 has been transmitted all over the world, the human lives and business activities globally have severely changed and never been the same. Safety measures and new style of business operations are adopted to guard the threat and eliminate the impacts of the virus. New Normal practices have been implemented as a new norm to maintain the business survival and gain trust and confidence from the potential customers. Furthermore, World Health Organization (2020) advised that social distancing is the best and effective way currently to slow down this effect of this crisis. For the hospitality industry, which is considered as one of the high-touch industries, is experienced with the hardest time to survive. The industry needs to bear unprecedented challenges. The key impacts of the implementations of New Normal in hotels in Phuket were presented in reduction staff performance and productivity, education and training, complexity of service process, unprecedented costs of operations, labor adjustment and optimization, and technology enhancement. The new service concepts have been designed by following the instructions and guidelines provided by both government and medical associations. Moreover, numerous strategic responses should be implemented in this regard such as; labor optimization, economic sharing among the hotels, training enhancement, and etc.

Therefore, it could be suggested that the hotel business survival during COVID-19 would be arose from these key contributing factors; safety, trustworthiness, responsibilities, awareness, teamwork, education, guarantee, information updated, and COVID-19 related measures, or it can be called "STRATEGIC" in short. The hotels with these attributes may have a great chance to remain their business operations and gain trust from their potential customers.

Figure 7 Key Contributions for Future Hotel Success

Source: Developed by author

Furthermore, based on the comprehensive review on the articles which presented some strategic approaches for the hotel business operations during this pandemic, it suggested that innovation and technology enhancements take a significant part of the hotel services. The technology may pave the way for the hotel's operations to become smarter and quickly respond to the change of the guest demand and also eliminate the risk of infections. Although technological enhancement may require high initial investment, it would be beneficial for the long-term.

Besides, the labor adjustment and optimization allow hotels to have adaptability to manage the staff and labor costs without reducing service quality. Beyond the safety training, the employees must get trained for the tasks in various positions regardless of their responsibilities. This will allow hotels to have adaptability to manage the staff and labor costs without reducing service quality. Another suggested paradigm for cost saving is to create a collaboration among the hotels in developing and conducting the training programs, then, those hotels can share the costs that incurred.

Reference

- BBC Travel. (2020). *The new normal? Travel in the world of Covid-19*. Retrieved from <http://www.bbc.com/storyworks/travel/travel-on/the-new-normal-travel-in-the-covid-19-world>
- Deloitte. (2020). *Cost resilience amid and after COVID-19*. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/be/Documents/monitordeloitte/Cost-resilience-amid-and-after-covid-19.pdf>

- Department of Disease Control, Thailand. (2020). *COVID-19 situation reports*. Retrieved from <https://covid19.ddc.moph.go.th> [in Thai]
- Faculty of Hospitality and Tourism, Prince of Songkla University. (2019). *Phuket's economic structure*. Retrieved from <https://www.facebook.com/fht.psu.hkt/photos/2524758430886742> [in Thai]
- Google Trends. (2020). *The number of times Phuket's Hotel and accommodation searched*. Retrieved from <https://trends.google.co.th/trends/explore?date=2019-12-01%202020-12-31&geo=TH-83&q=Hotel%20%2B%20Accommodation>
- Heymann, M. (2020). *3 steps to optimizing staffing during Covid-19*. Retrieved from <https://www.hotelmanagement.net/operate/3-steps-to-optimizing-staffing-during-covid-19>
- Hicks, W. (2020). *Thai Covid-19 apps judged invasive*. Retrieved from <https://www.bangkokpost.com/business/1954287/thai-covid-19-apps-judged-invasive>
- Hospitalitynet. (2020). *Data-based cleanliness proof to reassure guests in the COVID-19 era*. Retrieved from <https://www.hospitalitynet.org/news/4101978.html>
- JIL. (2020). *Optimism building as Thailand's hotel industry enters COVID-19 recovery phase*. Retrieved from <https://www.jil.co.th/en/newsroom/optimism-building-as-thailand-hotel-industry-enters-covid-19-recovery-phase>
- KPMG. (2020). *Managing in the new normal*. Retrieved from <https://home.kpmg/th/en/home/insights/2020/06/managing-in-the-new-normal.html>
- Margiono, A. (2020). *Who should bear the costs of the new normal?* Retrieved from <https://www.thejakartapost.com/academia/2020/06/29/who-should-bear-the-costs-of-the-new-normal.html>
- Marriott International. (2020). *Marriott International launches Global Cleanliness Council to promote even higher standards of cleanliness in the age of COVID-19*. Retrieved from <https://news.marriott.com/news/2020/04/21/marriott-international-launches-global-cleanliness-council-to-promote-even-higher-standards-of-cleanliness-in-the-age-of-covid-19>
- Marzuki, A. (2012). Local residents' perceptions towards economic impacts of tourism development in Phuket. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 60(2), 199-212.
- Miller, D. (2020). *Hotels enhance cleaning protocols in light of COVID-19*. Retrieved from <https://www.costar.com/article/575929040>
- Muhmud, H., Asma, H., Sazali, A. W., & Mohammad, W. H. (2020). Impact of Coronavirus (COVID-19) and employees' reaction to changes on employee performance of Bangladesh. *The International Journal of Business & Management*, 8(8), 34-43.

- National Economic and Social Development Council, Thailand. (2019). *National strategy 2018- 2037*. Retrieved from <http://nscr.nesdb.go.th/wpcontent/uploads/2019/10/National-Strategy-Eng-Final-25-OCT-2019.pdf>
- Oxford Economics. (2020). *The economic impact of COVID-19 on Asia-Pacific*. Retrieved from <https://www.oxfordeconomics.com/recent-releases/The-Economic-Impact-of-COVID-19-on-Asia-Pacific>
- Phetvaroon, K., Chongwilaikasaem, S., Benyaapikul, P., Ingviya, T., Jarumaneerat, T., Dumme, V., ... Chongsuvivatwong, V. (2020). *COVID-19 and the future of Phuket economy* (Research Report). Phuket: Faculty of Hospitality and Tourism, Prince of Songkla University. [in Thai]
- Pinchuck, J. (2020). *How COVID-19 will change the Thailand tourism sector*. Retrieved from <https://www.thailand-business-news.com/tourism/79048-how-covid-19-will-change-the-thailand-tourism-sector.html>
- Prachachat. (2020). *Thailand's tourism forecast in 2021*. Retrieved from <https://www.prachachat.net/tourism/news-503144> [in Thai]
- Ranganathan, S. (2020). *How is COVID-19 revolutionising the hotel industry to become smarter and greener?*. Retrieved from <https://www.linkedin.com/pulse/how-covid-19-revolutionising-hotel-industry-become-ranganathan>
- Sasaki, N., Kuroda, R., Tsuno, K., & Kawakami, N. (2020). Workplace responses to COVID-19 associated with mental health and work performance of employees in Japan. *Journal of Occupational Health*, 62(1), 1-6.
- Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of Business Reserach*, 117(1), 312-321.
- The Thaiger. (2020). *The transformation of Thai hotels under the 'new normal' – CBRE*. Retrieved from <https://www.cbre.co.th/news/transformation-of-thai-hotels-under-new-normal>
- Ugur, N., & Akbiyik, A. (2020). Impacts of COVID-19 on global tourism industry: A cross-regional comparison. *Tourism Management Perspectives*, 36(1), 1-11.
- UNCTAD. (2020). *Impact of COVID-19 pandemic on trade and development*. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/osg2020d1_en.pdf
- University of Washington. (2020). *COVID-19 prevention: Enhanced cleaning and disinfection protocol*. Retrieved from <https://www.ehs.washington.edu/system/files/resources/cleaning-disinfection-protocols-covid-19.pdf>
- Van Dick, R., Ciampa, V., & Liang, S. (2018). Shared identity in organization stress and change. *Current Opinion in Psychology*, 23, 20-25. doi: 10.1016/j.copsyc.2017.11.005

-
- Van Zoonen, W., & Van der Meer, T. (2015) The importance of source and credibility perception in times of crisis: Crisis communication in a socially mediated era. *Journal of Public Relations Research*, 27(5), 371-388.
- Wolor, C. W., Dalimunthe, S., Febrilia, I., & Martono, S. (2020). How to manage stress experienced by employees when working from home due to the Covid-19 virus outbreak. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(5), 8359-8364.
- World Economic Forum. (2017). *The travel & tourism competitiveness report 2017*. Retrieved from <https://www.miceclub.com/media/W1siZiIsIjU5MjU4ZmlwM2VjYWU1NGQ5NTAwMDAwNCJdXQ/Travel%20%26%20Tourism%20Competitiveness%20Report%202017.pdf>
- World Health Organization. (2020). *Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public*. Retrieved from <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>
- Worldometer. (2020). *Coronavirus cases in Thailand*. Retrieved from <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/thailand/>
- World Travel and Tourism Council. (2019). *Economic impact reports*. Retrieved from <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษา Organizing Non-formal Education Activities for Out-of-School Children

วรรณรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา^{1*}, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา¹, สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล¹, กชวร จุยมณี¹,
และ ระวี จุฑาศฤงค์²

Worarat Pathumcharoenwattana^{1*}, Wirathep Pathumcharoenwattana¹, Suwithida
Charungkaittikul¹, Kotchaworn Chuymanee¹, and Ravee Chudasring²

Abstract

Out-of-school children are children who do not have access to the education system and are not entitled to an education. These children include children with disabilities, children and youth in the justice system, stateless children, children of migrant workers, children in poor communities, ethnic minority children, and the children of Muslim immigrant parents across the country and in the southernmost border area. Educational activities for these children should

¹หน่วยปฏิบัติการวิจัยเพื่อการพัฒนาในด้านเด็กและเยาวชน และภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330, ²ภาควิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ต.กำแพงแสน อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม 73140

¹Research Center for Children and Youth Development and Department of Lifelong Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University, Wangmai, Pathumwan, Bangkok 10330, ²Department of Human and Community Resource Development, Kasetsart University Kamphaeng Saen Campus, Kamphaeng Saen Sub-district, Kamphaeng Saen District, Nakhon Pathom Province 73140

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: aeworarat@yahoo.com)

รับบทความวันที่ 18 มิถุนายน 2564 แก้ไขวันที่ 18 สิงหาคม 2564 รับลงตีพิมพ์วันที่ 23 สิงหาคม 2564

involve non-formal educational activities that are likely to be flexible and consistent with their characteristics and needs, such as basic knowledge, life skills development, and career skill development. The process of organizing activities should start with studying the nature and characteristics of the children, analyzing their needs and basic interests, organizing, and monitoring as well as assessing the activities.

Keywords: *Non-formal Education, Non-formal Education Activities, Out-of-School Children*

บทคัดย่อ

เด็กนอกระบบการศึกษาเป็นเด็กที่เข้าไม่ถึงระบบการศึกษาและไม่ได้รับสิทธิในด้านการศึกษา เช่น เด็กพิการในชุมชน เด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม เด็กไร้สัญชาติและลูกหลานแรงงานต่างด้าว เด็กยากจนในชุมชน เด็กชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อย และเด็กมุสลิมที่เป็นบุตรหลานของบุคคลที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามบริเวณต่าง ๆ ของประเทศ และในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ดังนั้นกิจกรรมการศึกษาควรเป็นกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่น่าจะมีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับลักษณะและความต้องการจำเป็นของเด็กนอกระบบการศึกษา ทั้งความรู้ขั้นพื้นฐาน การพัฒนาทักษะชีวิต และการพัฒนาทักษะอาชีพ โดยมีกระบวนการในการจัดกิจกรรม คือ การศึกษาธรรมชาติและลักษณะของเด็ก การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและความสนใจพื้นฐานในด้านการศึกษาหรือการเรียนรู้ของเด็ก การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้เด็ก การติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้เด็ก

คำสำคัญ: *การศึกษานอกระบบโรงเรียน กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เด็กนอกระบบ-การศึกษา*

บทนำ

จากที่ประชุมสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งริเริ่มจากการประชุม Rio+20 (United Nations Development Programme, 2016) เป็นเป้าหมายหลักของการประชุม โดยมีวาระร่วมกัน คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก ซึ่งถือเป็นทิศทางร่วมกันของโลกอนาคต โดยเริ่มตั้งแต่ ค.ศ. 2015 ถึง ค.ศ. 2030 ประกอบด้วยเป้าหมายหลัก 17 ประการ และเป้าประสงค์อีก 169 ข้อ ทั้งเป้าหมายและเป้าประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้ครอบคลุมไปด้วย 3 เสาหลัก คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเนื้อหาการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะทำให้ครอบคลุมนั้นจะต้องยึดถือหลักสำคัญ คือ “การไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง (No One Left Behind)” และประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 193 ประเทศ

ที่เข้าร่วมการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้เช่นเดียวกัน

การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ทั้งถึง และเป็นธรรม เป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกและประเทศไทยยึดถือ โดยเป้าหมายด้านการศึกษาคือ เป้าหมายที่ 4 ของการพัฒนาที่ยั่งยืน มีสาระสำคัญ คือ การได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม ทั้งถึง และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคน (United Nations Thailand, n.d.) ซึ่งมีการวางเป้าหมายการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกในปัจจุบันและอนาคตข้างหน้า คือ เด็กและเยาวชนทุกเพศและทุกวัย และทุกกลุ่มในสังคมต้องได้รับความเสมอภาคทางการศึกษา ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน สร้างโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้นในระดับอุดมศึกษา ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ ครอบคลุมไปจนถึงการจัดการเรียนรู้ให้กับประชากรนอกเหนือวัยเรียนให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

อย่างไรก็ตาม จากรายงานการพัฒนาที่ยั่งยืนปี 2021 ของประเทศไทย พบว่า เป้าหมายที่ 4 การเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ยังอยู่ในระดับสีเหลือง ซึ่งหมายถึงยังมีความท้าทายบางประการอยู่ โดยปัญหาสำคัญของประเทศไทยคือปัญหาเรื่องการออกจากการเรียนกลางคัน ซึ่งทำให้จำนวนนักเรียนที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นไม่ถึงร้อยละ 100 จากปัญหานี้สะท้อนให้เห็นว่า ในประเทศไทยมีเด็กที่ออกกลางคันจากระบบการศึกษากลายเป็นเด็กนอกระบบการศึกษาเพิ่มขึ้นทุกปี และมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนสูงขึ้น (SDG Move, 2021) โดยมีสาเหตุที่แตกต่างกัน ทั้งด้วยความจำเป็น การถูกมองว่ามีปัญหาพฤติกรรม และการไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการศึกษาที่เหมาะสม เช่น ความยากจน ปัญหาครอบครัว การย้ายถิ่นตามผู้ปกครอง การตั้งครุฑก่อนวัยอันควร การปรับตัวในการเรียน การเรียนไม่เก่งทางวิชาการ การติดยาเสพติด ถูกจับและต้องคดี ความพิการ ปัญหาเรื่องสัญชาติหรือชาติพันธุ์ รวมทั้งปัญหาเนื่องจากการสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 (School of Changemakers, 2020) ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่มากขึ้น แต่เมื่อปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากการพยายามส่งเด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาแบบในระบบโรงเรียนแล้ว น่าจะต้องพิจารณาถึงการใช้การศึกษาในรูปแบบอื่นที่มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับปัญหา ตลอดจนข้อจำกัดของเด็กนอกระบบการศึกษา คือ การศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งในบทความนี้จะนำเสนอให้เห็นถึงสถานการณ์ของเด็กนอกระบบการศึกษาในประเทศไทย หลักการพื้นฐานของการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษา เพื่อให้เห็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและปัญหารวมถึงความต้องการจำเป็น เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

สถานการณ์ของเด็กนอกระบบการศึกษาในประเทศไทย

UNESCO Bangkok (2017) ได้กล่าวว่า เด็กนอกระบบ หมายถึง เด็กที่มีอายุอยู่ในช่วงที่ต้องเข้าเรียนในสถานศึกษา แต่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนหรือเคยเข้าเรียนแล้ว มีเหตุต้องออกจากสถานศึกษาไปกลางคัน และไม่ได้กลับเข้ามาเรียนอีก ซึ่ง UNICEF (2018) ได้แบ่งประเภทของเด็กนอกระบบการศึกษา

ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาต่าง ๆ ทำให้เข้าไม่ถึงหรือหลุดจากระบบการศึกษา ได้แก่ เด็กผู้หญิง เด็กที่ได้รับผลกระทบและความทุกข์ยากจากภัยธรรมชาติและความขัดแย้งที่มนุษย์สร้างขึ้น เด็กในพื้นที่ชนบทห่างไกล เด็กชนกลุ่มน้อย เด็กที่ใช้แรงงาน และเด็กพิการ

สำหรับประเทศไทยนั้น Patrawart (2020) ได้กล่าวถึงนิยามเด็กเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยว่าเป็นเด็กเยาวชนที่อยู่ในวัยการศึกษาภาคบังคับ (ป.1 - ม.3) อายุ 6 - 14 ปี ที่ไม่เคยเข้าสู่ระบบการศึกษาเลย หรือเข้ามาแล้วหลุดออกไปจากระบบการศึกษาเกินกว่าระยะเวลาที่กำหนดและมีการจำหน่ายออกจากทะเบียนนักเรียนในสถานศึกษาตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการอย่างเป็นทางการแล้ว จึงจะเรียกได้ว่าเป็นเด็กเยาวชนนอกระบบการศึกษา นอกจากนี้มีการนิยามเด็กนอกระบบการศึกษาที่มีอายุที่ต่ำกว่า 6 ปี และมากกว่า 14 ปี ดังที่ Equitable Education Fund (2020) ได้ให้ความหมายไว้ในโครงการสนับสนุนการพัฒนาคูและเด็กนอกระบบการศึกษาว่า เด็กนอกระบบการศึกษา หมายถึง เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่มีอายุตั้งแต่ 2 - 25 ปี ซึ่งปัจจุบันไม่ได้เข้ารับการศึกษายู่ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) กรุงเทพมหานคร หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล ซึ่งเด็กและเยาวชนดังกล่าวครอบคลุมถึง 1) เด็กและเยาวชนด้อยโอกาสจากสภาวะทางกายภาพหรือชีวภาพ เช่น พิการ ออทิสติก หรือพิการซ้ำซ้อน 2) เด็กและเยาวชนด้อยโอกาสเนื่องจากเหตุปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น เด็กยากจน เด็กในพื้นที่ห่างไกล หรือขาดโอกาสเข้าถึงการศึกษา 3) เด็กและเยาวชนด้อยโอกาสเนื่องจากเหตุปัจจัยทางสังคม เช่น เด็กกำพร้า เปร้อ หรือเคยต้องคดี และ 4) เด็กและเยาวชนด้อยโอกาสที่มีความต้องการลักษณะเฉพาะ เช่น ลูกแรงงานต่างด้าว ไร้สัญชาติ หรือได้รับผลกระทบจากโรคภัย

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประเทศไทยยังคงมีความเหลื่อมล้ำโดยมีเด็กยากจน เด็กด้อยโอกาส มากกว่า 3.7 ล้านคน (Jitratab, 2020) ซึ่งสถานการณ์ของเด็กนอกระบบการศึกษานั้นพบว่า ในปีการศึกษา 2561 มีเด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 12 - 21 ปี ที่อยู่นอกระบบการศึกษารวมทั้งสิ้น 1.2 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16.24 ของจำนวนเด็กในช่วงวัยเดียวกันทั้งหมด โดยสามารถแบ่งได้เป็น ช่วงอายุ 12 - 14 ปี จำนวน 1.2 แสนคน อายุ 15 - 17 ปี จำนวน 2.5 แสนคน และอายุ 18 - 21 ปี จำนวนมากกว่า 9 แสนคน ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีเด็กและเยาวชนในประเทศไทยที่ต้องเสียโอกาสและไม่ได้รับสิทธิในด้านการศึกษาในแต่ละปีเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ล้านคน (Research Center for Children and Youth Development, 2020)

สาเหตุที่เด็กหลุดออกจากระบบการศึกษากลายเป็นเด็กนอกระบบการศึกษามีสาเหตุมาจากการติดยาเสพติด การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ การอพยพตามผู้ปกครอง ปัญหาครอบครัว ปัญหาในการปรับตัว รวมถึงการจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ศักยภาพของสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ ไปจนถึงการให้เด็กออกจากระบบการศึกษาก็เป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่ม

จำนวนเด็กที่หลุดจากระบบการศึกษามากขึ้น แต่ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบมากที่สุด คือ ปัญหาเศรษฐกิจพบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้เด็กไม่ได้เรียนต่อหรือต้องออกจากการเรียนกลางคัน เนื่องจากครอบครัวมีฐานะยากจน ซึ่งสิ่งที่ตามมาคือเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษากลุ่มนี้ จะไม่ได้รับสิทธิทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเงินอุดหนุน ค่าใช้จ่ายอุปกรณ์การเรียน อาหารกลางวัน และที่สำคัญคือขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ซึ่งอาจส่งผลต่อการประกอบอาชีพและการหาเลี้ยงชีพ (Research Center for Children and Youth Development, 2020) ทั้งนี้ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงโควิด-19 ยิ่งทำให้เด็กหลายคนเสี่ยงที่จะหลุดออกจากระบบการศึกษา โดยสาเหตุหลัก ๆ 5 สาเหตุที่ทำให้เด็กหลุดออกจากระบบการศึกษา ดังนี้ 1) เด็กที่หลุดจากระบบการศึกษาจากช่วงรอยต่อของชั้นเรียน ทำให้เด็กถูกเปลี่ยนผู้ดูแล 2) ถูกล้อเลียนจากเหตุผลต่าง ๆ เช่น เรื่องความยากจน ความพิการทางร่างกาย หรือเด็กโง่งที่เพิ่งได้กลับเข้ามาในระบบ แต่ถูกล้อเลียนจึงออกจากระบบการศึกษา 3) เด็กพิการหรือเจ็บป่วยเนื่องจากมีข้อจำกัดทางร่างกายและข้อจำกัดทางการเรียนรู้ 4) ความคิดของผู้ปกครองที่เห็นว่าบุตรหลานอายุ 14 - 15 ปีนั้นอายุมากและโตเกินที่จะเรียนแล้ว เริ่มทำงานได้ ให้ทำงานเก็บเงินดีกว่าการไปเรียน และ 5) ความคิดของเด็กเอง จากการที่ไม่เห็นอนาคตถ้ายังอยู่ในระบบการศึกษา เห็นว่าการออกไปทำงานหาเงินดีกว่าการไปเรียน เช่น เห็นตัวอย่างว่ามีคนที่จบปริญญาแต่ก็ทำงานในร้านสะดวกซื้อ ถ้าเรียนแค่ ม.3 ก็ทำงานได้เหมือนกัน (Pitukthanin, 2020)

สำหรับสภาพปัญหาที่พบในเด็กนอกระบบการศึกษา จากการสังเคราะห์เอกสารของ Masatienwong (2007); Quality Learning Foundation (2012) และ Vayachuta (2016) พบว่าเด็กมีปัญหาโดยภาพรวมหลายประการ แต่ไม่ได้หมายความว่าเด็กนอกระบบการศึกษาต้องมีปัญหาเช่นเดียวกันทุกประการ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมตัวเด็กและปัจจัยภายในตนเองของเด็กด้วย โดยมีสภาพปัญหา คือ

1. มีพฤติกรรมการใช้ชีวิตเสี่ยงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสูบบุหรี่ การเสพยาเสพติด ดื่มแอลกอฮอล์ เล่นพนัน แข่งจักรยานยนต์ในที่สาธารณะ ทะเลาะวิวาท จนนำไปสู่การเป็นอาชญากรเด็ก ต้องคดีการกระทำความผิด
2. มีความเสี่ยงเรื่องเพศ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การเป็นแม่วัยรุ่น และการค้าประเวณี
3. การเป็นประชากรด้อยคุณภาพของประเทศ ทั้งคุณภาพการศึกษาและคุณภาพชีวิต
4. เป็นกลุ่มที่มักถูกมองข้ามจากสังคม เป็นประชากรชายขอบ ขาดโอกาสทางการศึกษา
5. เป็นกลุ่มที่ถูกมองว่าเป็นต้นตอของปัญหาสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด แม่วัยรุ่น การก่ออาชญากรรม และการฆ่าตัวตาย เป็นต้น
6. เผชิญปัญหาด้านสุขภาพ เพราะขาดความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพตนเอง
7. เผชิญกับปัญหาครอบครัว เนื่องจากเด็กมักไม่ใส่ใจความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว โดยไปให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมากกว่า จนมีปัญหาการบาดหมางในครอบครัว
8. มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ซึ่งมักพบในเด็กที่มีความพิการและผิดปกติของร่างกายและสมอง

9. มีความเสี่ยงต่อการถูกหลอกเป็นเหยื่อของการค้ำมนุษย์หรือการล่วงละเมิดโดยง่าย สำหรับประเภทของเด็กนอกระบบการศึกษานั้น จากงานวิจัยเรื่องการสนับสนุนและพัฒนา กลไกการขับเคลื่อนครูและเด็กนอกระบบการศึกษาของ Pathumcharoenwattana, Pathumcharoenwattana, Charungkaittikul, Chuymanee, and Chudasring(2021) ได้ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการสนับสนุนการพัฒนาครูและ เด็กนอกระบบการศึกษาแบบบูรณาการระหว่างเครือข่ายที่ดูแลเด็กนอกระบบการศึกษา พบว่า เด็ก นอกระบบการศึกษาในประเทศไทยในปัจจุบันมีมากใน 6 กลุ่ม คือ เด็กพิการในชุมชน เด็กและเยาวชน ในกระบวนการยุติธรรม เด็กไร้สัญชาติและลูกหลานแรงงานต่างด้าว เด็กยากจนในชุมชน เด็กชาติพันธุ์ หรือชนกลุ่มน้อย และเด็กมุสลิมในพื้นที่ต่าง ๆ และในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้ ความหมาย ของเด็กนอกระบบการศึกษาแต่ละกลุ่ม มีดังนี้

เด็กพิการในชุมชน หมายถึง เด็กที่มีความต้องการพิเศษ หรือผิดปกติทางร่างกาย สติปัญญา และทางจิตใจ ได้แก่ เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เด็กที่มี ความบกพร่องทางการเห็น เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสุขภาพ เด็กที่มีความบกพร่อง ทางการพูดและภาษา เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมและอารมณ์ เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ เด็กพิการซ้อน เด็กออทิสติก (Office of the Basic Education Commission, 2019)

เด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม หมายถึง บุคคลที่มีการกระทำความผิดอายุไม่ถึง 24 ปีบริบูรณ์ ที่ได้รับการพิจารณาตามคำสั่งของศาลเยาวชนและครอบครัว ให้เข้ารับการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟู ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนหรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน (Department of Juvenile Observation and Protection, 2019)

เด็กไร้สัญชาติและลูกหลานแรงงานต่างด้าว หมายถึง เด็กไม่มีสัญชาติไทย เช่น เด็กลูกแรงงาน ต่างด้าว เด็กชนเผ่า และเด็กกลุ่มอื่นที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ซึ่งจัดเป็นกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะ และสิทธิอาศัยอยู่ในประเทศไทยทั้งส่วนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมแต่ตรวจสอบจากทางราชการและกลุ่มที่เพิ่ง อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยสภาพการดำรงชีวิตของบุคคลกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ไม่เอื้อต่อความมั่นคง ในชีวิต และการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Office of the Education Council, 2018)

เด็กยากจนในชุมชน หมายถึง เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะยากจน ขาดแคลนปัจจัยที่จำเป็น ในการเจริญเติบโตและการเรียนรู้ รวมถึงกลุ่มเด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาจากสาเหตุอื่น ๆ เช่น เด็กเร่ร่อน เด็กถูกใช้แรงงาน เด็กต่างด้าว และอื่น ๆ เป็นต้น หรือเด็กเป็นบุตรหลานของคนยากจนที่มี รายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ (ครอบครัวมีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 20,000 บาทต่อปี) ครอบครัวอยู่รวมกัน หลายคน ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน มีชีวิตอยู่อย่างยากลำบากรวมถึงเด็กในแหล่งชุมชนแออัดหรือบุตร ของกรรมกรก่อสร้างหรือเด็กจากครอบครัวที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลที่ขาดโอกาสที่จะได้รับ การศึกษาและบริการอื่น ๆ (Pathumcharoenwattana et al., 2021)

เด็กชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อย หมายถึง เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละกลุ่มที่มีประวัติศาสตร์ รกรากที่อยู่อาศัย มีลักษณะเชื้อชาติ ภาษาพูด และวัฒนธรรมเฉพาะในกลุ่ม

เช่น ชาวกระเหรี่ยง ไทยยวน ญไท เย้า มอแกน ซาไก พม่า ที่มีการแต่งตัว อาหารการกิน ประเพณี พิธีกรรมของตนเอง (The Secretariat of the House of Representatives, 2020)

เด็กมุสลิมในพื้นที่ต่าง ๆ และในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง เด็กที่เป็นบุตรหลานของบุคคลที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามบริเวณแนวชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ชาวมุสลิมในพื้นที่นี้ส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลามที่มักเป็นกลุ่มมาเลย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกับชาวไทยพุทธ แต่สำหรับชาวมุสลิมในจังหวัดอื่นของประเทศไทยมีหลายเชื้อชาติ ซึ่งรวมทั้งลูกหลานของผู้อพยพจากเอเชียใต้ จีน กัมพูชา และอินโดนีเซีย รวมทั้งผู้ที่มีเชื้อสายไทยด้วย (Pathumcharoenwattana et al., 2021)

เด็กนอกระบบการศึกษาเป็นเด็กที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษายู่ในสถานศึกษา เนื่องจากปัจจัยสภาวะทางกายภาพหรือชีวภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงควรให้ความสำคัญกับรูปแบบกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นเพื่อให้เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษามีคุณภาพอย่างเท่าเทียม ทัวถึง และมีคุณภาพอย่างแท้จริง

หลักการพื้นฐานของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียน หรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษาหรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นการศึกษาเพื่อการเพิ่มเติม เป็นทางเลือก และเป็นส่วนเสริมเติมเต็มในกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคล เป็นการศึกษาที่ช่วยส่งเสริมความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษสำหรับทุกคน เหมาะสมสำหรับคนทุกกลุ่ม ทุกวัย โดยเฉพาะผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และเด็กนอกระบบการศึกษา โดยทั่วไปจะอยู่ในรูปแบบของหลักสูตรระยะสั้น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ (Ministry of Education, 2008; Yasunaga, 2014)

จากความหมายดังกล่าว การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีหลักการพื้นฐานสำคัญที่นำมาใช้เป็นหลักในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ **ประการแรก** การศึกษาเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่ง ไม่เฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือจากที่จัดในโรงเรียน โดยมีหลักสูตรวิธีการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลเช่นเดียวกัน แต่ก็มี ความยืดหยุ่นสามารถปรับให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน สามารถนำเนื้อหาจากความต้องการของผู้เรียนมากำหนดเป็นหลักสูตรได้ นอกจากนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับผู้ที่ยอยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการที่โรงเรียนจัดให้ได้ โดยข้อจำกัดต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนทางด้านร่างกาย และจิตใจ ดังนั้นการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งด้านร่างกาย ความคิด จิตใจ สติปัญญา และสภาพแวดล้อม **ประการที่สอง** ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ โดยให้ความสำคัญ

กับการที่ผู้เรียนมีความเป็นมนุษย์ที่มีชีวิต จิตใจ มีอารมณ์ มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีเสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจ สามารถรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนตัดสินใจ เป็นมนุษย์ที่พัฒนาได้ด้วยตนเอง สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีเชื้ถูกสอน เมื่อผู้เรียนปรารถนาที่จะเรียนก็จะชวนขวยที่จะเรียนและสามารถเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งจนนำความรู้้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนของตนได้

ประการที่สาม ความสอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการที่มีความแตกต่างหลากหลาย กลุ่มเป้าหมาย การศึกษานอกระบบโรงเรียนส่วนมากเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีวุฒิภาวะ มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ ดูแลครอบครัว และมีข้อจำกัดมากมายในการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ไม่เหมือนกับเด็ก เพราะมีอะไรที่แตกต่างกันหลายอย่าง เช่น ความคิดอ่าน ประสบการณ์ ความพร้อม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม นำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้หลักการดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักความต้องการของตนเอง ผู้สอนมีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้ วิธีการเรียน และการประเมินผล การเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ประการที่สี่ การบูรณาการ การเรียนรู้กับวิถีชีวิต เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับสภาพปัญหา วิถีชีวิต สภาพแวดล้อมของผู้เรียน โดยบูรณาการสาระต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ และบูรณาการวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการคุณภาพชีวิตของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม (Pathumchroenwattana, 2014)

จะเห็นได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ประชาชนทุกคนโดยเฉพาะผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสที่จะรับบริการการศึกษานอกระบบอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นควรต้องหาวิธีการต่าง ๆ ที่กระจายการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ไปสู่กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง และมีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เช่น หลักสูตรสามารถปรับให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของผู้เรียนได้ ระยะเวลาเรียน สถานที่เรียน กิจกรรมการเรียนการสอนสามารถปรับให้เอื้อต่อสภาพของกลุ่มเป้าหมาย และอำนวยความสะดวกต่อกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด (Sungsri, 2002) การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นรูปแบบการศึกษาที่ตอบสนองปัญหาและความต้องการของปัจเจกบุคคล และมีความเหมาะสมสอดคล้องกับเด็กนอกระบบการศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะทั้งสภาพปัญหาและความต้องการ

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษา

เมื่อก้าวถึงหน่วยงานจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย ในเชิงหลักการแล้วทั้งหน่วยงานของรัฐทุกสังกัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคมสามารถจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ สำหรับหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบในการจัดและสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยตรง คือ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ที่มีวิสัยทัศน์สำคัญ คือ การส่งเสริมให้คนไทยได้เรียนรู้

ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ รวมถึงผู้ที่ผ่านจากระบบการศึกษาในโรงเรียนและกลุ่มเป้าหมายพิเศษ เช่น ผู้สูงอายุ เด็กบนท้องถนน และผู้พิการ โดยมีสถานศึกษาในสังกัดของ กศน. เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามวิสัยทัศน์ข้างต้น กล่าวคือ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ (กศน.) โดยมี กศน.ตำบล และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) เป็นกลไกในพื้นที่ที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด อย่างไรก็ตามพบว่า การจัดการศึกษาของ กศน.ตำบล และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีปัญหาทั้งในระดับของหลักสูตรและระดับของตัวผู้สอน ในระดับของหลักสูตร สิ่งที่เกิดคือหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนยังไม่เหมาะสมกับผู้เรียน กศน.ตำบล ไม่สอดคล้องกับสภาพจริงของผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนใน กศน.ตำบล และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความแตกต่างจากผู้เรียนในโรงเรียนทั่วไป ฉะนั้นหลักสูตรที่เหมาะสมควรจะเป็นในลักษณะที่มีความยืดหยุ่น เน้นการเรียนรู้ผ่านการฝึกปฏิบัติจริงเป็นหลัก แต่หลักสูตรที่เป็นอยู่กลับไม่ยืดหยุ่น มีการกำหนดให้เรียนในหลายรายวิชา ทำให้ผู้เรียนจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาของ กศน.ตำบล และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้ เนื่องจากไม่มีเวลาพอที่จะไปเรียนได้ครบทุกวิชา นอกจากนี้หลักสูตรยังถูกออกแบบมาไม่สอดคล้องกับความพร้อมของครู อันนำมาสู่ปัญหาในระดับครู กศน.ตำบล และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ ครูแต่ละคนต้องรับผิดชอบการสอนในหลายรายวิชาตามที่หลักสูตรกำหนด อีกทั้งต้องสอนในหลายระดับชั้น ทั้งประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ทำให้ครูหนึ่งคนมีขอบเขตงานที่ต้องรับผิดชอบจำนวนมาก ทั้งที่ในหลายครั้งครูนั้นไม่มีความชำนาญหรือไม่มีความรู้มากพอที่จะสอนวิชาเหล่านั้นทั้งหมด เนื่องจากมีวุฒิการศึกษาไม่ตรงกับวิชาที่ตนต้องสอน อีกทั้งครูยังขาดความรู้ในการวางแผนการสอนอย่างเป็นระบบ ซึ่งผลที่ตามมาคือทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ผู้เรียนขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนาทักษะต่าง ๆ ได้เท่าที่ควร (Boonkoom, Boonkoom, & Po Ngern, 2016)

จากสภาพปัญหาการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น ซึ่งส่งผลต่อการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษาเช่นกัน ดังนั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษาจึงควรเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้เด็กได้รับบริการตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียน หรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของเด็ก โดยมุ่งเน้นที่ศักยภาพของตัวเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ควรจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีความยืดหยุ่น โดยบูรณาการระหว่างความรู้สายสามัญ เช่น การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น กับความรู้ที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตในสังคม เช่น ทักษะอาชีพ การดูแลสุขภาพตนเอง การดำรงชีวิตในสังคม การสร้างวินัยในตนเอง จริยธรรมในชีวิตประจำวัน รวมถึงการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจ การเห็นคุณค่าในตนเอง เช่น ศิลปะ ดนตรี กีฬา ซึ่งสอดคล้องกับที่ Pathumcharoenwattana et al. (2021) ได้ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการสนับสนุนการพัฒนาครูและเด็กนอกระบบการศึกษาแบบบูรณาการระหว่างเครือข่ายที่ดูแลเด็กนอกระบบการศึกษา พบว่ากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทยเน้นการพัฒนาเด็กนอกระบบการศึกษา 3 ด้าน

ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อการพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต เช่น การอ่านการเขียน การคิดคำนวณพื้นฐาน การคิดวิเคราะห์ มีอุปนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่รู้ และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ การฟื้นฟูสมรรถนะการเรียนรู้เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม รวมถึงสร้างความร่วมมือกับสถานศึกษา ครอบครัวและชุมชนในการสนับสนุน

2. การพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีคุณลักษณะและอุปนิสัยที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันจากปัจจัยเสี่ยงและอบายมุขต่าง ๆ และสามารถในการปรับตัวตามสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นพลเมืองดีของสังคม มีทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจ มีทักษะการเผชิญกับสถานการณ์ในรูปแบบต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาชีวิตได้

3. การพัฒนาทักษะอาชีพ เพื่อให้มีความพร้อมในการประกอบสัมมาชีพในอนาคต สร้างอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการ เปิดโอกาสให้ค้นหาโอกาสด้านอาชีพและมีโอกาสทดลองในสถานที่จริง พัฒนาทักษะสื่อสารและสร้างความร่วมมือในการทำงาน ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ และการให้คำปรึกษา

ทั้งนี้ จากการสังเคราะห์หลักการพื้นฐานสำคัญที่นำมาใช้เป็นหลักในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งกล่าวถึงการศึกษาเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่ง ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ ความสอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการที่มีความแตกต่างหลากหลาย การบูรณาการการเรียนรู้กับวิถีชีวิต และเอกสารทางวิชาการของ Ratana-Ubol (1998); Sungsi (2013); Non-formal and Informal Education Center for Special Target Groups (2018) และ Pathumchaoenwattana (2021) ที่กล่าวถึง การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาสและกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ คณะผู้เขียนเห็นว่า กระบวนการในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษาโดยทั่วไป ควรเป็นดังนี้

1. **ศึกษาธรรมชาติและลักษณะของเด็กนอกระบบการศึกษา** เช่น ร่างกาย จิตใจ จิตวิทยา พฤติกรรม ภาษา วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ เพื่อจะใช้เป็นข้อมูลในการนำไปวางแผนจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องเรียนรู้วิธีการเข้าถึงกลุ่มเด็กนอกระบบการศึกษา การสร้างความคุ้นเคย การสร้างความเชื่อใจให้เด็กมีต่อผู้จัดกิจกรรม

2. **วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและความสนใจพื้นฐานในการศึกษาหรือการเรียนรู้ของเด็กนอกระบบการศึกษา** ควรสอบถามสภาพและปัญหาที่พบในการดำเนินชีวิตและความต้องการจากเด็กนอกระบบการศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยตรง รวมถึงสอบถามความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก ตลอดจนควรศึกษาบริบทสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ของเด็ก เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดเหล่านี้แล้วนำมาสังเคราะห์เพื่อให้เห็นปัญหาความต้องการที่แท้จริง ทั้งนี้ ควรพิจารณาจากความแตกต่างของสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของความรู้ ทักษะ ทักษะคติของเด็กแต่ละคน

3. **จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้เด็กนอกระบบการศึกษา** ควรกำหนดกิจกรรมโดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย และจากการศึกษาสภาพปัญหาความต้องการ

ของเด็กนอกระบบการศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมาประกอบกัน เพื่อวางแผนและกำหนดกิจกรรมโดยการ พัฒนาเนื้อหา ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ หรือการพัฒนาทักษะอาชีพให้สอดคล้องกับตัวเด็ก และ พยายามทำความเข้าใจ และเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหาที่จะพัฒนาให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กได้รับ ประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยกิจกรรมที่จัดต้องมีความหลากหลายทั้งประเภทของกิจกรรมและวิธีการจัด กิจกรรม เพื่อให้เด็กมีโอกาสเลือกเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนสนใจมากที่สุด และต้องมีความต่อเนื่องของ กิจกรรม ด้วยการวางแผนและออกแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก ทั้งการพัฒนาเป้าหมาย และ วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้เรียนรู้จากการลงมือทำและเรียนรู้ด้วยตนเอง และพัฒนาแนวทางการประเมินการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งนี้ อาจมีภาคีเครือข่ายมาช่วยในการจัดกิจกรรม โดยร่วมดำเนินการ ทั้งในด้านทรัพยากรและการจัดการเรียนรู้

4. ติดตามผลประเมินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้เด็กนอกระบบการศึกษา

ควรติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมทุกระยะ ตั้งแต่การประเมินผลเมื่อเริ่มจัดกิจกรรมเพื่อตรวจสอบ ความสอดคล้องของกิจกรรมกับความสนใจและความต้องการของเด็ก การประเมินผลในระหว่าง การจัดกิจกรรมเพื่อจะได้ทราบปัญหาและหาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น การประเมินผลเมื่อกิจกรรม เสร็จสิ้นเพื่อจะได้ทราบถึงประโยชน์ ความเหมาะสม ความพึงพอใจของเด็ก เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทาง สำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนอื่น ๆ ต่อไป

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงปัญหาการจัดการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับกลุ่มเด็ก นอกระบบการศึกษาในบางกลุ่ม เช่น เด็กในกระบวนการยุติธรรมที่อยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก และเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนมีกิจกรรมเชิงแก้ไขที่กำหนดโดยกรมพินิจและ คุ้มครองเด็กและเยาวชนในรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน การส่งเสริมอาชีพฝึกอาชีพ และการได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชน โดยในการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นใช้หลักสูตรการศึกษา นอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งกำหนดระยะเวลาในการเรียนระดับละ 2 ปี แต่ในกรณีเด็กพ้นโทษก่อน 2 ปี พบว่า ความเป็นไปได้ในการเรียนต่อด้วยตนเองมีน้อยหรือเรียนจบไม่ทันการพ้นโทษ และไม่สามารถ กลับมาสอบให้เรียนจบได้ ในบางกรณีเด็กไม่ได้รับโอกาสเรียนตามความพร้อมของศักยภาพและวัย ก่อนรับการศึกษา นอกจากนี้แผนและกิจกรรมพัฒนารายบุคคลที่เด็กในกระบวนการยุติธรรมเรียนรู้อยู่ ไม่สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมหลังของเด็กที่มีความแตกต่างกัน รวมทั้ง การจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ยังคงเน้นเนื้อหาและผลลัพธ์ (Subject and Outcome-based) มี กระบวนการเรียนการสอนซึ่งกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลให้ผู้เรียนมีความรู้ชุดเดียวกันไม่ตอบสนอง ความแตกต่างของเด็ก (Pathumcharoenwattana, 2020a)

จากกรณีปัญหาการจัดการการศึกษานอกระบบโรงเรียนของเด็กในกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว คณะผู้เขียนมีข้อเสนอแนะในการจัดการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กในกระบวนการยุติธรรม โดยยึดหลักการพื้นฐานของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่อยู่บนฐานของสภาพปัญหาทางการศึกษา ที่เกิดกับเด็กในกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งบริบทที่เป็นอยู่ของเด็ก กล่าวคือ การศึกษานอกระบบ

โรงเรียนสำหรับเด็กในกระบวนการยุติธรรมควรมีเป้าหมายที่เข้าถึงคุณภาพการเรียนรู้ของการศึกษาขั้นพื้นฐานตามชั้นเรียนและช่วงวัย ซึ่งคุณภาพการเรียนรู้ในด้านทักษะอาชีพที่สามารถเชื่อมโยงกับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านการศึกษาระดับพื้นฐานได้โดยพัฒนาศักยภาพของเด็กในแต่ละบุคคลที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างสมดุล และมีความสุขในการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นองค์รวมทั้งในด้านเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และพฤติกรรม รวมทั้งตระหนักในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง นำ “ของดี” ทั้งองค์ความรู้ ประสบการณ์ ความคิด ความฝัน ทักษะความสามารถ ฯลฯ ในตนเองที่พร้อมปลดปล่อยพลังศักยภาพออกมาด้วยการสร้างตัวตนของตนเองขึ้นมา เพื่อเป็นเกราะป้องกันตนเองไม่ให้เข้าไปสู่วงจรของการก้าวพลาดอีกครั้งหรือกระทำผิดซ้ำ ซึ่งต้องมีกระบวนการและกลไกในเชิงสนับสนุนและส่งเสริมเด็กเข้าสู่สังคม ดังนั้นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กในกระบวนการยุติธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของเด็กนั้น ควรมีแนวทางในการจัดการศึกษา ดังนี้

1. การค้นหาและวิเคราะห์ความต้องการของเด็กอย่างมีส่วนร่วมระหว่างเด็กในกระบวนการยุติธรรมและครู เป็นการสร้างโอกาสในการค้นหาและการวิเคราะห์ความต้องการของเด็กผ่านการจัดกิจกรรมสำรวจความต้องการของเด็กที่มีเป้าหมายเพื่อการค้นพบตัวเอง โดยการสำรวจตนเองผ่านกิจกรรมที่ใช้หลักการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ผสมผสานการเรียนรู้ผ่านความรู้สึก ความคิด และลงมือทำ เพื่อเห็นความต้องการหรือความกระหายในการเรียนรู้หรือการพัฒนาตนเองในเรื่องอะไร อย่างไร และมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด เช่น การใช้กระบวนการละคร ศิลปะ แบบสำรวจความชอบเพื่อสำรวจตัวตนและค้นหาความต้องการในการเรียนรู้ตามความสนใจของเด็ก โดยการมีส่วนร่วมระหว่างเด็ก ครู รวมทั้งผู้บริหารสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

2. การสร้างหรือปรับแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบท ตัวตน และความสามารถของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่าง 3 สิ่ง คือ 1) ความต้องการของเด็กและเยาวชน 2) ข้อจำกัดและทรัพยากรศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนและข้อจำกัดและทรัพยากรของเครือข่าย และกฎหมาย ระเบียบ และ 3) แนวปฏิบัติของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งทั้งศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เครือข่าย และตัวเด็กและเยาวชน ต้องสื่อสารหรือประชุมแลกเปลี่ยนกันเพื่อกำหนดเป้าหมายและทิศทางร่วมกัน รวมทั้งมีผลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับแผนการเรียนรู้

3. การจัดการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาเด็กตามกลุ่มประสบการณ์ผ่านการเรียนรู้แบบโครงงาน และการเรียนรู้บนฐานกิจกรรมที่ได้ลงมือทำจริง และเรียนรู้จากเครือข่ายที่มีความเชี่ยวชาญ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้และการต่อยอดเครือข่ายเพื่อการดำเนินการ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ การฝึกงานในสถานประกอบการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-based Learning) และการเรียนรู้บนฐานกิจกรรม (Activity-based Learning) โดยร่วมมือกับกลไกในพื้นที่และนอกพื้นที่ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีความเชี่ยวชาญที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก

เข้ามาเป็นวิทยากรหรือแหล่งเรียนรู้ และมีการสนับสนุนทางเลือกในการมีอาชีพที่เหมาะสมกับเด็ก โดยส่วนหนึ่งเป็นอาชีพที่ทางสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกฯ สอนอยู่และอีกส่วนหนึ่งเป็นบุคคลภายนอก มาสอนเพื่อให้เห็นอาชีพใหม่ ๆ

4. การวัดผลการเรียนรู้ที่สะท้อนคุณภาพการเรียนรู้รายบุคคล เพื่อตรวจสอบคุณค่าและความหมายการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน หรือเพื่อเทียบคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนำไปเทียบและรับรองวุฒิการศึกษา เพื่อใช้ในการนำไปใช้ศึกษาต่อหรือสมัครเพื่อประกอบอาชีพได้ต่อไป โดยมี การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน การสะท้อนคุณภาพของผู้เรียนจากผู้เกี่ยวข้อง การวัด ประเมินผลที่สะท้อนคุณภาพการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียนตามความเป็นจริงด้วยเครื่องมือ ที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน และการจัดแสดงผลงานจากโครงงาน/ชิ้นงาน/ร่องรอย การเรียนรู้ทุกรูปแบบของผู้เรียน เช่น สังเกตพฤติกรรม สอบปากเปล่า พูดคุย ใช้คำถาม เขียนสะท้อน การเรียนรู้ ประเมินการปฏิบัติ การใช้แฟ้มสะสมผลงาน แบบทดสอบ การประเมินด้านความรู้สึนึกคิด การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) การประเมินตนเอง (Self-assessment) และ การประเมินโดยเพื่อน (Peer Assessment) โดยหลักในการวัดผลการเรียนรู้การประเมินที่สะท้อน คุณภาพการเรียนรู้รายบุคคลเป็นการประเมินเพื่อ 1) ส่งคืนอำนาจการเรียนรู้ผ่านกระบวนการสนับสนุน ให้เด็กได้รับทั้งประสบการณ์การเรียนรู้ ผลลัพธ์การเรียนรู้และการจัดโครงสร้างเวลาเรียน 2) มองเด็ก เป็นมนุษย์ที่เรียนรู้และประเมินตนเองได้ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมที่ทำได้มากกว่ามองเด็กเป็นวัตถุ ที่ถูกประเมิน 3) เปลี่ยนชี้วัดอำนาจการวัดผล เสริมพลังให้เด็กผ่านบทบาทสนับสนุนของกลไกกับสถานะ การประมวลผลโดยปราศจากอคติและกระบวนการทัศนทางการศึกษาที่แตกต่างกันของมนุษย์ และ 4) สร้างความหมายให้เด็ก โดยการวัดประเมินผลไม่ได้มีความหมายต่อเด็กเท่าการพิสูจน์ความสามารถ และการสื่อสารอัตลักษณ์ตัวตนของเด็ก

นอกจากนี้ สำหรับเด็กในกระบวนการยุติธรรม การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยคืนสู่ครอบครัว และสังคม ทั้งกาย ใจ และวิถีคิด รวมถึงการมีพื้นที่เรียนรู้เพื่อการปรับตัวเข้าสู่สังคมหลังจากได้รับการ ปล่อยตัวและการติดตามเป็นสิ่งจำเป็น การมีพื้นที่ทั้งกายภาพหรือการติดต่อทางสื่อสังคมออนไลน์ หลังจากได้รับการปล่อยตัว เพื่อการเสริมทักษะการปรับตัวและสร้างความเข้มแข็งให้กับตัวเด็กให้ผ่าน ช่วงการสร้างการยอมรับและเชื่อมั่นในตนเอง การอยู่ร่วมกับครอบครัวและสังคม การวางแผนเป้าหมาย และประกอบประกอบชีวิตให้มั่นคงขึ้น และการร่วมติดตามการดำเนินชีวิตหลังปล่อยตัว และแนะแนว การศึกษาทางเลือกบนฐานการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพและการทำงานอาชีพเพื่อดูแลตนเองและ ครอบครัวตามกำลังอย่างสมดุล

จากที่กล่าวมานั้น ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบ การศึกษา ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบ การศึกษา ได้แก่ นักการศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือครูนอกระบบการศึกษา ซึ่งเป็นบุคคลผู้ทำหน้าที่ ให้การศึกษา ให้ความรู้ ให้กำลังใจ แก้ปัญหาชีวิต รวมถึงการบริการจัดการองค์กร คุณสมบัติของครู กลุ่มนี้มีความหลากหลาย ทั้งที่มีวุฒิทางการศึกษาครูและไม่มีวุฒิทางการศึกษาครู การทำงานภายใต้

สังกัดหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สังกัดองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เป็นต้น และยังหมายรวมถึงกลุ่มที่ทำงานโดยไม่มีสังกัดอีกด้วย มีบทบาทในการค้นหาเด็กนอกระบบการศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย รุกถึงที่ ลุยถึงถิ่น สร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจ ลงพื้นที่ประจำ พูดคุยแลกเปลี่ยน วางแผน การช่วยเหลืออย่างครบวงจร ประสานกับภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ส่งเสริม การเรียนรู้ทั้งจัดการเรียนรู้เองหรือร่วมกิจกรรมของหน่วยงานอื่นในด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะชีวิต การอ่านออกเขียนได้ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ทักษะอาชีพ เป็นต้น รวมถึงการประสานงานในเรื่องการส่งต่อ เพื่อการศึกษาหรืออาชีพและการให้คำปรึกษา (Pathumcharoenwattana, 2020b) ครูนอกระบบ การศึกษาจึงมีหน้าที่ในการช่วยเหลือจัดกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสภาพปัญหา และความต้องการของกลุ่มเด็กเฉพาะรายบุคคลหรือกลุ่ม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่สอดคล้องและบูรณาการกับบริบทของเด็กบนพื้นฐานหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษาอย่างแท้จริง

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษาเป็นการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นการให้ความช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่เด็กนอกระบบ โดยจัดการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น ทั้งในเรื่องคุณสมบัติผู้เรียน สถานที่เรียน วิธีการเรียน เวลาเรียน การวัดและประเมินผลการเรียน โดยประสานกับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในเขตหรืออำเภอต่าง ๆ ซึ่งมี กศน.ตำบล/แขวง หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอยู่ในระดับพื้นที่ รวมทั้ง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ทั่วไป โดยการเรียนรู้ จากประสบการณ์ตรงผ่านแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งนี้ หากเด็กนอกระบบที่มีปัญหาชีวิตไม่รุนแรง มากนัก และต้องการได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานบางส่วน อาจจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในระบบโรงเรียน ก็จะสามารถแก้ปัญหาการเข้ารับบริการการศึกษาของเด็กนอกระบบได้

บทสรุป

เด็กนอกระบบการศึกษาเป็นเด็กที่มีอุปสรรคในการเข้าถึงการศึกษาอยู่เสมอ ทำให้ต้องเสียโอกาส และไม่ได้รับสิทธิในด้านการศึกษา หรือออกจากกระบบการศึกษา โดยมีสาเหตุมาจากตัวเด็กปัจจัยจาก ตัวเด็กเอง ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยจากโรงเรียน และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ตัวอย่างกลุ่มเด็กนอกระบบ การศึกษาที่พบมากในประเทศไทย คือ เด็กพิการในชุมชน เด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม เด็กไร้สัญชาติและลูกหลานแรงงานต่างด้าว เด็กยากจนในชุมชน เด็กขาดพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อย เด็กมุสลิม ในพื้นที่ต่าง ๆ และในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษาเป็นการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นการให้ความช่วยเหลือทางการศึกษาแก่เด็กนอกระบบการศึกษา โดยจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น ทั้งในเรื่องคุณสมบัติผู้เรียน สถานที่เรียน วิธีการเรียน เวลาเรียน การวัดและประเมินผลการเรียน ทั้งนี้สามารถจัดในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม

เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต การพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อส่งเสริมความสามารถของเด็กนอกระบบการศึกษาในการจัดการกับตนเองและสิ่งแวดล้อมให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข มีความปลอดภัยเหมาะสมกับสภาพของแต่ละบุคคลโดยบูรณาการองค์ความรู้กับกิจกรรมในวิถีชีวิตประจำวันเข้าด้วยกัน และการพัฒนาทักษะอาชีพ เพื่อส่งเสริมให้เด็กนอกระบบการศึกษาเกิดการเรียนรู้ในด้านทักษะการประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจ รูปแบบกิจกรรมการศึกษาดังกล่าวจึงมีความยืดหยุ่นเพื่อให้เด็กนอกระบบการศึกษาทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม ทั้งถึง และมีคุณภาพ

กระบวนการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษามีขั้นตอนที่สำคัญ คือ การศึกษาธรรมชาติและลักษณะของเด็ก การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและความสนใจพื้นฐานในการศึกษาหรือการเรียนรู้ของเด็ก การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้เด็ก และการติดตามผลประเมินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้เด็ก โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างเด็กนอกระบบการศึกษาและครูนอกระบบการศึกษา อย่างไรก็ตาม การนำไปใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กนอกระบบการศึกษาแต่ละกลุ่มควรมีการดำเนินการที่สอดคล้องและคำนึงถึงความแตกต่างของบริบททั้งของเด็ก หน่วยงานที่ดูแลเด็ก รวมทั้งของครูนอกระบบการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- Boonkoun, W., Boonkoun, P., & Po Ngern, W. (2016). Development of learning activities model of sub-district non-formal education facilitator in the western region to develop learners' thinking skills. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)* , 9(3), 840-856. [in Thai]
- Department of Juvenile Observation and Protection. (2019). *Report of the state's operations to the public annually, fiscal year 2018*. Retrieved from <http://www.djop.go.th/Djop/index.php> [in Thai]
- Equitable Education Fund. (2020). *Announcement of the Office of the Education Equality Fund on the topic of funding for the project to support the development of teachers and non-educational children for the academic year 2020*. Retrieved from <https://www.eef.or.th/notice/858> [in Thai]
- Jitradab, S. (2020). *A systematic drive for the development of teachers and children outside the education system*. Bangkok: Equitable Education Fund. [in Thai]
- Masatienwong, C. (2007). *Thai children on the crossroads: A synthesis case study of children and youth in the project to monitor the situation of children and youth by provinces 2004-2005*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Ministry of Education. (2008). *The Promotion of Systematic and Informal Education Act, B.E. 2551*. Bangkok: Ministry of Education. [in Thai]

- Non-fomal and Informal Education Center for Special Target Groups. (2018). *Guidelines for the management of non-formal and informal education for the disadvantaged*. Bangkok: Akepimthai. [in Thai]
- Office of the Basic Education Commission. (2019). *Rights and laws related to people with disabilities*. Retrieved from <https://www.obec.go.th/archives/88717> [in Thai]
- Office of the Education Council. (2018). *Report on education for non-Thai nationals and children of migrant workers in Thailand*. Bangkok: Prigwhangraphic. [in Thai]
- Pathumcharoenwattana, W. (2014). *Introduction on non-formal education*. Bangkok: Faculty of Education, Chulalongkorn University. [in Thai]
- Pathumcharoenwattana, W. (2020a). *Guidelines for providing alternative education for children and youth in the justice system*. Bangkok: Academic Center Project and Academic Network for Children, Youth and Families. [in Thai]
- Pathumcharoenwattana, W. (2020b). *Out-of-school teacher*. Bangkok: Equitable Education Fund. [in Thai]
- Pathumcharoenwattana, W. (2021). *Non-formal education for lifelong learning enhancement for specific target groups*. Bangkok: Faculty of Education, Chulalongkorn University. [in Thai]
- Pathumcharoenwattana, W., Pathumcharoenwattana, W., Charungkaittikul, S., Chuymanee, K., & Chudasring, R. (2021). *Promotion and development of movement mechanism for out-of-school teachers and children*. Bangkok: Equitable Education Fund. [in Thai]
- Patrawart, K. (2020). *Reducing inequality in education management: 30-year lessons from the Jomtien Declaration to a new way of Thai education after COVID-19*. Retrieved from <https://research.eef.or.th/out-of-school-children-solution> [in Thai]
- Pitukthanin, A. (2020). *Lessons in working on child development outside the educational system of both domestic and international organizations*. Bangkok: Equitable Education Fund. [in Thai]
- Quality Learning Foundation. (2012). *Situation of children, youth and socially disadvantaged people*. Retrieved from <http://www.qlf.or.th/Home/Contents/147> [in Thai]
- Ratana-Ubol, A. (1998). *Non-formal education and disadvantaged children*. Bangkok: Department of Education, Chulalongkorn University. [in Thai]

- Research Center for Children and Youth Development. (2020). *10 Gray's Issues Interesting children and youth*. Bangkok: Research Center for Children and Youth Development, Faculty of Education, Chulalongkorn University. [in Thai]
- School of Changemakers. (2020). *Situation of the dropout*. Retrieved from <https://www.schoolofchangemakers.com/knowledge/25937> [in Thai]
- SDG Move. (2021). *Press release sustainable development report: SDR in 2021*. Retrieved from <https://www.sdgindex.org/reports/sustainable-development-report-2021/>
- Sungsri, S. (2002). *Non-formal education for lifelong education according to the National Education Act B.E. 2542*. Nonthaburi: The Office of the University Press, Sukhothai Thammathirat Open University. [in Thai]
- Sungsri, S. (2013). *Non-formal education management for specific target groups*. Nonthaburi: The Office of the University Press, Sukhothai Thammathirat Open University. [in Thai]
- The Secretariat of the House of Representatives. (2020). *Problem conditions and guidelines for promoting and protecting ethnic groups in Thailand (Report on the results of the study)*. Bangkok: Committee on Children, Youth, Women, Elderly, Disabled, Ethnic Groups and LGBT People, The House of Representatives. [in Thai]
- UNESCO Bangkok. (2017). *Situation analysis of out-of-school children in nine southeast Asian countries*. Bangkok: UNESCO Bangkok.
- Unicef. (2018). *Evaluation report February 2018 the out-of-school children initiative (OOSCI)*. Retrieved from <https://evaluationreports.unicef.org/GetDocument?fileID=10644>
- United Nations Development Programme. (2016). *Human development report 2016*. Retrieved from http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf
- United Nations Thailand. (n.d.). *4 equal education ensure equal and inclusive education, promoting lifelong learning for all*. Retrieved from <https://www.un.or.th/globalgoals/th/global-goals/quality-education> [in Thai]
- Vayachuta, P. (2016). *Participatory action research for developing a lifelong education providing model for out-of-school children and youth by community organizations* (Doctoral dissertation). Chulalongkorn University, Bangkok. [in Thai]
- Yasunaga, M. (2014). *Non-formal education as a means to meet learning needs of out-of-school children and adolescents*. Retrieved from <http://ais.volumesquared.com/wp-content/uploads/2015/01/OOSC-2014-Non-formal-education-for-OOSC-final.pdf>

วาทกรรมว่าด้วยโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน (พ.ศ. 2540 - 2563)

Discourse on Prostitutes in Thai Society Today (B.E. 2540 - 2563)

ธวัชพล ทองอินทรราช^{1*}, มาดอล จรูญรัตน์¹, และ เพ็ญนภา สวนทอง¹

Tuvapon Tong-intarach^{1*}, Madon Jaroonrat¹, and Pennapha Suanthong¹

Abstract

This academic article aimed to study the problems of prostitution, abolitionist policy, and the formation and discourses against the prostitution prevention policy in Thai society today. The researcher applied a policy discourse concept as the theory and methodology of the study. The findings suggest that the prostitution problem in Thai society was found in various forms and had accumulated over a long period. As a result, Thailand became the upstream, midstream, and downstream of prostitution activities. While being expected to efficiently solve the prostitution problem, the country is led to a change of the former prostitution policy from regular abolition to extreme abolition. However, such a policy is incapable of preventing the prostitution problem. This phenomenon raised social awareness to put an effort through a number of approaches to find a solution, i.e., academic discussions, proposals of legal measures, and movements against governmental policies. The important movement against prostitution prevention policies is currently driven by the Empower Foundation. This foundation has attempted to generate a counter-discourse on prostitution against the

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84100

¹Faculty of Humanities and Social Science Surattthani Rajabhat University, Khun Taleay Sub-district, Muang District, Surat Thani Province 84100

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: tuvapon1983@gmail.com)

รับบทความวันที่ 13 มิถุนายน 2564 แก้ไขวันที่ 6 สิงหาคม 2564 รับลงตีพิมพ์วันที่ 11 สิงหาคม 2564

government's discourse in order to legalize prostitution. While prostitution is still considered illegal according to abolitionist policy, this counter-discourse has remained unaccepted in Thai society.

Keywords: Discourse, Prostitutes, Thai Society

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สภาพของปัญหาโสเภณี นโยบายการปราบปรามการก่อกวนวาทกรรมโสเภณี และการต่อต้านวาทกรรมนโยบายโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน โดยอาศัยแนวคิดวาทกรรมเชิงนโยบาย เป็นทั้งแนวคิดทฤษฎีและวิธีวิทยาในการศึกษา ผลจากการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาโสเภณีในสังคมไทยมีรูปแบบที่หลากหลายและสะสมมาเป็นเวลายาวนาน ส่งผลให้ไทยเป็นทั้งต้นทาง ทางผ่าน และปลายทาง ของปัญหาการค้าประเวณี นำไปสู่การปรับเปลี่ยนนโยบายโสเภณีที่เดิมอยู่ในรูปของการปรามาสู่วาทกรรมทางนโยบายของรัฐ ภายใต้แนวคิดการปราบปรามอย่างเด็ดขาด เพื่อหวังให้เกิดการแก้ไขปัญหาโสเภณีในสังคมไทย แต่ก็ไม่สามารถจัดการกับปัญหาให้ลดลงได้ ปัจจุบันปัญหาโสเภณียังคงดำรงอยู่อย่างเป็นปกติ ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวทางสังคมในการพยายามหาทางออกให้กับปัญหาหลายลักษณะ เช่น การจัดเวทีวิชาการ การเสนอมาตรการทางกฎหมาย ตลอดจนจนถึงการต่อต้านนโยบายของรัฐ และกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการต่อต้านนโยบายโสเภณีของรัฐ คือ กลุ่มมูลนิธิเอ็มพาวเวอร์ที่แสดงบทบาทต่อเนื่องจริงจัง โดยมุ่งเสนอวาทกรรมต่อต้านนโยบายรัฐ ด้วยการเสนอความคิดโสเภณีถูกกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหา แต่ก็ไม่สามารถผลักดันความคิดดังกล่าวให้กลายเป็นวาทกรรมหลักของสังคมไทยในปัจจุบันได้ เนื่องจากปัจจุบันโสเภณียังเป็นอาชีพที่ผิดกฎหมายภายใต้วาทกรรมทางนโยบายการปราบปรามอย่างเด็ดขาดของรัฐ

คำสำคัญ: วาทกรรม โสเภณี สังคมไทย

บทนำ

สังคมไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มีความสลับซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายประการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของสังคม ทั้งการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและเมือง โดยเริ่มต้นจากในช่วงต้นทศวรรษ 2540 ที่เกิดปัญหาสถานะวิกฤติเศรษฐกิจซึ่งมีผลกระทบต่อคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง ประกอบกับปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมืองไทยที่สะสมมาเป็นเวลานานในแง่ของการสถาปนาระบบประชาธิปไตยให้มีความเข้มแข็งมั่นคง จนกระทั่งนำไปสู่การเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง (Political Reform) ตลอดจนจนถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในทางสังคมอีกหลายประการ แต่อย่างไรก็ตามในบรรดาการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่าง ๆ ดังกล่าวของสังคมไทย การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จัดเป็นเหตุและเงื่อนไขสำคัญที่สุดที่เกี่ยวข้องกับโสเภณี

ในสังคมไทย ในฐานะที่เป็นบริบทเบื้องหลังสำคัญของวาทกรรมว่าด้วยโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน (Satyanurak, 2015) กล่าวคือ เกิดกระแสการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองไทย อันเนื่องมาจากปัญหาหลายประการที่สะสมมาเป็นเวลายาวนาน หนึ่งในบรรดาปัญหาสำคัญดังกล่าว ก็คือ “เรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค สิทธิมนุษยชน ตลอดจนถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ซึ่งในประเด็นนี้ ลิขิตธีรเวคิน ได้แสดงความคิดเห็นไว้อย่างน่าสนใจว่า การปฏิรูปการเมืองไทยเกิดจากเจตนารมณ์ที่สำคัญในการพยายามจะแก้ไขปัญหาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยไทยหลายประการ และหนึ่งในปัญหาใหญ่ของการเมืองไทย ก็คือการเคารพและพิทักษ์สิทธิมนุษยชน คุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคของมนุษย์ ตลอดจนถึงสิทธิและเสรีภาพอื่น ๆ (Theeravekin, 2003)

แนวคิดสำคัญดังกล่าวนี้ได้รับการบัญญัติไว้ในการรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญอันเป็นผลผลิตของปฏิรูปการเมือง ปรากฏอยู่ในหมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย (Office of the Council of State, 1997) ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จะถูกยกเลิกไปแล้วก็ตาม แต่หลักการสำคัญดังกล่าวก็ยังคงปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2560) และสาเหตุที่ประเด็นเรื่อง การเคารพและพิทักษ์สิทธิมนุษยชน การให้ความสำคัญกับคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือเป็นโจทย์สำคัญ เนื่องจากสังคมไทยถูกแบ่งและได้รับการตำหนิจากนานาชาติให้อยู่ในลำดับต้น ๆ ของโลกเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชน กรณีปัญหาการค้ามนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งหนึ่งในนั้น ก็คือ “การค้าประเวณี” ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของ “การค้ามนุษย์” ในยุคสมัยปัจจุบัน ประกอบกับปัญหาเดิมที่มีมาตั้งแต่ในยุคสมัยแห่งการพัฒนา ก็คืออาชีพโสเภณีและธุรกิจบริการทางเพศที่ถือเป็นการทำลายคุณค่าและเหยียบย่ำศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเพศหญิงอย่างร้ายแรงยิ่งกว่าสงคราม เพราะอยู่ในสภาพเหมือนตายทั้งเป็น (Tong-intarach & Khaosanit, 2019) โสเภณีและการค้าประเวณีจึงเป็นส่วนหนึ่งของการค้ามนุษย์รูปแบบใหม่ที่มีทั้งการค้าประเวณีในระดับประเทศ และการค้าประเวณีในระดับระหว่างประเทศ

ด้วยเหตุดังกล่าว ปัญหาโสเภณีและการค้าประเวณีจึงมิใช่เพียงแค่ภาระของประเทศใดประเทศหนึ่ง หากแต่เป็นความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมีการองค์การสหประชาชาติเป็นองค์การหลักในการผลิตสร้างคำนิยาม ตลอดจนถึงการวางแนวทางในการปฏิบัติขึ้น โดยผ่านทาง “พิธีสารเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะเด็กและสตรี” (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Woman and Children) ซึ่งเป็นเอกสารแนบท้ายอนุสัญญาสหประชาชาติ เพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร (United Nations Convention against Transnational Organization Crime) (Luela, 2019) โดยนิยามคำว่า การค้ามนุษย์ ไว้ในพิธีสารฯ ข้อที่ 3 ว่า หมายถึง “..การจัดหา การขนส่ง การส่งต่อ การจัดให้อยู่อาศัย หรือด้วยการบีบบังคับในรูปแบบอื่นใด.. เพื่อความมุ่งประสงค์ในการแสวงหาประโยชน์..รวมถึงการแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณีของบุคคลอื่น หรือการแสวงหาประโยชน์ทางเพศในรูปแบบอื่น..” การผลิตสร้างนิยามและแนวทางดังกล่าวของสหประชาชาติครอบคลุมการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ที่เน้นการค้าประเวณีในเด็กและสตรีไว้อย่างละเอียด

ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการกระทำความผิด ระหว่าง และสนับสนุนการกระทำความผิด รวมถึงการค้าประเวณีโดยเฉพาะ ในลักษณะข้ามชาติในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรมที่มีเครือข่ายโดยการกระทำความผิดจะเริ่มต้นในพื้นที่ประเทศหนึ่งทั้งในฐานะประเทศ “ต้นทาง ระหว่างทาง ปลายทาง” และหนึ่งในลักษณะสำคัญต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยมาตั้งแต่ยุคสมัยก่อน จนกระทั่งเข้าสู่ยุคสมัยปัจจุบัน ก็คือการบังคับให้ค้าประเวณีหรือให้บริการทางเพศในรูปแบบและลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชน (Thapthong, 2003)

ประเทศไทยในฐานะเป็นประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ต้องปฏิบัติตามสนธิสัญญาอนุสัญญา หรือข้อตกลงระหว่างประเทศที่ถูกกำหนดขึ้น ภายใต้กรอบข้อบังคับขององค์การระหว่างประเทศและกระบวนการทางกฎหมายภายในประเทศ สำหรับประเทศไทยถึงแม้จะมีนโยบายในการบังคับใช้กฎหมายกำหนดให้โสเภณีและอาชีพการขายบริการทางเพศเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมายแต่ก็มีลักษณะของ “การปราบ” (Prohibitionist Policy) มากกว่าการปราบ แต่เนื่องจากปัญหาการค้าประเวณีไม่ว่าจะในระดับชาติ หรือระดับข้ามชาติมีลักษณะเป็นขบวนการที่เป็นองค์กรอาชญากรรมที่มีทั้งเครือข่ายและเงินทุนมหาศาล อาศัยเพียงแค่การปราบ จึงไม่สามารถรับมือกับปัญหาได้ ปัจจุบันจึงมีการเปลี่ยนไปในแนวทาง “การปราบ” (Abolitionist Policy) มากขึ้น (Luepue, 2009) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับขบวนการค้าประเวณีในหญิงและเด็ก ทั้งในประเทศและข้ามชาติ ซึ่งเป็นความผิดสากลที่ทุกประเทศมีนโยบายในการปราบปรามอย่างเด็ดขาด และเป็นปัญหาที่ประชาคมโลกห่วงใย พยายามเร่งหามาตรการป้องกันและแก้ไขปัญห เพราะถือว่าเป็นการล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง ก่อให้เกิดอาชญากรรมทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ส่งผลต่อการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ และความมั่นคงของประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าปัญหาโสเภณีทั้งในชาติและข้ามชาติซึ่งถือเป็นปัญหาการค้ามนุษย์สมัยใหม่รูปแบบหนึ่ง จะเป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทยในปัจจุบัน แต่ปัญหาดังกล่าวนี้ ก็ได้คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้นแต่อย่างใด หากแต่ยังคงอยู่และเติบโตจนทำให้ประเทศไทยปัจจุบัน เป็นจุดหมายปลายทางของธุรกิจการท่องเที่ยวทางเพศ ทำให้เกิดกระบวนการนำหญิงและเด็กหญิงจำนวนมากจากชนบทเข้าสู่ตลาดการค้าบริการทางเพศทั้งในและนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นจำเลยของประชาคมโลกในฐานะที่ “รัฐปล่อยให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนหญิงและเด็ก” (Prasitratasin, 2003) ถึงแม้จะมีความพยายามในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าวนี้แล้วก็ตาม

แนวคิดวาทกรรมเชิงนโยบาย

วาทกรรมเชิงนโยบาย (Policy Discourse) เป็นการศึกษานโยบายในลักษณะที่แตกต่างจากการศึกษานโยบายกระแสหลัก ซึ่งมักให้คำนิยามว่า คือ กิจกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ของรัฐบาล เพื่อการแจกแจงสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม (Dye, 1972) แต่การศึกษาวาทกรรมเชิงนโยบายมีพื้นฐานความคิดมาจากการนำเอาแนวคิดวาทกรรม

(Discourse) ของ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) มาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษานโยบาย โดยมองว่านโยบายต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานกันระหว่างวาทกรรม (Discourse) อำนาจ (Power) ความรู้ (Knowledge) ความจริง (Truth) มิได้แยกออกจากกัน และเต็มไปด้วยค่านิยม (Values) อุดมการณ์ (Ideology) หรืออคติ (Bias) (CharoensinOran, 2014) ซึ่งถูกขับเคลื่อนมาจากความต้องการแสวงหาผลประโยชน์ตามผู้สร้าง และนำเอาวาทกรรมชุดต่าง ๆ มาใช้ในการสร้างนโยบายที่ต้องการหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่านโยบายเกิดขึ้นจากการใช้วาทกรรมต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการสร้างโอกาสและปกปิดฉาบเคลือบความต้องการที่จะแสวงหาผลประโยชน์ของผู้สร้างนโยบายขึ้นมานั่นเอง (Ruengtham, 2005) เช่นเดียวกันกับนโยบายโสเภณีที่อยู่ภายใต้การผลิตสร้างของอำนาจรัฐในแต่ละยุคสมัย ที่คอยนิยามกำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้แก่โสเภณีตามแต่ผลประโยชน์ที่รัฐประสงค์มากกว่าการมุ่งแก้ไขปัญหา วาทกรรมกับนโยบายจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุนี้ วาทกรรมเชิงนโยบายจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าสำหรับการนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์แนวโน้มนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับโสเภณี โดยใช้วาทกรรมเชิงนโยบายเป็นเครื่องมือในการอธิบายให้เห็นถึง สภาพปัญหาของโสเภณีและการค้าประเวณีในสังคมไทยว่าเกี่ยวข้องกันอย่างไร การก่อรูปนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับความคิดโสเภณีผิดกฎหมายเป็นอย่างไร และภายใต้วาทกรรมนโยบายโสเภณีผิดกฎหมายของรัฐในสังคมไทยปัจจุบัน เกิดการต่อต้านแนวโน้มนโยบายดังกล่าวของรัฐโดยกลุ่มใดและผลจากการต่อต้านวาทกรรมโสเภณีผิดกฎหมายเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งแนวคิดวาทกรรมเชิงนโยบายจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์และตอบคำถามต่าง ๆ ดังกล่าวของการศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของบทความ

วาทกรรมว่าด้วยโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อศึกษาถึงสภาพของปัญหาโสเภณีและการค้าประเวณีในสังคมไทยยุคสมัยปัจจุบัน นโยบายการปราบปรามกับการก่อรูปวาทกรรมโสเภณีในสังคมไทยยุคสมัยปัจจุบัน และการต่อต้านวาทกรรมนโยบายโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน

โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์แนวโน้มนโยบายของรัฐในสังคมไทยปัจจุบัน (ช่วง พ.ศ. 2540 - 2563) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโสเภณี ทั้งสภาพปัญหาของโสเภณีในสังคมไทย การก่อรูปนโยบายการปราบปรามโสเภณี และการต่อต้านวาทกรรมนโยบายโสเภณีผิดกฎหมายของรัฐ ว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันแนวโน้มนโยบายของรัฐอย่างไร

สภาพของปัญหาโสเภณีและการค้าประเวณีในสังคมไทยยุคสมัยปัจจุบัน

การค้าประเวณีในปัจจุบันมีรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อน ทั้งที่ดำเนินการภายในสถานบริการต่าง ๆ สถานที่สาธารณะมีทั้งเป็นบริการทางเพศโดยตรงและแอบแฝง ปัจจุบันธุรกิจบริการทางเพศเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะการค้าประเวณีของหญิงเท่านั้น แต่ได้รวมไปถึงการค้าประเวณีของ “เพศชาย” จากเดิมที่การค้าประเวณีนั้นเจ้าของสถานบริการจะจัดที่นอนให้แก่ลูกค้าโดยมีการตกลงซื้อขายบริการทางเพศระหว่างผู้ดำเนินการกิจการสถานบริการกับลูกค้าโดยตรง ได้ถูก

เปลี่ยนแปลงมาสู่แบบแอบแฝง หรือเป็นอาชีพรองที่เจ้าของสถานค้าบริการจะไม่จัดที่นอนให้แก่ลูกค้า โดยจะจ้างหญิงหรือชายไว้บริการตามวัตถุประสงค์ของสถานบริการ ทั้งนี้ เจ้าของกิจการก็จะใช้หญิงหรือชายที่จ้างมาในอัตราค่าจ้างต่ำ ดึงดูดลูกค้าด้วยการยอมขายบริการทางเพศ นอกจากจะได้ค่าอาหาร เครื่องดื่มหรือค่าบริการต่าง ๆ แล้ว เจ้าของกิจการยังได้ค่าธรรมเนียมจากลูกค้าที่พาลูกจ้างของตนไปนอกสถานที่ ซึ่งลูกจ้างตกลงซื้อขายบริการทางเพศโดยตรงกับลูกค้า กรณีนี้เจ้าของสถานบริการไม่ต้องเสี่ยงกับการดำเนินคดีอาญาดูหมิ่นเป็นรัฐจัดหา ด้วยเหตุนี้ สถานบริการจึงได้ใช้กลยุทธ์ดึงดูดลูกค้าเดิมให้มาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง โดยเปิดบริการให้ผู้ค้าประเวณีที่ไม่ใช่ลูกจ้างมาดึงดูดทางเพศเพิ่มเติมทำให้ลูกค้าเก่ามาที่เดิมอย่างสม่ำเสมอ ให้ผู้ค้าประเวณีรายใหม่ ๆ เปลี่ยนหน้าเข้ามา มีส่วนทำให้การค้ำประเวณีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ดังที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน การปรับเปลี่ยนรูปแบบการค้ำประเวณีที่หลากหลายนี้ พิจารณาจากการจัดแบ่งสถานบริการทางเพศโดยกระทรวงสาธารณสุขที่ได้ทำการสำรวจสถานบริการทางเพศในประเทศไทย โดยได้จัดแบ่งไว้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้ รูปแบบของสถานบริการทางเพศ ประกอบด้วย 1) สปา 2) โรงแรม 3) บังกะโล 4) เกสเฮาส์ 5) โรงน้ำชา 6) บาร์เบียร์ 7) บาร์เกย์ 8) บาร์อะโกโก้ 9) บาร์ร่าว 10) ดิสโก้เทค 11) ไนท์คลับ 12) ผับ 13) คาราโอเกะ 14) คอกเทลเลาจ์ 15) อาบอบนวด 16) นวดแผนโบราณ 17) ชาวน่า 18) คอฟฟี่ช็อป 19) คาเฟ่ 20) ร้านอาหาร 21) ร้านเสริมสวย 22) ร้านตัดผมชาย 23) นางทางโทรศัพท์ 24) ซ่อง 25) อื่น ๆ (Samran, 2006)

จากสภาพปัญหาและสถานการณ์โสเภณีในสังคมไทยดังกล่าว ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะให้ความสำคัญกับปัญหาโสเภณีมากขึ้น แต่เนื่องจากสภาพของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อตลอดจนถึงแรงกดดันจากนานาชาติ ส่งผลให้รัฐบาลต้องเปลี่ยนแนวทางจาก “การปราบ” ซึ่งเป็นแนวนโยบายเดิมมาเป็นแนวทาง “การปราบ” มากขึ้นตามลำดับ แต่ตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ปัญหาโสเภณีก็มีได้ลดลงทั้งรูปแบบทางธุรกิจ จำนวนโสเภณี และจำนวนผู้ใช้บริการ แต่กลับเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจหลายเท่า จึงสามารถกล่าวได้ว่าสภาพและสถานการณ์ของปัญหาโสเภณีไทยตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมาได้ลดลงแต่อย่างใด ทั้งนี้ เนื่องมาจากเหตุปัจจัยที่สำคัญดั้งเดิมในเชิงโครงสร้างของสังคมไทย คือ ปัญหาความยากจน โอกาสทางการศึกษา การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ตลอดจนถึงปัญหาค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบกับการก่อรูปวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมา ทั้งในยุคสมัยก่อนการพัฒนา ยุคสมัยแห่งการพัฒนา มีลักษณะที่เอื้อให้กระบวนการค้ำประเวณี และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่แนวนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือการพัฒนาประเทศที่ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างบุคคล จะเห็นได้ว่าสถิติจำนวนโสเภณีมีเพิ่มขึ้นทุกปี การที่กิจการเพศพาณิชย์เติบโตส่วนหนึ่งมาจากความต้องการจากตลาดที่มองว่าเมืองไทยเป็น “ซ่องราคาถุก” (Archavanitkul, 1994) สามารถหาผู้หญิงและโสเภณีเด็กได้ง่าย ค่าบริการต่ำ เมื่อเทียบกับประเทศตัวเองและประเทศอื่น ๆ จึงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวโสเภณีในประเทศไทย นอกจากนี้ หญิงไทยบางส่วนยังออกไปทำงานเป็นโสเภณีอยู่ต่างประเทศในลักษณะของการค้ำประเวณีข้ามชาติ ซึ่งจัดเป็นปัญหาการค้ามนุษย์

รูปแบบใหม่ที่นานาชาติถือว่าเป็นอาชญากรรมสำคัญต่อเด็กและสตรี ซึ่งมีทั้งถูกหลอกลวงและสมัครใจ ประเทศไทยถูกจัดเป็นทั้งประเทศต้นทาง ทางผ่าน และปลายทาง จนถูกนานาชาติเพ่งเล็งและกดดันด้วยมาตรการต่าง ๆ เช่น การระงับความช่วยเหลือในเรื่องสำคัญต่าง ๆ สภาพปัญหาดังกล่าว นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบันหลายประการ ทั้งในแง่ของการก่อรูปวาทกรรมทางนโยบายโสเภณี ตลอดไปจนถึงการต่อต้านวาทกรรมทางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับโสเภณี (Phongsapitch, 2005)

นโยบายการปราบปรามกับการก่อรูปวาทกรรมโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน

วาทกรรมทางนโยบายโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน ถูกก่อรูปขึ้นมาโดยรัฐและกลไกอำนาจรัฐภายใต้ “วาทกรรมทางนโยบายการปราบปราม” โดยถือว่าโสเภณีและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจการค้าประเวณีมีความผิดทางอาญา รัฐจะต้องดำเนินการจัดการโดยเด็ดขาดและจริงจัง ทั้งนี้ เนื่องมาจากนโยบายโสเภณีในสังคมไทยเปลี่ยนผ่านจาก “ถูกต้องตามกฎหมาย” ในยุคสมัยก่อนการพัฒนา และผิดกฎหมายในลักษณะที่ต้อง “ห้ามปราม” ในยุคสมัยแห่งการพัฒนาเปลี่ยนมาเป็น “ผิดกฎหมายเด็ดขาด” และต้องดำเนินการ “ปราบปรามอย่างจริงจัง” ในปัจจุบัน เนื่องมาจากแรงกดดันจากในประเทศและจากนานาชาติ โดยเฉพาะองค์การสหประชาชาติที่ประเทศไทยเป็นสมาชิก ซึ่งมองว่าปัญหาโสเภณีและการขายบริการทางเพศในปัจจุบันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับปัญหาเรื่อง “Human Trafficking” ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคสันนิบาตชาติมาจนถึงยุคสหประชาชาติ โดยองค์การสำคัญเหล่านี้เป็นผู้กำหนดกฎกติกาต่าง ๆ ให้ประเทศสมาชิกและไม่ใช้สมาชิกปฏิบัติตาม ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศสมาชิกจึงจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตาม นอกจากกฎกติการะหว่างประเทศดังกล่าว ด้วยสภาพของปัญหาโสเภณีไทยในยุคปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อน เนื่องจากสะสมมากกว่าหลายทศวรรษ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการผลักดันวาทกรรมทางนโยบายการปราบปรามดังกล่าวสู่การปฏิบัติ ความซับซ้อนของสภาพปัญหาพิจารณาได้จากรูปแบบและจำนวนของการค้าประเวณีในปัจจุบันที่พัฒนาก้าวไปตามสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มีรูปแบบที่หลากหลายทั้งทางตรงและทางอ้อมในลักษณะแอบแฝง ทั้งเพศหญิงและเพศชาย ตลอดจนถึงเด็กและเยาวชน (Senate Committee on Women, Youth and Elderly Affairs, 2003)

นอกจากนี้ ความซับซ้อนที่น่าสนใจของสภาพปัญหาโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน คือ ความหลากหลายของผู้ให้บริการที่มีทั้ง ลาว กัมพูชา พม่า จีน ยุโรปตะวันออก และรัสเซีย ที่อยู่ในอุตสาหกรรม การให้บริการทางเพศของไทยในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุแห่งสภาพปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของความหลากหลายทางสัญชาติ นำไปสู่การสร้างคามซับซ้อนให้กับปัญหาโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบันอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งเป็นฐานรองรับความชอบธรรมที่สำคัญให้แก่การก่อรูปวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีโดยรัฐและกลไกอำนาจรัฐในปัจจุบันภายใต้แนวนโยบายการปราบปราม ก็คือปัญหาการค้าประเวณีข้ามชาติและการแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากมนุษย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาการค้ามนุษย์ที่ทั่วโลกจริงจังและให้ความสำคัญ (United Nations Population Fund, 2007)

ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. การค้ามนุษย์ในรูปของการค้าประเวณี: การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยุคใหม่ “การค้ามนุษย์” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Human Trafficking” ซึ่งมีคำนิยามว่า การค้ามนุษย์เป็นการก่ออาชญากรรมโดยการถือเอามนุษย์เป็นสินค้า ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นผลประโยชน์ของคน หรือองค์กรอาชญากรรมโดยอาศัยความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสถานการณ์ความไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของคนกลุ่มเสี่ยง เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากมนุษย์ทุกรูปแบบ ใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อให้หญิงหรือเด็กหญิงค้าประเวณีเพื่อแลกกับค่าจ้างหรือผลประโยชน์ต่าง ๆ (National Human Rights Commission, 2012) แต่คำนิยามที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด คือ คำนิยามที่บัญญัติไว้ในพิธีสาร “Palermo” หรือ อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติและพิธีสารแนบท้ายสองฉบับได้รับการลงนามโดย 120 ประเทศจากทั่วโลก ที่เข้าร่วมประชุมที่ปาเลโม ประเทศอิตาลี ซึ่งให้คำนิยามไว้ว่า หมายถึง การจัดหา ขนส่ง โยกย้าย ให้ที่พักพิงหรือรับบุคคลด้วยวิธีขู่หรือใช้กำลังหรือรูปแบบอื่น ๆ ของการบังคับ การลักพา ฉ้อฉล หลอกลวง การให้หรือรับเงินหรือผลประโยชน์ต่อบุคคลที่ทำการควบคุมบุคคลอื่นเพื่อแสวงหาประโยชน์แก่ตน และที่สำคัญรวมถึงการแสวงหาประโยชน์จากผู้อื่นในการเป็นโสเภณี หรือรูปแบบอื่นของการแสวงหาประโยชน์ทางเพศทั้งเด็กและสตรี ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญของสังคมไทย โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนยังถือเป็นความผิดทางอาญาที่สำคัญตามกฎหมายไทย (Wangmahaporn, 2008) ด้วยเหตุที่การค้าประเวณีเป็นปัญหาที่สำคัญส่วนหนึ่งของปัญหาการค้ามนุษย์ ซึ่งส่งผลกระทบไปทั่วโลก ไม่เฉพาะแต่ประเทศไทย จึงนำไปสู่การกำหนดมาตรฐานโดยสหรัฐอเมริกาในประเมินสถานการณ์เพื่อการแก้ไขปัญหาค้าประเวณีออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 (Tier 1) หมายถึง ประเทศที่ดำเนินการสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำตามกฎหมายในการป้องกันและบังคับใช้กฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์/ค้าประเวณี ระดับที่ 2 (Tier 2) หมายถึง ประเทศที่ดำเนินการยังไม่สอดคล้องแต่แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์/การค้าประเวณีและ ระดับที่ 3 (Tier 3) หมายถึง ประเทศที่ดำเนินการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำของกฎหมายและไม่มี ความพยายามในการแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์/การค้าประเวณี

กรณีของประเทศไทยถูกระบุว่าเป็นประเทศ “ต้นทาง ปลายทาง และทางผ่าน” สำหรับการค้าประเวณีทั้ง ผู้ชาย สตรี และเด็ก ซึ่งมาจากหลากหลายประเทศ เช่น ลาว เวียดนาม กัมพูชา พม่า จีน รัสเซีย อุซเบกิสถาน อินเดีย พิจิ และยุโรปตะวันออก (Ministry of Social Development and Human Security, 2017) ด้วยเหตุดังกล่าว ประกอบกับปัญหาโสเภณีเดิมภายในประเทศที่สะสมมากกว่าหลายทศวรรษ ภายใต้การก่อรูปวาทกรรมทางนโยบายโดยรัฐและตัวแสดงสำคัญที่เกี่ยวข้องในยุคสมัยต่าง ๆ นำไปสู่การแสวงหาแนวทางในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ในรูปแบบของการค้าประเวณี ทั้งในระดับชาติและระดับข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้แนวนโยบายการปราบอย่างเด็ดขาดจริงจัง เริ่มต้นตั้งแต่การสร้างกลไกทุกระดับตั้งแต่ชุมชนจังหวัดประเทศ ในการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีทั้งภาครัฐและเอกชน จนถึงระหว่างประเทศให้สอดคล้องกับหลักการ

ในอนุสัญญา ปฏิญญา พิธีสาร กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับค้าประเวณี การปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบและขั้นตอนปฏิบัติ การดำเนินการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้มีมาตรการปราบปรามเป็นพิเศษแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลหรือองค์กร เช่น มีบทลงโทษผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการค้าประเวณีอย่างรุนแรง (Lewongrat, 2020) ตลอดจนถึงมาตรการทางสังคมเพื่อเสริมสร้างให้ทุกสถาบันในสังคมเข้ามามีบทบาท เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีและตระหนักสิทธิของตนเอง เคารพสิทธิผู้อื่น หลักสูตรเกี่ยวกับครอบครัว ทักษะชีวิต เรื่องเพศศึกษา การเข้าใจในปัญหาชีวิตและสามารถแก้ไขจัดการปัญหาเองได้

ด้วยความสำคัญดังกล่าวของปัญหาการค้ามนุษย์ ในรูปของการค้าประเวณีทั้งในชาติและข้ามชาติในสังคมไทยยุคปัจจุบัน นำไปสู่การก่อรูปวาทกรรมทางนโยบายโดยรัฐและกลไกอำนาจรัฐ ด้วยการผลักดันให้ปัญหาดังกล่าวนี้กลายเป็นวาระแห่งชาติ โดยมุ่งหวังที่จะปราบปรามและขจัดปัญหาให้หมดสิ้นไปโดยมีสาระสำคัญ คือ ประเทศไทยมีความตระหนักว่าการค้ามนุษย์รวมถึงการค้าประเวณีทั้งในชาติและข้ามชาติเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง โดยได้มีความพยายามดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาด้วยการดำเนินมาตรการต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องและควบคู่กันไป นายกรัฐมนตรีจึงได้ประกาศเจตนารมณ์ และนโยบายในเรื่องการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์รวมถึงการค้าประเวณี ทั้งในชาติและข้ามชาติให้เป็นวาระแห่งชาติในคราวประชุมเชิงปฏิบัติการ เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2547 โดยได้กล่าวว่า “เหยื่อคือเหยื่อไม่ใช่อาชญากร และต้องได้รับการเยียวยาฟื้นฟูเพื่อดูแลให้กลับคืนสู่สังคมได้ และจะต้องจัดการอย่างเด็ดขาดกับผู้ค้าและขบวนการทุกรูปแบบ ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นวาระแห่งชาติ จึงขอความร่วมมือกับทุกฝ่ายทำอย่างจริงจังและจริงจังทุกมิติ ด้วยจิตใจรักเพื่อนมนุษย์ มีเมตตาธรรมต่อกันและกัน โดยมีแนวนโยบายสำหรับดำเนินการโดยเร่งด่วนต่อปัญหาเหล่านี้” (Yahakarn, 2015)

2. สภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กลไกอำนาจรัฐในการก่อรูปนโยบาย นอกจาก “รัฐ” ยังมีกลไกอำนาจรัฐที่สำคัญร่วมในการก่อรูปวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีในสังคมไทยในยุคปัจจุบัน คือ “สภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ที่เสนอความคิดเห็นในเชิงนโยบายที่เกี่ยวกับปัญหาโสเภณีและธุรกิจการค้าประเวณีของสังคมไทยในยุคสมัยปัจจุบันว่า สาเหตุส่วนใหญ่ที่เข้าสู่อาชีพการค้าประเวณี มีทั้งความสมัครใจและไม่มีความสมัครใจ มีปัจจัยผลักดันและสาเหตุของปัญหามาจากความไม่เพียงพอของรายได้ในครอบครัว ความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคงของครอบครัว แรงบีบคั้นจากความผิดหวังของคนในครอบครัว การถูกบังคับล่อลวงหรือการติดต่อสัมพันธ์กลุ่มหรือว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องในแวดวงอาชีพโสเภณีและการค้าประเวณี แรงจูงใจที่ต้องการเงินเพื่อพึ่งพาตนเองและแบ่งเบาภาระครอบครัว รวมทั้งจากปัญหาที่มีค่านิยมที่ผิด ดังนั้นวิธีการแก้ไขควบคุมป้องกันและปราบปรามผู้ค้าประเวณีแต่ละกลุ่มจึงควรมีมาตรการนี้แตกต่างกัน การค้าประเวณีจึงเป็นปัญหาที่แก้ไขให้หมดไปได้ยาก ในปัจจุบันสังคมไทยถือว่า การค้าประเวณีเป็นเรื่องผิดกฎหมายและหลักศีลธรรมของคนในชาติ อีกทั้งก่อให้เกิดผลเสียต่อผู้ประกอบการอาชีพค้าประเวณีและสังคมไทยโดยรวมมากกว่าผลดี ต้องควบคุมป้องกันและปราบปรามเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามมาในการดำเนินการแก้ไขปัญหามาอย่างต่อเนื่อง

อย่างแท้จริง เนื่องจากยังมีสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมกับการบังคับใช้ของกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ แนวทางการแก้ไขปัญหาการค่าประเวณีจึงจำเป็นต้องมีความสอดคล้องทั้งทางสังคมและกฎหมาย โดยอาศัยมาตรการกลไกทั้งทางกฎหมายและทางสังคมควบคู่กันไป (National Economic and Social Advisory Council, 2005)

จากสาระสำคัญดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการก่อรูปวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบันเกิดขึ้นจากตัวแสดงที่สำคัญทางวาทกรรม คือ รัฐ ภายใต้วาทกรรมทางนโยบายการปราบปรามแนวนโยบายการปราบปรามที่มีอยู่แต่เดิม โดยเริ่มต้นปฏิบัติการทางวาทกรรมเชิงนโยบาย ด้วยการกำหนดให้โสเภณีและการค้าประเวณีเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย และไปสู่ปฏิบัติการของวาทกรรมทางสังคม คือ จากการกำหนดให้เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย สิ่งที่ตามมาคือจะต้องดำเนินการปราบปรามอย่างเด็ดขาดจริงจัง เพราะปัญหาโสเภณีและการค้าประเวณีเป็นวาระทางนโยบายระดับชาติดังกล่าวแล้ว นอกจากจะสร้างปัญหาให้แก่สังคมไทยปัจจุบัน ปัญหาเกี่ยวกับและส่งผลกระทบไปถึงประเทศอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้ปฏิบัติของวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีผิดกฎหมายต้องปราบปรามของรัฐมีความชอบธรรม จึงนำไปสู่กระบวนการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีเพื่อสถาปนาอำนาจในการจัดการกับโสเภณีและการค้าประเวณีที่รัฐกำหนดให้เป็นเรื่องผิดกฎหมาย นั่นคือ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ที่รวมปัญหาโสเภณี การค้าประเวณี และการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบทางเพศ (Wongkiatpaisan, 2016) ซึ่งได้กลายเป็นปัญหาสากลรวมกันของนานาประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้กฎหมายฉบับดังกล่าวนี้เป็นหลักประกันเสถียรภาพและความชอบธรรมของวาทกรรมทางนโยบายที่รัฐได้ก่อรูปขึ้น และเพื่อให้กฎหมายฉบับนี้สถาปนาอำนาจบังคับให้แก่รัฐ ในการบริหารจัดการกับปัญหาโสเภณีและการค้าประเวณีในสังคมไทยปัจจุบัน

แต่อย่างไรก็ตาม วาทกรรมทางนโยบายโสเภณีภายใต้แนวคิดนโยบายการปราบปรามที่รัฐก่อรูปนโยบายขึ้น ในทางปฏิบัติมิได้เกิดผลดังสมเจตนารมณ์ที่รัฐได้มุ่งหวังตั้งใจไว้ พิจารณาได้จากรูปแบบ และสภาพความซับซ้อนและรุนแรงของปัญหา ดังได้กล่าวแล้วนั้น ในทางกลับกันวาทกรรมทางนโยบายการปราบปรามโสเภณีอย่างเด็ดขาดและจริงจังมิได้ดำเนินการไปอย่างราบรื่น หากแต่เกิดกระแสการต่อต้านคัดค้าน อย่างกว้างขวางต่อความคิดเรื่องโสเภณีและการค้าประเวณีเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย และต้องป้องกันปราบปรามอย่างเด็ดขาดจริงจัง กระแสการต่อต้านคัดค้านดังกล่าวทำให้เกิดการสถาปนาความเป็นคู่ตรงข้ามกันของวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน โดยมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยกับวาทกรรมทางนโยบายการปราบปรามของรัฐและฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย ซึ่งฝ่ายคู่ตรงข้ามวาทกรรมทางนโยบายของรัฐ มองว่าแนวนโยบายและปฏิบัติการของวาทกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่รัฐและกลไกอำนาจรัฐได้ก่อรูปขึ้น เช่น นโยบายและกฎหมายต่าง ๆ มีใช้ทางออกของปัญหา ผลที่ตามมา ก็คือนำไปสู่การต่อต้านวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน โดยตัวแสดงทางวาทกรรมต่อต้านที่สำคัญ คือ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ดังจะได้กล่าวในลำดับถัดไป

การต่อต้านวาทกรรมนโยบายโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบัน

ปัญหาโสเภณีและการค้าประเวณีเป็นปัญหาที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน และเติบโตเป็นธุรกิจบริการทางเพศที่ปราศจากการควบคุมดูแลจากรัฐอย่างจริงจัง ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นจุดหมายปลายทางของธุรกิจการท่องเที่ยวทางเพศ ทำให้เกิดกระบวนการนำหญิงและเด็กจำนวนมากจากชนบทเข้าสู่ตลาดการค้าบริการเพศทั้งในและต่างประเทศ สถานการณ์การนำหญิงและเด็กเข้าสู่ธุรกิจบริการทางเพศได้ทวีความรุนแรงในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นจำเลยของประชาคมโลกในฐานะที่รัฐปล่อยให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของหญิงและเด็ก แม้รัฐบาลมีความพยายามและมีแนวนโยบายที่จะแก้ไข ปัญหาโสเภณีและการค้าประเวณี ทั้งการจับกุมอย่างจริงจัง ตลอดจนการตรากฎหมายใช้บังคับการแก้ไข กฎหมายเพิ่มโทษ (Somsawad, 2001) เช่น พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 ที่กฎหมายเอาผิดกับโสเภณีไม่ว่าจะรูปแบบเปิดเผยหรือแบบแอบแฝง ที่เดิมสามารถเปิดบริการได้ ถูกต้องกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 รวมถึงการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ ลงโทษ แต่เฉพาะโสเภณีไม่เอาผิดกับแขกที่ใช้บริการ แม้ว่าประมวลกฎหมายอาญาแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 จะระบุโทษหนักเอาไว้ หรือถ้าจะลงโทษ จะเลือกใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ซึ่งยุ่งยากซับซ้อน ส่งผลให้ปัญหาดังกล่าวยังคงลุกลามและขยายตัวต่อไปเรื่อย ๆ การค้าประเวณีจึงวิฤติ มากยิ่งขึ้นเมื่อมีการนำเด็กที่มีอายุน้อยไม่บรรลุนิติภาวะมาทำการ “ค้าประเวณี” พรณินิตีทางเพศแก่ผู้แสวงหากามารมณ์ ทั้งที่เป็นคนไทยและคนต่างประเทศ ในสายตารัฐและสังคมการค้าประเวณีจะเป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรม ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด โรคเอดส์ กามโรค และปัญหาด้านการสาธารณสุขอื่น ๆ รวมถึงส่งผลต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทยในสายตาของประชาคมโลก ที่มองว่าประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของการค้าประเวณีที่สำคัญของโลก สถานการณ์การค้าประเวณีที่เข้าข่ายของการค้ามนุษย์ในประเทศไทยก็อยู่ในสภาพปัญหาทั้ง 3 สถานะ คือ ต้นทาง ทางผ่าน และปลายทาง (Boonphokaew, 2015)

1. กระแสความตื่นตัวของสังคมต่อประเด็นปัญหาเรื่องโสเภณีและการขายบริการทางเพศในสังคมไทยปัจจุบัน จากข้อมูลสถิติการค้ามนุษย์ของศูนย์พิทักษ์เด็กและสตรี สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พบว่า มีการค้ามนุษย์ในรูปแบบของการค้าประเวณีถึงร้อยละ 76.98 และในจำนวนนี้เป็นการค้าประเวณีเด็กหญิงอายุต่ำกว่า 18 ปี สูงถึงร้อยละ 82.92 ด้วยเหตุดังกล่าวนี้นำไปสู่ความพยายามของรัฐและกลไกอำนาจรัฐในการแก้ไขปัญหาโสเภณีและการค้าประเวณี ด้วยการก่อรูปวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีของสังคมไทยในปัจจุบัน โดยการที่รัฐควบคุมและกำกับพฤติกรรมทางเพศของคนโดยผ่านทางนโยบายการปราบปราม (Songsamphan, 2007) ด้วยการนิยามและกำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้โสเภณีและการค้าประเวณีเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย เพื่อนำไปสู่ปฏิบัติการทางวาทกรรมในทางสังคม ด้วยการปราบปรามอย่างเด็ดขาดจริงจัง โดยรัฐเชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม วาทกรรมทางนโยบายโสเภณีไทยปัจจุบันภายใต้แนวทางการปราบปรามอย่างเด็ดขาดจริงจังดังกล่าว เป็นสิ่งที่ได้รับการกล่าวถึงและถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์กันในหมู่นักวิชาการ วิชาชีพ และ

ภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมไทยปัจจุบันอย่างกว้างขวาง โดยออกมาในรูปแบบของการประชุมระดมความคิด การอภิปรายตลอดจนถึงการศึกษาวิจัย เพื่อมุ่งหวังว่าจะนำไปสู่การแก้ไขเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา (Sophonakanaporn, 2011) ซึ่งสาระสำคัญของข้อถกเถียงถึงปัญหาทางกรรมทางนโยบายโสเภณีที่ก่อรูปโดยรัฐ ภายใต้แนวคิดโสเภณีและการค้าประเวณีผิดกฎหมาย โดยกลุ่มต่าง ๆ ที่หลากหลายทางสังคมในปัจจุบัน มีทั้งแนวคิดที่ต่อต้านนโยบายโสเภณีของรัฐ และแนวคิดที่สนับสนุน เพื่อหาทางออกให้กับปัญหาโสเภณีและการค้าประเวณีในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปออกเป็น 3 กลุ่มแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้ 1) การจดทะเบียนและการจัดระเบียบการค้าประเวณี (Legalize-Regulation) 2) การจัดการการค้าประเวณีให้หมดสิ้นไป (Abolitionist Policy) และ 3) การยกเลิกการค้าประเวณีว่าเป็นอาชญากรรม (Decriminalization) (Ruangboon, 2016)

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวต่อประเด็นปัญหาโสเภณีและการค้าประเวณีของกลุ่มต่าง ๆ ก็มิได้ส่งผลต่อวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีของรัฐบาลมากนัก ทั้งนี้เพราะวัตถุประสงค์และการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับโสเภณีและการค้าประเวณี มุ่งไปที่เรื่องการสังคมสงเคราะห์ เป็นสาระหลัก ถึงแม้จะมีการเคลื่อนไหวในเชิงนโยบายบ้าง แต่ก็ยังเป็นลักษณะของข้อเรียกร้องข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย มากกว่าการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเพื่อคัดค้านต่อต้านวาทกรรมนโยบายโสเภณีของรัฐ ยกเว้น “องค์การพัฒนาเอกชน” หรือ “NGO” (Udompajitkul, 2000) ในนามของกลุ่มที่ชื่อว่า “มูลนิธิเอ็มพาวเวอร์” (Empower Foundation) ที่ผู้เขียนคัดเลือกมา เนื่องจากพิจารณาจากบทบาทที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโสเภณีและการต่อต้านนโยบายโสเภณีผิดกฎหมายของรัฐมากที่สุด กล่าวคือ เอ็มพาวเวอร์เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุดในสังคมไทยยุคปัจจุบัน (Malikaew, 2009) ในฐานะตัวแสดงหลักทางวาทกรรมที่มีบทบาทต่อเนื่องยาวนานกว่าสามทศวรรษในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในทางสังคมเพื่อต่อต้านวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีของรัฐและกลไกอำนาจรัฐที่ก่อรูปขึ้นภายใต้แนวคิดโสเภณีผิดกฎหมาย บทบาทในการต่อต้านวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีที่ก่อรูปขึ้นโดยรัฐบาลของกลุ่มเอ็มพาวเวอร์ นอกจากต่อเนื่องยาวนานแล้วยังครอบคลุมในทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับโสเภณีและการค้าประเวณี ทั้งมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ศิลปะ การศึกษา และอาชีพ เพื่อที่จะมีอิทธิพลและผลักดันให้กลายเป็นนโยบาย โดยมีแกนหลักของการต่อต้านวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีของรัฐ ด้วยการนำเสนอวาทกรรมต่อต้านภายใต้แนวคิดโสเภณีและอาชีพการขายบริการทางเพศ “ควร” และ “จะต้อง” เป็นเรื่องที่ “ถูกต้องตามกฎหมาย” เช่นเดียวกันกับอาชีพบริการอื่น ๆ

2. บทบาทของเอ็มพาวเวอร์ในการต่อต้านหรือถอนตัวจากวาทกรรมนโยบายโสเภณีของรัฐในสังคมไทย “เอ็มพาวเวอร์” เริ่มต้นก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2528 เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเคลื่อนไหวเพื่อส่งเสริมโอกาสด้านต่าง ๆ ให้กับผู้หญิงที่ทำงานในสถานบริการ (โสเภณี) ในประเทศไทย มีศูนย์ที่เป็นเครือข่ายการทำงานกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย เช่น กรุงเทพมหานคร ดำเนินงานที่ต่อเนื่องยาวนานและเป็นระบบกว่าสามทศวรรษ เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ของพนักงานบริการ เป็นโรงเรียน กศน. ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นเวทีสนทนานำเสนอเสียงสะท้อนและมุมมองจากพนักงานบริการ เป็นองค์กรตัวแทนในการประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

ที่ทำงานเคลื่อนไหวเรียกร้องปัญหาเดียวกัน เป็นสำนักพิมพ์ที่ผลิตสื่อสิ่งพิมพ์เผยแพร่มุมมองอื่น ๆ นอกกระแสหลักของสังคม ที่เกี่ยวกับโสเภณีและธุรกิจบริการทางเพศ การทำงานเคลื่อนไหวต่อต้านวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีผิดกฎหมายของรัฐ เพื่อผลักดันนโยบายโสเภณีถูกกฎหมาย ต่อเนื่องยาวนานและเป็นระบบผ่านโครงการกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น 1) โครงการการศึกษา: เป็นการเปิดการศึกษาภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น และการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และภาษาไทย พื้นฐานเพื่อการอ่านออกเขียนได้ 2) โครงการเสริมทักษะ: เพื่อเป็นการสร้างโอกาสในการเลือกประกอบอาชีพอื่น เช่น พิมพ์ดีดคอมพิวเตอร์ ซ่อมผ้าบาติก ศิลปะ ดนตรี และการแสดง 3) โครงการด้านสุขภาพอนามัย: เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และเอดส์ รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน 4) โครงการเยี่ยมพื้นที่: เป็นการลงไปในพื้นที่ทำงานของพนักงานบริการ เพื่อรับทราบข้อมูลและสภาพปัญหาของชุมชนและสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ตลอดจนสร้างการยอมรับของคนในพื้นที่ 5) โครงการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมต่ออาชีพบริการ: เป็นการผลิตสื่อในรูปแบบต่าง ๆ หลากรูปแบบ เช่น วารสาร เอกสาร และอื่น ๆ รวมถึงหนังสือพิมพ์ชุมชน “Badgirls” ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่ทำโดยพนักงานบริการและเพื่อนพนักงานบริการ 6) โครงการศูนย์ข้อมูล: เป็นการรวบรวมและจัดทำข้อมูลโดยใช้เครื่องมือสื่อสารประเภทต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ การทำรายการวิทยุ ซีดี และรายการโทรทัศน์ (Tong-intarach, 2019)

ด้วยบทบาทการดำเนินกิจกรรมและเคลื่อนไหวที่หลากหลาย แต่มีแกนอันเป็นวัตถุประสงค์หลักสำคัญอยู่ที่การต่อต้านวาทกรรมนโยบายโสเภณีผิดกฎหมาย เพื่อเสนอวาทกรรมต่อต้านเชิงนโยบายภายใต้แนวคิดโสเภณีและอาชีพบริการถูกกฎหมาย ส่งผลให้บทบาทการเคลื่อนไหวเรียกร้องของเอ็มพาวเวอร์เป็นที่สนใจของกลุ่มคนและองค์กรทั้งในและต่างประเทศ เป็นที่อบรม ฝึกงาน ฝึกงานของนักศึกษาด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งในและต่างประเทศ เช่น โรงเรียนนายตำรวจสามพราน อาสาสมัครจากเครือข่ายแม่หญิงรัฐฉานสหพันธ์ผู้หญิงพม่า มหาวิทยาลัยเทร็น มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มหาวิทยาลัยบราวน์ นักศึกษากองทุนเอเอฟเอส อาสาสมัครรัฐบาลออสเตรเลีย มหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกินส์ ฯลฯ ภายใต้ภารกิจที่สำคัญ คือ การต่อสู้ผลักดันให้โสเภณีที่เอ็มพาวเวอร์เรียกว่า “พนักงานบริการ” และอาชีพการขายบริการทางเพศที่เรียกว่า “อาชีพบริการ” เป็นเรื่องที่ถูกต้องตามกฎหมายได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย มีสิทธิและโอกาสต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกันกับบุคคลทั่วไปและอาชีพอื่น ๆ ทั่วไปในสังคมไทย การดำเนินบทบาทของเอ็มพาวเวอร์ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายโสเภณี ทั้งในแง่ของการเคลื่อนไหวเรียกร้องและการเคลื่อนไหวต่อต้านมีเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็งและเป็นระบบ เครือข่ายในประเทศมีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับเครือข่ายภาคประชาชนต่าง ๆ เช่น เครือข่ายแรงงานองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน เครือข่ายด้านเอสไอวี เครือข่ายพี่น้องแรงงานข้ามชาติ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐ เช่น โครงการเอดส์ระดับชาติ โครงการด้านสตรี เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นด้านกฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องกับโสเภณีและการค้าประเวณีในทุกมิติ ขณะที่เครือข่าย

ระดับนานาชาติซึ่งเอ็มพาวเวอร์ร่วมเป็นสมาชิก เช่น เครือข่ายงานบริการเอเชียแปซิฟิก (APNSW) เครือข่ายโครงการพนักงานบริการทั่วโลก (NSWP) ที่ส่งเสริมการรวมกลุ่มของพนักงานบริการทั่วโลก และนอกจากนี้เอ็มพาวเวอร์ยังได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาของสหประชาชาติ (UNDP) ภายใต้โครงการ “สวาเซียน” (SWASEAN: Sex Workers of ASEAN) เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนพนักงานบริการในประชาคมอาเซียน โดยจัดให้มีการประชุมครั้งแรกขึ้นที่กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา เพื่อแลกเปลี่ยนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเกิดประชาคมอาเซียน ผลจากการประชุมได้ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกัน เพื่อผนึกความร่วมมือกันให้สังคมตระหนักถึงประเด็นที่พนักงานบริการเป็นเรื่องที่ “ผิดกฎหมาย” ตามวาทกรรมนโยบายโสเภณีของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบกับพนักงานบริการทั้งการถูกกีดกัน และการสร้างตราบาปให้แก่พนักงานบริการในด้านต่าง ๆ (Empower Foundation, 2016)

อย่างไรก็ตาม จากที่กล่าวมาการดำเนินบทบาทหน้าที่ในการเคลื่อนไหวต่อต้านวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีผิดกฎหมายที่ก่อรูปขึ้นโดยรัฐของกลุ่มเอ็มพาวเวอร์ สามารถแยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ประการแรก การต่อต้านทางอ้อม ด้วยการเคลื่อนไหวผลิตซ้ำวาทกรรมความคิดโสเภณีถูกกฎหมาย ผ่านทางการผลิตสื่อรูปแบบต่าง ๆ การแสดง งานศิลปะ ตลอดจนถึงผ่านระบบการศึกษากรณีศึกษา นอกระบบ และผ่านสถาบันการศึกษาในระบบกรณีการจัดตั้งโครงการ “มหาวิทยาลัยเอ็มพาวเวอร์” (University of Empower) ประการที่สอง การต่อต้านทางตรง ผ่านบทบาทที่สำคัญในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการเคลื่อนไหวทางสังคม การผลักดันนโยบาย การเสนอกฎหมาย การต่อต้านคัดค้าน ทั้งนี้ ก็เพื่อพยายามมีอิทธิพลผลักดันให้แนวความคิดโสเภณีถูกกฎหมาย เป็นนโยบายหลักกว่าด้วยโสเภณีในสังคมไทย ในปัจจุบันที่มีกฎหมายให้การรับรองอย่างถูกต้องผ่านการเคลื่อนไหวเรียกร้อง ข้อเสนอแนะ การวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็น การออกแถลงการณ์คัดค้าน การผนึกกำลังสร้างเครือข่ายต่อต้านนโยบายของรัฐทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนถึงการต่อต้านวาทกรรมนโยบายโสเภณีผิดกฎหมายของรัฐ ด้วยการผลักดันวาทกรรมต่อต้านของกลุ่มตน สู่ปฏิบัติการทางสังคมในลักษณะที่เป็นคู่ตรงข้ามกับรัฐ เช่น กรณีโครงการ Can Do Bar บาร์ในฝัน สถานบริการยุติธรรม ทำเองได้ ซึ่งเป็นโครงการทดลองให้พนักงานบริการบริหารจัดการตนเองในเชิงธุรกิจอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม เพื่อแสดงออกถึงการต่อต้านท้าทายวาทกรรมนโยบายโสเภณีผิดกฎหมายของรัฐ แต่การต่อต้านวาทกรรมนโยบายโสเภณีของรัฐโดยกลุ่มเอ็มพาวเวอร์ที่กล่าวมา มิได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายโสเภณีผิดกฎหมายต้องปราบปรามอย่างเด็ดขาดของรัฐไทยในปัจจุบันได้ ตรงกันข้ามเพียงแค่สามารถสร้างความตื่นตัวทางความคิดของสังคม ในการถกเถียงถึงเรื่องโสเภณีและอาชีพการขายบริการทางเพศในสังคมไทย ปัจจุบันว่า ควรจะถูกหรือผิดกฎหมาย สังคมควรวางท่าทีต่อประเด็นปัญหาเหล่านี้อย่างไร และรัฐบาลควรมีแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโสเภณีและอาชีพการขายบริการทางเพศในสังคมไทยปัจจุบันอย่างไร มากกว่าความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ในการต่อต้านแนวนโยบายของรัฐ ด้วยการสถาปนาวาทกรรมโสเภณีถูกกฎหมายให้กลายเป็นแนวนโยบายหลักของรัฐบาลว่าด้วยเรื่องโสเภณีในสังคมไทยในปัจจุบันได้

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป สภาพปัญหาโสเภณีและการค้าประเวณีไม่ใช่ปัญหาใหม่สำหรับสังคมไทย แต่เป็นปัญหาที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนานและมีความสลับซับซ้อน เพราะมีความสัมพันธ์กับแนวนโยบายในการจัดการแก้ไขปัญหาของรัฐในสังคมไทย เนื่องจากนโยบายที่ผลิตสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับโสเภณีเปลี่ยนรูปไปตามวาทกรรมทางนโยบายที่ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐ เพื่อสถาปนาวาทกรรมหลักที่เป็นชุดของความรู้ ความจริง ว่าด้วยเรื่องโสเภณีในสังคมไทยในยุคสมัยนั้น ๆ เช่นเดียวกันกับปัจจุบันที่แนวนโยบายโสเภณีอยู่ภายใต้วาทกรรมการปราบปรามอย่างเด็ดขาด เพราะเป็นการนำมนุษย์มาลดทอนความเป็นมนุษย์ด้วยการขายเช่นเดียวกันกับสินค้า เป็นเรื่องที่ผิดกฎหมายเพราะถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทำลายคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างร้ายแรง จึงจำเป็นจะต้องปราบปรามอย่างจริงจัง (Tong-intarach & Khaosanit, 2019) อย่างไรก็ตาม ภายใต้วาทกรรมหลักทางนโยบายการปราบปรามของรัฐดังกล่าว ก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบันได้ ตรงกันข้าม ปัญหาทวีความรุนแรงและสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จนนำไปสู่การหันกลับมาทบทวนประเด็นปัญหานี้อย่างจริงจังโดยภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเพื่อหาทางออกให้กับปัญหา ทั้งการจัดเวทีระดมความคิด การเสนอแนวนโยบาย การเสนอกฎหมาย รวมถึงการต่อต้านคัดวาทกรรมทางนโยบายโสเภณีผิดกฎหมายต้องปราบอย่างเด็ดขาดดังกล่าวแล้ว และกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุดในการต่อต้านนโยบายโสเภณีผิดกฎหมายและการปราบปรามอย่างจริงจัง ก็คือ เอ็มพาวเวอร์ซึ่งเป็นกลุ่มที่ดำเนินบทบาทอย่างต่อเนื่องจริงจังต่อประเด็นปัญหานี้ เพื่อที่จะนำเสนอวาทกรรมที่เป็นคู่ตรงข้ามกับรัฐ คือ โสเภณีถูกกฎหมาย เพื่อหวังที่จะแก้ไขปัญหาด้วยบทบาทที่ต่อเนื่องยาวนานกว่าสามทศวรรษจึงเป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ ในฐานะกลุ่มที่ต่อต้านนโยบายโสเภณีผิดของรัฐในสังคมไทย แต่บทบาทในการต่อต้านนโยบายของรัฐดังกล่าวก็ยังไม่สามารถที่จะสถาปนาวาทกรรมต่อต้านของกลุ่มตน คือ โสเภณีถูกต้องตามกฎหมายให้กลายเป็นวาทกรรมหลักว่าด้วยเรื่องโสเภณีในสังคมไทยปัจจุบันได้ ทั้งนี้ เนื่องจากในปัจจุบันท่าทีของสังคมและแนวนโยบายของรัฐยังคงอยู่ภายใต้ความคิดหลักทางนโยบายโสเภณีและการค้าประเวณีเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายและต้องปราบปรามอย่างเด็ดขาดจริงจัง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการนี้สังเคราะห์มาจากการเรื่อง “วาทกรรมว่าด้วยโสเภณีในสังคมไทย” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ผู้เขียนต้องขอขอบคุณเป็นอย่างสูงต่อการเห็นความสำคัญของงานนี้ และขอขอบพระคุณเป็นพิเศษต่อ ศาสตราจารย์ ธเนศ วงศ์ยานนาวา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคุณจันทวิภา อภิสุข มูลนิธิเอ็มพาวเวอร์ ที่เมตตาให้ข้อมูลความคิดเห็น คำแนะนำ ตลอดจนจนถึงกำลังใจในการเขียนงานครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- Archavanitkul, K. (1994). *Observing the situation of trafficking in girls in the past ten years in the era of the policy to end the problem of child prostitution on the shelf in the Thai state*. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University. [in Thai]
- Boonphokaew, P. (2015). *Attitudes of social workers on factors of entry into the cycle of child and youth prostitution: A case study of social workers serving children and youths in the welfare protection center for victims of trafficking* (Master's thesis). Thammasat University, Bangkok: [in Thai]
- CharoensinOran, C. (2014). *After structuralism and political science and public administration* in political science and postmodernist public administration. Bangkok: Faculty of Political Science, Thammasat University. [in Thai]
- Dye, T. R. (1972). *Understanding public policy*. Retrieved from <https://www.cambridge.org/core/journals-of-political-science>
- Empower Foundation. (2016). *This is us, the sex work museum in Thai society*. Nonthaburi. Empower University Press. [in Thai]
- Lewongrat, K. (2020). *Public policy on transnational crime in the global context*. Retrieved from <https://opac01.stou.ac.th/cgi-bin/koha/opacsearch> [in Thai]
- Luela, R. (2019). *Teaching documents against human trafficking*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. [in Thai]
- Luepue, T. (2009). *Problems in the presentation of legal measures to be used in solving the problem of prostitution business* (Master's thesis) Sipathum University, Chon Buri. [in Thai]
- Malikaew, S. (2009). *The full-flavored life of bad girls*. Chiang Mai. Empower Foundation. [in Thai]
- Ministry of Social Development and Human Security. (2017). *The study of the creation and development of the process working in a network to solve the problem of human trafficking victims are children and women in Thailand*. Bangkok: Group research and development of network systems office of academic promotion and support 2. Ministry of Education Social Development and Human Security. [in Thai]
- National Economic and Social Advisory Council. (2005). *Opinions and recommendations of the National Economic and Social Advisory Council*. Bangkok: Thailand Office. [in Thai]
- National Human Rights Commission. (2012). *Human rights vocabulary*. Bangkok: Office of the National Human Rights Commission. [in Thai]

- Office of the Council of State. (1997). *Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540*. Bangkok: Office of the Council of State. [in Thai]
- Phongsapitch, A. (2005). *Feminism and the women's movement: Movement of transnational civil society networks and new social movements*. Nonthaburi: Office of Social and Health Research. [in Thai]
- Prasitratasin, S (2003). *Child prostitution condition of problems, factors, causes and solutions*. Bangkok: Office of the National Research Council of Thailand. [in Thai]
- Ruengtham, S. (2005). *Discourse on policy and corruption: A study of drug fraud in the procurement of medicines and medical supplies of the Ministry of Public Health, 1998* (Doctoral dissertation). Thammasat University, Bangkok. [in Thai]
- Ruangboon, J. (2016). *Problems in the formulation of rules regarding sex services in the Thai legal system* (Master's thesis). Thammasat University, Bangkok. [in Thai]
- Samran, P. (2006). *On legal problems related to prostitution in massage parlors*. (Research report). Bangkok: University of the Thai Chamber of Commerce. [in Thai]
- Satyanurak, S. (2015). *Research project to build new knowledge: History of Thai society* (Research report). Bangkok: Office of the Research Fund. [in Thai]
- Senate Committee on Women, Youth and Elderly Affairs. (2003). *Academic document No. 11 on measures to solve prostitution problems*. Bangkok: Office of the Secretariat of the Senate. [in Thai]
- Somsawad, W. (2001). *Feminism, feminist studies and law*. Bangkok: RueanKaew. [in Thai]
- Songsamphan, C. (2007). *When women think of having a mustache: The "truth" battle of sex in the house of representatives*. Bangkok: Torch Publishing Project. [in Thai]
- Sophonakanaporn, J. (2011). *Sociology of women*. Bangkok: Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Humanities Ramkhamhaeng University. [in Thai]
- Thapthong, T. (2003). *Thai women in the past*. Bangkok: Suwiriyan. [in Thai]
- Theeravekin, L. (2003). Constitution-political and administrative reform. *Journal of King Prajadhipok's Institute*, 1(1), 53-70. [in Thai]
- Tong-intarach, T. (2019). *Discourse on sex workers in Thai society* (Doctoral dissertation). Burapha University, Chon Buri. [in Thai]
- Tong-intarach, T., & Khaosanit, C. (2019). Discourse on sex workers in Thai society. *Surat Thani Rajabhat Journal*, 6(2), 67-90. [in Thai]

- Udompaijitkul, T. (2000). *On the study of the role of NGOs in human resource development in slums in Bangkok* (Research report). Bangkok: Srinakharinwirot University. [in Thai]
- United Nations Population Fund. (2007). *Situational review and synthesis report: Prevention of STDs and HIV related to sex work in Thailand*. Bangkok: Thailand Office. [in Thai]
- Wangmahaporn, P. (2008). Thailand's agenda denial of legalized prostitutions. *University of Thai Chamber of Commerce Journal Humanities and Social Sciences*, 28(4), 197-212. [in Thai]
- Wongkiatpaisan, S. (2016). *Insights into human trafficking in sex business: On helping victims of human trafficking in Thailand*. Bangkok: Women's Protection Foundation. [in Thai]
- Yahakarn, S. (2015). Human trafficking in Thailand. *Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning*, 5(2), 106-118. [in Thai]

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วารสารหาดใหญ่วิชาการ เป็นวารสารที่จัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจและการจัดการ นิติศาสตร์ และสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ของมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ รวมทั้งสถาบันและหน่วยงานอื่น ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งจัดพิมพ์เป็นราย 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ: ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม และ ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม) รับพิมพ์ผลงานที่ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร รายงาน หรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน และ ไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบเชิงวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิที่กองบรรณาธิการเรียนเชิญ จำนวน 2 - 3 ราย บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ผู้เขียนจะได้รับวารสารฯ จำนวน 1 เล่ม

1. ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์

1.1 บทความวิจัย (Research Article) เป็นผลงานที่ได้มาจากการค้นคว้าและวิจัยด้วยตนเอง ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์ การทบทวนวรรณกรรม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปและอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

1.2 บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นผลงานที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมทางวิชาการ มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยมุ่งเน้นการนำเสนอความรู้ใหม่ในเชิงวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา (เนื้อหาต้องชี้ถึงประเด็นของสิ่งที่ต้องการนำเสนออย่างชัดเจน) บทวิจารณ์หรือสรุป และเอกสารอ้างอิง

2. การจัดรูปแบบของบทความ

2.1 ชื่อเรื่อง มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 20 ตัวหนา

2.2 ชื่อผู้เขียน มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 16 ตัวหนา

2.3 บทคัดย่อ ระบุทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย โดยเป็นการกล่าวให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา วิธีดำเนินการ เครื่องมือในการศึกษา ผลที่ได้จากการศึกษา ความยาวของบทคัดย่อในแต่ละภาษาต้องไม่เกิน 250 คำ พร้อมระบุคำสำคัญ (Keywords) อย่างน้อย 3 คำ แต่ไม่เกิน 5 คำ

2.4 เนื้อหา บทความทั้งฉบับมีจำนวนไม่เกิน 16 หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม) พิมพ์ด้วยตัวอักษร TH Sarabun PSK ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 กำหนดระยะห่างจากขอบซ้าย ขอบขวา ขอบบน และขอบล่าง 2.54 ซม. พร้อมระบุหมายเลขหน้าที่มุมบนขวา

2.5 หัวข้อหลักในบทความ เช่น บทนำ วัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด วิธีวิจัย ผลการวิจัย อภิปรายผล และเอกสารอ้างอิง พิมพ์ด้วยตัวอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 19

2.6 ตารางและภาพประกอบ ควรมีเฉพาะที่จำเป็น มีหมายเลขกำกับ เช่น ภาพที่ 1 หรือ ตารางที่ 1 โดยต้องเป็นภาพที่มีลายเส้นคมชัด

2.7 เอกสารอ้างอิง ใช้ระบบอ้างอิงของสมาคมจิตวิทยาอเมริกัน (American Psychological Association: APA) โดยมีรายละเอียดทั่วไป ดังนี้ (รายละเอียดพร้อมตัวอย่างดูในเอกสารแนบท้ายหรือดูในเว็บไซต์)

- 1) การอ้างอิงภายในเนื้อหา ต้องตรงกับเอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม
- 2) การอ้างอิงควรใช้รูปแบบที่วารสารกำหนดโดยสม่ำเสมอทั้งบทความ
- 3) การเรียงลำดับเอกสารอ้างอิงให้เรียงตามลำดับตัวอักษรภาษาอังกฤษ

3. การส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์

ผู้เขียนสามารถส่งบทความโดยเข้าสู่เว็บไซต์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/HatyaiAcademicJournal/index> ซึ่งมีคู่มือแนะนำการใช้งานอยู่ทางด้านขวามือ (For Author)

ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

1. หนังสือ

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความตัวอย่างเช่น

Greenberg, J., & Baron, R. A. (2003). *Behavior in organization* (8th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

Lewe, W. (2009). *Orthopedic massage: Theory and technique* (2nd ed.). Edinburgh: Mosby Elsevier.

Martin, R. J., Fanaroff, A. A., & Walsh, M. C. (2006). *Fanaroff and Martin's neonatal - perinatal medicine: Diseases of the fetus and infant* (Vol. 1) (8th ed.). Philadelphia: Mosby Elsevier.

Stock, G., & Campbell, J. (Eds.). (2000). *Engineering the human genome: An exploration of the science and ethics of altering the genes we pass to our children*. New York: Oxford University Press.

2. บทความหรือบทในหนังสือ

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความหรือบท. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ), ชื่อหนังสือ (เลขหน้า). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ ตัวอย่างเช่น

- Calico, P. A., Debisette, A. T., & Turbettaub, M. (2005). Nursing workforce: Challenges and opportunities. In M. M. Gullatte (Ed.), *Nursing management: Principles and practice* (4th ed., pp. 167-185). Pittsburgh, PA: Oncology Nursing Society.
- Haybron, D. M. (2008). Philosophy and the science of subjective well-being. In M. Eid & R. J. Larsen (Eds.), *The science of subjective well-being* (pp. 17-43). New York, NY: Guilford Press.

3. บทความในวารสาร

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกกลางผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ ตัวอย่างเช่น

- Bakker, A. B., & Schaufeli, W. B. (2008). Positive organizational behavior: Engaged employees in flourishing organizations. *Journal of Organizational Behavior*, 29(2), 147-154.
- Johnson, M. E., Dose, A. M., Pipe, T. B., Petersen, W. O., Huschka, M., Gallenberg, M. M., ... Fresh, M. H. (2009). Center prayer for women receiving chemotherapy for recurrent ovarian cancer: pilot study. *Oncology Nursing Forum*, 36, 424-428.

4. รายงานการวิจัย

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกกลางผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (รายงานการวิจัย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ ตัวอย่างเช่น

- Chitnomrath, T. (2011). *A study of factors regarding firm characteristics that affect financing decisions of public companies listed on the stock exchange of Thailand* (Research report). Bangkok: Dhurakij Pundit University. [in Thai]

5. วิทยานิพนธ์

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต หรือ Doctoral dissertation หรือวิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต หรือ Master's thesis). ชื่อสถาบันการศึกษา, สถานที่พิมพ์.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ ตัวอย่างเช่น

- Kachornkittiya, N. (2012). *Antecedents and consequences of public service motivation of municipal employees in the three Southern Border provinces of Thailand*. (Doctoral dissertation). Prince of Songkla University, Songkhla. [in Thai]
- Caprette, C. L. (2005). *Conquering the cold shudder: The origin and evolution of snake eyes* (Doctoral dissertation). Ohio State University, Columbus, OH.
- Nickels, D. W. (2005). *The relationship between IT-business alignment and organizational culture: An exploratory study* (Doctoral dissertation). University of Memphis, Memphis, TN.

6. การนำเสนอผลงานในการประชุมวิชาการ

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปี, เดือน). ชื่อเรื่องที่นำเสนอ. ใน หรือ In ชื่อของประธานจัดงาน (ประธาน หรือ Chair), ชื่อการประชุม. ชื่อหน่วยงานที่จัดประชุม, สถานที่จัด.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ ตัวอย่างเช่น

- Jankingthong, K. (2019, July 12-13). Confirmatory Factor Analysis of Organizational Citizenship Behavior of Personnel in Southern Border Provinces Administrative Center (SBPAC). In *The 10th Hatyai National and International Conference*. Hatyai University, Songkhla. [in Thai]
- Majid, S. (2005, July 11-13). Library and information education in Singapore. In D.P. Rachamanata (Chair), *Workshop on issues and challenges in developing professional LIS Education and Training in Indonesia within the ASEAN region*. Organized by National Library of Indonesia, Indonesia.

7. เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. /หน่วยงาน. (ปีที่ปรับปรุงข้อมูล). ชื่อเรื่อง. จาก URL

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ทำย่ข้อความตัวอย่างเช่น

CNN Wire Staff. (2011). *How U.S. forces killed Osama bin Laden*. Retrieved from <http://www.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/05/02/bin.laden.raid/index.html>

Wong, A. W. (2009). Pregnancy postpartum infections. Retrieved from <http://emedicine.medscape.com/article/796892-overview>

8. บทความในนิตยสาร / หนังสือพิมพ์

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปี, เดือน วัน). ชื่อบทความ. ชื่อหนังสือพิมพ์, หน้า.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ทำย่ข้อความตัวอย่างเช่น

Boonnoon, J. (2011, April 28). Manufacturers flood Thai market. *The Nation*, p. 7A. [in Thai]

Evans, R. (2009, November 18). Nation sign “free sky” accord. *Bangkok Post*, p. B6.

Kluger, J. (2008, January 28). Why we love. *Time*, pp. 54-60.

Schwartz, J. (1993, September 30). Obesity affects economic, social status. *The Washington Post*, pp. A1, A4.

การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนที่ประสงค์จะส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารหาดใหญ่วิชาการ สามารถส่งต้นฉบับ (ไฟล์ word) ได้ทางระบบวารสารออนไลน์ (<https://www.tci-thaijo.org/index.php/HatyaiAcademicJournal/index>)

และบางสาขาที่มีความเฉพาะขอให้เสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ที่มีคุณวุฒิระดับปริญญาเอก หรือมีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป อย่างน้อย 3 ท่าน ที่อยู่ต่างสถาบันกับผู้เขียน เพื่อประเมินบทความของผู้เขียน รายละเอียดการส่งบทความสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ที่คำแนะนำสำหรับผู้เขียนภายในเล่มวารสารหาดใหญ่วิชาการทุกฉบับ หรือที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/HatyaiAcademicJournal/index>

บทบาทและหน้าที่

บทบาทของผู้นิพนธ์ (Duties of Authors)

1. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าบทความที่ส่งมาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์เป็นผลงานที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ได้มาก่อน ไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น และไม่ซ้ำซ้อนหรือละเมิดลิขสิทธิ์จากผลงานเขียนของผู้อื่น
2. บทความที่มีชื่อผู้นิพนธ์หลายคน ต้องได้รับการยินยอมจากผู้นิพนธ์ทุกคน
3. ผู้นิพนธ์ต้องศึกษารายละเอียดคำแนะนำสำหรับผู้เขียน และเขียนบทความตามรูปแบบที่วารสารหาดใหญ่วิชาการกำหนด
4. หากมีการนำผลงานของผู้อื่นมาใช้ในบทความที่ส่งมาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ ผู้นิพนธ์ต้องทำการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text Citation) และทำรายการอ้างอิงท้ายบทความ (Reference) ตามรูปแบบที่วารสารหาดใหญ่วิชาการกำหนด
5. กรณีผู้นิพนธ์เป็นนิสิตหรือนักศึกษา บทความที่ส่งมาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ต้องแสดงชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาเป็นหนึ่งในผู้นิพนธ์ร่วม
6. เนื้อหาทั้งหมดที่ปรากฏในบทความที่ส่งมาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ เป็นความรับผิดชอบของผู้นิพนธ์ หากมีการละเมิดลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ยินยอมรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

บทบาทของบรรณาธิการ (Duties of Editors)

1. บรรณาธิการต้องพิจารณาคุณภาพบทความเบื้องต้นก่อนเข้าสู่กระบวนการประเมิน โดยไม่มีอคติในทุกด้าน
2. บรรณาธิการต้องไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนที่อาจพึงมีหรือพึงได้ จากการตอบรับบทความให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของวารสาร
3. ตลอดช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความหนึ่ง ๆ บรรณาธิการต้องเก็บรักษาข้อมูลของการประเมินบทความนั้น ๆ โดยไม่เปิดเผยข้อมูลแก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้อง อันอาจนำไปสู่ความเสียหายต่อผู้นิพนธ์และวารสาร
4. หากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นในกระบวนการประเมินบทความ บรรณาธิการต้องหยุดกระบวนการประเมินโดยทันที และดำเนินการติดต่อผู้นิพนธ์หลักเพื่อให้ทำการชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อบรรณาธิการจะได้นำไปใช้ประกอบในการตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์บทความนั้นต่อไป

บทบาทของผู้ประเมินบทความ (Duties of Reviewers)

1. ตลอดช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความหนึ่ง ๆ ผู้ประเมินต้องเก็บรักษาข้อมูลของการประเมินบทความนั้น ๆ โดยไม่เปิดเผยข้อมูลแก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้อง อันอาจนำไปสู่ความเสียหายต่อผู้นิพนธ์และวารสาร
2. หากผู้ประเมินได้รับบทความซึ่งตนเองอาจมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ผู้ประเมินควรดำเนินการแจ้งให้บรรณาธิการทราบโดยทันที
3. ผู้ประเมินควรประเมินบทความภายในระยะเวลาที่วารสารกำหนด
4. ผู้ประเมินควรประเมินบทความด้วยความรู้ ความสามารถ เพื่อให้บทความที่ได้รับการประเมินมีคุณภาพทางวิชาการ และผู้นิพนธ์สามารถนำข้อเสนอแนะที่ได้รับกลับไปแก้ไข เพื่อให้บทความมีความสมบูรณ์ทางวิชาการ และก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อไป

ใบสมัครสมาชิก วารสารหาดใหญ่วิชาการ
HATYAI ACADEMIC JOURNAL

เลขที่สมาชิก.....
เลขที่ใบเสร็จรับเงิน.....
(สำหรับเจ้าหน้าที่)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ

ข้าพเจ้า(นาย, นาง, นางสาว)นามสกุล.....

มีความประสงค์

☐ สมัครเป็นสมาชิกวารสารหาดใหญ่วิชาการ.....ปี (ปีละ 750 บาท)

☐ ต่ออายุสมาชิก.....ปี (ปีละ 750 บาท)

ที่อยู่(สำหรับจัดส่งวารสาร).....

.....

.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

มือถือ.....E-mail :

ออกใบเสร็จในนาม ชื่อ.....

ที่อยู่.....

.....

.....

เงื่อนไขการชำระเงิน: โอนเงินเข้าบัญชีธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาราษฎร์อุทิศ ประเทออมทรัพย์
เลขที่บัญชี 961-0-01258-2 พร้อมสำเนาใบโอนเงินไปยังกองบรรณาธิการจัดการ ทางโทรสาร 074-425467

ลงชื่อ.....ผู้สมัคร
(.....)

กรุณาส่งใบสมัครที่ : บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ ฝ่ายเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 โทรศัพท์ 074-200347 หรือ 074-200300 ต่อ 347
โทรสาร 074-425467 E-mail : hu_apc@hu.ac.th